

Миколаївський інститут розвитку людини
Миколаївський фаховий коледж
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
Фонд імені Фрідріха Еберта в Україні
The Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції

«Сучасні технології розвитку людини в
інтегрованому суспільстві»

23 квітня 2021 року.

Миколаївський інститут розвитку людини

Миколаївський фаховий коледж

закладу вищої освіти

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Фонд імені Фрідріха Еберта в Україні

The Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ В ІНТЕГРОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*Матеріали V Міжнародної
науково-практичної конференції
23 квітня 2021 року*

м. Миколаїв

УДК 371: 378

ББК 72 + 74

А 43

Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві:

Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 23 квітня 2021 р. / За заг.ред. А.М. Старєвої; упоряд. А.В. Завгородній, С.В. Кандюк-Лебідь, О.А. Шевченко. Миколаїв: МІРЛ та МФК Університету «Україна», 2021. 312 с.

Рецензенти:

Шапошникова Ю.Г. – доктор філософії в галузі психологічних наук, доцент, Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
Лагодієнко В.В. – доктор економічних наук, професор, Одеська національна академія харчових технологій

Випуск вміщує тези матеріалів із дослідження теоретико-методологічних зasad інтеграції людини в суспільне життя, розвитку людини в сучасному суспільстві (правовий та соціально-комунікаційний аспекти), розвитку сучасних моделей та технологій супроводу осіб із інвалідністю, проблем формальної, неформальної та інформаційної освіти в умовах інклузії, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців до роботи з людьми з особливими потребами; аналізу продуктивних сил економіки та сталого розвитку регіону. У виступах особлива увага приділялася прикладному характеру досліджень та їх впливу на поліпшення ситуації в означуваних проблемах.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

Розвідки друкуються в авторському варіанті. За достовірність поданих у них даних відповідальність несуть автори.

© Миколаївський інститут розвитку людини
Університету «Україна», 2021
© Миколаївський фаховий коледж
Університету «Україна», 2021

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДИНИ В СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Бадалов А. М.	9
Особливості психологічного консультування осіб, які працюють у різних сферах діяльності	
Бандура О.І.	12
Психологічні основи допомоги подружжю з попередження соціально-рольових конфліктів	
Богословець С.Ю.	15
Теоретичні засади дослідження феномену заздрощів у підлітковому віці	
Власов В.Г.	18
Соціальна адаптація особи у період ранньої юності	
Власов Г.В.	21
Теоретичні аспекти інклузії й інтеграції людини до суспільного життя	
Ганущак П.Є.	23
Психологічні реакції дітей на образи та покарання	
Демчишина Л.І.	26
Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушеннями інтелектуального розвитку	
Дмух Ю.М.	29
Вплив емоцій на прояв самооцінки у юнацькому віці	
Жидких М.О.	32
Соціально-побутове орієнтування як процес включення учня в соціальні відносини	
Когуч М.Р.	35
Практика психологічної допомоги в службовій сфері	
Малихіна Я.В.	37
Психологічна характеристика сутності і змісту відчуття самотності у молоді	
Марченко М.І.	40
Категоризація стратегій подолання відчуття самотності у студентів	
Обримба С.О.	43
Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до військової служби	
Осипова Г.Б.	46
Дислексія як психолого-педагогічна проблема	
Осташ Ю.А.	49
Психологічні особливості впливу засобів масової інформації на розвиток уяви у дітей молодшого шкільного віку	
Пеняєв А.П.	52
Особливості вибору харчової поведінки жінок	

Погорнець О.А.	54
Особливості зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення	
Прокопенко Ю.Ф.	57
Проблеми співзалежності в подружніх (партнерських) відносинах	
Селіванова-Зеркаль І.О.	59
Актуальні ідеї Марії Монтессорі щодо раннього розвитку дітей з особливостями психофізичного розвитку	
Серебрякова Ю.Г.	62
Аспекти формування інтернет-залежності у підлітків	
Сидоріна О.С.	65
Соціально-психологічні умови формування іміджу майбутнього військового-психолога збройних сил України	
Силіна К.О.	69
Особливості та принципи психологічної корекції «Я-образу» жінок із зайвою вагою	
Харчинський А.Л.	72
Психологічний супровід управлінської діяльності менеджера організації	
Худар К.М.	75
Гармонізація емоційної сфери особистості як умова самоефективності	
Швірід Ю.В.	78
Психологічні особливості динаміки ціннісних орієнтацій у юнацькому віці	

РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В ІНТЕГРОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

Борозняк А.О.	81
Гендерні міфи в контенті сучасних друкованих ЗМІ	
Буйняк І.В., Кандюк-Лебідь С.В.	84
Журналістика в інформаційному суспільстві: попередні підсумки та творчі перспективи	
Возовик І.П.	88
Інтеграційні процеси щодо розвитку юристів в Україні	
Іваненко Н.К.	91
Міжнародний правовий супровід інклузії	
Коротєєва А.В., Старєва А.М.	93
Актуальні проблеми соціального супроводу інклузії в закладах освіти України	
Олійник О.О.	98
Деякі аспекти інтегруючого консультативно-дорадчого органу міністерства юстиції України	
Олійник С.О.	101
Правовий супровід економічно-інтеграційних процесів в межах ООН	

Романчук Є.О.	105
Деякі аспекти інноваційних форм освітньої діяльності в сучасному світі	
Стахєєва Є.П., Божко О.П.	108
Особливості сучасного ринку книжкової продукції в Україні	
 <i>СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ СУПРОВОДУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ</i>	
Авер'янова К.О.	111
Деякі особливості фізичної реабілітації хворих на мозковий інсульт	
Базарова Є.А.	114
Дидактична гра як засіб формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку	
Борщ К.І.	117
Модель формування комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку	
Вакар В.С.	120
Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з тяжким порушенням мовлення	
Гладун О.Ф.	123
Логопедична ритміка як засіб корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням	
Говорова Т.В.	126
Дещо про технології супроводу осіб з інвалідністю	
Dudnik Yaroslava	128
Analytical methods of research in physical rehabilitation	
Коваленко М.І.	131
Лікувальна фізична культура при переломах шийного відділу хребта	
Логвиненко О.В.	134
Фізична реабілітація при сечокам'яній хворобі	
Матвеєва Г.М.	136
Сучасний досвід спеціальної освіти в Україні	
Миронова М.М.	139
Фізична реабілітація при серцево-судинних захворюваннях	
Павленко О.І.	142
Застосування гідрокінезіотерапевтичних засобів як профілактики постстави	
Ткачук О.П.	144
Особливості застосування ЛФК після перенесення травм опорно-рухової системи	
Штока В.К.	146
Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із тяжкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій	

ФОРМАЛЬНА, НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бучко Г.В.	149
Стан формування здорового способу життя учнів у школі	
Джулікян А.В.	154
Інноваційна педагогічна діяльність	
Кандюк-Лебідь С.В.	158
Формування мотивації на професію журналіста і розвиток творчих здібностей студентів	
Коваленко В.В.	161
Формування креативної особистості дітей старшого дошкільного віку із особливими освітніми потребами	
Крамаренко І.С., Стегней М.І., Джулікян А.В., Козик Я.Я.	164
Удосконалення управління спортивно-оздоровчою сферою на засадах державно- приватного партнерства	
Мельниченко Я.І.	167
Організаційно-педагогічні умови роботи з учнями початкових класів із синдромом Дауна	
Мігель Н.М.	173
Організація психолого-педагогічного супроводу в інклюзивних загальноосвітніх закладах	
Пріб А., Борко Т.М.	175
Вплив суспільства на людей з обмеженими можливостями	
Старсва А.М.	178
Кластерний підхід у підготовці майбутнього фахівця до роботи в інклюзивному освітньому середовищі	
Шевченко О.А.	182
Особливості професійного розвитку педагогів з інклюзії	
Яркіна І.Г.	185
Особливості формування навички читання у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку	

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Богданов М.О., Ляшенко В.В.	189
Напрями підвищення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу	
Буркут О.Ю., Стиценко О.В.	192
Умови вдосконалення механізму управління підприємств готельного господарства	
Верба І.О., Ляшенко В.В.	195
Напрями формування стратегії інноваційного розвитку підприємства	

Врубель С.В.	198
Сучасні тенденції щодо розвитку інвестиційної діяльності комерційних банків України	
Глек А.О.	201
Тенденції розвитку страхового ринку України	
Гнатенко Є.П.	204
Напрями розвитку міжнародного трансферу технологій в Україні	
Доля Ю.О., Зубков Р.С.	207
Загальна характеристика поняття інноваційний потенціал	
Заболотний Д.О., Зубков Р.С.	210
Альтернативні підходи розподілу витрат підприємства	
Завгородній А.В.	213
Аналіз зовнішньоторговельної діяльності чорноморського економічного регіону	
Зубков Р.С.	217
CVP-аналіз як передовий інструмент планування обсягів виробництва продукції	
Зубков Р.С.	220
Інноваційні форми організаційної структури ресторану	
Зубков Р.С.	223
Міжнародний досвід забезпечення зайнятості населення	
Зубков Р.С.	225
Організація міжнародних спільних підприємств як засіб активізації інноваційно-інвестиційної діяльності	
Зубков Р.С.	228
Особливості маркетингових досліджень на підприємстві	
Зубков Р.С.	231
Особливості недоліків в організації маркетингової діяльності на підприємстві	
Зубков Р.С.	233
Особливості удосконалення конкурентоспроможності роботи служби бронювання в готелі	
Зубков Р.С.	236
Сутність спільних підприємств у світовій та вітчизняній економіці	
Зубков Р.С.	239
Удосконалення процесу планування обсягів виробництва продукції	
Зубков Р.С.	242
Удосконалення регулювання зайнятості населення та ринку праці на регіональному рівні	
Ляшенко В.В.	245
Стратегічне управління розвитком підприємства в умовах ринкових змін	
Ляшенко В.В.	247
Стратегічний контролінг у стратегічному управлінні підприємства	

Ляшенко В.В., Федорова Д.О.	250
Сучасний контролінг як система інформаційної підтримки менеджменту	
Нетудихата К.Л., Ляшенко В.В.	253
Інноваційний розвиток малого підприємництва в Україні	
Новосад Д.О.	257
Сучасний рівень економічної безпеки ДП «МТП «Южний»	
Орманжи А.А.	261
Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства шляхом	
створення кластерно-логістичної системи пасажирських перевезень	
Стиценко О.В.	265
Теоретичні аспекти конкурентоспроможності підприємств	
Татаренко К.В., Зубков Р.С.	269
Роль планування в системі управління витратами на виробництві	
Цибуля С.А., Зубков Р.С.	272
Особливості визначення точки беззбитковості у міжнародній практиці	
Черкашин В.О., Ляшенко В.В.	274
Формування конкурентних переваг підприємства	
Бойко В.	277
Рейтингування регіонів за рівнем розвитку страхового ринку	
Домбровська Д.	281
Актуальні питання використання інформаційних технологій при побудові	
нелінійних економетричних моделей	
Головко Д.	284
Математичне моделювання та інформаційні технології в економетричному аналізі	
Єрмакова Є.	287
Економетричне моделювання ефективності використання фінансових ресурсів	
підприємства	
Новіков І.	291
Економетричне моделювання результативності діяльності страхових компаній	
Попов О.В.	295
Підхід моделоювання процесів технологічного реїнженірингу	
Сидорук О.	297
Економіко-математичні моделі управління фінансовими ресурсами в системі	
підтримки прийняття фінансових рішень	
Ягодзінська А.С.	300
Особливості реалізації політики продовольчого забезпечення в умовах сталого	
розвитку аграрного сектору України	
Яковенко А.	303
Адаптивні моделі прогнозування основних показників діяльності страхових	
компаній	
Wornalkiewicz W.	307
Spoleczno-logistyczne aspekty przekopu Mierzei Wiślanej (Socij-logistical aspects of	
the vistula spit dug-through)	

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДИНИ В СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

А.М. Бадалов,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ОСІБ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У РІЗНИХ СФЕРАХ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто, що таке консультування. Хто займається консультуванням. Де застосовується консультування. Консультування як професія.

Ключові слова: контактність і невимушене спілкування, професійні консультанти, профконсультація, психологічні служби підприємств

Вам доводилося зустрічати людей, від яких не хотілося відводити погляду? А слухати когось годину і отримувати від цього задоволення? Чи можете висказати, що поруч з вами, хоча б один раз, перебувала людина, яка не могла відвести погляду від вас і слухала вас із задоволенням?

Контактність і невимушене спілкування – це особливий дар, що дозволяє його володарю, і жінкам, і чоловікам, вислуховувати інших і надавати їм моральну підтримку або підводити їх ближче до відповідей на ті чи інші запитання. А якщо до цього «дару» людина отримає ще й спеціальні знання та солідну підготовку, то вона напевне змогла б працювати консультантом.

Термін «консультування» на сьогодні не має єдиного визначення. По-перше, це пов'язано здебільшого з широким використанням термінів «консультація» і «консультування» у різних галузях і сферах людської діяльності. Консультація (від лат. consultatio - порада) може означати і вид навчального заняття – додаткова допомога викладача учням у засвоєнні

предмету; і нарада фахівців з будь-якого питання; і назви установ, що надають допомогу населенню порадами фахівців (юридична консультація, дитяча (лікувальна) консультація, профконсультація; і, нарешті, консультація - порада, що надається фахівцем (наприклад, бесіда з клієнтом з питань маркетингу або Public Relations).

По-друге, це пов'язано з тим, що консультуванням як наданням поради чи допомоги може займатися практично кожна досвідчена людина (батьки, подружжя, колеги по роботі, вчителі, сусіди, друзі тощо). Ми можемо виділити різні категорії людей, які займаються консультуванням, але не обов'язково є професійними консультантами.

Професійні консультанти – це ті, хто працює в різних службах допомоги, у тому числі консультанти, консультиуючі психологи, фахівці, які допомагають «зробити кар'єру», соціальні працівники, психіатри. Інша група – це консультанти-добровольці, що вміють надавати кваліфіковану допомогу. З ними найчастіше можна зустрітися в шлюбних агентствах, консультаційних молодіжних центрах, різних добровільних агентствах.

Ще одна група – це люди, які використовують елементи консультування у своїй роботі, наприклад, працівники сфери соціального забезпечення, медичні сестри, вчителі, інспектори, священнослужителі, лікарі, профспілкові діячі. І нарешті, неформальні консультанти, що допомагають оточуючим налагодити повсякденні взаємини [3].

Зрозуміло, що така кількість претендентів називатися консультантами вносить істотні розбіжності у визначення поняття «консультування».

Тільки серед професійних консультантів, які надають психологічну допомогу, можна виділити низку спеціальностей: психіатри, медичні і практичні психологи, сімейні психотерапевти, соціальні працівники, соціальні педагоги, проф-консультанти.

Освіта, підготовка й уміння спеціалістів визначають специфіку їх діяльності й дають змогу їм зовсім по-різному підходити до вирішення однієї і

тієї ж проблеми. Разом з тим, можна розглядати всіх цих фахівців як єдину команду, де кожен несе відповіальність за надання необхідної допомоги в межах своєї компетенції і здатний до ефективної комунікації та кооперації один з одним.

Психологів, як і представників інших наук, поділяють на дві групи: академічні, які займаються пошуком нових знань (їх цікавлять теоретичні аспекти, вони спостерігають за досліджуваними явищами в природній обстановці або в лабораторії, намагаються інтерпретувати отримані результати і систематизувати їх для того, щоб створити схеми, що пояснюють поведінку); практичні, які займаються використанням накопичених теоретичних знань, перевіркою їхньої обґрунтованості і виявленням «слабких місць».

В Україні, останнім часом переважно розвиваються чотири галузі, де психологи виконують консультативні функції чи працюють як консультанти. Шкільні психологічні служби і служби закладів вищої освіти. Шкільний психолог: надає психологічну підтримку учням, у яких виникають труднощі, пов'язані з процесом адаптації; бере участь у розробці найбільш ефективних методів навчання; допомагає викладачам виробити в собі такі психологічні й соціальні навички, що дозволяють створити в школі приемну і продуктивну атмосферу. Шкільне консультування охоплює проблеми стосунків учителя й учнів, учнів між собою, питання стосунків учнів з батьками, шкільної успішності, розвитку здібностей, відхилень поведінки тощо [2].

Професійне консультування, що містить у собі як загальне орієнтування у виборі тієї чи іншої професії, так і частково питання: як скласти «резюме», як і де одержати другу професію, де знайти роботу відповідно до своїх можливостей і т. ін. [4].

Психологічні служби підприємств («соціальний психолог»). Управлінське консультування (консультування в організаціях) має широкий спектр можливостей, а саме: допомога в прийнятті управлінських рішень, тренінг комунікативних умінь, простежування і вирішення конфліктів, робота з

персоналом тощо.

Сімейна консультація. Однією з найбільш наповнених сфер діяльності психологів-консультантів і сімейних психотерапевтів є інститут сім'ї. Сімейне консультування традиційно розглядає проблеми взаємин між майбутнім подружжям, між чоловіком і дружиною у молодій сім'ї або вже сформованій родині, між іншими членами сім'ї, а в останні десятиліття ще й проблеми психологічної допомоги розлученим, незаміжнім і неодруженим, так само, як і консультування й психологічна підтримка при повторному одруженні [1].

Література

1. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное консультирование. М., 1994.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навч. посіб. для студ. ст. курсів психол. фак. та від-нь ун-тів. Харків: Фоліо, 1996.
3. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования. СПБ.: Питер, 2002.
4. Собчик Л.Н. Психодиагностика в профориентации и кадровом отборе. СПб.: Речь, 2002.

О.І. Бандура,

здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія»

освітнього рівня «магістр» Миколаївського інституту

розвитку людини Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОПОМОГИ ПОДРУЖЖЮ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВИХ КОНФЛІКТІВ

Сім'я як соціальний інститут є абсолютно унікальним суспільним феноменом, який не тільки забезпечує стабільність держави, а й еволюціонує, адаптується до змін, що відбуваються в часі. У такій системі інтенсивної, тісної взаємодії не можуть не виникати суперечки, конфлікти і кризи. Вирішенням серйозного сімейного конфлікту чи кризи нерідко виступає розлучення. Актуальність теми дослідження полягає у необхідності розкриття особливостей надання психологічної допомоги подружжю з попередження соціально-

рольових конфліктів.

Організаційні умови педагогічної практики дозволяють заглибитися в теорію питання соціально-рольових конфліктів, виокремити психологічні умови супроводу подружжя.

Одним із ключових завдань практичної складової здобувача вищої освіти за спеціальністю «Психологія» став теоретичний аналіз й узагальнення інформації щодо особливостей проведення психологічного консультування сім'ї з попередження соціально-рольових конфліктів.

Аналіз наукової літератури дозволив зробити висновок, що психологічні основи допомоги сім'ї з попередження конфліктів, особливості сімейного консультування розкрито у багатьох (А. Адлер, Ю. Альошина, О. Бондарчук, М. Боуен, Я. Варга, С. Васьківська, К. Вітакер, В. Гагай, О. Галустова, А. Єлізаров, А. Захаров, Б. Зінченко О. Карабанова, Е. Коренєва, Е. Кюблер-Росс, Ю. Макаров, О. Мещеряков, С. Мінухін, Г. Навайтіс, А. Співаковська, В. Сатір, О.Столярчук, Е. Синюкова, Е. Ейдеміллер, Ч. Фішмен, Д. Хейлі, Р. Шерман В. Юстицькіс та інших).

Психологічна допомога сім'ї є досить широким поняттям, в яке включені різноманітні теоретичні аспекти та методологічні напрямки роботи психолога.

Конфлікти молодого подружжя можуть виникати через дуже слабке знання уявлень один одного. Це відбувається, по-перше, тому, що в період дошлюбного заличення вони вважають за краще обговорювати будь-які теми, крім тих, які безпосередньо відносяться до сімейних відносин. По-друге, з'ясувати уявлення один одного їм заважає досить коротка тривалість цього дошлюбного заличення. Тому, бажаним є подовшити цей період з метою пізнання один одного.

Дуже важливо у профілактичній роботі взаємини подружжя. Психологу-консультанту необхідно працювати з різними їх поглядами на свої ролі в сімейному житті, над психологічною і характерною індивідуальністю чоловіка й дружини, розумінням та прийняттям ролей подружжя в сімейному житті.

Консультанту необхідно створити для клієнтів умови, в яких будуть визначені: об'єктивність проблеми та їх першопричина, аналітичний аспект проблеми, соціальні ролі і функції одиного в сім'ї, вироблення рішень.

Працюючи з подружжям, психолог бере на себе виконання ряду завдань, такі як: виступає як посередник між членами сім'ї; забезпечує психологічну підтримку подружжя; навчає клієнтів методам і прийомам виходу з кризових ситуацій; пропонує подружжю вивчити літературу з даної проблематики; допомагає досягти взаєморозуміння і попередження та вирішення існуючих конфліктів.

У процесі надання допомоги конкретній сім'ї психолог повинен вибрати індивідуальний підхід до зазначеної проблеми. У різних сім'ях проблеми можуть проявлятися по-різному, в одних сім'ях виникнення проблем може привести до розпаду сім'ї, а в інших не приводить.

Важливо пам'ятати, що трансформація проблеми також сuto індивідуальна. Це залежить від характерно-психічних особливостей членів сім'ї, соціального статусу, рівня освіти, економічного та інших ресурсів сім'ї та її членів.

Не варто забувати і про етнічні, національні, релігійні особливості сім'ї. У зв'язку з цими особливостями мотиви розлучення в різних сім'ях будуть сформульовані по-різному. Слід зазначити, що розлучені подружжя по-різному оцінюють причини, що спонукали їх розлучитися.

Тому обов'язковою умовою роботи із сімейною парою з попередження соціально-рольових конфліктів є розкриття перспективи задоволення потреб кожного з подружжя і досягнення позитивних змін у відносинах і функціях сім'ї.

С.Ю. Богословець,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЗАЗДРОЩІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Автор спробував виокремити основні положення щодо дослідження психологічного феномену заздрошців та акцентувати увагу читача на їх проявах у підлітковому віці. Сфокусовано увагу на визначені терміну в науковій літературі, видах та механізмах формування цього феномену у підлітків.

Ключові слова: підлітковий вік, заздроші, Я-концепція.

Підлітковий вік – це час інтенсивного формування поглядів, ідеалів, системи ціннісних уявлень, на які справляють вплив багато факторів. Особливого значення набуває вплив цінностей осіб, референтних для підлітка. Суперечливе становище підлітка виражається зовні в дисгармонії у важливих системах стосунків (батьки, вчителі, ровесники, ставлення до себе). Відбувається складна внутрішня робота – трансформація «Я-концепції», пошук внутрішнього стрижня, навколо якого можна було б інтегрувати вимоги, які висуває світ дорослих. Саме в цьому періоді відчутним явищем може стати почуття заздрості до успіхів, можливостей.

Заздрість - почуття досади, викликане благополуччям, успіхом іншого; в крайньому вираженні вона доходить до ненависті чи злоби по відношенню до успіху інших індивідів і, навіть, бажання їх падіння.

Даний феномен розглядали філософи ще з давніх часів: Платон, Аристотель, Р. Декарт, Ф. Бекон, І. Кант та інші, які більшою мірою прагнули дати йому моральну оцінку, ніж психологічне обґрунтування. З філософських позицій – заздрість є відштовхуючою емоцією, яка може виникнути при

невигідному соціальному порівнянні з іншими людьми, приводить до руйнації самої особистості й міжособистісних стосунків.

Визначення заздрості досить різноманітні, але принципово схожі і відображають факт того, що заздрість є стан ненависті, що проєктується на іншу особу, яка порівняно з суб'єктом заздрості має якісь переваги або наділена певними можливостями, або знаходиться в більш сприятливому становищі (фізичному, соціальному, психологічному).

У контексті проблем психології особистості феномен заздрості досліджували, Р. Нісберг, Ю.Л. Мізес, З. Фрейд, П. Куттер, А. Адлер, М. Кляйн, Л.Л. Дьяченко, М.І. Кандибовіч, К.К. Платонов, Є.Є. Соколова, О.М. Леонтьєв, К. Муздибаєв, та інші; у проекції психологічних питань у кореляції з ревнощами, ненавистю, співчуттям, змаганням розглядали феномен заздрості, Ф. де Ларошфуко, А. Кирилов, М. Кляйн та інші. В психологічній науці заздрість має досить багато трактувань. Вона визначається як властивість особистості (Є. Ільїн), як особистісна риса (А.А. Дьяченко, М.І. Кандибовіч), як невід'ємна частина людської природи і конституції (М. Кляйн, Шопенгауер), як аспект мотивації людини (С.Ю. Головін), як емоція і переживання (К. Муздибаєв, Г. Бреслава, І. Котова) та як соціальний феномен (Т. Бескова, В. Гусова). Таким чином, у працях вітчизняних та зарубіжних авторів розкриті деякі важливі аспекти феномену заздрощів. Проте, до цих пір в науковій літературі відсутні дослідження, що представляють собою комплексний аналіз феномену заздрощів.

Дослідження заздрощів з точки зору її різновидів і форм прояву дозволяє констатувати, що традиційно виділяють: відкриту заздрість, коли суб'єкт безпосередньо висловлює своє не саме позитивне ставлення до об'єкта. Прихованая заздрість: більш складна по архітектоніці переживань і, як правило, більш небезпечна, оскільки має не пряме вираження неприязні (до чого людина вже може бути готова), а обхідним-маніпулятивний на тлі стримуваного невдоволення. Це, мабуть, найбільш поширений тип заздрощів, оскільки

подібне почуття і особистісна властивість є суспільно засудженою, на яку накладено табу і негативно сприймається в соціумі.

У науці розрізняються основні механізми формування заздрості, до них відносяться: механізм інтеріоризації (особистість, крім соціальних і моральних норм, привласнює і той суспільний досвід, який сприяє розвитку негативних відносин і особистісних утворень); механізм каузальної омані (людина, що в чомусь перевершує сприймається індивідом як причина власних невдач і приниженої положення); механізм соціального порівняння (проведення аналогії між собою і іншою людиною, а в більш широкому сенсі включаються і ті випадки, коли людина порівнює себе з самим собою, співвідносить свої можливості, результати діяльності зі своїми ж потребами); механізм категоризації (віднесення об'єктів соціальної взаємодії в різні групи на підставі ряду критеріїв: схожості - несхожості на самого суб'єкта по ряду ознак, вибір яких людина виробляє самостійно; розміру соціальної та психологічної дистанції між суб'єктом і об'єктами, значущості - не значимості для нього) [1].

Недостатній досвід переживання емоцій у новій провідній діяльності (спілкуванні з однолітками, суспільно корисній праці) призводять до того, що підліток формує свій емоційний еталон на основі індивідуального ставлення та власних особливостей конкретного індивіда. В результаті для школярів цього віку характерна схильність до прояву негативних емоцій і неузгодженості мотиваційної сфери. Підліток стає чутливим, емоційнонестійким, виявляє почуття невпевненості, тривожності, відсутність почуттів безпеки, захищеності - на тлі цих почуттів у нього може сформуватися почуття заздрощів.

Література

1. Дмитрієва	Н.	Психологія	заздрості.	URL:
https://cyberleninka.ru/article/n/psihologiya-zavisti				

В.Г. Власов,
канд.політ.наук, доцент кафедри
права та соціальних технологій,
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИ У ПЕРІОД РАННЬОЇ ЮНОСТІ

Розглянуто поняття соціальної адаптації як форми прояву соціалізації особистості. Надано загальну соціально-психологічну характеристику ранньої юності та показано основні передумови успішної соціальної адаптації.

Ключові слова: соціалізація, соціальна адаптація, рання юність, міжособистісне спілкування, самовизначення, професійне становлення.

Однією з основних форм реалізації процесу соціалізації особистості є соціальна адаптація. Соціальна адаптація (*лат.adaptatio* – пристосуватись) – вид взаємодії особи із соціальним середовищем, у процесі якого відбувається узгодження вимог та сподівань обох сторін[1, с.109]. Цей процес вказує на пристосування індивіда до рольових функцій, соціальних норм, спільностей, до умов функціонування різних сфер суспільства.

Соціалізація особистості у різні вікові періоди характеризується специфічними соціально-психологічними ознаками. У період ранньої юності(14-18 років) на основі прагнення до автономії формується структура самосвідомості, яка дає змогу оцінювати свої здібності, особистісні якості та займатися самовдосконаленням. Посилення інтересу до своєї особистості у цей період є умовою цілеспрямованої самоосвіти та самовиховання.

Для старшокласників провідним центром розвитку стає особистісне самовизначення, а центром життєвої ситуації, навколо якого починають обертатись уся їх діяльність та інтереси, вибір життєвого та професійного шляху. Моральна свідомість досягає високого ступеню зрілості, диференціації та стабільності, та характеризується переходом до конвенціонального рівня: старшокласники починають усвідомлювати морально-етичні проблеми, над

якими замислються дорослі, їх моральне самовизначення опосередковане не тільки процесами пізнання, а й міжособистісними відносинами, виникненням зацікавленості професійною діяльністю [2, с.4].

Про диференціацію юнацької свідомості, розвиток системи особистісних смыслів і значень свідчить уміння старшокласників пізнавати себе на основі пізнання інших. Соціально-психологічна специфіка юності полягає в тому, що саме в ці роки розгортається активний процес набуття досвіду спілкування, становлення світогляду, завершується формування соціальних установок, їх когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів. І хоча погляди старшокласників не завжди правильні, зате вони часто вирізняються стійкістю та послідовністю[3, с.44].

У період ранньої юності наступає друга («позитивна») фаза пубертатного періоду. Тому вже не такими гострими є міжособистісні конфлікти, менше проявляється негативізм у ставленні до інших, поліпшується фізичне та емоційне самопочуття, підвищується комунікабельність, знижується рівень тривожності, нормалізується самооцінка. У спілкуванні простежується яскраво виражена статево-рольова диференціація, яка межує з інфантильно-рольовою негнучкістю. Бувають випадки загостреного відчуття самотності [4].

Адекватна соціальна адаптація сприяє тому, що старшокласник розвиває свій світогляд, самосвідомість, ставлення до дійсності, характер, особистісні та комунікативні якості, психічні процеси, накопичує соціально-психологічний досвід, набуває самостійності, впевненості у собі, стійкості до стресів тощо. Діяльність його як суб'єкта навчання наділена якісно іншим змістом, ніж у середніх класах. Адже поряд із внутрішніми пізнавальними мотивами засвоєння знань з предметів, що мають особистісну смыслову цінність, у старшокласника з'являються соціальні та особистісні зовнішні мотиви, передусім мотиви досягнення.

Поряд з навчанням провідною стає особлива діяльність із встановлення інтимно-особистісних стосунків – діяльність спілкування. Побудовані на основі

певних морально-етичних вимог і соціальних норм взаємини роблять міжособистісне спілкування старшокласників діяльністю, всередині якої формуються спільні погляди на життя, на майбутнє, на свою майбутню професійну діяльність[5, с.48].

У старшому шкільному віці триває розвиток особливого виду діяльності – спілкування, основним партнером у якому є ровесник або значущий друг. У контексті соціалізації та, зокрема, соціальної адаптації спілкування постає як засвоєння старшокласником соціокультурних цінностей під час навчання і як його самореалізація у процесі соціальної взаємодії з учителями, однокласниками та іншими людьми.

Показником результативності соціальної адаптації старшокласників у мікросоціумі є сформованість їх ціннісних орієнтацій, які мають тенденцію до пріоритету вітальних (важливих для життя) цінностей, цінностей матеріального достатку й умов життя, а також формування «образу Я» та групової ідентичності. Все це слугує важливим фундаментом для подальшого самовизначення і професійного становлення особистості.

Література:

1. Варнавських Н. М. Проблеми професійного самовизначення молоді на сучасному етапі ринкових перетворень. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 4. С 109-115.
2. Бойбіна Ю. Розвиток самопізнання та впевненості в собі у дітей 10-12 років. Ч.1. *Психолог*. 2008. № 25. С.4-6.
3. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. Київ, 1976. 273 с.
4. Ковалёв В.В. Семиотика и диагностика психических заболеваний у детей и подростков. М.: «Медицина», 1985. 288 с.
5. Борищевский М.И. Теоретические вопросы самосознания личности. *Психологические особенности самосознания подростка*. Киев, 1980, С. 5-38.

Г.В. Власов,

доцент кафедри психології,
спеціальної освіти та здоров'я людини
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗІЇ І ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДИНИ ДО СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

У статті проаналізовано поняття «інтегрованого навчання» та «інклюзії» та перераховуються перетворення, які має зазнати освітня установа, що обрала шлях інклюзивної освіти.

Ключові слова: соціальна адаптація, інклюзія, діти з обмеженими можливостями, здоров'я, інклюзивне навчання, інклюзивна освіта.

Гарантоване дотримання прав людей з обмеженими можливостями здоров'я є індикатором соціально-політичного добробуту суспільства. Діти з особливостями психічного або фізичного розвитку повинні мати право на отримання доступного їм освіти і право вибору кращої для них форми навчання. Освіта є фундаментальним правом людини на отримання необхідних знань для сприйняття і розуміння навколошнього світу та успішної адаптації в ньому.

З метою соціальної інтеграції та протистояння дискримінації багато держав виступають за політику інтеграції в освіті. У зв'язку із цим активно використовуються такі поняття як «інтеграція», «освітня інтеграція», «інтегроване навчання», «педагогічна інтеграція» та ін. Однак у першому десятилітті ХХІ ст. ці поняття починають поступово витіснятися з педагогічної наукової та практичної мовної сфери і замінюватися на «інклюзія», «інклюзивна освіта», «освітня інклюзія» [1, с.77].

Інклюзивна освіта («включене навчання») - це процес навчання дітей з особливими потребами у звичайних загальноосвітніх школах разом із однолітками. Але інклюзивна освіта - більш широкий процес інтеграції, що має на увазі однакову доступність освіти для всіх дітей і розвиток загальної освіти в

плані пристосування до різних потреб всіх дітей. Це реформування шкіл, перепланування навчальних приміщень та, щоб вони відповідали потребам і потребам всіх без винятку дітей. Тобто, процес навчання підлаштовується під потреби розвитку дитини[2].

Інтеграція та інклузія позначаються як реалізація сучасної гуманістичної концепції навчання і виховання, яка відображаєвищий ступінь гуманістичних ідей педагогіки і визначає особистість будь-якої дитини найважливішою цінністю педагогічної системи. Перерахуємо перетворення, які має зазнати освітня установа, що стала на шлях інклузивної освіти для всіх:

- зміни у свідомості суспільства, перш за все, педагогів, пов'язані з необхідністю і можливістю інклузивної освіти всіх дітей;
- зміна архітектури освітніх установ, яка пристосовується під особливі потреби;
 - зменшення розмірів груп;
 - поліпшення і збагачення оснащеності груп обладнанням і різними посібниками;
 - створення у кожній установі команди фахівців, яка має допомагати педагогам загальної освіти пристосувати методи до особливостей дитини;
 - реалізація індивідуальних планів навчання, які дозволяють дітям засвоювати загальну програму в індивідуальному темпі [3].

Підводячи підсумок, необхідно відзначити, що інклузія - це більше, ніж проста інтеграція. Це включення не тільки до освіти, але й до життя всіх без винятку, це врахування сильних і слабких сторін кожного, це визнання певних відмінностей, це збагачення уявлень про відмінності як природне явище світу і суспільства, це можливість отримання ефективної освіти завдяки постійній підтримці і зміні освітнього простору.

Література:

1. Назарова Н.М. Интегрированное (инклузивное) образование: генезисы и проблемы внедрения. *Социальная педагогика*. 2010. № 1. С. 77-87.

2. Малофеев Н.Н. Проблемы инклюзивного образования и защиты прав детей с ограниченными возможностями здоровья. URL: [//http://www.hse.ru/](http://www.hse.ru/) (дата звернення: 09.04.2021)

3. Vrăma T. Educația în integrată și sau incluzivă. URL: <https://ru.calameo.com/read/0038694751f871d6a4149> (дата звернення: 09.04.2021).

П.Є. Ганущак
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕАКЦІЇ ДІТЕЙ НА ОБРАЗИ ТА ПОКАРАННЯ

Розглянуто стосунки між батьками й дітьми, їх виховний потенціал. Роль емоційного потенціалу сім'ї.

Ключові слова: насильство в сім'ї, скриводжені діти, емоційний потенціал, психологічний клімат

Порівняно з іншими соціальними інститутами сім'я має певні особливості, які істотно впливають на становлення особистості дитини. У дошкільному віці, коли дитина найбільшою мірою сприймає виховні впливи, саме сім'я стає першою об'єднуючою ланкою між дитиною і суспільством, саме вона формує власний спосіб життя, мікро-культуру, основою якої є цінності й елементи культури суспільства.

Сучасна українська сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати власний виховний потенціал. Це пов'язано як з особливостями суспільного виховання, так і з негативними змінами в самій сім'ї: зниженням її інтегративності, конфліктними стосунками між подружжям, порушеннем емоційних зв'язків між батьками і дитиною. Усе це заважає засвоєнню дитиною норм поведінки, моральних позицій, призводить до порушень в особистісному розвитку.

Стан який переживають скривджені діти стосуються кожного громадянина суспільства. Слід зазначити, що згідно з дослідженнями проведеними на Заході України можна зробити невеликий, але фатальний висновок, що більшість дітей із бідних сімей страждають від асоціального ставлення з боку батьків та інституцій, які теоретично були створені саме для того щоб допомагати та всебічно підтримувати таких дітей. Реальність така, що вірогідність кривдження дітей є в усіх соціальних верствах та в усіх сім'ях на різних етапах розвитку. Діти – це майбутнє кожної держави. А тому фізичні та емоційні травми, які вони переживають, обкрадають суспільство та усіх його членів зокрема. Не завжди можна уникнути дитячих травм, але їхня мінімізація має стати важливою метою соціальної політики.

З позиції соціальної педагогіки, жорстоке ставлення до дітей проявляється в різних формах – від небажання їх доглядати, байдужості з боку дорослих і до фізичних покарань.

Чим молодша дитина, тим більша вірогідність того, що у неї буде затримка психічного розвитку, неврози та ін. Систематичне знущання з дитини без причин і пояснень з боку дорослих викликає тяжке порушення процесу розвитку дитини з фіксацією на конкретному періоді, коли відбувалось насилля.

Насильство несе дуже серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсила; відчуття провини; відчуття придушення волі; примари; відсутність самоповаги; настирливі спогади; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну/алкогольну залежність; жагу помсти.

Діти з сімей, у яких практикується насильство, відчувають постійний психологічний дискомфорт, для них це справжня трагедія. Діти переживають

відчуття страху. Цей страх може проявлятися різним чином: від занурення в себе та пасивності до насильницької поведінки.

Емоційний потенціал сім'ї має великі можливості виховного впливу на дитину. Розкриття того, як формуються духовні потреби дитини, зокрема у повазі близьких дорослих, є необхідним для оптимізації всього процесу сімейного виховання. Знання батьками вікових особливостей становлення такої потреби, основних чинників, які зумовлюють її оптимальний розвиток, – усе це забезпечує високу результативність виховних впливів, а саме: у дітей формується позитивне емоційне ставлення до дорослого, прагнення бути відповідним до його моральних вимог, тобто виникає те бажання бути хорошим, яке є ефективним управлінням поведінкою дітей.

Психологічний клімат сім'ї – це один із могутніх факторів емоційного впливу на дитину. Емоційні фактори важливі не лише тим, що вони посилюють чи послаблюють виховні впливи. У певному емоційному ставленні дорослого до предметів чи явищ закладено для дитини смисл існування цих предметів і явищ, їх ціннісне значення. Те, що дорослі хвалять, оберігають, заради чого витрачають сили, чим захоплюються, через що страждають і т. ін., поступово стає предметом переживань самої дитини. Звідси випливає висновок: від того, що переживатиме дитина в перші роки її життя, якою буде спрямованість її почуттів, залежатиме її соціальна «вартість» її «Я».

Література

1. Котирло В.К. Вплив взаємин у сім'ї на виховання емпатії у дітей. Київ: Рад. школа, 1985. – 140 с.
2. Лисина М.И. Воспитание детей раннего возраста в семье. Киев: Знание, 1983. 48 с.
3. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений: Курс лекций. М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 512 с.

Л.І. Демчишина,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього ступеня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Автором розглядаються теоретичні основи порушення інтелектуального розвитку, характеризуються психолого-педагогічні особливості дітей з різним ступенем цього порушення.

Ключові слова: порушення інтелектуального розвитку, розумова відсталість, ступені

Питання навчання і виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку займає важливе місце у спеціальній (корекційній) педагогіці. Адже за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я народжуваність дітей з недоліками інтелекту в світі сягає 3% [1, с. 29]. Теорія розумової відсталості розроблялась у медицині, генетиці, психології, соціології тощо. Спеціально організоване навчання і виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку стали предметом уваги широкого кола вітчизняних дослідників (Г. Блеч, В. Бондар, І. Войтюк, О. Гаврилов, І. Дмитрієва, Н. Коломинський, М. Матвєєва, С. Трикоз, К. Турчинська, О. Хохліна, Д. Шульженко та ін.).

Різноманітність підходів до аналізу сутності розумової відсталості обумовили широкий спектр розуміння цієї дефініції. У різні часи її позначали поняттями слабоумство, олігофренія, психічна відсталість, психічний недорозвиток, психічна субнорма, психічна дефіцитарність, особлива дитина, інтелектуальна недостатність тощо. Психолого-педагогічна наука тривалий час послуговувалась терміном «розумова відсталість», який був запозичений з медицини. Останніми ж роками у науковому обігу та нормативному полі переважно використовують поняття «інтелектуальні порушення».

Інтелектуальні порушення (розумову відсталість) ми розглядаємо як сукупність спадкових, вроджених (олігофренія) або рано набутих (деменція) стійких синдромів загального психічного відставання у розвитку, які проявляються в утрудненні соціальної адаптації головним чином через переважаючий інтелектуальний дефект [2, с. 7]. Дослідники відзначають неоднорідний стан порушення, його багаточисленні причини виникнення.

Основним підходом до з'ясування рівня інтелектуального порушення є психометричне тестування та визначення інтелектуального коефіцієнту IQ (відповідність психічного віку до паспортного). Залежно від глибини психічного дефекту за Міжнародною класифікацією хвороб 10-го перегляду (МКХ-10), на основі урахування різноманітних чинників, виділяють чотири ступеня інтелектуального порушення. Розглянемо особливості кожного з них:

- легкий ступінь (коефіцієнт інтелекту – 50 - 69): спостерігаються труднощі у концентрації уваги (як наслідок – підвищена розсіяність), уповільнений розвиток відчуттів, мислення конкретне, стереотипне та обмежене досвідом, низька здатність узагальнювати та абстрагувати. Мовлення розвивається з деякою затримкою; пасивний словник переважає над активним, характерні фонетичні спотворення, слово не використовується повною мірою як засіб спілкування. Дитина у побуті і освіті переважно самостійна, необхідний лише частковий супровід дорослого, але потребує додаткового часу, індивідуальних інструкцій, вказівок або нагадувань;

- помірний ступінь (коефіцієнт інтелекту – 35 - 49): характеризується несформованими пізнавальними процесами, мислення конкретне, інертне і непослідовне. Увага порушена і нестійка. Розвиток пам'яті ускладнений, потребують частого повторення і швидко забивають. Водночас, у окремих дітей відмічаються випадки надзвичайно розвиненої пам'яті на цифри, дати, події, імена. Спостерігається значне недорозвинення мовлення, аграматизми, однак достатній рівень комунікації на елементарному рівні. Дитина потребує супроводу та додаткових опор, розширених інструкцій. Їй складно даються

соціальні сигнали від інших, у тому числі розуміння емоцій, можуть спостерігатися імпульсивні неочікувані дії, нестримана сексуальність;

- тяжкий ступінь (коефіцієнт інтелекту – 20 - 34): дитина фізично слабка, значні труднощі з моторними навичками, координацією рухів. Часто відволікається, має розсіяну увагу. Мислення дуже конкретне, ригідне, відсутня здатність до узагальнення. Помітне серйозне недорозвинення мовлення, його мінімальне використання для спілкування, послуговується короткими словами або невербальними формами комунікації (картки, жести). Дитина потребує щоденної регулярної допомоги, супроводу та самообслуговування і постійного нагляду, так як часто не розуміє, що безпечно, а що – ні;

- глибокий ступінь (коефіцієнт інтелекту – 0 - 19): грубе порушення фізичного та психічного розвитку. Пізнавальна діяльність фактично відсутня. Пам'ять, емоції та почуття не розвинені. Розуміння та використання мовлення обмежене, дитина видає звуки або крики. Уникає контакту з іншими, малорухлива, має значні моторні порушення. Потребує постійного розвитку та реабілітації і знаходиться у повній залежності від оточуючих.

Розуміння особливостей розвитку психічної і пізнавальної сфери дитини різного ступеня інтелектуального порушення дозволяє ефективно організовувати спеціальний освітній процес, що позитивно впливає на подальшу соціалізацію цих дітей.

Література

1. Войтюк І.В. Корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями засобами нетрадиційної зображенської діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2020. 330 с.
2. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: Методичний посібник /Укл: Л.О. Прядко, О.О. Фурман. Суми: РВВ СОІППЛ. 2015. 114 с.
3. Трикоз С.В. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.

Ю.М. Дмух,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього ступеня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ВПЛИВ ЕМОЦІЙ НА ПРОЯВ САМООЦІНКИ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Розглянуто, що таке емоції. Підлітковий вік, становлення почуттів як узагальнених відносно стійких переживань. Вплив емоцій на самооцінку в підлітковому віці.

Ключові слова: *підлітковий вік, емоції, самооцінка*

Емоції як компонент психічної діяльності є динамічним і змінюється протягом життя людини. Вплив емоцій на психічні процеси людини показує всю важливість вивчення цього питання, пізнання механізмів виникнення емоцій, розвитку і можливого коригування.

Емоції - це відносно короткоспільні переживання, які носять чітко виражений ситуативний характер, тобто зв'язані зі ставленням людини до ситуацій, що виникають, або можливих ситуацій, до своєї діяльності, до конкретних вчинків.

Свого піку розвиток емоції набуває в підлітковому віці. Підлітковий вік також прийнято називати переходним, тому що саме в цей період дитина робить вирішальний крок в завершенні свого дитинства і переходить до того етапу розвитку, який прямо, не опосередковано готує її до самостійного життя.

Підлітковий вік людини є одним з найскладніших періодів її розвитку. Не зважаючи на короткоспільність цей період багато в чому є визначальним в житті людини. Переход до підліткового віку характеризується глибокими змінами умов, що впливають на особистісний розвиток людини. Цей вік характеризується як період підвищеної емоційності. Тривожність, агресивність, мінливість настрою та інші бурхливі реакції. Емоційні порушення що

виникають під час цього періоду мають далекосяжні наслідки, тому дослідження емоційного розвитку на цьому етапі займають одне із провідних місць в психології. Дані проблема досить повно відображені в роботах вітчизняних зарубіжних авторів таких як Анохін п.к., Грецов А.Г., Дерманова І.Б., Ільїн Є.П., Казанська В.Г., Лафрене П., Райс Ф., Реан А.А., Рубінштейн С.Л та ін.

У цьому віці остаточно формується інтелектуальний апарат, що робить можливим осмислене конструювання свого власного світогляду, індивідуальної системи цінностей і Я-концепції.

В підлітковому віці посилено формуються моральні почуття, які стають ефективним керівництвом до дій. Але підлітки в деяких випадках не усвідомлюють зв'язку між загальними нормами і своєю поведінкою в даній ситуації. Становлення моральних якостей тісно пов'язано з вольовою сферою, змінюються сила волі зникає навіюваність та піддавання зовнішнім впливам.

Самооцінка підлітка носить суперечливий характер: з одного боку, підліток одночасно сприймає себе як дорослого і як маленьку дитину, з іншого - спостерігається поєднання конкретної ситуативної і загальної самооцінки, коли кожна позитивна і кожна негативна окрема самооцінка миттєво набуває глобального характеру. Негативне ставлення до власної особистості значною мірою пов'язане з тим, що підліток дивиться на себе нібито ззовні, інтеріоризуючи уявлення і оцінки дорослих, в яких позитивні сторони особистості представлені абстрактно, а негативні - конкретні і різноманітні.

Вирішальне значення для морального розвитку підлітка має інтимно-особисте спілкування з однолітками: підліток оволодіває нормами стосунків дорослих людей, у нього складаються власні переконання, він починає оцінювати себе та іншу людину з нових дорослих позицій.

Специфіка соціальної ситуації розвитку підлітка є розбіжність, з одного боку, між вимогами життя і його інтересами, з іншого - між його можливостями і його власними вимогами до себе.

Емоційна сфера характеризується більшою яскравістю, силою, стійкістю. Підлітки частіше відчувають сильні позитивні чи сильні негативні емоції і рідше знаходяться в нейтральному стані.

Підлітковий період є одним з ключових етапів становлення емоційно-вольової регуляції особистості. У підлітковому віці відбувається становлення почуттів як узагальнених відносно стійких переживань.

Підлітковий вік є періодом посиленого формування моральних почуттів. Завдяки їм, засвоєні підлітками норми поведінки стають ефективним керівництвом до дій. Моральні якості підлітка тісно пов'язані з його вольовими якостями. В цей період зникає характерна для молодших школярів навіюваність, зміцнюється сила волі підлітка.

У кінці підліткового віку емоційно-моральні взаємини все тіsnіше пов'язані з самосвідомістю і вольовою саморегуляцією поведінки, внаслідок чого мають місце різні рівні саморегуляції поведінки підлітків на основі моральних переконань.

Отже, оскільки в моральних переживаннях дітей відтворюється формуюча мотиваційна ієархія і ці переживання беруть безпосередню участь в її становленні, необхідно формувати у підлітків позитивні емоційно-моральні взаємини, а не тільки засвоєння ними моральних знань; розвивати альтруїстичні емоційно-моральні позиції у ставленні до оточуючих, що забезпечить успішне формування позитивних моральних якостей; активне співробітництво педагогів і батьків, єдність їх вимог в процесі виховання підлітків.

Література

1. Изард К.Е. Психология эмоций. СПб.: Питер, 2000.
2. Крылов А.А. Психология. М.: Проспект, 2000.
3. Вилюнас В.К., Гиппенрейтер Ю.Б. Психология эмоций. М.: Издательство Московского университета, 1984.

М.О. Жидких,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку людини
Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ОРІЄНТУВАННЯ ЯК ПРОЦЕС ВКЛЮЧЕННЯ УЧНЯ В СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

У тезах висвітлено основні положення щодо дефініції «соціально-побутове орієнтування» та окреслено етапи формування морально-етичних норм дітей із ООП в закладах спеціальної освіти.

Ключові слова: соціально-побутове орієнтування, діти з особливими освітніми потребами, морально-етичні норми, заклади спеціальної освіти.

Більшість соціально-психологічних та педагогічних підходів до формування морально-етичних норм особистості дитини з особливими освітніми потребами (далі – ООП) та висвітленні поняття процесу соціально-побутового орієнтування в спеціальних закладах освіти нам не дозволили виявити суперечливі або взаємовиключні думки. Здебільшого, всі вони взаємодоповнюють і збагачують одна одну.

Підкреслити основні положення, щодо означеної теми:

- формування морально-етичних норм – це процес векторний, має просоціальну (позитивну) педагогічну спрямованість;
- це двосторонній процес, в якому беруть участь індивід і соціальне середовище на позиціях рівних партнерів;
- це процес привласнення дитиною соціального досвіду, норм, цінностей, поведінкових стандартів;
- це процес налагодження соціально-психологічних механізмів повноцінного функціонування дитини в шкільному просторі;
- вона є джерелом індивідуалізації (як наслідок інтерналізації суспільних норм і цінностей);

– процес «привласнення норм етики та моралі» відбувається під керівництвом педагога й за умови впливів шкільного середовища та впливу сім'ї.

В умовах навчання дітей з ООП у закладах спеціальної освіти формування морально-етичних норм, як і соціалізація відбувається переважно у процесі соціально-побутового орієнтування учнів.

Соціально-побутове орієнтування – це визначення мети та шляхів до якими треба йти у повсякденному житті та будувати відношення у суспільстві. Проте на жаль, соціальне середовище, його еталони та пріоритети з часом можуть змінюватися. Це вимагає від людини необхідності змінювати свої стереотипи поведінки, мислення, сприйняття, ціннісні орієнтири. Особистість повинна оволодіти вмінням адекватно реагувати на зміни в соціальному просторі, виробляти нові, доцільні для відповідної ситуації форми поведінки [1, с. 6].

Робота з формування морально-етичних норм поведінки в процесі інклузивного навчання та виховання має проводитись поетапно(Г. Савіцька). На першому етапі увага здебільшого має бути зосереджена на формуванні знань та уявлень про норми морально-етичної поведінки, на корекцію неправильно сформованих понять та на актуалізацію морального потенціалу дитини з інтелектуальними порушеннями, пробудження моральних почуттів, моральних знань, першооснови яких уже сформовані в свідомості дитини. Засобами актуалізації морального потенціалу мають виступати яскравий приклад, спогад, наведення прикладу певного вчинку (негативного чи позитивного), встановлення причини та наслідку його прояву та ін. Найбільш зрозумілими для дітей із порушенням інтелекту є реальні життєві ситуації, отже, якщо й вони опиняться в такій ситуації, то здатні до емоційного переживання та можуть прийти на допомогу. Це успішно здійснюється за допомогою морально-етичних бесід, програвання спеціально створених моральних проблемних ігрових ситуацій пошукового змісту та ін.

На другому етапі раніше сформовані знання й уявлення про норми морально-етичної поведінки та потреби їх матеріалізації в особистому досвіді мають уточнюватись, розширюватись і доповнюватись. Діти на матеріалі практичної діяльності мають диференціювати близькі за значенням морально-етичні норми, встановлювати взаємозв'язки між окремими поняттями, характеризувати морально-етичні цінності протилежного значення (чуйний–байдужий, працьовитий–ледар та ін.). Особливу увагу на даному етапі слід приділяти встановленню взаємозв'язків між окремими поняттями, засвоєнню системи морально-етичних цінностей, розвитку мотивації поведінки в умовах практичної діяльності. Мотивами моральної поведінки мають виступати різні форми переживань дітей. Чим вищий рівень моральних почуттів і переживань, чим більше діти знають про моральні норми, тим швидше в моральній свідомості відбувається процес переходу від первинності інстинктивних до первинності моральних потреб. Потреби диктують мотиви поведінки, а від них залежить рівень морального вчинку. У дітей з інтелектуальними порушеннями коротка, близька мотивація, яка формується під впливом власних потреб. Вчинки в таких дітей, як правило, бувають імпульсивними, необдуманими, або ж диктуються винятково власними бажаннями, без урахування бажань та думок інших [2, с. 245–246].

Знання батьками та педагогами цих аспектів, цілеспрямоване керівництво їхнім формуванням спільно зі спеціальною школою й родиною допоможе виховати учня з ООП як активного та відповідального суб'єкта.

Література:

1. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник. Слов'янськ, 2016. 132 с.
2. Савіцька Г.І. Врахування особливостей формування морально-етичних норм поведінки в учнів з інтелектуальними порушеннями в освітньому процесі інклюзивного закладу. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: Зб. наук. праць. 2020. Вип. 16, Т. 2. С. 240–249.

М.Р. Когуч,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього ступеня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЯК РОЗУМІННЯ

У статті простежується розвиток концепту «розуміння» в філософсько-психологічному звізі. Виявляються специфіка і функції розуміння у процесі психологічної допомоги людині.

Ключові слова: розуміння, опис, феноменологічна психологія, екзистенціальна психотерапія, сенс, проблема добра і зла, комунікація, дискурс.

Людина звертається по психологічну допомогу в складній життєвій ситуації, очікуючи від психолога розуміння, яке може стати середовищем пошуку можливостей найбільш вдалого вирішення ситуації. Однак з розумінням не все так очевидно. Розуміти можна по-різному: сказане або того, хто говорить; раціонально чи емоційно; щось як статичний факт або як елемент динаміки розвитку певної ситуації тощо.

Сьогодні в межах дискусії про методологічні пріоритети в психології («опис» або «пояснення») термін «розуміння» вживається як синонім опису; розробка методу розуміння приписується В. Дільтею [1]. Хоча В. Дільтей писав про розуміння і переживання, від якого залежить розуміння, він назвав свою працю «Описова та аналітична психологія». При цьому В. Дільтей вибудовує свою логіку пізнання людини за допомогою такого ланцюжка міркувань: для досягнення найбільш адекватного опису людського внутрішнього світу потрібне розуміння і пояснення, тобто мета (науки) - опис, методи - розуміння і пояснення, інструментальними частинами яких є аналіз, типологізація, тлумачення.

У свою чергу інший учений, К. Ясперс, назвав свою методологію пізнання людини саме розуміє психологією, визнаючи вплив на свої погляди не тільки і не стільки В. Дільтея, скільки Е. Гуссерля [2]. Е. Гуссерль, створюючи

теорію пізнання (а створюючи феноменологію, він створював саме її), робить висновок про наявність в правильно здійснюваному, продуктивному процесі пізнання двох послідовних етапів: 1) феноменологічної редукції, яка полягає в такому погляді на пізнаваний предмет, який би виключав будь-які априорні припущення, теорії, концепції та ін.; 2) ейдетічеської редукції, що полягає в пошуку того загального, ідеального (від слова «ідея» - «ейдос»), що існує в предметах, вже пізнаних на першому етапі за допомогою неупередженої, феноменологічної редукції. Відома ілюстрація цього двокровового процесу пізнання у самого Е. Гуссерля - пізнати сутність червоного можна, якщо спочатку неупереджено дивитися на червоне в різних формах (червоний портфель, червона штора, червоне кільце і т.д.), а потім «вивідати» сутність червоного без форми, самого по собі [3].

К. Ясперс описує метод розуміння людини на основі аналізу його соматичного, біографічного, експресивного, статевого статусу, показуючи, що розуміння як мета - принципово недосяжно в силу присутності в людині меж, за яким починається метафізичне. В.В. Розанов показав, що з огляду на певні передумови (функціонування Добра і Зла в житті людини, моральності, творчості та ін.), можна і потрібно розглядати розуміння як мета. Сучасні дослідники в руслі феноменологічної психології обмежують себе розумінням сказаного, хоча і намагаються декларувати, що переживання - це цілісна одиниця, що включає в себе і особистісні смисли. Екзистенціальна психотерапія і психіатрія як практичні сфери допомоги людині і як прикладна філософія (основоположник екзистенціальної психотерапії І. Ялом вживає термін «філософське консультування») ставлять розуміння своєю головною метою, проте працюють зі смислами екзистенції, не роблячи акцент на інших аспектах, наприклад можливості трансценденції або ж дієвого подолання ситуації страждання та ін. [4].

Відомо, що підходи до вивчення людини розрізняються в природничо-наукових, технічних і гуманітарних дисциплінах [5]. Біолог, фізіолог спостерігають, вимірюють, накопичують факти, поступово виробляючи

уявлення про існуючу в природі норму. Інженер, погодившись з виділеними «ідеальними умовами» («тіло в вакуумі», наприклад), моделює об'єкти, які замінять або поліпшують деякі функції живих організмів. На відміну від них, психолог, що не знаючи ні «ідеальних умов» (наприклад, розвитку особистості), ні «норми» (як всеосяжної характеристики особистості), все ж намагається пізнавати складну, мінливу, внутрішньо суперечливу людину. І саме слідуючи за цими характеристиками предмету наукового і практичного інтересу психолога, потрібно визнати, що в роботі з людиною психологу доводиться бути і вченим (і тоді «розуміння» - це метод), і філософом (і тоді «розуміння» - це мета). Пріоритетність між цими іпостасями «розуміння» залежить і від того, який зміст конкретної діяльності психолога.

Література:

1. Залевский Г.В. Объяснение и понимание в психологии. *Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива* / отв. ред. А.Л. Журавлев, А.В. Юревич. М.: Институт психологии РАН, 2007. С. 195–223.
2. Власова О. Феноменологическая психиатрия и экзистенциальный анализ: История, мыслители, проблемы. М.: Издательский дом «Территория будущего», 2010.
3. Гуссерль Э. Идея феноменологии. М.: Гуманитарная академия, 2008.
4. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / пер. с англ. Т.С. Драбкиной. М.: Класс, 2004.
5. Розин В.М. Психология: наука и практика: учеб. пособие. М.: РГГУ: Омега-Л, 2005.

Я.В. Малихіна,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього ступеня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ І ЗМІСТУ ВІДЧУТТЯ САМОТНОСТІ У МОЛОДІ

Надано психологічну характеристику сутності і змісту відчуття самотності у молоді. Розглядається суб'єктивне відчуття самотності у різних теоріях.

Ключові слова: суб'єктивне відчуття самотності, особистість, розвиток.

У сучасному українському суспільстві все більш актуальною стає проблема самотності. Соціальна ситуація нестабільності роз'єднує соціальні та вікові групи та їх представників. В умовах відчуження людей один від одного в великих містах проблема самотності стає ще гостріше. Такі умови вимагають від особистості гнучкості, високого рівня вмінь саморегуляції, саморозвитку та самодопомоги, що необхідні у подоланні виникаючих життєвих випробувань. Вміння особистості керувати своїм станом та поведінкою під час життєвих криз є показником її зрілості. Проте, зростання серед сучасної молоді психологічного неблагополуччя, відчуття самотності та невміння конструктивно долати життєві кризи, і, як наслідок, широке поширення в юнацькому середовищі алкогольної та наркотичної залежності, доводять, що особистість в цей віковий період ще не є зрілою та не готова до життєдіяльності в умовах, що змінюються. Огляд досліджень показує, що цього часу в науці немає єдиного розуміння сутності самотності.

Одна з найперших психологічних шкіл, яка зацікавилася поняттям самотності, це психоаналітичний напрямок З. Фрейда. Самотність розглядається як наслідок придбаних або вроджених рис особистості такі, як нарцисизм, манія величини і агресивність. Ці риси особистості мають властивість «акумулюватися» в самотністі.

Г. Зілбург перший, хто опублікував психологічний аналіз самотності, де розмежував поняття самотність і усамітнення. Він розглядав усамітнення, як нормальній тимчасовий стан людини, коли вона бажає підтримувати спілкування з якоюсь однією конкретною особистістю. Самотність же має постійний і нездоланий характер. В основі самотності тріада – нарцисизм, манія величини і ворожість з боку оточуючих [2, с. 157].

Самотність Г.С. Салліван описував, як гнітюче і надзвичайно неприємне відчуття. Самотність пов'язана з браком, або втратою, або страхом втрати взаємин і бере свій початок в ранньому дитинстві [4, с. 347].

Німецько-американський психолог Еріх Фромм, представник,

неофрейдизма, стверджує, що самотність і ізоляція згубно впливають на людину. За Е. Фроммом, самотність руйнує і фрагментує особистість, що веде до агресії, насильства і анархії [7, с. 24].

Американський психотерапевт Джейффрі Янг займався вивченням депресії і самотності. Він прийшов до висновку, що ці два поняття безпосередньо пов'язані. Дж. Янг виділив кластери, які утворюють поведінку, емоції і установки свідомості, з їх допомогою можна визначити склонність людини до самотності [8, с. 239].

Суть інтеракціоністського підходу полягає в тому, що основні складові самотності – це соціальна ситуація і суб'єктивно-особистісна склонність особистості. Основні представники даного підходу Р. Вейс і В. Серма [5, с. 227].

Інші представники феноменологічного підходу У. Садлер і Т. Джонсон, прийшли до висновку, що самотність в сучасному суспільстві, є глобальним універсальним явищем. Самотність – це прояв людської самості, також вона допомагає відповісти особистості на вічне питання: хто він в цьому житті. Основна риса самотності – заглибленість людини в себе [3, с. 25].

Сучасні представники екзистенціального напрямку, які найбільш послідовно розробляли екзистенціальну методологію, є К. Мустакас і І. Ялом [6, с. 28]. К. Мустакас і І. Ялом вважають, що самотність спочатку присутня в людині і є невід'ємною характеристикою її існування.

Ключовою фігурою в гуманістичному підході є А. Маслоу. Вивчаючи самоактуалізуючу особистість, автор, зазначив, що самотність позитивне стан, який сприяє особистісному зростанню [1, с. 344].

Висновки. Визначення поняття переживання самотності в сучасній психологічній науці потребує конкретизації і систематизації. Так термін самотність використовується для вивчення фізичної ізоляції, соціальної ізоляції та власне переживання самотності. Не зважаючи, що така різномірність використання поняття самотності не висвітлена, як методологічна проблема,

розширення явищ до яких застосовується поняття самотність зростають, що в свою чергу формує і розширює напрями дослідження даної теми самотності.

Література

1. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.: Евразия, 1999. 344 с.
2. Перлман Д., Пепло Л. Теоретические подходы к одиночеству. *Лабиринты одиночества*. М.: Прогресс, 1989. С. 156-158
3. Садлер У., Джонсон Т. От одиночества к анемии. *Лабиринты одиночества*. М.: Прогресс, 1989. С. 25-27
4. Салливан Г. С. Интерперсональная теория в психиатрии. М.: Ювента, 1999 г. 347 с.
5. Серма В. Некоторые ситуативные и личностные корреляты одиночества. *Лабиринты одиночества*. М.: Прогресс, 1989. С. 227-242
6. Слободчиков И. М. Современные исследования переживания одиночества. *Психологическая наука и образование*. 2007. № 3. С. 27-35
7. Фромм Э. Человек одинок. М.: Иностранный литература, 1966. №1. С. 44-56
8. Янг Дж. И. Одиночество, депрессия и когнитивная терапия: теория и ее применение. *Лабиринты одиночества*. М.: Прогресс, 1989. С. 239-276

М.І. Марченко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього ступеня «магістр»
Рівненського інституту Університету «Україна»

КАТЕГОРИЗАЦІЯ СТРАТЕГІЙ ПОДОЛАННЯ ВІДЧУТТЯ САМОТНОСТІ У СТУДЕНТІВ

Узагальнено сучасні класифікації стратегій подолання стану самотності студентів за критеріями їх ефективності, а також їх зв'язок. Обґрунтовано здатність встановлювати та підтримувати соціальні зв'язки для попередження та подолання стану самотності.

Ключові слова: стратегії, копінг-стратегії, суб'єктивне відчуття самотності, подолання стану самотності, студенти.

Нестабільність економічних, політичних і соціальних умов приводить до проблем дезорієнтації людини в оточуючій його соціальній реальності, а також неможливості здійснення об'єктивного прогнозу свого майбутнього. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання, пов'язані з функціонуванням, адаптацією і виробленням особистістю ефективних стратегій подолання ситуацій, пов'язаних з невизначеністю, тобто копінг-стратегіями особистості

[3; 150].

Проблема (копінг) поведінки, поставлена в контексті відповідних психологічних досліджень, є важливою для особистості: копінг може сприяти оволодінню ситуацією, послаблювати або пом'якшувати її вплив. Вчені прийшли до висновку, що самотніх людей набагато більше в Східній Європі, особливо в Росії і на Україні, ніж в Західній, Північній і Південній Європі. Цестосується молодих людей.

Аналізуючи дослідження К. Рубінстайна та П.Шейвера, А. Рокач та Х. Брок і С. Сіперседа, можна виявити подібне в стратегіях подолання, які вони виділяють.

К. Рубінстайн та П. Шейвер розділяють на три групи:активне усамітнення тобто навчання чи робота, слухання музики, фізичні вправи, прогулянки, улюблена справа, відвідування кінотеатру, читання; соціальні контакти, тобто дзвінок другу, відвідування когось; сумна пасивність, тобто плач, сон (більше звичайного), пасивність, переїдання, приймання транквілізаторів, зловживання алкоголем, перегляд програм по телебаченню.

Також А. Рокач та Х. Брок розділяють на три групи: підвищена активність, тобто присвячення більше часу роботі та громадській діяльності, щоб зробити час на самоті більш приємним, продуктивним та важливим; мережа соціальних зв'язків та контактів, тобто збільшення соціального включення та взаємодії, романтичні стосунки; дистанціонування та самозречення пасивність, тобто зловживання медикаментами, алкоголем чи наркотиками, вимушена самоізоляція, суїциdalні спроби, злочинна поведінка, заперечення стану самотності [1, с. 110].

Також С. Сіперсед розділяє на три групи: конструктивно-активні, тобто хобі, фізичні вправи, прогулянки, слухання музики, робота, навчання, позитивна реінтерпритація, активне планування, змагання, естетика; стратегії емоційного реагування та соціального коупінгу, тобто емоційна соціальна підтримка, інструментальна соціальна підтримка, Бог, любов та близькість,

надання виходу почуттям, плач, витраchanня грошей; розумові та пасивно-уникаючі, тобто прийняття стану самотності, уникання, пасивність, неконструктивне використання Інтернету, зловживання медикаментами, роздуми, сон (більше звичайного), помста, депресивне усамітнення, переїдання, перегляд програм по телебаченню.

Стосовно використання Інтернету, проведене американськими вченими К. Рубінстайном та П. Шейвером, дослідження свідчить про те, що взагалі студенти, і самотні студенти зокрема, віддають перевагу спілкуванню із своєю сім'єю, друзями, коханою людиною через Інтернет, а не телефоном. Можливо, спілкування он-лайн дозволяє самотній людині контактувати з багатьма людьми, тоді як телефонна розмова зводить до діалогу оди на один. Отже, самотній студент може вибрати спілкування он-лайн і вважати, що має широке коло соціальних зв'язків з людьми, які піклуються про нього. Також причиною, може бути те, що під час он-лайн спілкування студент контролює свою поведінку більшою мірою. Також в таких умовах, які складаються в сучасному світі, можна також дистанційно за допомогою Інтернету навчатись в вищому навчальному закладі. І зараз, в умовах пандемії і карантину, багато студентів почивають себе самотніми, бо внеслись зміни в їхнє життя. Також бачимо, що відчуття самотності пов'язано з копіт-стратегіями.

Також зараз для українських студентів актуальною є форма проведення часу, в тому числі і в якості стратегії подолання стану самотності, як перегляд телепрограм. Звичайно, така стратегія є пасивною й, як доводять зарубіжні вчені, малоекективною для подолання відчуття самотності. Наприклад, К. Рубінстайн та П.Шейвер вважають, що телебачення є "замінником соціального життя, а не шляхом до нього". Вони роблять висновок, що телебачення в якості стратегії подолання стану самотності, стає частиною спіралі, яка зводить вниз ще до більшої самотності та депресії. В сучасному світі нові телефони містять все, навіть телевізор, що можна дивитись всяких програм, але на жаль, зараз, що по телевізору, що а Інтернеті більше

негативних передач, чим позитивних, і не завжди за допомогою них можна заповнити відчуття самотності у студентів [2, с.10].

Висновки. Підсумовуючи викладеневище, можна виокремити основні стратегії подолання, які застосовують самотні студенти. Констатовано, що стратегії копінг-поведінки студентської молоді піддаються цілеспрямованому формуванню і актуалізації в рамках психокорекційного впливу.

Література

1. Артамонова А.А. Переживание одиночества как фактор развития личностного потенциала студентов-первокурсников: дис. канд. псих. наук: 19.00.01. Москва: 2008. 167 с.
2. Варава Л.А. Особливості переживання особистістю почуття самотності у стані соціальної деривації: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К.: 2009. 20 с.
3. Русина Н.А. Копинг-ресурсы личности как основа ее здоровья. *Совладающее поведение: Современное состояние и перспективы* / Под. ред.. А.Л. Журавлева, Т.Л. Крюковой, Е.А. Сергиенко. М.: Изд.-во “Институт психологии РАН”,2008. 235 с.

С.О. Обримба,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього ступеня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У статті визначено поняття та сутність проблеми адаптації військовослужбовців. Проаналізовано особливості адаптації військовослужбовців до військової служби.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, дезадаптація військовослужбовців, соціальні очікування, військова служба, конфлікт, військова дисципліна.

Інтерес до проблем адаптації актуалізується під час масштабних соціальних, економічних і технологічних перетворень, що мають для людини і її діяльності важливі наслідки. Дезадаптація у військовослужбовців за призовом в даний час в Україні нерідко отримує, як відомо, широкий громадський

резонанс. Тому в армії, в першу чергу, постає питання про попередження адаптивних розладів у новобранців, а також підтримку психічного здоров'я і підвищення рівня адаптованості в умовах армії військовослужбовців різних закликів. Крім того, в даний час потребує уточнення причини й структура порушень адаптації, оскільки зазвичай в якості патогенних чинників виступає відразу безліч впливів і обставин [1; 2].

Адаптація військовослужбовців за призовом розглядається як їх пристосування до умов життя в армійських умовах на основі змін, що відбуваються в їх психіці. Основними їх особливостями є: необхідність точного дотримання вимог військових статутів, дисципліни і субординації, твердого розпорядку дня, проживання в казармі, несення гарнізонної, вартової і внутрішньої служби, неможливість часто бачитися з рідними і близькими, великий обсяг службових знань, навичок і умінь, засвоїти які молодий солдат зобов'язаний в обмежений час [3, с.42-43]. Ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки реально людина оцінює себе і свої соціальні зв'язки, точно порівнюючи свої потреби з наявними можливостями і усвідомлюючи мотиви своєї поведінки. Спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе веде до порушення адаптації, що може супроводжуватися підвищеною конфліктністю, порушенням взаємин, зниженням працездатності і зміною стану здоров'я. Випадки глибокого порушення адаптації можуть призводити до грубих порушень військової дисципліни, правопорядку, суїциdalьних спроб (вчинків), зриву професійної діяльності і розвитку хвороб.

Проведений нами дослідний аналіз виявив залежність між процесом становлення суб'ектності особистості та умовами соціалізації (проходження служби), в які включена особистість солдата. Військовослужбовець стає суб'ектом в процесі вироблення способу вирішення життєвих проблем, протиріч – в ускладненому середовищі престижних підрозділів ці стани актуалізовані, і можливостей для формування суб'ектності більше. Процес соціалізації йде інтенсивніше в високостатусних підрозділах, які ми відносимо

до ускладненого соціального середовища. Ускладнена ситуація розвитку в військовому середовищі характеризується наступними показниками:

1. Психологічні особливості – провідне, соціальні – другорядне (абсолютний пріоритет характеру військової служби, ії вкрай індивідуалізований характер).
2. Завищені очікування з боку командирів до особистості солдата в цілому, а також до результатів його діяльності.
3. Службова перевантаженість (великий обсяг засвоюваній інформації, насиченість навчального процесу, інтенсивне фізичне навантаження та ін.).
4. Складні міжособистісні відносини (конкуренція, недоброзичливість, суперництво і т. д.).
5. Професійна спрямованість.

Правильно організовані заходи з формування стійкої адаптації у військовослужбовців, а також цілеспрямований комплексний підхід під час їх проведення дозволяє значно скоротити злочини та пригоди, які є наслідком відхилень у поведінці, психічну захворюваність і звільнення через хвороби, створити оптимальні умови для успішної адаптації військовослужбовців до служби, скоротити терміни адаптації, сприяти їх повноцінній участі в службовій діяльності військового колективу.

Література:

1. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: метод. посіб. / О.М. Кокун, Н.А. Агаєв, І.О. Пішко, Н.С. Лозінська. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.
2. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективнамонографія / О.Є. Блінова, С.І. Бабатіна, Т.М. Дудка, А.М. Одінцова та ін. / відпов. ред. О. Є. Блінова. Херсон: ФОП Вишемирський В. С. 2018. 428 с.
3. Військова психологія і педагогіка: підручник для військових вузів / Б.М. Олексієнко, Д.В. Іщенко, О.Д. Сафін. Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 2017. 562 с.

Г.Б. Осипова,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Науковий керівник –канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

ДИСЛЕКСІЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Автор зробив спробу узагальнити основні положення щодо причин, видів та проявів дислексії у психолого-педагогічній літературі. Розглянуто основні фактори розвитку дислексії. Встановлено головну задачу дослідниці – зменшення впливу розладу на навчання дитини.

Ключові слова: дислексія, читання, незрілість, моторика.

В останні роки відзначається значне зростання кількості дітей із труднощами оволодіння навичок читання. Серед сучасних науковців, які присвятили свої роботи питанню вивчення порушення читання у дітей молодшого шкільного віку, слід відзначити таких: М. Бурлакова, С. Іваненко, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, С. Мухіна, В. Новікова, В. Тарасун, Р. Ткачова, М. Хватцев, А. Ястребова та ін. Проблемам дислексії присвятили свої наукові праці зарубіжні вчені (Beneventi, Tonnesen, Ersland, Blomert, Willems, Chung, Ho, Gooch, Snowling, Hulme, Helland, Plante, Hugdahl, та інші).

Дислексією (Specific reading disability) в науці позначають порушення здатності до оволодіння навичками читання і письма. Зростання чисельності дітей із симптомами дислексії, або як її називають «хворобою неписьменності», викликає значні труднощі їх навчання спочатку в школах, а потім у закладах професійно-технічної та вищої освіти.

Питання про етіологію дислексії до теперішнього часу є дискусійним. Намагаючись виявити її механізми, вчені проводять аудіометричні, електроенцефалографічні, психологічні, неврологічні та лінгвістичні дослідження. Більшість із них зазначає наявність патологічних факторів, що

впливають в пренатальний, натільний і постнатальний період. Етіологія дислексії зв'язується з впливом біологічних і соціальних факторів. Порушення читання можуть викликатися причинами органічного та функціонального характеру. Дислексії бувають обумовлені органічними ураженнями зон головного мозку, які беруть участь у процесі читання. Функціональні причини можуть бути пов'язані з впливом внутрішніх (наприклад, тривалі соматичні захворювання) і зовнішніх (неправильна мова оточуючих, двомовність, недостатній вплив до розвитку мовлення дитини з боку дорослих, дефіцит мовних контактів) чинників, які затримують формування психічних функцій, які беруть участь у процесі читання.

Факторами розвитку дислексії можуть слугувати: патології вагітності та пологів, генетичні особливості, порушення мовленнєвого розвитку, органічні ураження мозку, ліворукість. Розлади читання часто спостерігаються у дітей з мінімальною мозковою дисфункцією, із затримкою психічного розвитку, з тяжкими порушеннями мовлення, з церебральними паралічами, з порушеннями слуху, у розумово відсталих дітей. Дислексія найчастіше з'являється в структурі складних мовних і нервово-психічних розладів.

Вивчення існуючих методик виявлення дислексії у дітей показало, що закордоном існують стандартизовані методики діагностики дислексії (WORD, WRAT, WRMT, GORT та інші). Створені технічні пристрої для діагностики порушень читання на основі реєстрації рухів очей в процесі читання і за характерними порушень стійкості фіксації погляду, що є непрямою ознакою дислексії [1]. Діагностику при підозрі на дислексію в Україні проводять невролог, логопед та психолог в інклузивно-ресурсних центрах. Для цього підбирають текст, що відповідає віковим нормам, серію слів, літер. Під час читання та переказу тесту фіксують наявні помилки. Також діагностують загальний рівень розвитку та мотивованість до навчання. Недоліки читання у дітей першого року навчання виникають через несформованість читання та не потребують корекційної роботи.

З огляду на різні дослідження багато авторів пропонують класифікувати дислексії в залежності від їх патогенезу. Так, М.Є. Хватцев з огляду на порушення механізмів виділяє фонематичні, оптичні, оптико-просторові, семантичні і мnestичні дислексії. Він вважає, що у дітей спостерігаються лише фонематичні та оптичні дислексії. Інші форми бувають при органічних ураженнях головного мозку, при афазії.Інша дослідниця О.А. Токарєва розглядає порушення писемного мовлення в залежності від того, який з аналізаторів первинно порушений. З урахуванням порушення слухового, зорового чи рухового аналізатора авторка виділяє акустичні, оптичні та моторні порушення читання.

Численні дослідження дозволили визначити наступні види дислексії (на основі порушених механізмів, тобто несформованих операцій процесу читання, а також психічних функцій, що забезпечують процес читання):

- 1) оптична,
- 2) мnestична,
- 3) фонематична,
- 4) семантична,
- 5) аграмматична,
- 6) тактильна (у сліпих дітей).

Специфічні порушення читання слід відрізняти від помилок читання іншого характеру: тих, які закономірно зустрічаються на початкових етапах оволодіння цим процесом, від порушень читання у дітей, педагогічно занедбаних, важких у поведінці. Задача навчання – мінімізувати вплив розладу на навчання. В Україні дислексія може бути причиною для інклюзивного навчання. Оформлення інклюзивного навчання вимагає багато часу та зусиль батьків, але є важливою складовою ефективного навчання.

Література

1. Gooch D, Snowling M., Hulme C. Time perception, phonological skill sand executive function in children with dyslexia and / or ADHD symptoms. *Journal of child psychology and psychiatry*. 2011. No. 52 (2). P. 195–203, с. 200

Ю.А.Осташ,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК УЯВИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вивчається роль засоби масової інформації в розвитку уяви дітей молодшого шкільного віку; аналізуються фактори негативного впливу інформаційного потоку ЗМІ на дитячу особистість.

Ключові слова: уява, вплив, засоби масової інформації, діти молодшого шкільного віку, психологічний стан.

Молодший шкільний вік досить багатий на розвиток уяви, яка наповнюється з побаченого і почутого. А виховання гармонійної особистості вимагає належного розвитку дитячої уяви, оскільки саме її успішне функціонування і лежить в основі формування психологічного стану. Саме у дітей молодшого шкільного віку розвиток уяви спрямований на створення нових, цілком оригінальних образів. І це, насамперед, покладає на батьків, педагогів, психологів досить велику відповідальність за ефективне його використання. Наразі ряд атрибутів сучасності, в тому числі і засоби масової інформації, до яких ставляться доволі толерантно, блокують формування психічного процесу дитини.

Головною тенденцією у розвитку уяви дітей молодшого шкільного віку є, на думку О.В. Скрипченко, Л.В. Долинської, З.В. Огороднійчук, »перехід від переважно репродуктивних її форм до творчої переробки уявлень, від простого їх комбінування до логічно обґрунтованої побудови нових образів» [1, с. 134]. Вчені запевняють, що саме в цей період діти починають вимогливо ставитись до витворів своєї уяви, в порівнянні із дошкільним віком, де уяні процеси стають повнішими, більше деталізуються. Із кожним роком збільшується і

швидкість продукування образів уяви, також зростає їхня багатокомпонентність [1, с.135].

Інший вчений – В.В.Чумак, теж притримується подібної думки, вважаючи, що початком якісно нового етапу розвитку уяви називає час вступу до школи. Тоді значно розширяються знання, щоформує уявнийобраз, систематичне оволодіння різними вміннями й навичками більш конкретизує образи, зумовлює їхню продуктивність [3, с. 23].

Згідно поглядів М.О. Зябліцевої, через роботу уяви відбувається певна компенсація недостатніх поки що реальних можливостей дітей молодшого шкільного віку долати життєві труднощі, конфлікти та проблеми [2, с. 98].

Отож, вчені одностайно підкреслюють важливість психологічного стану дитини, що має вплив як на загальний розвитокмолодшого школяра, так і на формування уяви в цілому.

Відомо, що одним зголовних завдань початкової школи є навчити дитину вчитись, адже якраз у молодшому шкільному віці і виявляються, розвиваються здібності дитини, утворюються умови для її самовираження у різноманітних видах діяльності.

Значна роль в даному процесі належить саме початковій ланці освітії обов'язковими компонентами такогоуміння є планування й самоконтроль, саме це й потребує активізації уяви.

Великого значення в зв'язку із цим набуває саме переорієнтація навчання із чисто прагматичної на духовно-творчу мету та стосується це, насамперед, впливу засобів масової інформації (ЗМІ) на уяву дитини. Значний вплив на розвиток дитячої уяви наразі є найбільш доступні засоби масової інформації.

Крім того дана проблема стосується не лише виховання дітей молодшого шкільного віку, але й їх інтелектуального розвитку, адже ЗМІ, й це доказано вченими, впливають на становлення всіх сфер особистості. Помітним є те, що на сьогодні діти, і в тому числі й дорослі, стаютьзалежними від ЗМІ, що негативно відображається на психологічному стані особистості. Діти стають надміру стурбованими, мають нервове збудження, проявляють агресивність до

однолітків та дорослих, адже часто ЗМІ пропагують таку поведінку.

Водночас велика кількість інформації, яка подається в ЗМІ на юного непідготовленого споживача, впливає не тільки на його фізичне, але й на психічне, духовне здоров'я. І чим більше дитина молодшого шкільного віку витрачає часу на ЗМІ, тим вужчий обсяг уваги, менша її стійкість, менш розвинені мовленнєві навички, більша пасивність.

І наслідком отриманої інформації в ЗМІ є зміни у сприйнятті дитиною життя. Так, плани, мрії дітей молодшого шкільного віку в модернізованому суспільстві формуються орієнтуючись не лише на норми, цінності, характерні для їхнього безпосереднього оточення, але і на ті зразки, що приваблюють і притягають до себе, залишаючись недосяжними.

Саме це і виступає переломним моментом в психологічному стані дитини, коли батьки не в змозі забезпечити дитину тим, що рекламиується в ЗМІ.

Тому така інтенсивна інформатизація суспільства через ЗМІ кардинально перебудовує простір дитинства, а також впливає на психологію взаємодії особистості з оточуючим світом.

Отже, на сьогодні ЗМІ виступають для дітей молодшого шкільного віку як чинник моделювання і формування системи поглядів на весь світ, а тому доцільним є проведення спеціальних занять чипевних видів діяльності, які бинавчали дітей більш адекватно сприймати та аналізувати отриману інформацію. Саме це буде сприяти для формування уяви і власних поглядів у дітей.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
2. Зяблицева М.А. Развитие памяти и воображения у детей. Игры и упражнения. Ростов на Дону: Феникс, 2005. 189 с.
3. Чумак В.В. Вікова психологія: навч. посіб. Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015 192 с.

А.П. Пеняєв,

здобувач вищої освіти спеціальності
«Психологія» освітнього рівня «магістр»
Рівненського інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК

В роботі аналізуються особливості вибору харчової поведінки жінок на сучасному етапі. Визначено основні чинники, що формують харчові потреби і поведінку жінок.

Ключові слова: процес харчування, потреби, функції, харчова поведінка жінки, психоемоційний стан.

Стрімкий розвиток сучасного життя потребує максимальної витрати енергії та особистісних ресурсів. При цьому стреси та депресії стають постійними супутниками особистості, які безупинно руйнують її, особливо тоді, коли вона не знає способів їх подолання. За таких умов їжа перестає виконувати свої первинні функції і, перетворюючись на предмети фетишу, заповнює життя людей, які за допомогою раціону харчування на підсвідомому рівні намагаються розв'язати свої психологічні проблеми.

Процес харчування – це не лише задоволення своїх фізіологічних потреб (голод), але й особистісних. Під особистісними потребами більшість людей розуміють: соціальне схвалення (батьків, близьких оточуючих), вживання «модної» їжі, переїдання, відмову від їжі та інше. Спираючись на висновки гастропсихологів, для науки важливим є дослідження зв'язку характеру людини з її смаковими уподобаннями. Смакові уподобання допомагають визначити вплив раціону харчування на поведінку, емоційно-вольову та діяльнісну сфери особистості.

Великий вплив на ставлення до їжі мають шаблони масової свідомості, оскільки у нашому суспільстві культ їжі набуває всезагального характеру. Люди вживають їжу та не відчувають задоволення від неї і, потрапляючи в наш організм, вона не приносить нам жодної користі. Часто буває так, що людина не має можливості «відпрацювати» свої емоції іншим способом, окрім як їх «зайсти». Отже, харчові адикції є способом уникнення суб'єктивної реальності.

Ще однією особливістю вибору харчової поведінки сучасною жінкою є задоволення власних соціальних потреб. Вже давно психологами було встановлено, що людина являє собою соціальну істоту. Протягом всього життя особистість намагається зайняти певну нішу в соціумі, стати його частиною. Порушення харчової поведінки жінок можуть виникнути через:

1. Соціointегративну потребу – встановлення оптимальних зв'язків з групою наслідуючи харчову поведінку інших.
2. Соціодиференційна потреба – втілення потреби в індивідуальності, відмінності від «сірої маси» або слідування певним особистісним переконанням.
3. Соціоідентифікаційна потреба – при задоволенні даної потреби індивід наслідує харчову поведінку інших через сприйняття її як обов'язкової чи «головної» [1, с. 160-161].

Розглядаючи процес харчування як засіб об'єктизації особистості, можна виділити такі критерії її самовираження: релаксація (зняття психологічної напруги); заміщення (їжа виступає в ролі одного з механізмів уникнення реальності); компенсація незадоволених потреб (їжа як захист від проблем); комунікація (харчування пов'язане з перебуванням у колективі); звичка (ритуальні дії у споживанні їжі); самоствердження (вживання «модної» їжі, уявлення про престиж та високий соціальний статус); нагорода або самозаохочення за рахунок смакових якостей їжі; самопокарання їжею при нездійсненні бажань; естетичне задоволення від споживання їжі.

Значну роль у самовираженні через їжу, відіграє мотивація особистості (позитивна та негативна). Їжа перетворюється на регулятор психоемоційного стану людини і може спричинити тяжкі патології, оскільки вона не вирішує психологічних проблем того, хто є. Обираючи їжу як засіб самовираження, особистість несвідомо може втратити власну реальність і поняття «норми».

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що потреби харчової поведінки сучасної жінки зумовлені єдністю біологічних,

психологічних та соціо-культурних факторів, що являють собою міжфункціональну психологічну систему, в якій істотним є не лише задоволення потреби, а й сам процес приймання їжі.

Література

1. Литвин-Кіндратюк С. Д. Харчова активність особистості: традиційні й інноваційні стратегії. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ: Вид-во «Плей» Прикарпатського ун-ту, 2000. Вип. 5. ч. 1. С. 160-165.

О.А. Погорнець,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Автором розглянуто особливості сформованості зв'язного мовлення у дошкільнят із тяжкими порушеннями мовлення, охарактеризовано основні проблеми діалогічного і монологічного мовлення у цих дітей.

Ключові слова: дошкільнята, тяжкі порушення мовлення, зв'язне мовлення.

Формування і розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення (далі – ТПМ) є одним з ключових напрямів у сучасній логопедії. Актуальність даного питання визначається, з одного боку, значним розповсюдженням такої структури мовленнєвого дефекту серед дошкільників, а з іншого – обумовлюється тим, що рівень сформованості зв'язного мовлення є одним з ключових критеріїв готовності дитини до навчання у закладі загальної середньої освіти. І як наслідок – наявність порушення зв'язного мовлення призводить до неуспішності і шкільної дезадаптації.

Дослідженням питання особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей у нормі та з порушеннями мовлення, розробкою методик їх навчання займалися Г. Бородач, В. Воробйова, В. Глухов, Н. Жукова, Р. Левіна, Е. Мастюкова,

С. Миронова, Н. Нікашина, Т. Ткаченко, Т. Філічева, Г. Чиркіна, А. Ястребова та інші. Вченими акцентується увага на тому, що формування зв'язного мовлення у дітей за відсутності патології у мовленнєвому та психічному розвитку – апріорі складний процес, який значно ускладнюється в умовах ТПМ.

Проведені дослідження (В. Глухов, Н. Жукова, Є. Маєстюкова, Т. Філічева, С. Шаховська) засвідчили, що старші дошкільники з ТПМ в оволодінні навичками зв'язного мовлення значно відстають від однолітків у нормі. Їх мовлення бідне і стереотипне: помітне багаторазове використання однакових за звучанням слів з різним значенням. В активному словнику переважають іменники і дієслова. Виникають труднощі у створенні варіантів слів за допомогою суфіксів і префіксів, спостерігається відсутність і невміння користуватися різними способами словотворення. Часто вони замінюють потрібне слово іншим, подібним за значенням, назву частини предмета – назвою цілого. Відзначаються проблеми в диференціації морфологічних елементів, які виражаютя значення роду і числа, розуміння логіко-граматичних будівель конструкцій, причинно-наслідкові, просторові і часові відношення. Ці проблеми залишають значний відбиток на зв'язному мовленні дітей.

У дітей з ТПМ відзначаються труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань і їх мовленнєвого оформлення. Їхнім висловлюванням притаманні: порушення зв'язності і послідовності викладу, смислові пропуски, яскраво виражена «невмотивована» ситуативність і фрагментарність, низький рівень використованого фразового мовлення [4].

Діти часто користуються простими реченнями, майже не використовуючи складні конструкції. Розповідь-опис практично недоступна для дітей з ТПМ. Творча оповідь частіше несформована або дається з великими труднощами. Дітям важко визначити задум оповідання і послідовність подій [3, с. 31].

Експресивне мовлення дошкільнят може служити засобом спілкування у випадку, якщо з боку дорослих надається допомога у вигляді питань, підказок, суджень. Як зазначає Т. Філічева, в усному мовленні діти намагаються не

використовувати важкі для них слова і вирази. Але якщо поставити таких дітей в умови, коли необхідно вжити ті чи інші слова і граматичні категорії, то можна чітко побачити недоліки. Найчастіше діти не проявляють ініціативу в спілкуванні, намагаються уникати питань до дорослих. При самостійному складанні речень вони зазнають великих труднощів [5, с. 43].

До характерних особливостей зв'язного мовлення дошкільнят із ТПМ можна віднести: 1) під час складання речень за сюжетними або предметними картинками та серією сюжетних картинок діти із ТПМ порушують логічний зв'язок між словами, витримують паузи для знаходження потрібного слова; 2) у розповідях дітей мають місце морфологічні та синтаксичні помилки; 3) розповіді, що складені за сюжетною картинкою, не завжди відповідають змісту запропонованих картинок; 4) під час складання сюжетної або описової розповіді діти перераховують окремі події, предмети, ознаки, деталі, випускають суттєві частини; 5) під час переказу діти споторюють сюжетну лінію, переставляють місцями події, припускаються граматичних помилок.

Таким чином, несформованість зв'язного мовлення дошкільнят з ТПМ негативно впливає на розвиток всієї мовленнєво-мислинневої діяльності дітей, обмежує їх комунікативні потреби і пізнавальні можливості. Тому для всього процесу навчання і виховання дітей з ТПМ найважливішим є пошук і застосування спеціальних методичних шляхів і засобів формування зв'язного мовлення.

Література

1. Ванюхина Г.А. Истоки качества связной речи дошкольников с системными речевыми нарушениями. *Логопед.* 2005. № 5. С. 18-25
2. Кирьянова Р.А. Комплексная диагностика и ее использование учителем-логопедом в коррекционной работе с детьми 5-6 лет, имеющими тяжелые нарушения речи. Санкт-Петербург: «Каро», 2002. 368 с.
3. Лалаева Р.И. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников Санкт-Петербург: Союз, 1999. 214 с.
4. Тютюева И.А. Особенности связной речи у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2016. Т. 2. С. 91-95. URL: <http://e-koncept.ru/2016/46019.htm> (дата звернення: 15.12.2020).
5. Филичева Т.Б. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста Москва: АЙРИС ПРЕСС, 2007. 209 с.

Ю.Ф. Прокопенко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ В ПОДРУЖНІХ (ПАРТНЕРСЬКИХ) ВІДНОСИНАХ

У статті розглянуто та охарактеризовано деякі психологічні особливості особистості в співзалежних стосунках у парі.

Ключові слова: співзалежність, партнерські (подружні) стосунки, психодіагностика.

При описі синдрому залежності, вчені використовують кілька синонімів [1], які певною мірою відрізняються один від одного за змістом понять: пристрасть, залежність (адикція) і девіація. Найбільш багатозначним є поняття залежності. У перекладі з англійської (addiction) воно означає склонність, звичку. У медичну практику поняття введено в 1964 році комітетом експертів ВООЗ для застосування нарівні з термінами «хвороблива пристрасть», «звичка», «наркоманія», «алкоголізм». У визначенні ВООЗ [2] поняття «залежність» означає «стан періодичної або хронічної інтоксикації, що викликається повторним вживанням природної або синтетичної речовини». Тому спочатку термін застосовувався в його вузькому значенні і вживався виключно для опису лікарської, тютюнової, алкогольної та наркотичної залежностей. Вузьке розуміння терміна знайшло відображення і у визначенні М. Кордуелла [3], згідно з яким залежність означає такий різновид розладу особистості, при якій виникає потреба в підтримці інших людей або опорі на них у зв'язку з нездатністю прийняття індивідом найпростіших самостійних рішень при одночасному відчутті почуття неадекватності і безпорадності.

В широкому значенні «залежність» характеризує стан необхідності або потребу в чомусь або комусь для підтримки, функціонування чи виживання. Вона супроводжується появою наполегливого бажання, яке проявляється у

відчутті гострої необхідності вчинення будь-якого вчинку або здійснення діяльності [2]. Люди, які відчувають пристрасть до чого-небудь або когонебудь, є аддиктами, що в перекладі з англійської означає «завзятий любитель», людина, яка захоплюється, фанат. Термін «аддикт» у науковій літературі застосовується для характеристики людей у двох значеннях: 1) людей, нездатних припинити прийом різних препаратів; 2) людей, які витрачають на захоплення весь свій вільний час. Д. Р. Меєрс [5, с. 64], визначаючи залежність як «наслідок збочення нормальності», вносить новий зміст у розуміння терміна, істотно розширюючи його інтерпретацію і зближуючи з поняттям девіації (лат. Deviatio - відхилення). Аналогічно сприймає аддикцію як форму патологічної поведінки, яка не відповідає нормі, і Л. М. Доддс [5, с. 66], що визначає її як «активність, що спонукається компульсивно та характеризується інтенсивністю і неослабним завзяттям, відносною втратою автономії Его, включаючи здатність реагувати на фактори реальності і функції турботи про себе». Дане трактування поняття дозволило істотно розширити межі його застосування і використовувати по відношенню до різних видів нехімічної залежності, при якій об'єктом потягу став поведінковий патерн, а не хімічна речовина. Найкоротшу і майже недиференційовану за змістом дефініцію залежності, яка в даному форматі стає застосованою до більшої частини психічних і поведінкових розладів, дає А. В. Shaef, визначаючи її як «будь-який процес, над яким ми не владні» [6, с. 18]. Вчений вперше запропонував поряд з хімічними (субстанціональними) залежностями (алкоголь, наркотики, тютюн, їжа) виділяти нехімічні (поведінкові) залежності або залежності від процесу (накопичення грошей, азартні ігри, секс, робота, інтернет, релігія).

Таким чином, аналіз наукової літератури з питань сутності та природи залежності свідчить про глибоку теоретичну і емпіричну розробленість феномена залежності (адикції) і наявності добре сформованого термінологічного апарату для його вивчення. Особливість сучасного етапу розвитку суспільства полягає в постійному виникненні нових ризиків і небезпек, які сприяють неухильному збільшенню масштабів поширення

залежності і, як наслідок, погіршення індивідуального і суспільного здоров'я.

Література:

1. Москаленко В.Д. Созалежність: характеристики та практика подолання. *Лекції з наркології* / під ред. М.М. Іванця. М.: Нолідж, 2000. С. 365-405.
2. Мак-Вільямс Н. Психоаналітична діагностика: Розуміння структури особистості в клінічному процесі / пер. з англ. М.: Незалежна фірма «Клас», 1998. 480 с.
3. Мусієнко Г.О., Шалащев В.В. Вивчення механізмів успадкування склонності до залежних станів від тютюну та алкоголю і механізмів її реалізації під впливом зовнішнього середовища. *Український вісник психоневрології*. 2012. Т. 20. № 3 (72). С. 252-254.
4. Кочарян А.С., Терещенко Н.Н., Асланян Т.С. Емоційна структура синдрому «емоційного холоду». *Матеріали науково-практичної конференції «Психотерапія, медична психологія і гранична психіатрія в системі надання медичної допомоги»* (XI Платонівські читання) Харків, 17-18 квітня, 2008. Харків, 2008. С.73-74
5. Медична психологія: навч. посіб. / Н.Г. Пшук, М.В. Маркова, А.І. Кондратюк, Л.В. Стукан. Вінниця, 2010. 135 с.
6. Кочарян А.С., Коцарь А.В. Синдроми невротичної любові. *Вісник Харківського університету. Серія психологія*. 2000. № 498. С. 68-72.
7. Shaef A.W. When society becomes an addict. San Francisco: Harper and Row, Publishers. 1987. 151 P.

I.O. Селіванова-Зеркаль,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

АКТУАЛЬНІ ІДЕЇ МАРІЇ МОНТЕССОРІ ЩОДО РАНЬОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Виокремлено актуальні ідеї педагогіки Марії Монтессорі щодо раннього розвитку дітей з особливостями психофізичного розвитку в контексті розбудови спеціальної освіти в Україні.

Ключові слова: педагогіка Марії Монтессорі, інклузивна освіта, інклузія, заклади спеціальної освіти.

Новації спеціальної освіти в Україні актуалізують проблему вивчення досвіду закордонних педагогів. Зокрема, цінними є ідеї Марії Монтессорі щодо

раннього розвитку дітей з особливостями психофізичного розвитку як методологічного підґрунтя для розробки та запровадження інноваційних технологій розвитку особистості дитини в умовах інклюзивного середовища.

Основоположні ідеї М. Монтессорі полягають в тому, що виховання дитини потрібно починати з народження й здійснювати впродовж усього життя. У вихованні дитини раннього віку уваги слід надавати використанню внутрішніх можливостей психіки. Важливим у цьому сенсі є міркування М. Монтессорі про «вбираючий розум» – як особливу форму сприйняття світу, несвідомий шлях отримання та вбирання інформації, що відбувається всіма засобами психічного життя за допомогою оточуючого середовища, проходження первинної соціалізації.

Природа і діяльність вбираючого розуму дуже загадкова. Він працює швидко, схоплює все без зусиль та несвідомо. Знання у підсвідомості проявляються та «фіксуються», переходят в поле свідомості, де закріплюються назавжди. Ідея про вбираючий розум є характерна для дітей раннього віку. Ментальність дитини стає схожою на ментальність дорослого. Ця ідея становить як теоретичний так і практичний інтерес у контексті розбудови Нової української школи й забезпечення наступності між дошкільною і початковою освітою в практичній площині.

Аналіз методики М. Монтессорі привів нас до розуміння головної опори педагога – теорії вільного виховання. Спостерігаючи за дітьми у процесі навчання, педагогиня визначила, що діти, на відміну від дорослих, уже мають природжену потребу у свободі і спонтанності. Свобода, за М. Монтессорі, – це засіб, який веде до більш повноцінного розвитку характеру, розуму, до вміння керувати власними вчинками. Свобода – це не вседозволеність, а використання дитиною внутрішніх потреб для реалізації можливостей.

Основною ідеєю вільного виховання є «само будова» особистості дитини на основі виявлення законів її розвитку, яка відбувається через власний досвід взаємодії з навколошнім середовищем у ході самостійної діяльності

дитини. Дорослий має створити умови для вільної діяльності дитини, які б відповідали потребам її внутрішнього життя – „виховний простір”. Останній, у свою чергу, включає в себе: використання дидактичних матеріалів, що упорядковують уявлення дитини про властивості оточуючих предметів. Ці матеріали не тільки розвивають психічні функції дитини, а й сприяють компенсації порушень; створенню умов для вільної діяльності дитини та доброчесної атмосфери. За цих умов дитина стає незалежною, спроможна робити власний вибір. [1].

У педагогіці М. Монтессорі визначено школу як «підготовлений простір, в якому дитина, вільна від надмірних втручань дорослих, може жити відповідно до законів свого розвитку» [2, с. 331-333].

Знання основних ідей педагогіки М. Монтессорі не вирішує всіх завдань стосовно їх реалізації. Актуальною є підготовка вчителя до створення середовища Монтессорі-класу. Оскільки до його функцій входить врахування всіх особливостей дитячої природи і потреб. Учитель повинен супроводжувати гармонійний розвиток дитини. Педагог Монтессорі – це та людина, для якої важлива кожна дитина, її інтереси, особливості, прагнення, внутрішній стан. І тільки з урахуванням всього цього вибудовується освітній процес. Педагог, який шляхом спостережень за дитиною, виявляє її інтереси та потреби, щоб задовольнити їх, враховуючи всі особливості дитини. Основна мета педагога – виявити інтерес у дитини до оточуючого світу, бажання та зміння його досліджувати, задавати запитання та самостійно знаходити відповіді; прагнення зробити дитину активним учасником навчання. Педагогиня була впевнена, якщо вчитель може запропонувати матеріали, що привертають дитячу увагу, він зможе дати дитині свободу, таку необхідну для її розвитку. Дисципліна і справжня свобода нерозривно зв'язані.

Аналіз наукової спадщини М. Монтессорі дає підстави стверджувати, що її педагогічні погляди дониніне втратили своєї актуальності. Упровадження педагогічної технології М. Монтессорів освітній виховний процес сучасної

школи сприяє формуванню в дітей навичок практичного життя, вихованню самостійності мислення, бажання до навчання; вчить концентрувати увагу; мотивувати свої дії; досягати поставленої мети, отже, - педагогічна система М. Монтессорі є перспективною для організації інклюзивної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Література

1. Ільченко Алла Михайлівна. Ідеї раннього розвитку і вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтессорі: Дис... канд. наук: 13.00.03 - 2007. Анотація. – URL: <http://www.disslib.org/ideyi-rannoho-rozvytku-i-vilnoho-vykhovannja-ditej-z-obmezenymu-rozumovymu.html>
2. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі: навч. посібник. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с.

Ю.Г. Серебрякова,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Рівненського інституту Університету «Україна»

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

У роботі розглянуто проблему формування Інтернет-залежності у підлітків, охарактеризовано її зміст. Визначено основні симптоми даного виду адикції та запропоновані заходи щодо профілактики залежності.

Ключові слова: Інтернет-залежність, підлітки, симптоми Інтернет-залежності, аддитивна поведінка.

Розвиток комп'ютерних технологій та Інтернету останнім часом набирає все більших обертів. Та, на жаль, окрім позитивного впливу на життя людини цей розвиток приносить все нові та нові залежності. Особливо, у зону ризику потрапляють підлітки. Адже їх психіка ще є несформованою і вплив на неї чинити набагато легше, аніж на психіку зрілої людини.

Проблема Інтернет-залежності постала у кінці ХХ ст., тому її дослідження ведеться лише з початку 90-х років і до сьогодні її термінологія ще не цілком сформувалась. Піонерами в дослідженні цієї проблематики вважають

психологів. У 1995 р. А. Голдберг запропонував термін “Інтернет-залежність” для опису патологічного потягу до використання Інтернету. Різні дослідники використовують різні поняття: «Інтернет-адикція» (Internet Addiction Disorder, або IAD, чи Internet Behavior Dependency), «віртуальна адикція», «Інтернет-залежність», «патологічне використання Інтернету» (Internet Overuse, Pathological Internet Use) [2, с. 303].

Проблемами методології дослідження виявлення особливостей формування та прояву Інтернет-залежності активно займались такі відомі зарубіжні вчені, як: А. Голдберг, А. Войскунський, М. Шоттон, Д. Грінфілд, Дж. Грохот, Р. Девіс, Дж. Сулер, К. Янг та ін.). Серед вітчизняних науковців вагомий внесок у дослідженнях феномену Інтернет-залежної поведінки міститься в наукових працях А. Асмолова, В. Бурою, О. Камінської, Т. Карабіна, Т. Ісакової, В. Посохової, А. Церковного, А. Цветкової та інших [1, с. 90].

Попри велику кількість наукових робіт дане питання залишається невирішеним і на сьогоднішній день не існує чіткої позиції: чи вважати Інтернет-залежність хворобою чи ні.

Відома лікарка КемберлЯнг, аналізуючи велику кількість проблем у поведінці та контролі над потягами, визначила, що Інтернет-залежність – це хворобливе бажання особистості постійно перебувати у цифровому віртуальному середовищі, прагнення мати доступ до мережі та відчути психоемоційного дискомфорту в умовах його відсутності, і виділила основних п'ять типів Інтернет-залежності:

1. Пристрась до віртуального спілкування та віртуальних знайомств – надмірна кількість знайомих і друзів у мережі, великі обсяги листування, участь у Інтернет-форумах, чатах тощо.
2. Нав’язлива “фінансова” потреба у мережі – участь в онлайнових іграх (як азартних, так і рольових), постійні покупки (відвідування Інтернет-магазинів) чи участь в Інтернет-аукціонах.
3. Інформаційне перевантаження (нав’язливий web-серфінг) – нескінченні

подорожі у мережі, пошук інформації за базами даних і на пошукових сайтах.

4. Ігрова залежність – нав'язлива гра в комп'ютерні ігри або програмування та інші види комп'ютерної діяльності у мережі.

5. Кіберсексуальна залежність – нездоланий потяг до відвідування порносайтів, обговорення сексуальної тематики в чатах чи спеціальних телеконференціях “для дорослих” [3, с. 37].

Основними ознаками, що визначають Інтернет-залежність, можна вважати наступні симптоми: непереборне бажання війти в Інтернет; нездатність контролювати час, проведений в мережі; розумове або фізичне виснаження; порушення сну або концентрації уваги; дратівливість, депресія, знервованість, труднощі у спілкуванні з людьми в реальному житті.

Безумовно, комп'ютерна адикція значною мірою впливає на особистість та її розвиток. Недотримання простих правил користування комп'ютером та сучасними пристроями призводить до певних негативних наслідків. Так, відповідно до порад фахівців, 7–10-річні діти мають перебувати за комп'ютером не більше 45 хвилин на день, 11–13-річні – двічі на день по 45 хвилин, старші – три рази на день [1, с. 91]. На жаль, на сьогоднішній день дані норми взагалі не дотримуються. Особливо помітно це стає в умовах пандемії, коли підлітки залишилися “sam на сам” з комп'ютером. Також останнім часом збільшується час перебування підлітків в Інтернеті через те, що дорослі перебувають там же. В багатьох сім'ях на сьогоднішній день гаджети та віртуальне спілкування заміняють живе спілкування.

Шанси щодо формування Інтернет-залежності зменшуються, якщо: у сім'ї підлітка присутня атмосфера дружелюбності, спокою, комфорту та довіри; у підлітка є інтереси та захоплення; підліток вміє налагоджувати позитивні відносини з оточуючими; підліток вміє ставити перед собою хоча б найменші цілі.

Отже, останнім часом залежність підлітків від Інтернету набирає обертів. Дуже важливим є розуміння батьками цієї проблеми, відслідковування часу, проведеного в Інтернеті та контенту, який переглядають підлітки. І, звісно,

налагодження довірливих відносин та здорового мікроклімату у сім'ї.

Література

1. Малоголова О. О. Інтернет-залежність та її вплив на підлітків. *Актуальні проблеми психології*. Том I. Випуск 54. С 89-94.
2. Хміль Я.В. Поняття “Інтернет-залежність” у соціогуманітарних науках та специфіка його дослідження в соціології. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2012. Випуск 6. С. 303-310. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/Хміль-1.pdf> (Дата звернення 17.03.2021)
3. Янг К.С. Діагноз – Інтернет-залежність. *Мир Інтернета*. М., 2000. № 2. С. 36-43.

О.С. Сидоріна,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВІЙСЬКОВОГО-ПСИХОЛОГА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.

На сьогодні формування іміджу майбутнього військового психолога є важливим аспектом його професіоналізму та засобом впливу. Професійно створений позитивний імідж функціонує як оптимальний інформаційний об'єкт, який формує прихильність та визнання громадськості та забезпечує адекватне сприйняття української армії як потужного державного інституту. Представники соціальних та психологічних наук все більше цікавляться таким явищем, як імідж, про що свідчить різке збільшення в останні роки кількості наукових публікацій на теми, пов'язані з іміджем.

Поняття іміджу військового психолога має соціальне, психологічне, педагогічне, філософське та культоролічне тлумачення. У свою чергу тлумачення може бути інтегроване та об'єднане цими поняттями. З соціальної точки зору імідж офіцера - встановлення партнерських стосунків між населенням та армією. *Психологічні умови формування іміджу майбутнього*

офіцера-психолога - сукупність внутрішніх чинників, які забезпечують процес взаємодії особистості офіцера-психолога і військового професійно-фахового середовища – під впливом зовнішньої мотивації: військового навчання, ділових ігор, соціально-психологічних тренінгів тощо.

Дві основні умови формування іміджу майбутнього військового-психолога: по-перше, створення суб'єктом ідеального образу себе, що виникає як результат діяльності, спрямованої на подолання суперечностей як між Я-концепцією суб'єкта і його образом у інших, так і в середині самої Я-концепції; по-друге, процес іміджевої взаємодії, в результаті якого відбувається корекція іміджу в напрямку реалізації Я-концепції суб'єкта іміджу в його кореляційних взаємозв'язках з Я-концепціями інших суб'єктів системи іміджевої взаємодії. Процес формування іміджу при наявності певних умов і факторів, підкоряючись соціально-психологічним, соціально-перцептивним, комунікативним, пізнавальним, організаційно-управлінським та акмеологічним закономірностям, реалізується за допомогою відповідних механізмів [1; 2;3].

У зв'язку з необхідністю у проведенні дослідження з формування іміджу майбутнього військового-психолога буде успішною за впровадження відповідних психологічних умов у системі освіти з опорою на професійно орієнтовану модель її розвитку, методичною та технологічною основою реалізації якої є відповідні технології і методики.

Виходячи з того, що імідж студента є інтегральною характеристикою особистості, яка об'єднує різноманіття уявлень про себе, як реального студента і майбутнього професіонала нами виділені три основні рівні прояви іміджу: *високий, середній та низький*.

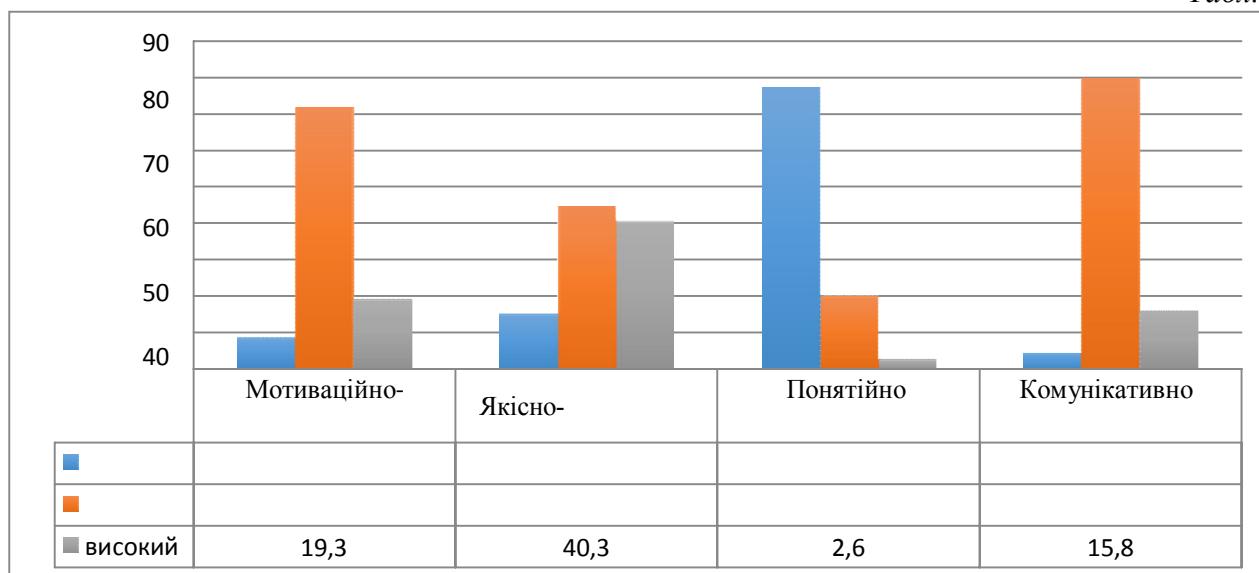
Використані наступні методики: Шкала само ефективності Р. Шварцерата М. Єрусалема, Авторська анкета «Психологічні умови формування іміджу майбутніх офіцерів-психологів», Методика діагностування мотивації досягнення успіху і мотивації уникнення невдач Т.Елерса, Діагностика комунікативного контролю (М. Шнайдер), які відображають критерії і показники (Табл.1).

Табл.1

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> - позитивні установки, якими керується майбутній офіцер у процесі службово-бойової діяльності; - схильність, інтерес і любов до професії військового; - постійне самовдосконалення; - прагнення до самоосвіти;
Якісно-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - моральне переконання; - особистий приклад у виконанні службово-бойової діяльності; - педагогічна культура майбутнього офіцера; - справедливість, вимогливість до людей і до себе, правдивість; - взаєморозуміння, взаємоповага з підлеглими; - професійна ерудиція; - педагогічна творчість
Понятійно-змістовий	<ul style="list-style-type: none"> - обізнаність про зміст поняття іміджу, професійного іміджу, його основні компоненти, функції, класифікації; - знання про стратегії, умови та технології формування іміджу; - внутрішній план дій, як будувати свій професійний імідж з урахуванням власних інтересів та особливостей.
Комунікативно-компетентнісний	<ul style="list-style-type: none"> - комунікативні навички взаємодії та впливу, емоційно-експресивні навички впливу; - навики верbalного та невербалного спілкування; – культура мовлення.

Кількісні показники формування іміджу майбутніх офіцерів-психологів (у %, n=138)

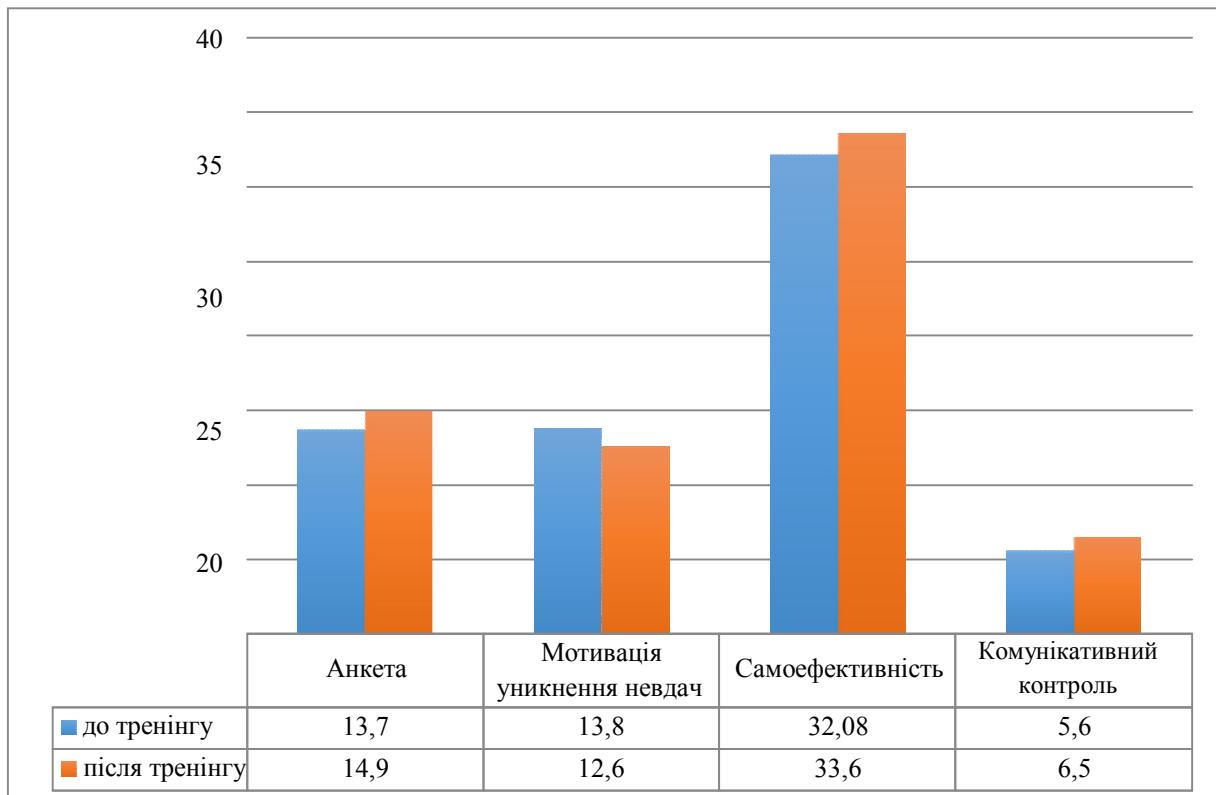
Табл.2

	циннісний	змістовний	компетентнісний
низький	8,8	15	77,2
середній	71,9	44,7	20,2

Контрольне дослідження ефективності експериментальної програми

Табл.3

Підрахунок балів за усіма методиками дав можливість порівняти між собою результати, отримані за кожною з них, їй адекватно визначити рівень сформованості іміджу майбутніх військових-психологів на заключних етапах учбово-професійної діяльності.

Формування позитивного іміджу досить багаторізний процес із багаторівневою структурою, яка включає різноманіття як внутрішніх, так і зовнішніх характеристик, вдосконалення яких допоможе майбутнім офіцерам-психологам під час їх професійного росту. Формування іміджу залишається недостатньо вивченою проблемою, що може бути предметом окремого психологічного дослідження. Водночас, подальшого дослідження потребують методологічні, теоретичні методичні засади формування іміджу у системі безперервної військової освіти.

Література

1. Кризова психологія: Навч. посібн.: 2-е вид. / За заг.ред. О.В. Тімченка. Х.: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2013. 380 с.

2. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. История и теория психологии. Том 1. Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. 416 с.
3. Примак П.Т. Особливості дослідження психологічної підготовленості особового складу миротворчих частин та підрозділів. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України* / За ред. академіка С.Д. Максименка. Київ: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2007. Вип. 35. С.407-414.

К.О. Силіна,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕНЮВАННЯ «Я-ОБРАЗУ» ЖІНОК ІЗ ЗАЙВОЮ ВАГОЮ

Авторка торкнулася актуальної для багатьох жінок теми – зайвої ваги та психологічних основ порушення власного образу-Я в конструкції особистості. Зосереджено увагу на суті проблеми та психокорекційній роботі з такою категорією жінок. Зроблено припущення про ефективність тренінгових занять з жінками для підвищення рівня їх самооцінки та особистісної саморегуляції

Ключові слова: жінки з зайвою вагою, самооцінка, Я-образ, психологічна корекція.

Психологічна корекція «Я-образу» жінок із зайвою вагою є сьогодні виключно важливим і актуальним питанням, оскільки різкі зміни в особистості жінок маючих зайву вагу останніми роками перетворилося на серйозну соціально-психологічну проблему. Здійснення психологічної корекції Я-образу жінок із зайвою вагою сприяє покращенню їх самооцінки, що безумовно відображається на потенційній життєдіяльності, підвищуючи рівень впевненості у собі, що не може не відобразитися на ефективності самого способу та умов життя.

Варто виділити, що людина з надлишковою вагою залежить від сторонньої оцінки. Залежну людину втягають її слабкості. По суті, вона стає заручником власних помилок і бажань, перестає бути самою собою й потрапляє

під вплив чого-небудь або кого-небудь, наприклад ЗМІ, суспільства, які нав'язують ідеали стрункої фігури[1]. Людина сприймає це як своє бажання, а насправді воно носить нав'язливий характер установки.

Тому психологічна корекція - є невід'ємною роботою, яка може допомогти змінити стиль життя (світогляд, сприймання самої себе, свого тіла).

Аналіз наукової літератури довів, що увага багатьох науковців зосереджувалася на різних аспектах харчової поведінки (Т. Алексєєва, Л. Артюх, О. Барташук, О. Бацілєва, П. Бурд'є, Л. Бурлачук, М. Бутінов, Ж. Вірна, С. Кириленко, В. Косяк, Н. Кошель, Т. Манн, Д. Перлмуттер, Л. Сохань, С. Тірадо, Н. Шнаккенберг, А. Яблонський та ін.), зокрема психологічних особливостях розладів даної сфери (О. Богучарова, Д. Вербіць, Р. Міланезе, Л. Найдьонова, Ж. Нардоне, В. Шебанова та ін.), але ми не знайшли досліджень, що безпосередньо стосуються психологічної корекції «Я-образу» жінок із зайвою вагою.

Психокорекційна робота «Я-образу» жінок із зайвою вагою – це система заходів, спрямованих на виправлення недоліків психологічних проявів особистості та поведінки людини за допомогою спеціальних засобів впливу.

Психологічна корекція «Я-образу» особистості, яка входить до складу психології жінок із зайвою вагою зорієнтована на клінічно здорову особистість, що має в повсякденному житті психологічні труднощі, проблеми, скарги невротичного характеру, а також на охочих змінити своє життя, або на тих, що ставлять перед собою відповідну мету щодо змін в вазі. Психокорекційна дія спрямована на усвідомлене ставлення особистості до себе, на зміну поведінки та розвиток особистості. Корекція орієнтується на здорові сторони особистості незалежно від ступеня порушення, на сьогодення і майбутнє клієнтів.

Психокорекційні дії можуть бути наступних видів: переконання, навіювання, наслідування, підкріplення. Розрізняють індивідуальну і групову роботу з жінками з заниженою самооцінкою що мають зайву вагу. При індивідуальній роботі психолог працює з клієнтом, тобто особистістю, яка входить до групи жінок із зайвою вагою, що мають низьку самооцінку, один на

один за відсутністю сторонніх людей. У груповій формі робота відбувається одразу з групою жінок із зайвою вагою які мають низьку самооцінку, ефект досягається за рахунок взаємодії і взаємовпливу людей один на одного.

Психокорекційна робота з жінками із зайвою вагою спрямована на:

- розширення поля соціального бачення і діапазону інформаційних каналів, загострення комунікативної спостережливості;
- оволодіння способами встановлення контакту при спілкування;
- навчання «вирівнюванню» емоційного стану свого, підвищення емоційної стабільності і зниження емоційної напруги, дискомфорту, невпевненості;
- активізація процесу самопізнання і самоактуалізації особистості;
- корекція «Я-образу» кожного учасника у спрямованості до більшої адекватності;
- подолання негативного ставлення до свого тіла.

Перевага тренінгових технологій для підвищення рівня самооцінки, особистісної саморегуляції полягає і в тому, що тренінг дозволяє створити такі умови, в яких жінки із зайвою вагою мають можливість, з одного боку, отримати конкретні знання і уміння, усвідомити глибину і значущість роботи саморозвитку для формування стійкої позитивної «Я-концепції» особистості, а з іншого боку, отримують цей практичний досвід у захоплюючій формі – із застосуванням ігрових методів і доступних, цікавих для них вправ.

Праці О. Бондаренко, І. Вачкова, О. Прутченкова, К. Рудестама, О. Лидерса та інших дозволили сформулювати такі принципи тренінгової роботи з психокорекції «Я-образу» жінок із зайвою вагою:

- відповідність вирішуваних завдань та методів, що використовуються у тренінговій роботі, віковим особливостям особистості (соціальній ситуації розвитку, провідній діяльності, психологічним новоутворенням, завданням розвитку, тощо) і «проблемних зон» в структурі «Я-образу» особистості у період входження її у альтернативну субкультуру;

- тренінгові заняття мають бути сприятливими, надаючи можливість

оптимізувати розвиток «Я-образу» особистості на всіх етапах сприйняття;

- окрім загальної мети, тренінгові заняття повинні сприяти вирішенню проблем, що виникають у особистості на всіх етапах сприйняття та входження у альтернативну субкультуру;

- необхідно враховувати індивідуальні особливості особистості та корекції тренінгової програми у зв'язку з цим (або можливість здійснити індивідуальну роботу учасниками, які цього потребують);

- тренінг повинен відповісти специфіці роботи в установі (організація роботи відповідно до статуту установи, тривалість заняття і розподіл навантаження на учасників залежно від плану і загальної кількості годин).

Головним принципом роботи психолога має стати розуміння, що жінка лікує себе сама, а психолог виступає в ролі деякого тренера, що допомагає їй розвинути і реалізувати внутрішні можливості. І найголовніше, те, що жінка зуміла досягти сама, вже ніхто не буде в змозі у неї відняти. Оскільки це стає частиною її самої, її внутрішньою суттю та особистою перемогою.

Література

1. Максименко С.Д. Категорія нужди та розвиток особистості. *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Київ, 2011. Том 11, вип. 5. С. 3-10.

А.Л. Харчинський,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ОРГАНІЗАЦІЇ

Розглянута проблема професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. Формування професійної компетентності і професійно-управлінської діяльності майбутніх фахівців

Ключові слова: менеджер, психологічний супровід, фахова підготовка, професійно-управлінська діяльність

Сьогодні, у складний та нестабільний час економічних змін та соціальних трансформацій, проблема підготовки майбутніх менеджерів є особливо актуальною. Докорінні зміни в соціально-економічному та культурному розвитку держави потребують підготовки майбутніх менеджерів нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибинними змінами в системі й структурі вищої освіти та необхідністю інтеграції національної освіти в європейський та світовий освітній простір.

Професійно-особистісне становлення майбутніх фахівців (менеджерів) у сфері управління – це процес набуття професійних компетентностей, які людина здобуває в ході професійної підготовки, які є відображеннями в її психіці та усвідомлені нею і які стають її особистими компетентностями. У свою чергу професійна компетентність є невід'ємною частиною професійних вмінь та навичок майбутнього спеціаліста. Особистість професійно компетентного майбутнього менеджера відображена в його внутрішній цілісності, де професійне й особистісне тісно взаємопов'язані системою цінностей. Будь-які професійні знання, перш ніж втіляться в діяльності, наповнюються ціннісним змістом, стають внутрішнім переконанням фахівця, частиною його понятійних категорій, установок, поведінкових шаблонів. Професійно значимі індивідуальні якості виступають як належність, в якій зовнішні характеристики й вимоги утворюють індивідуальну значимість майбутнього спеціаліста. Як бачимо, формування професійно компетентного працівника вимагає розвитку всіх компонентів особистісного потенціалу майбутнього фахівця – пізнавального, ціннісного, творчого, комунікативного, соціального, що обумовлює сформованість основного мотиву розвитку потенціалу особистості – потребу в самодіагностиці, саморозвитку та самореалізації.

Нині, коли швидкими темпами розвивається науково-технічний прогрес і різноманітні інновації стають частиною нашого життя, системний психологічний супровід професійного зростання керівника стає досить важливим аспектом психологічної праці у сфері освіти.

Керівник зобов'язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, ґрутових знань, високої культури. Він завжди привертає увагу найоб'єктивніших суддів — своїх вихованців, зацікавлених батьків, колег, широкої громадськості, що вимагає підвищених вимог до особистості керівника.

Управлінську діяльність лише наполовину побудовано на раціональних технологіях, інша її половина — мистецтво, яке постійно необхідно удосконалювати, шукати нових форм і методів управління.

Психологічний супровід управлінської діяльності є необхідним для створення належних умов щодо успішної організації управлінської діяльності, особистісного та професійного зростання керівника. Для сучасного менеджера освіти під час вибору місця роботи має значення не лише задоволення матеріальних потреб, але й потреба самореалізації. Успішність організації залежить певною мірою від успішності керівника, для якого важливо бачити, «як люди зростають і допомагати їм у цьому».

Сьогодні ми бачимо, що найважливішою дійовою особою сучасної школи є керівник. Саме керівник, який дізнається про щось нове, удосконалюється професійно, незалежно від віку та своїх заслуг і регалій, він може показати зручний шлях вивчення нових методів роботи та навчити кожного вчителя грамотно їх використовувати у своїй діяльності.

Якщо на початку ХХ століття обсяг знань на планеті подвоювався кожні 30 років, то на сьогодні щороку знання оновлюються на 15 %. Установку «освіту на все життя» змінила парадигма «освіта крізь усе життя». Темпи оновлення наукових знань та інтенсивність життя сучасної людини такі, що

система безперервної освіти має постійно модернізуватися, із випереджанням шкільної практики.

Отже, на сучасному етапі постання оптимізації управління організаціями професійне становлення особистості майбутнього менеджера як суб'єкта управлінської праці стає формою його самореалізації. Професійна підготовка, здобута в процесі фахової підготовки психологічно сформованого висококваліфікованого керівника у сфері управління, пов'язана не стільки з неуспішним навчанням, скільки з труднощами професіоналізації майбутнього менеджера. Отже, процес формування професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів під час фахової підготовки та подолання розбіжностей між задоволенням потреб споживчого ринку і особистісним становленням управлінця як професіонала стає пріоритетним завданням вищої школи.

Література

1. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Організація праці менеджера: підручник. Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. 480 с
2. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: навч. посіб. Київ: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2001. 512 с
3. Ходаківський Є.І., Богоявленська Ю.В., Грабар Т.П. Психологія управління: підручник. 3-е вид., перероб, доп. Київ: Центр учб. літ., 2011. 664 с.

К.М. Худар,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА САМОЕФЕКТИВНОСТІ

Розглянуто особливості використання казкотерапії у ході корекції негативного емоційного реагування серед підлітків. У підлітковому віці закладаються основи емоційної стійкості у зрілі роки. Саме казкотерапія дозволяє дитині підліткового віку актуалізувати і усвідомити свої думки, а також побачити різні шляхи вирішення проблемних ситуацій.

Ключові слова: емоційна сфера, підлітковий вік, саморегуляція, казкотерапія

Емоції як невід'ємний компонент психічної діяльності змінюються у процесі життя людини. Вплив емоцій на протікання багатьох психічних процесів посилює необхідність пізнання механізмів їхнього виникнення, розвитку і можливого коригування в навчально-виховному процесі.

Саме у підлітковому віці закладаються основи емоційної стійкості у зрілі роки. Інтенсивний розвиток самосвідомості і критичного мислення призводить до того, що дитина в підлітковому віці виявляє протиріччя не лише в оточуючому світі, але і всередині власного уявлення про себе, що являється основою для зміни емоційно – ціннісного відношення до себе, яке проявляється у незадоволеності собою.

Психологічним аспектам становлення особистості підлітка присвячено безліч робіт зарубіжних і вітчизняних вчених С. Холл, К. Ізард, А. Адлер, Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, Ж. Піаже, О.М. Прихожан, Д.І. Фельдштейн, С.Л. Рубінштейн, Е.П. Ільїн. У цьому віці остаточно формується інтелектуальний апарат, що робить можливим осмислене конструювання свого власного світогляду, індивідуальної системи цінностей і Я-концепції. Відомо, що емоційна сфера як стійка властивість індивідуальності та одна з психологічних складових темпераменту виконує системоутворючу функцію у структурі рис особистості та окремих її якостей; емоції та емоційність беруть участь у регуляції діяльності, є детермінантами успішності діяльності та спілкування [3, с. 403].

Підлітковий вік характеризується як перехідний, складний, критичний. У якості загальних особливостей цього віку відзначаються мінливість настроїв, емоційна нестійкість [4, с. 50]. У поєднанні з неправильним вихованням, неблагополучними відносинами з оточуючими людьми і фізіологічними якостями ці особливості можуть стати причиною негативного емоційного реагування підлітків. Для корекції негативного емоційного реагування у

молодших підлітків застосовується казкотерапія як спосіб об'єктивізації проблемних ситуацій [1, с. 69].

Т. Д. Зінкевич-Євстигнеєва визначає казкотерапію як набір способів передачі знань про духовний та емоційний шлях душі і соціальної реалізації людини, як виховну систему, згідну з духовною природою людини. Розуміння і проживання через казку змісту, властивого внутрішньому світу підлітка, дозволяють йому розпізнати і позначити власні переживання і свій емоційний стан. У рамках казкотерапії через казку підлітками осмислюються різноманітні життєві явища, події життя, емоційні стани [2, с. 9].

I.B. Дубровіна відмічає, що метод казкотерапії дозволяє вирішувати ряд проблем, які виникають у дітей підліткового віку. Зокрема, за допомогою казкотерапії можливо працювати з невпевненими, сором'язливими підлітками; з проблемами сорому, провини, брехні, прийняттям своїх відчуттів, а також з різного роду психосоматичними захворюваннями. Казкотерапія дозволяє дитині підліткового віку актуалізувати і усвідомити свої думки, а також побачити різні шляхи вирішення проблемних ситуацій.

Емоційні реагування особистості підлітка ми розглядаємо, як один із можливих емпіричних проявів негативної Я-концепції особистості учня, зокрема емоційної її підструктури. Емоційна сфера підлітка є складним, багатогранним і динамічним психічним явищем, індикаторами якого можуть бути особливості самооцінки, внутрішньоособистісних проблем, рівень суб'єктивного контролю, самоповаги, особистісної тривожності.

Отже, гармонізація емоційної сфери підлітка буде більш успішною за умови введення у навчально-виховних процес корекційно-розвивального тренінгу на основі казкотерапії з використанням її можливостей в активізації процесів самопізнання та саморозвитку.

Література

1. Вачков И.Г. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. М.: Ось-89, 2003. 144 с.
2. Зинкевич-Євстигнеєва Т.Д. Основы сказкотерапии. СПб.: Речь, 2006. 172 с.

3. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. СПб: Питер, 2001. 752 с: ил. (Серия «Мастера психологии»).
4. Яничев П.И. Субъективные модели прошлого и будущего в подростковом и юношеском возрасте. *Наши проблемный подросток*. СПб., 1999. С. 50-60.

Ю.В. Швірід,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті проаналізовано психологічні особливості юнацького віку та виокремлено проблематику цінностей сучасної молоді.

Ключові слова: сім'я, цінності, батьківство, юнацький вік, формування ціннісних орієнтацій, батьківська сім'я.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах надзвичайно значуча, насамперед, у зв'язку зі зростаючими вимогами до формування активної творчої особистості, здатної знайти своє місце в житті, самовизначитися та реалізувати себе, а також у зв'язку з необхідністю визначення духовного потенціалу молодого покоління, чиї цінності багато в чому є відображенням цінностей суспільства.

Ранній юнацький вік має вирішальне значення у розвитку особистості і накладає відбиток на майбутній життєвий шлях. Адже здійснений у юнацтві життєвий вибір буде визначати в подальшому успішність особистості загалом.

Юність - надзвичайно складна, суперечлива стадія життєвого шляху, яка закладає ціннісний фундамент особистості. Варто згадати про формування самосвідомості на цьому віковому етапі. Самосвідомість – це, передусім, механізм, за допомогою якого людина і пізнає себе, і ставиться до себе самої. Самосвідомість характеризується також своїм головним продуктом

– уявленням про себе, образом Я, який може набувати різної модальності. Образ Я є результатом самопізнання, формою узагальненого уявлення людини про себе.

Образ Я включає уявлення про себе як про жінку чи чоловіка; певний зміст інтересів, нахилів, ціннісних орієнтацій. Основу, ядро образу Я складає самооцінка, яка є однією з умов успішної діяльності особистості. Низька самооцінка означає незадоволеність собою, зневіру у власні можливості, що призводить до труднощів у спілкуванні, внутрішнього напруження та прагнення до самотності.

Рання юність є періодом пошуку власного Я, основою формування якого виступає структурована індивідуальна система ціннісних орієнтацій. Завдяки їй у молодої людини розвивається адекватна ідентичність, яка забезпечує готовність до життєвих важливих виборів, до особистісного та соціального самовизначення, формування життєвих перспектив. Юнацький вік є сензитивним щодо впливу на процес формування ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи [1].

Юнацький вік - це період життєвого й професійного самовизначення особи. Цей період життя людини характеризується активним становленням особистості, виникненням і розвитком значущих психологічних новоутворень, задіяних у всіх проявах когнітивного й емоційного ставлення до світу - в оцінці реальної дійсності і навколишніх людей, у прогнозуванні своєї соціальної активності, в плануванні майбутнього й самореалізації, у формуванні власних уявлень про світ і про себе самого [2].

Особливо цікавими є думки сучасної молоді про батьківську сім'ю, її головні цінності й матеріальний достаток. Їхня сукупність дає змогу з достатньою визначеністю прогнозувати майбутню сімейно-шлюбну поведінку молоді. За даними досліджень, 28% хлопців і дівчат вважають батьківську сім'ю зразком для себе. Водночас значна кількість опитаних вказують, що не хотіли б, щоб їхні сім'ї були подібні на батьківські. Це не дивно, оскільки сучасна молодь

живе в абсолютно інших умовах і значна частина батьківських цінностей перестає бути актуальною. Характерно, що найрадикальніше налаштовані дівчата, хлопці мають більш традиційні погляди на сім'ю і її цінність. Батьківська сім'я є первинним соціальним середовищем індивіда, середовищем соціалізації. На думку А. Адлера, сімейна атмосфера, взаємини в сім'ї, ціннісні орієнтації і установки батьків є первинним чинником у розвитку особистості. Діти вчаться нормам суспільного життя і сприймають культуру через батьків [3].

На основі аналізу досліджень, присвячених виявленню ціннісних орієнтирів молоді, встановлено, що сім'я входить до складу пріоритетних цінностей для 63,7% молоді, проте займає лише сьоме місце. Найвище були оцінені свобода, здоров'я, любов, хороші друзі, упевненість у собі, цікава робота. Модель сім'ї з двома дітьми залишається у молоді все ще привабливою на рівні установок (48,3%). Зауважимо, що незначна кількість досліджуваних студентів вибирають бездітну модель (4,9%).

Отже, формування системи ціннісних орієнтацій особистості є предметом різнопланового вивчення. Дослідження подібних питань особливого значення набуває у юнацькому віці, оскільки саме з цим періодом онтогенезу пов'язаний той рівень розвитку ціннісних орієнтацій, що забезпечує їхнє функціонування як особливої системи, що робить визначальний вплив на спрямованість особистості, її активну соціальну позицію. Вивчення уявлень сучасної молоді про свою майбутню сім'ю є актуальну проблематикою у зв'язку з тим, що саме молодь виявляється найбільш чутливою і сприйнятливою до соціальних змін у державі.

Література:

1. Шнейдер Л.Б. Основы семейной психологии: учеб. пособие. М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2005. 928 с.
2. Дружинин В.Н. Психология семьи. Екатеринбург: Деловая книга, 2000. 199 с.
3. Овчарова Р.В. Родительство как психологический феномен. М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. 496 с.

РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В ІНТЕГРОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

А.О. Борозняк,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Журналістика»
освітнього рівня «бакалавр»
Науковий керівник – канд.пед.наук О.П. Божко

ГЕНДЕРНІ МІФИ В КОНТЕНТІ СУЧАСНИХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Роботу присвячено аналізу типових гендерних міфів на сторінках друкованих ЗМІ з метою їхнього спростування.

Ключові слова: суспільство, гендерні міфи, гендерні ролі, друковані ЗМІ.

Розподіл людей за ознакою «стать», тобто на чоловіків і жінок, є базовою установкою сприйняття відмінностей, наявних у діях та психіці індивідуумів. Джерела ж цього феномену пов'язують з генетичними, анатомічними та фізіологічними особливостями чоловічого і жіночого організму. Але, крім цих відмінностей, вони мають до того ж і соціокультурний контекст: відображають те, що в певному суспільстві вважається властивим чоловікові, а що – жінці.

Нині дослідники-журналістикознавці намагаються з'ясувати, наскільки «реалії», що їх транслюють ЗМІ відповідають дійсності, що й визначає актуальність нашої розвідки.

Метою роботи є проаналізувати основні гендерні міфи, що їх підтримують ЗМІ, й обґрунтувати необхідність перегляду їх і спростування.

Питання гендерних ролей, становлення гендерної ідентичності, стереотипів і роль у цьому процесі ЗМІ активно вивчають В. Агеева, Н. Ажгіхіна, В. Близнюк, І. Головашенко, П. Горностай, І. Грошев, А. Кириліна, С. Оксамитна, М. Чорнодон та ін, які спонукають по-новому підійти до звичних уявлень про чоловіків і жінок. Зокрема, у розвідці С. Оксамитної «Гендерні ролі та стереотипи» [2, с. 111] натрапляємо на спростування основних гендерних уявлень, якими й досі активно оперують вітчизняні ЗМІ:

1. Чоловіки і жінки відрізняються полярно. Проте сучасні дослідження свідчать про інше: між чоловіками й жінками, що живуть в одній країні у схожих соціальних умовах, відмінності сягають лише 10% всіх показників, а схожість – 90%. Тобто між різностатевими мешканцями м. Миколаєва набагато більше спільногого, ніж між мешканкою Миколаєва й жінкою з Бразилії.

2. Відмінності між чоловіками й жінками зумовлені біологічною природою. Отже, є об'єктивними, неподоланими й»вічними». Поняття ж «гендер» передбачає, що основні відмінності між статями мають не природне (природжене) походження, а є наслідком виховання, соціалізації, впливу культури й суспільства. Це теж факт, який не можна не враховувати.

3. Жінки, на відміну від чоловіків, мають значно гірші інтелектуальні здібності, у них розвинутопереважно іrrаціональне мислення, тому вони мають нижчу компетентність. Такий стереотип призводить до сприйняття жінок як гірших працівників на відповідальних посадах і в інтелектуальній сфері. Останні дослідження психологів і життєві спостереження доводять цілковиту хибність цьоготвердження. Нині жінки, і чоловіки демонструють належні розумові й організаційні здібності. Протесоціум не завжди для цього створює рівні умови.

4. Міф про те, що чоловіки менш емоційні, нездатні до співчуття й співпереживання, обходить українському суспільству надто дорого. В українських чоловіків він забирає до 12 років життя (різниця в тривалості життя чоловіків і жінок). Адже хлопчиків змалечку привчають стримувати свої почуття, не плакати, а принагідно ще й присоромлюють («Ти ж хлопець! Козак! Як тобі не соромно»). Проте ще видатний хірург М. Пирогов писав: «Невиплакані слізози змушують плакати внутрішні органи». То ж ранні інфаркти й інсульти в чоловіків – це пряний наслідок стереотипного уявлення про «чоловічу нечутливість».

5. Жінки мають природну потребу створювати сім'ю та народжувати дітей, а чоловікам це буцімто не потрібно. Проте для багатьох сучасних жінок шлюб і

народження дитини є перешкодою для їхньої кар'єри, тому усіх розвинутих країнах світу зростає показник середнього віку материнства. Відповідно до середньоєвропейських даних, шлюб додає європейському чоловікові 1,7 року життя, але забирає 1,4 року життя в європейської жінки, тому шлюб «вигідніший» для чоловіків, аніж для жінок.

Також констатуємо, що зображення образів чоловіків – герой інформаційних матеріалів ЗМІ, порівняно з відповідними образами жінок, автори здійснюють більш толерантно. Причина в тому, що в публікаціях частіше йдеться про абстрактний образ чоловіка, ніж про певну особистість. На думку А. Кириліної, регіональні видання дотримуються більш патріархальних поглядів на природу та соціальну роль жінок, аніж усеукраїнські. Найпопулярнішими стереотипами соціальних практик жінок, зображених у загальноукраїнських, і регіональних друкованих ЗМІ, є такі образи: жінка-матір, жінка-сексуальна подруга, жінка-кар'єристка, жінка-активістка та жінка-політик [1, с. 48].

Вищі вимоги до зовнішності жінок, порівняно з чоловіками, також «підкріплюються» суспільними міфами. Це, насправді, не відповідає життєвим реаліям, а тому може привести до гендерно-рольових конфліктів.

Як справедливо зауважує М. Чорнодон, «специфіка поширення гендерних стереотипів в інформаційному просторі друкованих ЗМІ полягає в тому, що вони продовжують відтворювати ієархію гендерної нерівності, яка існує в українському суспільстві» [3, с. 98]. Насправді ж образи жінок та чоловіків є багатогранними, тому не можна акцентувати увагу читачів виключно на тих рисах вдачі, що вписуються в загальний стереотип. Позитивним фактом є те, що нині в сучасних ЗМІ поступово міняється гендерна риторика. Ітакі соціально значущі психологічні характеристики, як компетентність, упевненість, відповідальність, амбітність, самостійність, сміливість, мобільність, інтелектуальність, кмітливість тощо зображують, формуючи соціальний портрет і жінок, і чоловіків.

Отже, вплив ЗМІ на формування/підтримування гендерних ролей є колосальним. Піддаватися йому може будь-яка людина. Індивід може декларувати незалежність від гендерних міфів, але підсвідомо переносити їх на життя, реалізуючи стереотипне уявлення.

Література

1. Кирилина А.В. Гендерные аспекты массовой коммуникации. *Гендер і культура: сб. ст.* Київ: Факт, 2001. С. 47–50.
2. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи. *Основи теорії гендеру:* навч. посіб. / В.П. Агеєва (ред. кол.). Київ: К. І. С., 2004. С. 157– 182.
3. Чорнодон М.І. Сучасні гендерні стереотипи у мас-медіа. *Засоби масової інформації та комунікації: історія, сьогодення, перспективи розвитку:* мат-ліміжнар. наук.-практ. конф. Буча: ПВНЗ «Український гуманітарний інститут». 2019. С. 97–99.

I.В. Буйняк,

здобувач вищої освіти
спеціальності «Журналістика»
освітнього рівня «бакалавр»

Миколаївського інституту розвитку
людини «Україна»;

С.В. Кандюк-Лебідь,
директор Миколаївського
фахового коледжу Університету «Україна»

ЖУРНАЛІСТИКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ ТА ТВОРЧІ ПЕРСПЕКТИВИ

Зроблено спробу проаналізувати основи мультимедійної журналістики як новітнього напряму розвитку мас-медіа в інформаційному суспільстві. Розглянуто сучасні журналістські спеціалізації і головні шляхи професійної підготовки мультимедійних журналістів.

Ключові слова: мультимедійна журналістика, інформаційне суспільство, конвергенція, мультимедійність, блогер, контент-менеджер, інфограф.

Процеси, що відбуваються на наших очах, націлені на вдосконалення інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури сучасного суспільства. Їх прийнято називати інформатизацією. Цей процес є наслідком розвитку інформаційних технологій і поєднує в собі технологічний і соціальний аспекти.

Технологічними основами процесу інформатизації суспільства є електронізація, медіатизація, комп'ютеризація та інтернетизація. Електронізація суспільства заснована на розповсюдженні електронних технологій у різних сферах людської діяльності. Медіатизація означає процес створення, поширення і вдосконалення засобів збору, зберігання, обробки і поширення інформації. Комп'ютеризація пов'язана з широким розповсюдженням персональних комп'ютерів. Інтернетизація обумовлена появою і розвитком Глобальної комп'ютерної мережі. Сьогодні мережа Інтернет охопила всі країни світу, проникаючи в усі сфери життєдіяльності людей. Вона має великий і все зростаючий вплив на промисловий і фінансовий ринок, функціонування культури і політику. Саме Інтернет є тією реальною силою, яка стимулює складний і вельми суперечливий процес глобалізації [2].

Соціальний аспект інформатизації суспільства складається з двох взаємопов'язаних складових – впливу суспільства на інформатизацію та зворотного процесу. Від темпів інформатизації залежать багато соціальних та політичних процесів у сучасному суспільстві, які вже давно називають інформаційним.

Виробництво інформації та комунікації сьогодні стає централізованим процесом і здійснюється у глобальному масштабі. Термін «глобальне інформаційне суспільство» досить широкий і включає в себе глобальну уніфіковану інформаційну індустрію, що розвивається на тлі безперервно зростаючої ролі інформації і знань в економічному і соціально-політичному контексті [4].

Широкомасштабні процеси інформатизації та глобалізації спричинили зміни, в тому числі пов'язані із засобами масової інформації та професійною діяльністю журналістів. У зв'язку з цим звернемо більш пильну увагу на часто використовувані останнім часом поняття «конвергенція» і «мультимедійність».

Термін «конвергенція» (від лат. Convergere – наблизатися, сходитися) визначається як «сходження, зближення» [3]. Термін «мультимедійність»

свіжіший, безпосередньо пов'язаний з англомовними «медіа» і «мас-медіа». У широкий науковий обіг поняття «мультимедійність» і «мультимедіа» увійшли поступово, з розвитком персональних комп'ютерів та Інтернету. Якщо говорити узагальнено, то мультимедіа – це поєднання різних середовищ подання інформації (тексту, графіки, відео, звуку) при взаємодії з ними одержувача цієї інформації [1].

Про конвергенції ЗМІ можна говорити на прикладі ранніх радійних жанрів – газетних новин у дикторському виконанні, оглядів друкованих публікацій. Так проходив процес механічного об'єднання преси та радіо. Однак поступово стали використовувати різні можливості використання технологій. Тоді і з'явилися такі жанри, як радіорепортаж, радіоінтерв'ю. Телебачення в своєму арсеналі має безліч засобів донесення інформації: звук, титри, фотографії, відео. Однак про мультимедійні технології заговорили разом з масовим поширенням персональних комп'ютерів. Адже, по суті, всі можливості мультимедіа висвітлив саме Інтернет. Всесвітня мережа пролила світло на важливу складову мультимедійного інформаційного продукту – інтерактивність. Саме в інтернет-журналістиці яскраво проявився перехід від механічного з'єднання різномірних інформаційних середовищ (конвергенції) до творчого синтезу нових форм і методів діяльності (мультимедійності). Скажімо, останнім часом з'явилися такі форми подання інформації, як аудіослайдфільм, інтерактивна відеоколонка, інфографіка [10].

Таким чином, можна стверджувати, що конвергенція і мультимедійність властиві різним ЗМІ у різному ступені. Якщо конвергенція є тривалим історичним процесом, то мультимедійність – це особливість журналістики останнього десятиліття, що найбільш повно позначилася саме в Інтернеті. Конвергенція в журналістиці обумовлена технічним прогресом і розвитком засобів передачі, обробки, зберігання інформації. Удосконалення мультимедійних інформаційних продуктів пов'язане не тільки з технікою, а й з продумуванням нових творчих можливостей, що виникають у взаємодії як

людей з різною фаховою підготовкою, так і різноманітних інформаційних середовищ.

У рамках такої взаємодії йде активний пошук і розвиток нових форм і методів інформаційної діяльності.

У першу чергу це діяльність блогерів, які використовують нові аудіовізуальні технології в своїх повідомленнях. Широкі мультимедійні можливості блогів дозволяють доповнювати текстовий зміст фото-, відео- і аудіофайлами, а також графічними та анімаційними зображеннями, створювати індивідуальний візуальний і музичний дизайн проекту.

Широке поширення останнім часом отримала професія контентменеджера (від англ. Content – зміст), яка також найтіснішим чином пов'язана з мультимедійною творчістю. Контент-менеджер управляет змістом і структурою сайту: замовляє матеріал штатним і стороннім авторам, пише і редактує статті й замітки; підбирає необхідні ілюстрації (графіку, відео, звук); стимулює інтерактивність за допомогою гіперпосилань, форумів, поштових та електронних розсилок; контролює актуальність інформації тощо.

Є й більш вузькі спеціалізації в мультимедійній журналістиці, до яких можна віднести творця і редактора інфографіки. Основним завданням такого матеріалу є візуально ясний і водночас докладний виклад конкретної події, стрічки відомостей.

Найважливіше завдання сьогодні полягає у вивчені процесів і творчих можливостей сьогоднішньої інформаційної діяльності, в ефективній передачі накопиченої бази знань. Основою комплексного процесу підготовки є передача технологій, що дозволяють створювати мультимедійні продукти. Тут необхідно вивчення сучасної техніки аудіо- та відеозапису, фотозйомки, обробки отриманого матеріалу за допомогою спеціальних комп'ютерних програм. Важливим є і процес створення веб-сайтів і блогів, а також всебічне оволодіння навичками мережевого спілкування на базі різних технологічних платформ.

Не менш важливим завданням є формування стійкої мотивації до

всебічного розширення загальних знань про сучасні інформаційні технології й специфіку створення мультимедійних проектів, до отримання нових практичних навичок роботи у конвергентних ЗМІ глобальної інформаційної епохи.

Література

1. Мультимедиа. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/25382
2. Негодаев И. Информатизация культуры. URL: http://sbiblio.com/biblio/archive/negodaev_info/01.aspx
3. Словник іншомовних слів. <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=10025&action=show>
4. Чернов А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы. URL: <http://www.ict.edu.ru/ft/003837/chernov.pdf>

І.П. Возовик,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЩОДО РОЗВИТКУ ЮРИСТІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто сутність інтеграційні процеси щодо розвитку юристів на теренах України.

Ключові слова: юрист, європейська цивілізація, системоцентризм, Конституція, нормативно-правові акти.

Модель юриста безпосередньо залежить від панівної ідеології в суспільстві, адже саме ідеологією визначаються пріоритетні напрями його діяльності. Наприклад, суддя в середньовічному суспільстві гарантував непорушність божествених законів, виносячи вирок, він таким чином сприяв примиренню злочинця з надмирською цінністю, якою був Бог. Ідеал природи і природності людини в Новий час породжують особливе ставлення до порядку, а отже, і до тих, хто підтримує його.

До особливостей європейської ідеології слід віднести особливі ставлення до людини як до беззаперечної цінності. Тому цілком зрозумілим є те, що сучасна нам європейська культура є персоноцентричною та індивідуалістичною, а також гуманістичною. Індивід на сьогодні є найважливішою цінністю в європейській культурі. Сучасність характеризується індивідуалістичною ідеологією і, як наслідок, маємо зростання інтересу до проблеми прав людини, а тому індивід розглядається як безумовна цінність, наділена атрибутами рівності, свободи, розуму. Сучасність визнає індивіда цінністю, тобто, індивід є цінністю за суттю, а не просто як об'єкт, який протистоїть іншим, але він не є індивідуальним зразком роду людського, перш за все, індивід – це певний універсум, який включає в себе етноментальні особливості, який відкритий світові. Високий ступінь індивідуалізму, визнання цінності особистості дало підстави А. Оболонському стверджувати, що європейська цивілізація є персоноцентричною, тобто такою, яка визнає індивіда точкою відліку в суспільстві, на відміну від системоцентризму, з пріоритетом соціальної системи [2].

Тому закономірним явищем у межах європейської культури є спроба закріпити в політико-правових документах основні здобутки індивідуалістичної ідеології. Тільки в межах панування індивідуалістичної ідеології могла відбутися “Декларація прав людини і громадянина”. Анрі Дюмон писав: “Декларація прав людини і громадянина, яка була прийнята влітку 1789 року Настановчими зборами, знаменує в певному смислі триумф Індивіда. Їй передували подібні заяви, які пролунали в декількох штатах Америки, що об'єдналися, але вона першою послужила основою для Конституції великої нації, нав'язаної нерішучому монарху народною волею (manifestation) і запропонованою як приклад Європі й усьому світу, і ще: “недостатньо бачити в Декларації втілення нових доктрин природного права, або, як зауважив Желлінек (Jellinek), головним тут є якраз перенесення приписів та умовностей (fiktions) природного права в площину позитивного закону: Декларація була сприйнята як велична першооснова для Конституції, сама по собі оцінювана і

відчутна, як необхідна, з точки зору штучної (artificialiste) раціональності. Потрібно було створити на основі одного тільки громадянського консенсусу нову Державу, і зробити її недоступною для посягань з боку самої політичної влади (autorite). Декларація проголосила величні принципи, які Конституція повинна була привести в дію” [3].

У ХХ столітті з’являється “Загальна декларація прав людини”, яка проголошує: «Кожній людині надаються всі права і всі свободи, проголошенні цією Декларацією, незалежно від раси, кольору, шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, соціального чи станового походження, майнового або іншого стану». Стаття 3 Конституції України гласить: «Людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Нормативне закріплення вимог щодо визнання індивіда як цінності стало можливе в результаті процесів демократизації, фемінізації, лібералізації та плюралізації суспільного життя, які інтенсифікувалися в Європі в ХХ столітті. В “Основних правилах, які стосується ролі юристів...” говориться: “Кожна людина має право звернутися до любого юриста за допомогою для захисту і відстоювання його прав і захист його на всіх стадіях кримінального розгляду”. Стаття 55 Конституції України вказує на те, що “кожен має право будь-якими не забороненими засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань”.

Сучасна ідеологічна система пояснює основну вимогу, яка пред’являється до представників юридичних професій – скрізь і завжди гарантувати права людини: “При виконанні своїх службових обов’язків посадові особи в підтриманні правопорядку поважають та захищають людську гідність, с. підтримують та захищають права людини стосовно всіх осіб” [4]. Повага до прав людини, а також їх захист є невід’ємною складовою сучасної європейської культури та її ідентичності: «власне, у європейському інтелектуальному середовищі концепт прав людини отримав своє народження та розвиток» [5].

Також слід відзначити, що на формування сучасної європейської ідеології і моделі юриста вплинули процеси глобалізації та культурного самовизначення. Поряд з процесами “уніфікації” та “уодноманітнення” в європейській культурі мають місце явища етнонаціонального бачення бажаного юриста. Ще Б. Кістяківський указував на те, що “немає єдиних і одних і тих же ідей свободи особистості, правового устрою, конституційної держави, однакових для всіх народів і часів, як немає капіталізму чи іншої господарської або суспільної організації, однакової для всіх країн. Усі правові ідеї в свідомості кожного окремого народу одержують своєрідне забарвлення і свій власний відтінок” [6].

Література

1. Конституція незалежної України: навч. посібник / за ред. В.Ф. Погорілка, Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова. Київ: ІДП НАН України, 2016.
2. Оболонський А.В. Політична історія: система проти особистості. *Держава і право*. К., 2004.
3. Дюмон Л. Есе про особистоолізм. Дубна: Фенікс, 2007.
4. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Прийнято резолюцією 34/ 169 Генеральної Асамблеї від 17 грудня 1979 року. Стаття 2.
5. Андрійчук О. Хартія основних прав ЄУ – новий рівень захисту прав людини. *Юридичний журнал*. 2016. № 3 (45).
6. Кістяківський Б. «Болонський процес» і його перспективи для українських студентів. *Юридичний журнал*. 2014. № 7.

Н.К. Іваненко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОВИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗІЇ

Розглянуто перелік міжнародних документів, конвенцій та декларацій, які створювали умови для впровадження інклюзії у світове суспільство. Вивчено зміст та результати підписання цих міжнародно-правових документів.

Ключові слова: інклюзія, міжнародно-правова база, інклюзивна освіта, особи з особливими потребами.

З середини минулого століття суспільство розвивалося у напрямку гуманізації та акцентування уваги на особистості. Це призвело до появи такого явища як інклузія – процесу збільшення активності всіх громадян, особливо людей з фізичними або ментальними вадами, у суспільному житті. У 1948 році ООН ухвалила Загальну Декларацію «Про права людини», де була прописана обов'язкова рівність усіх людей, а в 1971 році Декларація ООН «Про права інвалідів» визначала, цивільні і політичні права осіб з інвалідністю; їхнє право на повагу власної гідності, освіту, лікування, економічне і соціальне забезпечення та право брати участь у всіх видах суспільної діяльності. Також особлива увага приділялась соціально-психологічному аспекту означеної проблеми – засудженню будь-якої дискримінації стосовно осіб з особливими потребами[1, с. 169].

Важливим для осмислення інклузивного підходу до освіти є положення Конвенції про права дитини (1989р.), яка ґрунтуються на визнанні прав усіх дітей та недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. У статті 28 зазначається, що держави-учасниці повинні сприяти розвиткові як загальної середньої, так і професійної освіти, забезпечувати її доступність для всіх дітей та вживати заходів щодо доступності інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей.

Поняття «інклузія» активно використовується з 1993 року після оприлюднення «Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів» 48 Сесією Генеральної Асамблеї ООН, що своєю чергою трактувалось як максимально адаптоване соціальне середовище до людей з особливими потребами. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994р.) стала першим міжнародним документом, що сприяв інклузивному напряму «реформування системи освіти, яке б дали змогу охопити навчанням усіх дітей, незважаючи на індивідуальні відмінності та труднощі»[2].

Стаття 24 «Освіта» Конвенції ООН про права інвалідів 2006 року стала найважомішою для розповсюдження інклюзивного підходу до освітнього процесу і зазначала, що «держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя», а також, що «держави-учасниці забезпечують, щоб інваліди не виключалися із системи безоплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби» тощо.

Отже, підписання міжнародно-правових документів сприяє розвитку інклюзивної освіти у країнах Європи та провідних країнах світу, щоб значно покращити рівень життя людей з особливими потребами.

Література

1. Матвеєва Н. Нормативно-правовий супровід інклюзивного навчання дітей із особливими потребами: історико-педагогічний аспект. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. №13. С. 166–174.
2. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: прийнята Всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ і якість. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#text (дата звернення: 10.04.2021).

А.В. Коротєєва,
представник фонду імені Фрідріха Еберта в Україні,
кандидат економічних наук, професор,
А.М. Старєва,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Миколаївського інституту розвитку людини
Університету «Україна»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Акцентується увага на нормативно-правовому полі соціального забезпечення інклюзивності освіти в Україні. Розкриваються актуальні проблеми соціального супроводу інклюзії в закладах освіти України. Робиться наголос на новій для держави професії – асистент дитини (учня), який входить до команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти та забезпечує її прискорену соціалізацію в освітнє середовище.

Ключові слова: діти з особливими потребами, інклузія, соціальний супровід, асистент дитини (учня).

Створення сприятливих умов для успішної соціальної інтеграції та інклузії осіб із особливими потребами (далі – ООП) – одне з головних і актуальних завдань для всіх європейських країн, у тому числі й України. Особливо важливо це для людей з інвалідністю. Визнання Україною цінності інклузії, соціальної та освітньої інтеграції зумовлюють необхідність аналізу проблем соціального супроводу інклузії з метою створення спеціальних технологій освіти, виховання і соціалізації дітей з ООП.

Перші ідеї соціально-педагогічного супроводу у вітчизняній науці представлені в роботах відомих українських педагогів, таких як А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Соціально-педагогічній діяльності закладів освіти присвячені праці дослідників (В. Бочарова, І. Дровнікова, В. Загвязинський, А. Мудрик, В. Нікітін, Г. Філонов, Т. Яркіна та ін.), становленню та розвитку інклузивної освіти та проблемам, пов’язаним із цим аспектом зроблені дослідження (Л. Андрушко, В. Бондар, О. Гавrilova, А. Колупаєва, С. Миронова, М. Сварник, В. Синьов, Н. Софій, О. Хохліна, Т. Сак та ін.), питаннями цілісного розвитку дитини та її соціалізації займалися науковці (Ю. Галагузова, О. Казакова, В. Лазарев, А. Мудрик, С. Расчетіна та ін.).

Навчання в спеціальних корекційних установах, хоча й носить глибоко спеціалізований характер, спрямований на комплексне врахування нозології дитини, її корекцію, усе ж створює певні обмеження в її соціалізації в закладі освіти та повноцінне включення в життя суспільства.

Закордонний досвід інклузивної освіти доводить, що діти з ООП адаптуються до життя в закладах освіти значно краще, ніж в спеціальних корекційних установах. Особливо помітна різниця в придбанні ними соціального досвіду. Соціальні кордони в ранньому дитинстві, наприклад, ізоляція від людського суспільства, здатні привести до незворотних психічних порушень. У рамках проблеми інтеграції в суспільство дітей з ООП важливо

враховувати соціальні наслідки, що виражаються в обмеженні життєдіяльності та соціальній недостатності. Під обмеженням життєдіяльності мається на увазі зниження здібностей адекватно поводитися та ефективно спілкуватися з оточуючими. Соціальна інтеграція передбачає адаптацію дитини з обмеженими можливостями здоров'я в загальну систему соціальних відносин і взаємодії, перш за все, в рамках того освітнього середовища, в яку вона інтегрується.

На сьогодні безпосередня організація інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП закладу освіти (далі - команда супроводу). Основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди супроводу визначені Примірним положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, затвердженному наказом МОН України від 08.06.2018 № 609 [2]. Водночас асистент учня (дитини) – член цієї команди, не педагогічний працівник, що супроводжує учня і не втручається в освітній процес. Він виконує такі функції: допомагає дитині у самообслуговуванні; підтримує у спілкуванні (зокрема за допомогою жестової мови); організовує харчування та пересування; забезпечує безпеку та спостереження за станом здоров'я (наприклад, прийом ліків); сприяє проведенню дозвілля та організовує денний відпочинок інші. Ці та інші обов'язки закріплена в договорі між керівником закладу, де навчається ця дитина та її асистентом – надавачем соціальної послуги.

Проект Державного стандарту супроводу під час інклюзивного навчання [1] визначає зміст, обсяг, умови та порядок надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання, показники її якості для суб'єктів, які надають цю послугу та застосовується для організації надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання дітям, які відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру потребують супроводу під час перебування в закладах освіти (крім позашкільних) та яких зараховано до

відповідного закладу; здійснення моніторингу й контролю за якістю надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання.

Згідно з Законом України «Про повну загальну середню освіту», асистенти учня (дитини) є учасниками освітнього процесу. Їх діяльність регламентується частиною 7 статті 26 зазначеного Закону [3]. Асистентом дитини може бути один із батьків, уповноважена ними особа або соціальний працівник, що надає соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання. Відповідно до частини шостої статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» така соціальна послуга є однією з базових соціальних послуг, надання якої регламентується цим Законом та державним стандартом соціальної послуги [4]. Асистент може бути присутній під час уроків та позакласної роботи, допомагати у пересуванні, відвідуванні туалету, переодяганні, харчуванні дитини в школі тощо. Присутність асистента дитини на уроці, якщо визначається потребою дитини в деякій мірі, може відволікати інших дітей від головної освітньої функції – процесу навчання. Саме тому, поведінка або дії асистентів повинні бути продумані та організовані таким чином, щоб не заважати іншим учасникам освітнього процесу. Асистент дитини, як член команди її супроводу, повинен сприяти досягненню визначених цілей розвитку у питаннях соціальної адаптації, комунікації та соціально-побутової орієнтації.

Серед проблем становлення соціального супроводу інклюзії дітей з ООП помічено: певна нормативна неузгодженість функціональної діяльності асистентів дитини, відсутність досвіду роботи такої категорії працівників, недостатня соціально-психологічна підготовка батьків та інших довірених осіб, які виступають в якості асистентів дитини, орієнтація цих фахівців на вузькі – фізіологічні потреби дитини. Швидка адаптація в соціум однолітків, формування життєвої компетентності у дітей з ООП як умови їх соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній

життєдіяльності сьогодні постають важливими завданнями команди супроводу дитини й, зокрема - соціальних працівників.

Таким чином, можна стверджувати, що ефективність соціального супроводу дітей з ООП в умовах інклюзії значною мірою залежить від повноти нормативної бази, що регулює цю професію та якості підготовки майбутнього фахівця до роботи в зазначених умовах. За низької якості професійної підготовки фахівців, недостатньому рівні освіченості у сфері соціального супроводу зазначених осіб в закладі освіти, недостатній сформованості етичних та моральних норм, інклюзія не виправдовує сподівань щодо ефективності навчання, розвитку та соціалізації дітей. А це у свою чергу потребує нових перспективних теоретичних розробок та їхньої ефективної практичної реалізації в межах формальної освіти за освітніми програмами спеціальності 231 «Соціальна робота» та відповідних курсах підвищення кваліфікації за означеним напрямком.

Література

1. Державний стандарт супроводу під час інклюзивного навчання. Проект. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/516/>
2. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Наказ МОН України від 08.06.2018. № 609.URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhenya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
3. Про повну загальну середню освіту. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Про соціальні послуги. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

О.О. Олійник,
канд. юр. наук, доцент,
доцент кафедри права та соціальних технологій
Миколаївського інституту розвитку людини
Університету «Україна»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНТЕГРУЮЧОГО КОНСУЛЬТАТИВНО- ДОРАДЧОГО ОРГАНУ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність адміністративно-правового врегулювання судово-експертної діяльності, що здійснюється Міністерством юстиції України.

Ключові слова: адміністративно-правове врегулювання, судово-експертна діяльність, Координаційна рада.

Для того щоб краще проаналізувати питання адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності, що здійснюється Міністерством юстиції України, на нашу думку, слід детально проаналізувати функції міжвідомчої Координаційної ради з проблем судової експертизи, Центральної експертно-кваліфікаційної комісії, Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи.

Координаційна рада з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції (далі – Координаційна рада) є постійно діючим, консультативно-дорадчим органом, що має на меті вироблення єдиних підходів до організації судово-експертної діяльності та вирішення найважливіших питань розвитку судової експертизи, які мають міжвідомчий характер [1].

Координаційна рада у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

До повноважень Координаційної ради належить розроблення рекомендацій з питань методичного забезпечення державних спеціалізованих установ, які провадять судово-експертну діяльність (далі – спеціалізовані установи), а також органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і суду в організації судово-експертних досліджень; розвитку мережі спеціалізованих установ та збільшення обсягу і

видів судової експертизи, створення нових методів дослідження в цій галузі; внесення пропозицій щодо вдосконалення процесуального законодавства з проведення судової експертизи; узгодження проектів нормативно-правових актів, що регламентують порядок проведення спеціалізованими установами судової експертизи і виконання ними наукових розробок; упровадження разом з центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать спеціалізовані установи, нових видів судової експертизи; визначення актуальності та пріоритетності науково-дослідних робіт з питань судової експертизи і конкретних тем, що потребують спільногого розроблення та узгодження; удосконалення організаційних зasad проведення різних видів міжвідомчої комплексної та комісійної судової експертизи; провадження редакційно-видавничої діяльності та забезпечення обміну науково-технічною інформацією і статистичними даними за профілем діяльності; розроблення загальних вимог до атестації судових експертів та діяльності відомчих експертно-кваліфікаційних комісій; удосконалення форм навчально-методичної роботи з посадовими особами, що призначають судову експертизу; розгляду пропозицій заінтересованих центральних органів виконавчої влади або інших державних органів щодо формування державного Реєстру атестованих судових експертів; вироблення єдиного підходу до підготовки кадрів для спеціалізованих установ та підвищення їх кваліфікації; проведення міжвідомчих науково-методичних конференцій, семінарів, нарад; налагодження і розвитку міжнародного співробітництва та обміну науково-технічними досягненнями в галузі криміналістики і судової експертизи; здійснення інших заходів, спрямованих на розвиток судової експертизи [2].

Тепер розглянемо детальніше кадровий потенціал Координаційної ради. До її складу входять голова, його перший заступник і два заступники, відповідальний секретар і члени Ради з керівних працівників центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать спеціалізовані установи, та інших державних органів. До складу Ради можуть залучатися

провідні вчені в галузі права, криміналістики та судової експертизи. Персональний склад Ради формується за поданням центральних органів виконавчої влади (не більше трьох представників), до сфери управління яких належать спеціалізовані установи, та затверджується наказом Мін'юсту. Члени Ради працюють на громадських засадах.

Для організації роботи Координаційної ради утворюється президія у складі голови, його заступників і відповідального секретаря. У разі потреби Рада може утворювати робочі групи з вивчення та підготовки окремих питань, що виносяться на її розгляд. Засідання Ради проводяться в міру надходження пропозицій від її членів, але не рідше ніж один раз на рік. Для участі в засіданнях Ради можуть запрошуватись у разі потреби особи, які не є членами Ради [3].

Засідання Ради правоможне в разі присутності не менше половини її членів. Рішення з обговорюваних питань ухвалюються більшістю голосів присутніх на засіданні осіб. Рішення Координаційної ради мають рекомендаційний характер. Копії рішень надсилаються заінтересованим центральним органам виконавчої влади, іншим державним органам, установам і організаціям. Члени Ради обмінюються на засіданнях інформацією про хід і результати виконання рішень. Організаційно-технічне забезпечення роботи Координаційної ради покладається на Мін'юст. Координаційна рада має бланк зі своїм найменуванням.

Наприкінці аналізу матеріалу щодо Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції хотілося б відзначити, що вона виконує досить велику кількість різноманітних функцій – методичну, правотворчу спеціальну, новаторську, координаційну, видавничу, правотворчу та організаційно-управлінську.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції» від 16 листопада 1994 № 778: за станом на 1 лютого 2021 р.

2. Електронний ресурс / Офіційний веб-сайт Верховної ради України. – 25 лютого 2021: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/778-94-п

3. Процесуальні та організаційні питання призначення експертиз / Система судово-експертних установ в Україні. – 12 серпня 2020: buklib.net/books/30798/

С.О. Олійник,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ПРАВОВИЙ СУПРОВІД ЕКОНОМІЧНО-ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В МЕЖАХ ООН

Розглянуто особливості правового формування економічно-інтеграційних процесів в межах Організації Об'єднаних Націй.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, міжнародне економічне співтовариство, статут, Генеральна Асамблея.

Розвиток міжнародного економічного співтовариства супроводжується появою спеціалізованих і відносно автономних норм або комплексів норм та правових інститутів, що проявляються в рамках юридичної та економічної практики при врегулюванні відносин між суб'єктами економіки (держава, регіональні інтеграційні угруповання, транснаціональна корпорація тощо). З метою розв'язання важливих для всього світу проблем щодо формування міжнародних стратегій економічного розвитку в умовах сучасності у міжнародних відносинах на перший план виступає співробітництво між країнами, спрямоване на забезпечення гармонійного та сталого розвитку міжнародної спільноти. Тому за останні роки ООН та інші міжнародні організації прийняли низку документів, що покликані забезпечити сталий розвиток міжнародної спільноти, і особлива роль при цьому відводиться саме міжнародному економічному співробітництву [1].

Питання розвитку міжнародного економічного співробітництва, як цілісної системи міжнародного права, знаходиться під пильною увагою науковців. Правові питання прогресивного розвитку людства в рамках забезпечення сталого розвитку країн та виконання Концепції розвитку міжнародної спільноти, проголошеної ООН у 80-х роках ХХ століття, розглядаються такими сучасними вченими, як О. Білорус, С. Бобильов, Т. Пряхіна, В. Шевчук, А. Урсул, І. Братко та ін.

Формування міжнародного економічного співробітництва в межах ООН у першу чергу пов'язано з розвитком міжнародного співробітництва між державами з різним рівнем економічного та соціального розвитку та спрямоване на вирішення глобальних проблем людства. Насамперед це стосується проблем подолання бідності, сприяння розвитку менш розвинених (в економічному сенсі) країн та розв'язання загальних проблем сталого розвитку міжнародної спільноти [2].

Практична діяльність суб'єктів міжнародного економічного співробітництва у сфері правового регулювання відносин, що виникають у сфері надання та використання міжнародної допомоги, підтверджується повною мірою. На нашу думку, суспільна необхідність комплексногорегулювання процесами сталого розвитку у складних умовах глобалізації, обтяжених глобальними проблемами та кризовими явищами, стає очевидною. Тому правове врегулювання міжнародного економічного співробітництва, в більшій мірі покладено на ООН.

Цілями статуту ООН визначено: підтримка міжнародного миру і безпеки; розвиток дружніх відносин між націями на основі поваги принципу рівноправ'я та самовизначення народів; здійснення співробітництва для розв'язку міжнародних проблем економічного, соціального, екологічного, культурного характеру; організація і погодження дій націй для досягнення спільніх цілей [3].

На думку українського професора А. Дмитрієва, у доктрині міжнародного економічного права загальновизнаними є головні та допоміжні критерії [4]. Якщо, головним вважити осново утворюючий, то до допоміжних можна віднести Організацію економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) –organizationforeconomiccooperationanddevelopment (oecd). Свою назву й сучасну цілеспрямованість ОЕСР здобула в 1960 р. Вона стала спадкоємицею Організації європейського економічного співробітництва (ОЄС), що була утворена в 1948 р. для сприяння реалізації «плану Маршалла», який був спрямований на економічну допомогу США країнам Європи, що постраждали внаслідок світової війни. За відомих політичних обставин «планом Маршалла» були охоплені тільки західноєвропейські країни. Вже до середини 50-х років план практично було виконано, Західна Європа не тільки відновила зруйноване господарство, а й перевершила довоєнний рівень [5].

Також значну роль для формування, регулювання і розвитку міжнародного економічного співробітництва відіграє продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) – міжнародна організація під патронатом ООН. Організація була заснована на конференції в Квебеці 16 жовтня 1945 р. ФАО діє як провідна установа, що займається проблемами розвитку сільських регіонів і сільськогосподарського виробництва в системі ООН. Діяльність ФАО спрямована на зменшення гостроти проблеми бідності і голоду в світі шляхом сприяння розвиткові сільського господарства, поліпшення харчування і вирішення проблеми продовольчої безпеки – доступності всім і завжди харчування, необхідного для активного та здорового життя. ФАО діє як нейтральний форум, а також як джерело знання та інформації. Допомагає країнам, що розвиваються, і країнам в перехідному періоді модернізувати і поліпшити сільське господарство, лісівництво та рибальство [6].

Отже на нашу думку Організація Об'єднаних Націй і інші міжнародні організації, об'єднуючи у своїх рамках економічний, політичний, науковий

потенціал різних держав-членів, володіють великими можливостями й можуть здійснювати принциповий вплив на розвиток світової економіки. Тому їх можна визнати стратегічно важливими суб'єктами економічного розвитку. Під стратегією у даному випадку слід розуміти довгостроковий план або напрям розвитку з найважливішими установками, наприклад, з метою подолання несприятливого сьогоднішнього економічного стану й досягнення більш високих параметрів його розвитку. Сукупність заходів, спрямованих на досягнення цієї стратегічної мети, є стратегічною політикою суб'єктів глобальної економіки (у даному випадку міжнародних організацій). Тривале співіснування двох протилежних соціально-економічних систем в межах ООН зумовило створення відповідних міжнародних економічних організацій, які сприяли становленню та розвитку економічних відносин між країнами. Міжнародне економічне співробітництво є реальною матеріальною основою зміщення миру на землі.

Література

1. Братко І.В. Міжнародне право розвитку: питання теорії. / Київ: Інформація і право. 2012. 33с.
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно статуту ООН від 24.10.1970р. / Верховна Рада України. Офіційний інтернетсайт. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 25.03.2021).
3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945р. \ Верховна Рада України. Офіційний інтернетсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 25.03.2021).
4. Дмитрієв А.І. Міжнародне гуманітарне право / Основи концепції. / К.: «Логос», 1999. 120 с.
5. Нестерович В.Ф. Стандарти Організації економічного співробітництва та розвитку щодо урегулювання лобіювання / Історико-правовий часопис. / Київ: 2016. № 1. 75-79 с.
6. Продовольча і сільськогосподарська організація ООН // Юридична енциклопедія у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. / К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5. 736 с.

Є.О. Романчук,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Розглянуто сутність неформальної та інформальної освіти в умовах інклюзії, її можливості і перспективи. Встановлено взаємозв'язок між отриманням освіти та бажанням здобувати освіту.

Ключові слова: неформальна освіта, інформальна освіта, здобуття освіти, умови інклюзії.

Становлення різноманітних видів позаінституційної, неформальної, інформальної, дистанційної, корпоративної та інших інноваційних форм освітньої діяльності в сучасному світі –позитивна ознака розширення освітніх можливостей осіб з функціональними обмеженнями в соціумі [4].

Питання впровадження і постійного функціонування інклюзивної освіти в Україні є доволі складним і нестабільним. Враховуючи те, що в Європейському Союзі питання про встановлення інклюзивної освіти постало ще 30 років тому (саме тоді були прийняті перші законодавчі акти, які стосувались цього питання), в Україні це питання постало значно пізніше.

Розглядаючи саме поняття неформальної освіти, слід зазначити, що це та освіта, яка інституційована, навмисна і спланована суб'єктом освітньої діяльності. Визначальна характеристика неформальної освіти полягає у тому, що вона є додатком, альтернативою та/або доповненням до формальної освіти у процесі навчання людини протягом всього життя. Зокрема, це можуть бути короткотермінові програми та/або програми низької інтенсивності, що надаються у вигляді коротких курсів, майстер-класів та семінарів [1]. Здобуття знань у межах неформальної освіти не передбачає, як

правило, надання відповідних сертифікатів, що визнаються державою [3]; завданнями сучасної неформальної освіти, водночас, є розвиваюча, навчальне, профадаптаційне, громадянське, дозвіллове, психологічне.

Суттю неформальної освіти, на нашу думку є те, що бажання її отримати повинне йти від самої людини. Це додаткова освіта, здобуття якої відбувається швидше, ніж наприклад, навчання в університеті. Неформальна освіта корисна тим, що вона розширює можливості людини і не обмежує її в певних рамках, адже, як правило, людина обирає свою професію в доволі юному віці, навчання триває довго, але перевірити, чи людині підходить ця професія майже неможливо; а неформальна освіта дозволяє за короткий термін освоїти професію, випробувати її та адекватно оцінити перспективи свого майбутнього.

Неформальна освіта може охоплювати програми, що сприяють грамотності дорослих і молоді, освіту для дітей, що не відвідують школу, формують життєві та робочі навички, спрямовані на соціальний або культурний розвиток [5].

На нашу думку, позитивною тенденцією в сучасному інфопросторі є пропаганда неформальної освіти серед блогерів, які мають вагомий важіль впливу на молодь. Своїм прикладом вони показують молоді, що постійно треба себе випробовувати і вчитись чомусь новому, аж доки не знайдеш себе. Це особливо актуально в умовах інклузії – це стимулює розвиватись, мотивує на подальші кроки і нові досягнення.

Інформальна освіта – це та форма здобуття освіти, що є навмисними або свідомими, але не інституційними. Ми можемо назвати її тією освітою, яку людина отримує в процесі практичного вивчення тієї чи іншої професії. Відомо, що за своїм сприйняттям люди суттєво відрізняються, а тому цей вид освіти підходить тим людям, які менш організовано та структуровано сприймають інформацію. Інформальна освіта може охоплювати освітню

діяльність, що відбувається в сім'ї, на робочому місці, у локальній спільноті та повсякденному житті [2].

Обидва види отримання освіти є надзвичайно зручними для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Сьогодні, для того, щоб вчитись, не потрібно виходити з дому. Отримання освіти є наскільки доступним, що такими можливостями обов'язково слід користуватись.

В сучасних умовах карантину навіть особи без фізичних вад відчули себе вимушено обмеженими в плані доступу до навчання, отримання освіти та освоєння професії. Але таким чином, на нашу думку, відображається істинне бажання людини вчитись. Сучасні можливості навчання онлайн необмежені – мережа Інтернет наповнена надзвичайно великим об'ємом знань – залишилось лише обрати професію.

Література

1. Бахрушин В. Неформальна та інформальна освіта: навіщо вони нам потрібні? <http://education-ua.org/ua/articles/872-neformalna-ta-informalna-osvita-navishcho-voni-nam-potribni>
2. Бахрушин В. Терміни та визначення у правовому регулюванні освіти. <http://education-ua.org/ua/articles/609-termini-ta-viznachennya-u-pravovomu-regulyuvanni-osviti>.
3. Василенко Н. Г. Стан і проблеми запровадження системи визнання результатів неформального професійного навчання в Україні / Н. Г. Василенко // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності: – К.: ІПК ДСЗУ, 2014. – С. 130-138.
4. Неформальна освіта: кращі практики і проекти: журнал / [гол. ред. Н.П. Павлик, відп. ред. К.А. Марчук]. – Житомир: Вид-во Житомирського держ. унту імені І. Франка, 2019. – Вип. 2. – 130 с.
5. Пекар Іванна. Роль неформальної освіти у сучасному суспільстві. <http://business-territory.com/articles/rol-neformalno%D1%97-osv%D1%96ti-u-suchasnomu-susp%D1%96lstv%D1%96>.

Є.П. Стакеєва,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Журналістика»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
О.П. Божко,
канд.пед.наук, доцент кафедри економіки
та інформаційних технологій
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ СУЧASNOGO РИНКУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Тези присвячені визначенню особливостей сучасного ринку книжкової продукції в Україні, зокрема розглянуто стан книжкового виробництва за останні п'ять років, наведено статистичні дані.

Ключові слова: книжкова продукція, базові індикатори, видання книжок.

Книговидання – це одна з основних галузей креативної економіки, що ґрунтуються на інтелектуальній діяльності, невід’ємний компонент культурної й освітньої сфер людського життя. Саме тому показники видання книжкової продукції є індикаторами культурного розвитку країни.

Актуальність розвідки визначається підвищеною увагою до стану всіх суб’єктів видавничої справи: видавців, виготовлювачів і поширювачів книжкової продукції. Вивчаючи їх роботу, можна яквідзначити позитивні зміни в галузі книговидавництва за роки незалежності України, так і виявити проблеми, що потребують відповідального ставлення й органів державного управління, і суспільства в цілому.

Вагомий внесок у дослідження проблем сучасного ринку української книжкової продукції зробили О. Афонін, М. Низовий, М. Сенченко, М. Тимошик, Л. Чупрій, Є. Шевченко й ін. У публікаціях вони торкаються окремих аспектів книжкового ринку: формування законодавчої бази; організації

та структури сучасного видавництва; статистики друку; книжкового маркетингу в видавничого бізнесу.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей сучасного ринку книжкової продукції України, для досягнення якої визначено такі завдання: 1) з'ясувати основні показники книжкового ринку; 2) проаналізувати один ізбазових індикаторів ринку книжкової продукції – видання книжок.

На основі аналізу сучасного ринку книжкової продукції виділяємо два основні показники книжкового ринку: 1) базові індикатори українського ринку видавничої продукції; 2) основні зацікавлені учасники книжкового ринку. До базових індикаторів українського ринку відносимо видання книжок і книжкову торгівлю[1]. За ДСТУ 3017-2015, *книжкове видання* – це видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі[3]. Згідно з даними Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» [2], обсяги друку нових назв книжок і перевидань за останні роки характеризуються показниками, представленими в табл. 1.

Таблиця 1

Кількість нових видань та перевидань, випущених в Україні

2016–2020 рр.

Рік видання	Нові видання	
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. прим.
2016	21330	48978,1
2017	22047	45127,2
2018	22612	47022,1
2019	24416	61250,6
2020	18967	41946,7

Як бачимо з табл. 1, упродовж 2016-2019 рр. кількість нових видань поступово зростала й досягла найвищої відмітки (понад 24 тис. друк. од.). Проте від 2020 р. кількість нових видань різко падаєй 2020 р. становить лише 18967 друк. од. Цепов'язано з економічною ситуацією в країні та світі (установлення карантину й запровадження посиленіх протиепідемічних заходів

з початку 2020 р.). Констатуємо, що 2016 р. випуск книжкової продукції в нашій країні становив близько 1,5 книжки на рік на людину, у 2017 р. – 1,6 книжки, тоді як 2020р. – лише 0,8. Для порівняння: у країнах Євросоюзу цей показник коливається в межах 9–12 примірників [1].

2020 року також відзначаємодинаміку зменшення середніх накладів у кожній жанровій ніші чи літератури за цільовим призначенням. Беремо до уваги, що значна частина видань має відомчий характер, отже, у вільний продаж вона не надходить (видання, роздані державним органам управління для службового користування; навчально-методичні видання, надруковані на власній поліграфічній базі ВНЗі призначених для поширення чи продажу студентам виключно в межах цього начального закладу). Саме тому, за оцінками експертів із числа працівників і власників підприємств книжкової торгівлі, у вільному доступі налічується близько половини або третини назв вітчизняних книжок, що виходять друком протягом року.

Отже, український книжковий ринок, який 2017-2019 рр. мав сприятливі умови для стабілізації й розвитку, від 2020 року перебуває в критичному стані. Отримані дані та ж непрямо вказують на вимогу споживачів до все більшого урізноманітнення видавничої пропозиції. Розвиток книговидання є актуальним питанням, що потребує подальших досліджень і розроблення пропозицій.

Література

1. Афонін О. Видавництво та книгорозповсюдження в Україні. Факти, тенденції, рекомендації. URL: http://www.bookplatform.org/images/activities/47/publishing_study_ukraine Ukr.pdf. (дата звернення: 26.03.2021).
2. Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL:http://www.ukrbook.net/statistika_.html#neperiod (дата звернення: 26.03.2021).
3. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=63349(дата звернення: 26.03.2021).

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ СУПРОВОДУ ОСІВ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ

К.О. Авер'янова,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА МОЗКОВИЙ ІНСУЛЬТ

В роботі розглядаються окремі способи фізичної реабілітації у хворих котрі перенесли мозковий інсульт. Кращий результат відновлення в період після ліквідації загрози життю пацієнта залежність від терміну початку реабілітації.

Ключові слова: фізична реабілітація, лікувальна фізична культура, мозковий інсульт.

За характером розвитку розрізняють два види інсультів: ішемічний (інфаркт мозку) і геморагічний (крововилив в мозок), але більше розповсюдження має ішемічний «70-85 %» [1, с. 46].

На думку деяких авторів, значний відсоток інвалідизації дає саме ішемічний інсульт. У зв'язку з цим, проблема рухової реабілітації постінсультних хворих є вельми актуальною.

Основними принципами постінсультної реабілітації є:

1) максимально ранній початок реабілітаційних заходів (якщо дозволяє стан здоров'я пацієнта, то починають з перших днів);

2) систематичність і тривалість;

3) адекватність і комплексність «завдяки синхронній роботі міждисциплінарної команди можливе найбільш повноцінне відновлення утрачених функцій після перенесеного інсульту». У перебігу інсульту виділяють декілька періодів: 21 день від початку захворювання складає гострий

період, у межах якого виділяють найгострішу фазу – перші сім днів, протягом яких хворий повинен знаходитися в палаті інтенсивної терапії спеціалізованого інсультного центру. Основна мета – збереження життя, початок реабілітаційних заходів за стабілізації життєво важливих функцій «може ковтати, стабільний кровяний тиск і ЧСС, самостійно дихає, при свідомості».

Завданнями ранньої реабілітації в гострому періоді є попередження розвитку патологічних станів і ускладнень, вироблення активних рухів, корекція порушення ковтання, початок роботи з відновлення мови, психологічна реабілітація. Із першого до шостого місяця – ранній відновлювальний період. Завданнями цього періоду є попередження повторного інсульту і максимально інтенсивна реабілітація.

Темпи відновлення пацієнтів у цьому періоді найбільш швидкі, максимально ефективна в цей час рухова реабілітація. Відбувається відновлення рухів у кінцівках. Крім цього, продовжується робота з відновлення мови, читання, мислення, емоційно-вольової сфери. Від шостого місяця до першого року – період залишкових явищ протягом якого не припиняється профілактика повторного інсульту і відновлення втрачених функцій [4, с. 29].

Мета цього періоду – розвинути і закріпити досягнуті успіхи відновної кінезітерапії. Резерви все ще зберігаються, але відновлення суттєво сповільнюється. Після одного року – період залишкових явищ «продовжується профілактика повторного інсульту». Таким чином, всупереч наявній думці, що при інсульти реабілітація повинна розпочинатися після виписки зі стаціонару, – починати кінезітерапію після інсульту потрібно після ліквідації загрози життю пацієнта. І чим раніше розпочати, тим кращих результатів можна досягнути [2, с. 9].

Масаж після інсульту спрямований:

- поліпшення циркуляції крові та лімфи по всьому тілу пацієнта;
- поліпшення відновних функцій проблемних суглобів та м'язів;

- зменшення зон або ділянок з контрактурами, що утворюються внаслідок скорочення волокна м'язу;
- боротьбу з м'язовим тонусом, спазмами м'язів, пролежнями;
- зниження болювих відчуттів, на запобігання виникнення пневмонії;

Для осіб, які перенесли інсульт, необхідно вирішити проблему боротьби з паралічом і порушенням координації руху, виконати головну задачу, яка полягає у розслабленні затверділих м'язів. Важливо домогтися повернення їм можливості здійснювати плавні рухи. Це необхідно для того, щоб повернути життєві функції уражених кінцівок [3, с. 34].

У зв'язку з тим, що доводиться заново вчитися рухатися, володіти і управляти своїм кістковим скелетом, виникає необхідність звертатися за допомогою до фізіотерапевтам, масажистам. Масаж допомагає людині повернути втрачені навички і вміння.

На підставі аналізу джерел літератури встановлено, що реабілітація хворих на мозковий інсульт є актуальною проблемою сучасної фізичної реабілітації. Вона повинна бути комплексною та диференційованою, із застосуванням різних реабілітаційних заходів та відновлювальних процесів.

Література

1. Белова А. Н. Нейрореабилатация: Руководство для врачей. 2-е узд., перераб. и доп. М.: Антидор, 2012. 736 с.
2. Білянський О.Ю. Фізична реабілітація осіб другого зрілого віку після мозкового ішемічного інсульту: Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.03 «Фізична реабілітація». Львів, 2007. 20 с.
3. Спортивная медицина, лечебная физическая культура и массаж: Учеб. для техн физ. культ. / под ред. С.Н. Попова. М.: Физкультура и спорт, 2015. 351 с.
4. Чернецький О. Характеристика порушень у післяінсультних хворих під час відновного періоду лікування. *Спортивна наука України*. 2012. № 2 (46). С. 28-32.

Є.А. Базарова,
вихователь дошкільного
навчального закладу № 131 м. Миколаєва
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розкрито сучасний стан проблеми впливу дидактичних ігор на процес формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку в практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, мовленнєва компетенція, логопедична робота, ігрова діяльність, дидактична гра, діти старшого дошкільного віку.

Реформування сучасної системи спеціальної дошкільної освіти в Україні, вимагає розробки для дітей з порушеннями мовлення нових ефективних методів корекційно-попереджувального та розвивального навчання, які відповідають сучасним науковим знанням про нормальній і дизонтогенетичний розвиток [1, с. 34]. Саме в період дошкільного дитинства порушення мовлення можливо скоротити та подолати, що значно поліпшить подальший процес соціалізації [3, с. 4].

Мовленнєва компетентність є важливим чинником становлення особистості в дошкільному періоді дитинства. Процес формування даної базової якості особистості досліджено у працях таких науковців минулого та сучасних дослідників, як: А. Богуш, Л. Белякова, Є. Водовозова, Л. Волкова, Н. Гавриш, Б. Гріншпун, І. Дьоміна, О. Леушіна, Ю. Рібцун, Є. Тихеєва, К. Ушинський, Є. Фльоріна, М. Шеремет та ін. Дослідження свідчать, що структурними компонентами процесу формування мовлення дошкільників є: мовленнєва компетенція, мовленнєвий розвиток (рівень сформованості мовленнєвих умінь та навичок, які забезпечують функціонування мовленнєвої

системи), навчання мови (набуття певного обсягу елементарних знань про мову та мовлення), мовленнєве виховання (мовленнєва культура особистості).

Видатний український педагог Алла Богуш зазначає, що мовленнєва компетенція – полікомпонентне утворення, що відображає вміння практично використовувати мовлення (вміння висловлювати власні думки, потреби, прагнення, прохання), користуючись вербальними, невербальними (міміка, жести, рухи) та інтонаційними засобами виразності [2, с. 3].

Саме в діяльності розвиваються мовленнєві навички і формуються мовленнєві вміння. Провідною діяльністю старших дошкільників є гра, тому формувати мовленнєву компетенцію дитини слід у мовленнєво-ігровій діяльності, заснованій на розвитку дитячого мовлення засобами гри із використанням наочного матеріалу, без нього (словесні ігри), використанням різних ігрових атрибутивів [4, с. 128].

Дидактичні ігри є найпоширенішими в логопедичній роботі, адже сприяють розширенню дитячого світогляду та збагаченню їхнього лексичного запасу. Саме в даному виді ігор максимально ефективно взаємодіють освітня й ігрова види діяльності, поєднуються ігрова й пізнавальна мотивація. Дослідження Ю.Рібцуна свідчать, що складовими компонентами дидактичних ігор виступають: корекційні, навчальні, розвивальні, виховні завдання; ігрові правила; ігрові дії; результат (підведення підсумків). Метою використання дидактичних ігор в логопедичній роботі є: збагачення та уточнення уявлень дошкільників про предметний світ, назви, властивості та функціональне призначення предметів; формування вміння визначати і називати величину, форму та колір предметів; формування узагальнюючих, числових понять, навичок лічби; закріплення вміння утворювати множини предметів, порівнювати предмети за сенсорними ознаками, визначати просторове розташування, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки шляхом вербалізації власних думок, тверджень тощо; закріплення вміння користуватись мовленнєвими вміннями й навичками; автоматизація вимови різних груп звуків;

закріплення навичок звукового та складового аналізу й синтезу, операцій слухового контролю; розвиток сприймання, різних видів уваги та пам'яті, фонематичних уявлень, емоційно-вольової сфери, дрібної моторики; формування вміння диференціювати мовленнєві та немовленнєві звуки, розрізняти їх за висотою, силою, ритмом та динамікою; формування вміння визначати джерело та напрямок звучання музичних інструментів; формування вміння граматично правильно формулювати речення, доповнювати їх словами, адекватними за граматичною формою та значенням; виховання бажання дотримуватись встановлених правил, почуття колективізму та задоволення позитивним результатом, наполегливість під час досягнення мети [5, с. 50].

Таким чином, проблема формування мовленнєвої компетентності старших дошкільників засобами дидактичних ігор є актуальною і перспективною. В процесі ігрової діяльності старшого дошкільника відбуваються позитивні зміни як у психічній, так і у соціальній сфері, здійснюється підготовка до переходу навищий щабель його всеобщого, в тому числі й мовленневого розвитку.

Література

1. Богуш А.М. Мова дітей. Київ: Кобза, 2003. 144 с.
2. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 1999. № 6. С. 3–5.
3. Рібцун Ю.В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.-метод. посіб. Київ, 2014. 238 с.
4. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Київ, 2012. 258 с.
5. Рібцун Ю.В. Організація та проведення у логопедичній групі ігор з правилами. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф., 7–8 лютого 2012 р., м. Суми. Суми: Вид-во СУДПУ імені А.С. Макаренка, 2012. С. 47–53.

К.І. Борщ,

здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Стараєва

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР

У статті розкрито особливості побудови моделі формування комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із ЗПР, розкрито питання реалізації педагогічних умов з проблеми дослідження.

Ключові слова: старший дошкільний вік, затримка психічного розвитку, модель, комунікативні уміння.

Комунікативна активність у дітей із ЗПР, на тлі інтелектуального та мовленнєвого недорозвинення на відміну від дітей із нормативним розвитком є несформованою. Порушення в розвитку психічних процесів, а особливо мови та мовлення в учнів із ЗПР не забезпечують належним чином спілкування, останнє водночас, формування та розвиток комунікативної активності. У зв'язку з цим, можна зробити припущення, що розвиток компонентів комунікативної активності (мотиваційного, операційного, регулятивного) у молодших школярів із ЗПР відбувається із значною затримкою та відхиленням, що є наслідком порушення когнітивних процесів, емоційно-вольової та особистісної сфери розвитку у зазначеній категорії дітей.

Визначивши особливості розвитку і формування комунікативних умінь дітей із ЗПР були визначені наступні труднощі: розвиток словника, сформованість граматичної правильності мовлення, ініціативність у спілкуванні з однолітками і дорослими, оцінка власного мовлення, вміння користуватись мовленнєвими штампами та формулами мовленнєвого етикету під час спілкування з оточуючими. На основі даних висновків щодо особливостей формування комунікативних умінь дітей із ЗПР було визначено критерії та

показники сформованості комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. Критеріями були обрані такі: мовленнєво-пізнавальний, операційний, регулятивний.

Результати констатувального експерименту дозволили нам виділити такі проблеми:

- недостатня систематична, комплексна організація роботи, яка б передбачала розвиток комунікативних умінь дошкільників із ЗПР;
- вихователі не мають достатньої теоретичної та методичної підготовки щодо розвитку комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.
- суттєве звуження обсягу спілкування дорослих і дітей (є як суб'єктивні, так і об'єктивні причини).

Започатковуючи експериментальну роботу на формувальному етапі, нами було розроблено експериментальну модель формування мовленнєвих навичок дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.

Розроблена модель обіймала три взаємопов'язаних етапи: інформаційний, діяльнісний, творчий.

На першому, інформаційному етапі, здійснювалося організація підготовки дітей до нагромадження знань, набуття власного чуттєвого досвіду та розвиток їх активно-пізнавального ставлення до оточуючого через формування мовно-логічних навичок.

На першому етапі реалізовувались такі педагогічні умови як: урахування психологічних (рівень мовленнєвого розвитку, інтереси, бажання, мотиви тощо) і педагогічних факторів навчання (рівень сформованості комунікативних умінь, мовна і мовленнєва підготовка); використання та впровадження в роботу основних методичних вимог до сучасного мовленнєвого заняття;

Метою другого, діяльнісного етапу було розширення уявлень дошкільників про рідне мовлення із систематичним і послідовним оволодінням дітьми способами комунікативно-мовленнєвої діяльності на заняттях з розвитку

мовлення. Навчання здійснювалось на заняттях з розвитку мовлення, під час художньо-дидактичних ігор та вправ, читання художньої літератури, екскурсій з обговоренням побаченого та почутоого.

На означеному етапі реалізувалась така педагогічна умова, як запровадження спеціально розробленої системи роботи з розвитку мовлення, спрямованої на підвищення рівня сформованості комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку, шляхом раціонального поєднання систематичного розширення уявлень дошкільників про рідне мовлення із систематичним і послідовним оволодінням дітьми способами комунікативно-мовленнєвої діяльності; поєднання колективної та індивідуальної роботи щодо формування комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із ЗПР;

На третьому, творчому етапі, були створені умови для розвитку здатності відтворити та застосувати на практиці набуті знання, вміння та навички в повсякденній діяльності.

На третьому етапі реалізовувалась така педагогічна умова як: створення в закладі дошкільної освіти і груповій кімнаті мовленнєво-розвивального середовища, а також використання різноманітних форм роботи щодо розвитку комунікативних умінь дітей шестирічного віку із ЗПР; активна діяльність дітей разом із педагогами щодо створення актуального розвивального мовленнєвого середовища з урахуванням вікових особливостей дітей, позитивних стимулів спілкування, що відповідає відповідним вимогам.

Результати контрольного етапу дослідження переконливо довели, що реалізація визначеної сукупності педагогічних умов забезпечила позитивний вплив на рівень сформованості комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

В.С. Вакар,

здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Стараєва

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМ ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Виокремлені окремі положення українських вчених щодо розуміння поняття «тяжкі порушення мовлення». Акцентовано, що для організації та проведення освітнього процесу з дітьми дошкільного періоду слід звертати увагу на специфічні особливості різних сфер таких дітей.

Ключові слова: розвиток мовлення, дошкільний вік, тяжкі порушення мовлення.

Оволодіння мовленням – важлива складова загальної мовленнєвої культури дитини і чим раніше цей процес розпочинається, тим успішніше буде результат. У працях відомих українських науковців та практиків Л. Бартеневої, Е. Данілавічютє, С. Заплатної, В. Ільяної, Р. Лалаєвої, З. Ленів, Л. Лопатіної, Е. Макарової, В. Селіверстової, Ю. Рібцуна, Н. Серебрякової, Е. Сизової, Е. Соботович, Т. Ткаченко, Л. Трофименко, Т. Філічевої, М. Шеремет та ін. дослідженні основні принципи, методи формування усіх складових мовлення дітей із порушенням мовлення та висвітлені напрямки роботи щодо корекції мовлення у дітей із тяжкими порушеннями мовлення (далі – ТПМ).

Поняття «тяжкі порушення мовлення» використовується для позначення мовленнєвих порушень первинного характеру без відхилень у стані фізичного слуху та інтелекту, що характеризуються своєрідністю структури порушення (патогенезу) і особливостями клінічної симптоматики. Стосовно до тяжких форм порушення мовленнєвої діяльності, незважаючи на різне походження та структуру дефекту, виявлена єдність проявів, які вказують на системне порушення всіх компонентів мовленнєвої діяльності.

У дітей із мовленнєвими розладами вчені (Е. Данілавічуте, В. Ільяна, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Ю. Рібцуна, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко та ін.) спостерігають специфічні особливості пізнавальної, рухової та особистісної сфер, а саме: 1) загальна емоційна виснажуваністю; 2) ослабленість мотиваційної основи будь-якої діяльності; 3) недостатність прояву вольових зусиль; 4) певна фрагментарність у сприйманні зорової та вербалної інформації; 5) моторна незграбність; 6) недосконалість мнестичних, основних мисленнєвих операцій; 7) дефіцит уваги до звукового, лексичного, морфологічного, граматичного та синтаксичного оформлення мовлення; 8) порушення психологічних операцій зорової, слухової, кінетичної, кінестетичної модальностей; 9) недостатність сформованості загальних лінгвістичних уявлень, аграматизми, збідненість словникового запасу; 10) незрілість вимовних і звукорозрізнювальних навичок; 11) труднощі у встановленні причинно-наслідкових зв'язків і розумінні порівняльних, пасивних, інвертованих, складних синтаксичних конструкцій тощо. Саме тому організація та проведення освітнього процесу з дітьми дошкільного періоду із ТПМ потребує відповідного використання нестандартних методик організації мовленнєвої роботи[1].

Зважаємо на те, що важливим для розвитку мовлення ще з дошкільного віку, як підkreślують науковці (М. Алексєєва, Н. Виноградова, В. Гербова М. Кузіна, М. Лаврін, А. Максаков, Ф. Сохін, Є. Струніна) є: формування вміння відбирати не тільки зміст, а й необхідну мовну форму для його вираження; лексичні елементи (семантичні зіставлення, оцінка, відбір слів, використання ситуацій), які забезпечують оволодіння складними синтаксичними конструкціями; формування просодичного аспекту мовлення (інтонацій, темпу, дикції); розвиток різних видів мовлення.

За умови нормального онтогенезу дитини вже у 3-4 роки відбувається безперервний процес збільшення пасивного і активного словника, який вміщує

категорії іменників, дієслів, прикметників, прислівників, числівників, спілок, вигуків. У свою чергу, дітям із тяжкими порушеннями мовлення 3-4 років притаманною є повна або майже повна відсутність словесних засобів спілкування. За допомогою достатньо розвиненого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, встановлювати контакти з тими хто її оточує, ініціювати власні ідеї, брати участь у різних видах дитячої творчості тощо.

Порушення мовлення, обмеженість мовленнєвого спілкування часто негативно впливають на формування особистості дитини, викликають психічні нашарування, специфічні особливості емоційно-вольової сфери, сприяють розвитку негативних якостей характеру (сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму, почуття неповноцінності) (Л. Волкова, Л. Гончарук, Л. Зайцева, І. Мамайчук, І. Мартиненко, С. Конопляста, А. Обухівська, Т. Сак, В. Сєліверстов, О. Орлова, В. Шкловський та ін..).

Саме тому окреслене питання набуває особливого значення при вивченні дітей з мовленнєвими порушеннями та розробці адекватного змісту корекційної навчально-виховної роботи, у процесі якої необхідно враховувати різноманітні особливості психічних процесів, станів і властивостей особистості дошкільника. На нашу думку, арт-терапевтичні методики можуть бути сприятливим для роботи в напрямку розвитку мовлення дітей досліджуваної нозології.

Література:

1. Рібцун Ю. Стандартизація початкової освіти дітей із тяжкими порушеннями мовлення в умовах Нової української школи. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2019. Том 3. № 23. С. 139-145. – URL: <https://op.ua/ru/pedclass/nauchnaya-statya/standartizaciya-pochatkovoyi-osviti-ditey-iz-tyazhkimi-porushennymi-movlennya-v-umovah-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli>

О.Ф. Гладун,
головний спеціаліст управління освіти
Миколаївської міської ради
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ЛОГОПЕДИЧНА РИТМІКА ЯК ЗАСІБ КОРЕНЦІЇ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАЇКАННЯМ

Розкрито особливості планування логоритмічних занять з дітьми старшого дошкільного віку з заїканням. Виділено етапи реалізації логоритмічного впливу в процесі корекції заїкання у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: логопедична ритміка, логоритмічні заняття, логоритмічний вплив, заїкання, корекційна робота, заклад дошкільної освіти, діти старшого дошкільного віку.

В останні роки спостерігається тенденція до зростання кількості дітей із мовленнєвими порушеннями. Численні дослідження (Н. Александрової, Л. Арутюнян, Л. Білякова, Ю. Бондаренка, О. Вовченка, Г. Волковоїта ін.) свідчать про зниження якості логопедичного впливу традиційних загальноприйнятих психолого-педагогічних методів та розглядають логопедичну ритміку, як доступну та нетрадиційну форму корекції таких мовленнєвих порушень дітей дошкільного віку, як заїкання.

Логоритмічні заняття спрямовані на всебічний розвиток дитини, вдосконалення її мовлення, рухових навичок, вміння орієнтуватися в навколишньому світі, розуміння сенсу запропонованих завдань, здатності до творчого самовираження та вміння долати перешкоди [3, с. 5].

Дані заняття будується з урахуванням загальних дидактичних (науковість, наочність, доступність, поступове ускладнення і багаторазове повторення матеріалу, відпрацювання ритмічної структури слова та чіткої вимови доступних за віком звуків, збагачення лексичного запасу дітей) та спеціальних принципів (провідна роль музики та ритму; наявність

мовленнєвих матеріалів та музичного супроводу; обумовленість негайногого виконання конкретної дії словесними, музично-мовленнєвими та зоровими сигналами; висловлення власної думки рухами; зниження загального м'язового напруження; розвиток емоційно-вольової сфери дітей; колективність виконання рухів (помилка одного учасника впливає на позитивний результат усього колективу)) [4, с. 28-31].

Отже, ми можемо виділити такий основний прийом здійснення корекційногологоритмічного впливу, як врівноваження діяльності нервової системи із точністю дозування подразників (темпу, ритму, динаміки музики та слова; узгодження індивідуального та колективного ритму діяльності дітей; врахування вікових та індивідуальних особливостей для підбору практичних матеріалів).

Сучасні дослідження М. Саквіної та Ю. Яворської свідчать, що реалізація логоритмічного впливу під час корекції зайкання у дітей старшого дошкільного віку відбувається протягом 5 етапів, які відповідають етапам логопедичної роботи. Метою I етапу «обмеження мови» (мовчання та спілкування пошепки) є: боротьба із використанням зайвих слів; розвиток емоційно-вольової сфери, мовленнєвого дихання, загальної та артикуляційної моторики, слухової уваги та зорової пам'яті. Метою II етапу «виховання сполученого й відображеного мовлення» є формування мовленнєвого дихання (подовжений видих), корекція загальної, дрібної та артикуляційної моторики, а також порушень звуковимови; розвиток навичок спілкування урізноманітних ігрових ситуаціях; розвиток довільноті поведінки, активізація словника, формування вміння оперувати реченнями, що складаються з 4 слів. Метою III етапу «питально-відповідального мовлення» є продовження роботи над використанням в мовленні простих речень до 5 слів, формуванням фразового мовлення, та інтонаційної виразності, розвитком активності, ініціативності, самостійності та творчості. Метою IV етапу «самостійного мовлення» є формування активності, самостійності та довільноті поведінки. Метою V етапу

«закрілення мовленнєвої активності» (в побуті та спілкуванні) є закрілення особистісних якостей (активності, самостійності ін.), вміння спілкуватись соціально та особистісно значущих ситуаціях, користуючись мовленнєвим матеріалом різноманітного рівня складності [2, с. 31].

Заняття з логопедичної ритміки проводять зі старшими дошкільниками у фронтальній формі один раз на тиждень (переважно в другій половині дня) протягом 30-35 хвилин. Плануються дані заняття з опорою на лексичні теми закладу дошкільної освіти, зміст рухового та мовленнєвого матеріалу варіюється в залежності від рівня сформованості моторних і мовленнєвих навичок дітей. Кожне заняття є тематично-ігровим цілим. У сюжетних лініях даних занять використовуються розповіді, народні та авторські казки, як українських, так й зарубіжних письменників [1, с. 15].

Висновок. Таким чином, ми можемо дійти висновку, що логопедична ритміка є важливою ланкою корекційної педагогіки, яка спрямована на всеобщий розвиток дітей старшого дошкільного віку з зайканням, удосконалення їхнього мовлення, оволодіння руховими навичками, розвиток вміння орієнтуватися в навколоишньому світі, розуміння сенсу запропонованих завдань та здатності долатитруднощі. Ефективність корекційної роботи з подолання зайкання у старших дошкільників може бути досягнута засобами логопедичної ритміки, як корекційно-педагогічної технології, що стимулює інтенсивне формування загальної, дрібної, артикуляційної моторики та мовленнєвої сфери.

Література

1. Гандзюк С. П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин, 2009. 85 с.
2. Саквіна М.В., Яворська Ю.О. Заikanня, його лікування і профілактика. Дошкільна педагогіка. 2000. №2. С. 28-34.
3. Чеснокова, Л. В. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Харків: видавнича група «Основа», 2017. 160 с.
4. Шпирна О. М., Коваленко М. А. Використання логритмічних прийомів у корекційній роботі: (початкова школа). Логопед: науково-методичний журнал. 2012. №1. С. 28–31.

Т.В. Говорова,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ДЕЩО ПРО ТЕХНОЛОГІЙ СУПРОВОДУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Розглянуто поняття супроводу осіб з інвалідністю. Виокремлено технології супроводу осіб з інвалідністю.

Ключові слова: супровід, технології супроводу, допомога, самостійність, взаємозв'язок.

Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне та дбайливе ставлення до людей, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок фізичних або психічних вад. На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої означена категорія людей залишилася ізольованою від соціуму, адже відкрите обговорення проблем людей з особливими потребами було непопулярним, замовчувалося [3].

Між тим сьогодні у цілому світі простежується тенденція до формування нової соціокультурної норми – поваги до людей з особливими потребами; відповідно, і українське суспільство потребує такої тенденції. Її основною метою виступає налагодження тісного взаємозв'язку людей з особливими потребами ізсоціумом, а не будь-яке відсторонення їх від навколишнього середовища. А з метою налагодження тісного взаємозв'язку особам з фізичними вадами необхідний супровід[5].

Під супроводом розуміють не будь-яку форму допомоги, а підтримку, в основі якої – збереження максимуму свободи і відповідальності суб'єкта розвитку за вибір варіанта вирішення актуальної проблеми. Саме тому поняття «супровід» слід відокремлювати від технічної допомоги, наприклад в перевезенні особи з інвалідністю, яку забезпечують соціальні служби міста.

Поняття «супровід» значно глибше – головним акцентом і головною ідеєю супроводу виступає положення про важливість самостійності людини з особливими потребами у вирішенні актуальних для її розвитку проблем.

В основу супроводу покладено тісний взаємозв'язок працівника супроводу і людини з особливими потребами, результатом якого є рішення і дії, що ведуть до прогресу в розвитку особистості[2]. Важливо також пам'ятати, що носієм проблем розвитку людини з інвалідністю може бути не лише вона сама, а і її оточення – батьки, друзі, викладачі, соціальні працівники, які сприймають її за таку людину, яка не здатна самостійно приймати жодних рішень.

Виходячи з цього, доцільно зазначити, що спеціаліст супроводу повинен застосовувати професійні знання і вміння, які висвітлюють особливості його взаємодії з людиною, що має особливі потреби з її найближчим оточенням, з батьками, вчителями тощо. Ці професійні знання та вміння виступають мотиваційним компонентом готовності до здійснення супроводу людини з вадами в освітньому середовищі[1].

Концепція супроводу, повинна базуватися на технологіях:

- досвіді допомоги і підтримки дітей у системі спеціальної освіти;
- досвіді функціонування спеціалізованих служб, які забезпечують різноспрямовану підтримку дітей та їхніх батьків;
- розробці координаційних, науково-методичних і експертних рад, що забезпечують розвиток освітніх закладів;
- дослідження різних центрів вищого навчання;
- реалізації у країні міжнародних програм зі створення системи супроводу людей з особливими потребами в освітньому середовищі;
- дослідно-експериментальній та інноваційній роботі різних груп викладачів, соціальних працівників, соціальних педагогів і психологів [4].

В процесі роботи спеціаліст супроводу і особа з інвалідністю проходять певні етапи взаємодії, які в подальшому дозволять здійснити повну діагностику, яка дає можливість отримати дані про характер і динаміку

розвитку, про особистість людини з її вадами, про стан її здоров'я та соціальне благополуччя.

Результат плідної роботи спеціаліста супроводу і особи з інвалідністю матиме взаємокорисні економічні наслідки – окрім того, що соціально-педагогічні кадри будуть працевлаштовані, особа з інвалідністю може принести користь для держави, якщо отримає освіту і здобуде професію. Але насамперед – головний позитивний наслідок – адаптація осіб з інвалідністю до звичайного життя звичайної людини.

Література

7. Архипова С.П., Майборода Г.Я., Тютюнник О.В. Методи та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. Київ: Слово, 2011. 496 с.
8. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: навч. посібник / І.М. Богданова; ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Харків: Бурун Книга, 2011. 160 с
9. Бондар Н.О. Передумови виникнення та формування сучасного світогляду щодо моделей інвалідності: міжнародний досвід. *Бізнес Інформ*. 2013. № 3. С. 244-248
10. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Енніс О.В. / кол. авторів: Байда Л., Красюкова-Енніс О, Буров С., Азін В, Грибалський Я., Найда Ю. Київ, 2012. 216 с.
11. Швед М. Основи інклузивної освіти. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

Yaroslava Dudnik,
ROC Midden Nederland, Utrecht, Zorg en welzijn,
Opleiding: Biomedische analist

ANALYTICAL METHODS OF RESEARCH IN PHYSICAL REHABILITATION

Analytical methods of research of physical rehabilitation are considered in the work. Analytical methods of research in physical rehabilitation are classified by some methodology on various signs, level of knowledge, accuracy of assumptions, function and concrete area of research.

Keywords: analytical methods of research, physical rehabilitation.

Purposeful activity on formation and development of scientific knowledge is realized by means of the developed means, ways and analytical methods.

The role of analytical methods in scientific knowledge of the problems of physical rehabilitation is very large. The method of the most general meaning is a

certain way of researching a problem or task, ie the method is a system of rules, principles and techniques of approach to the study of phenomena and patterns of nature, society and thinking or practical transformative human activity [1, p. 46].

Research methods in physical rehabilitation are classified by some methodology on various grounds: the level of knowledge - empirical and theoretical; according to the accuracy of assumptions - deterministic and stochastic, or probability-statistical; by the functions they perform in cognition - methods of systematization, explanation and prediction; from a specific area of research - physical, biological, social, technical. From a broader point of view, research methods are divided into general scientific (ie they can be methods of both empirical and theoretical research) and special, used in a particular field of science [2, p. 12]. In any study, of course, combine both general and special research methods. General scientific research methods are divided into three major groups: methods of empirical research (observation, comparison, measurement, experiment, monitoring); methods of theoretical research (ascent from the abstract to the concrete, idealization, imaginary experiment, formalization, axiomatic method or deductive-axiomatic); general methods used both at the empirical and theoretical level of research (abstraction and concretization, analysis, synthesis, induction, deduction, abduction, modeling, analogy, historical and logical methods, the method of graphs). Methods of scientific research But in recent years, these methods serve both empirical and theoretical research, but with varying degrees of depth. In addition to the above-mentioned general scientific research methods, special methods are distinguished in the methodology of some sciences. These include: morphological analysis, synectics, Monte Carlo method, least squares method, testing, monitoring. It is not necessary to include research (literature, experience, documentation) in research methods - it is a methodological error. Study can only be a stage of research, cognition. This process accompanies all research. From the study of the literature, the object can begin research, it can be returned to at different stages of knowledge for a deeper understanding of the problem, ie it can be the source or accompany the entire

research process. Moreover, the study, in turn, involves the use of observation, analysis, comparison. Characteristic is the use of qualimetric methods (or quantitative) in physical rehabilitation. At this time, a whole scientific field is actively developing, focused on the quantitative description of the quality of objects, which is called "qualimetry". This is an area of scientific knowledge that studies the methodology and issues of developing systematic quantitative assessments of the quality of objects, phenomena, processes. There are two groups of quantitative methods for their use: the first - to process the results of observations and experiments (especially known among them - the statistical method); the second - for modeling, diagnosis, forecasting, computerization of the studied process [3, p. 18].

The possibilities of the observation method are limited. It allows you to identify only the external signs, the external manifestations of the facts. Internal processes remain inaccessible for observation.

There are certain requirements for comparison as a method of cognition: only such objects and phenomena must be compared, between which there can be a certain objective commonality; comparisons should be made on the most important, essential grounds. For comparison, you can use the following algorithm: consider each object or phenomenon separately; identify features by which they can be compared; - compare objects or phenomena on all grounds in relation to one object or phenomenon; identify common; identify differences [4, p. 26].

The analysis involves the fragmentation of the whole into constituent elements, ie the selection of features of the subject to study them separately as part of a single whole. Strict analysis is a serious guarantee of the logic of the presentation of research material.

Methods of analysis and synthesis in scientific work can take different forms depending on the degree of knowledge of the object, the depth of penetration into its essence, hence distinguish: direct or empirical analysis and synthesis; inverse or elementary-theoretical analysis and synthesis; structural-genetic analysis and synthesis.

Literature

1. Medical devices: Development and application. / Author Col .: John W. Clark Jr., Michael R. Newman, Walter H. Olson, etc .; Ed. John G. Webster. K .: Medtorg, 2004. - 620 p.
2. Hardware research methods in biology and medicine: a textbook / VP Oleynik, SN Kulish. H .: Nat. aerospace University, 2004.110 p.
3. Research methods in biology and medicine: a textbook / VN Kanyukov, AA Stadnikov, OM Trubina, AD Strekalovskaya. Orenburg: Orenburg state. Univ., 2013. 192 p.
4. Nolting B. The latest methods of studying biosystems. M .: Technosphere, 2005. 256 p.

М.І. Коваленко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ПРИ ПЕРЕЛОМАХ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

У роботі розглядаються засоби фізичної реабілітації у хворих після переломів шийного відділу хребта. Кращій результат відновлення в період після ліквідації загрози життю пацієнта залежність від терміну початку реабілітації.

Ключові слова:*фізична реабілітація, лікувальна фізична культура, переломи хребта.*

Лікувальну гімнастику призначають на 2-3-день після травми з метою профілактики можливих ускладнень, пов'язаних з тривалою іммобілізацією. У заняття включають елементарні загальнорозвиваючі вправи для дистальних відділів кінцівок і дихальні вправи (статичні і динамічні) в співвідношенні в перші дні 1:2, в подальшому -3:1 і 4:1. Рухи ногами виконують тільки в полегшених умовах, оскільки підняття прямої ноги може викликати бальовий синдром у зв'язку з натягненням довгих м'язів спини[1, с. 46].

Зразковий комплекс фізичних вправ в період витяжіння:

I. п. лежачи на спині, руки уздовж тулуба.

1.Діафрагмальне дихання (4--5 разів);

2.Тильне і підошвине згинання стоп;

3. Стискання і розгинання пальців кисті;
4. Кругові рухи стопами;
5. Згинання і розгинання рук в ліктьових суглобах;
6. Поперемінне згинання ніг в колінних суглобах, ковзаючи стопою по площині ліжка;
7. Діафрагмальне дихання;
8. Згинання і розгинання в лучезап'ясних суглобах;
9. Поперемінне відведення і приведення ніг, не відриваючи їх від площини ліжка;
10. Кругові рухи в лучезап'ясних суглобах;
11. Діафрагмальне дихання.

Вправи виконують в спокійному темпі з паузами для відпочинку. Кожен рух повторюють не більш 4-6 разів. Заняття проводять 2-3 рази протягом дня.

Показані трудові операції: скачування і розкочування бинтів і марлевих серветок, ліплення з пластиліну, в'яже і т.д.

Через 15-30 днів після травми витяжіння замінюють гіпсовим напівкорсетом з ошийником. Гіпсовий напівкорсет носять 8-10 тижнів. З того часу, об'єм заняття і тривалість їх збільшуються, розширяється руховий режим хворого. Йому дозволяють: сидіти на ліжку, спустивши ноги на низеньку лавку, пересуватися спочатку по кімнаті, потім по відділенню[2, с. 120].

Лікувальна гімнастика направлена на поліпшення кровообігу в області пошкодження, з метою стимуляції процесів регенерації, попередження атрофії м'язів шиї, плечового поясу і верхніх кінцівок, зміцнення м'язів тулуба, відновлення правильної постави і навику ходьби. У заняття включають загальнозміцнюючі вправи, що охоплюють всі групи м'язів, виконування в початковому положенні лежачи, сидячи і стоячи (з опорою об спинку стільця, ліжка). Використовують вправи з легким опором. Для зміцнення м'язів шиї і плечового поясу рекомендуються ізометричні напруги м'язів тривалістю

спочатку 2-3 с, потім - 5-7 с. Процедуру виконують 3-4 рази протягом дня. Тривалість заняття складає 15-20 хвилин.

Протипоказані рухи тулуба вперед.

Через 8-10 тижні знімають фіксуючу гіпсову пов'язку. Лікувальна гімнастика в цей період направлена на змінення м'язів шиї, плечового поясу і верхніх кінцівок, відновлення рухів в шийному відділі хребта.

У перші дні після припинення іммобілізації, для усунення додаткового вертикального навантаження на шийний відділ хребта, заняття проводять тільки в початковому положенні лежачи, потім сидячи і стоячи. Використовують ізометричні напруги м'язів шиї, плечового поясу і верхніх кінцівок, статичне утримання кінцівок (5-7 с), активні динамічні вправи для всіх суглобів і м'язових груп. Призначають масаж комірної зони м'язів спини і верхніх кінцівок[3, с. 14].

Надалі в заняття включають вправи, направлені на збільшення мобільності хребта (нахили, повороти голови і тулуба), виконувані хворим в початковому положенні лежачи і сидячи. Широко використовують вправи на координацію рухів, на вироблення відчуття рівноваги, нормалізацію постави і ходу[4, с.227]. Проводять заняття в басейні і трудових майстернях (машинопис, столярні і слюсарні роботи, гончарна справа і т. д.).

Література

1. Бісмак О.В., Мельник Н.Г. Основи фізичної реабілітації: навч. посіб. Харків: Вид-во Бровін О.В., 2010. 120 с.
2. Коган О.Т. Реабілітація хворих при травмах хребта і спинного мозку. М: Медицина, 1975. – 240 с.
3. Фізична реабілітація: Підручник для академій та інститутів фізичної культури / Під загальною ред. проф. С.Н. Попова. Ростов н/Д: вид-во «Фенікс», 1999. 608 с.
4. Федяй І., Федяй О. Підвищення ефективності організації процесу реабілітації хворих з ускладненою травмою хребта. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*. 2016. № 3. С. 227-232.

О.В. Логвиненко
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ СЕЧОКАМ'ЯНІЙ ХВОРОБІ

Розглянуто сучасні погляди на реабілітаційні заходи у відновному лікуванні хворих на сечокам'яну хворобу, засобами лікувальної фізичної культури, лікувального масажу, санаторно-курортного лікування.

Ключові слова: фізична реабілітація, лікувальна фізична культура, лікувальний масаж.

У багатьох дослідженнях підтверджується, що лікування сечокам'яної хвороби є однією з актуальних проблем сучасної урології [5, с. 11].

Сьогодні найбільш поширеним способом лікування цих хворих є хірургічний. Однак при цьому спостерігається значний відсоток післяопераційних ускладнень і рецидиви. Враховуючи це більшість урологів рекомендують спочатку використовувати всі види консервативної терапії. До таких способів відносять застосування спазмолітичних та діуретичних препаратів, лікарських розчинників каменів, питво мінеральної води, призначення мінеральних ванн, підводних кишкових промивань, електротерапію [4, с. 193].

Як зазначають дослідники [6, с. 17], лікувальну фізичну культуру необхідно поєднувати з катетеризацією і введенням в сечовід лікарських речовин (масел, гліцерину, новокаїну) з метою зробити камінь більш слизьким або з метою зрушення перистальтики та ослаблення рефлекторного спазму стінок сечоводу. Спеціальні фізичні вправи рекомендують застосовувати у поєданні із прийомом сечогінних засобів і великої кількості рідини [2, с. 35].

В той же час, в роботах Мокрій Т.Б., Зайцева В.П. [1, с. 36] вказується на те, що лікувальну фізичну культуру при каменях сечоводів необхідно застосовувати з урахуванням як загального впливу на організм, так і місцевого,

спрямованого на відходження конкременту з сечових шляхів. Рекомендується *три групи фізичних вправ*: 1) вправи загального впливу; 2) вправи для м'язів черевного преса і тазового дна; 3) спеціальні вправи, які посилюють скоротливу здатність гладкої мускулатури верхніх сечових шляхів.

До вправ загального впливу входять елементи ранкової гімнастики, різні види спортивних ігор (біг, стрибки, гра у футбол, баскетбол, веслування, їзда на велосипеді), туристичні походи, екскурсії, прогулянки по нерівній дорозі тощо. Друга й третя група вправ направлені на те, щоб змінювати внутрішньочеревний тиск і ємність черевної порожнини, що покращує перистальтику сечоводу, сприяючи відходженню конкременту.

При лікуванні сечовивідної системи позитивний ефект дає сегментарно-рефлекторний масаж. Порядок проведення сегментарного масажу при лікуванні хронічних запалювальних захворювань сечовивідної системи:

1. Хворий лягає на живіт, і масажист починає впливати на поверхню спини за допомогою всіх класичних прийомів.
2. Потім масажується область таза, хрестця, гребеня клубової кістки за допомогою всіх прийомів класичного масажу в сполученні з окремими прийомами з'єднанотканого і періостального масажу.
3. Після цього хворий лягає на спину, і масажист приступає до впливу на передню поверхню грудної клітки, живота, передньої і задньої поверхні нижньої кінцівки з посиленням тиску на стегні і колінному суглобі. При цьому він використовує всі прийоми класичного масажу, окрім прийоми сполучнотканинного масажу, а на окісті проводить періостальний масаж з акцентом на надколінник.
4. Завершується масаж впливом на тазостегновий суглоб за допомогою пасивних рухів, струшування і погладжування. Курс лікування складає 10-15 сеансів, проведених щодня або через день. Тривалість одного сеансу – 25-30 хвилин. Якщо в процесі масажу хворий відчує себе гірше, те процедури варто проводити рідше – 2 рази в тиждень. Повторний курс масажу можна проводити

тільки через 1,5 місяця після поппереднього й у сполученні з іншими видами лікування [3, с. 56].

Встановлено, що реабілітація хворих на сечокам'яну хворобу є актуальною проблемою сучасної фізичної реабілітації. Вона повинна бути комплексною та диференційованою, із застосуванням різних реабілітаційних заходів та санаторно-курортного лікування.

Література

1. Зайцев В.П., Манучарян С.В., Хагнер-Деренговска М., Ермаков С.С. Основные положения лечебной физической культуры при заболеваниях органов мочевыделения в послеоперационном периоде *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. Харьков, 2011. № 1. С. 33-37.
2. Мокрій Т.Б., Постолов Ю.М. Обґрунтування консервативного лікування сечокам'яної хвороби. *Урологія*. 1997. № 3. С. 33-35.
3. Основи реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізичної культури і масажу / за редакцією В.В. Клапчука, О.С. Полянської. Чернівці: Прут, 2006. 208 с.
4. Пономаренко Г.Н. Приватна фізіотерапія. М., 2005. С. 192-193.
5. Тиктинский О.Л. Мочекаменная болезнь: Виды этиологического и патогенетического консервативного лечения; комбинированное, консервативное и экстракорпоральное лечение *Материалы IV Всесоюзного съезда урологов*. М., 1990. С. 11-19.
6. Шологон Р.П. Лікувальна фізкультура при сечокам'яній хворобі. Монографія. Дрогобич: «Коло», 2004. –146 с.

Г.М. Матвеєва,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Науковий керівник –канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

СУЧАСНИЙ ДОСВІД СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Узагальнено основні положення щодо причин, тенденцій розвитку та напрямів державної політики в галузі спеціальної освіти. Акцентовано на традиціях, позитивному досвіді закладів спеціальної освіти в Україні та недоліках в розвитку цієї системи. Виокремлено окрему позицію сучасного стану розвитку галузі – рівну та якісну освіту для кожного, що зумовлює процес інклюзії.

Ключові слова: спеціальна освіта, інклюзивна освіта, інклузія, заклади спеціальної освіти.

Ретроспективі розвитку спеціальної освіти в Україні присвячено низку праць вітчизняних науковців Т. Берник, В. Бондар, О. Дьячков, І. Єременко, Н. Климко, О. Козинець, Є. Линдіна, С. Миронова, О. Потапенко, В. Синьов, М. Супрун, О. Таранченко, С. Федоренко, В. Шевченко, О. Шевченко, М. Шеремет та ін. У своїх дослідженнях науковці вивчали системи навчання та виховання дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, а також значну увагу приділяли підготовці спеціальних кадрів, які б забезпечували якісний та високопрофесійний освітній процес таких дітей. Окрімі дослідження присвячені спеціальним закладам для осіб із мовленнєвими вадами (Т. Власова, С. Конопляста, В. Кондратенко, Р. Левіна, М. Шеремет та ін.). Теоретико-методологічне обґрунтування діяльності спеціальних шкіл набуло в працях В. Бондара, В. Засенка, Н. Засенка, М. Супрун, С. Федоренко, М. Шеремета, М. Ярмаченка та ін. Останні дослідження присвячені вже розвитку інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООС) (А. Колупаєва, Ю. Найда, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко та ін.).

І хоча аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що питання опіки, навчання і виховання дітей з обмеженими можливостями порушувалось ще на ранніх етапах суспільного розвитку, ставлення до таких дітей у різні часи розвитку суспільства було різним: від фізичного знищення хворих чи «зайвих» людей до повної інтеграції їх у суспільство.

Основною тенденцією державної політики в країнах світу та Європейського союзу є толерантне ставлення до дітей-інвалідів як до повноцінних членів суспільства, які мають рівні права та можливості на навчання, роботу, громадську діяльність тощо. Питанню виховання та навчання цих дітей приділяють велику увагу науковці всіх країн світу.

В Україні упродовж багатьох років склалася власна система освіти для

дітей з ООС, які здобували освіту в спеціальних закладах. Ця система до останнього часу залишалася провідною формою організації навчання таких дітей. Досвід функціонування спеціальних закладів в Україні свідчить про значні досягнення. До них належать: створення в спеціальних навчальних закладах достатньої матеріальної бази, забезпечення відповідних умов для надання корекційно-розвиткової допомоги, організацію професійно-трудової підготовки, навчання та відпочинку. У спеціальних закладах діти з ООС здобувають освіту, яка спрямована на одержання знань з основ наук, вдосконалення особистісних якостей, корекцію порушень розвитку й подальшу їх соціалізацію. Корекційні заняття забезпечують не лише виправлення порушень психо-фізичного розвитку, а й забезпечують вплив на особистість загалом для досягнення позитивних результатів у навченні, вихованні та інтеграції в суспільство.

Утім, поряд із незаперечними позитивами варто виокремити суттєві недоліки цієї системи спеціальної освіти, з-поміж них головні: ізольованість дітей із психофізичними порушеннями у спеціальних школах-інтернатах, які є основними спеціальними освітніми закладами. Така ізольованість має негативні соціальні наслідки, зокрема, соціальна інфантильність учнів, обмеженість розвитку їх життєвих компетенційта, як наслідок – відсутність навичок самостійної життєдіяльності; відчуження сім'ї від виховного процесу, що спричиняють труднощі емоційного й особистісного розвитку учнів [9].

Сьогодні, основними державними навчальними закладами для дітей з ООС дошкільного та шкільного віку є: спеціальні дошкільні та загальноосвітні школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри, навчально-виховні комплекси та інклюзивні групи й класи в загальноосвітніх навчальних закладах. Упродовж багатьох років в Україні більшість дітей з особливими потребами здобували освіту в спеціальних закладах, які й нині залишаються для них традиційною та провідною формою навчання. З огляду на євроінтеграційні процеси, сьогодні уряд приділяє значну увагу забезпеченню рівного доступу до

якісної освіти дітям з ООС.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що активний розвиток інклюзивної освіти став реальною ознакою євроінтеграційного поступу України. Така система передбачає різноманітні форми спільнотного навчання та виховання дітей з ООС та їх здорових однолітків. Але для того, щоб не порушувати інтереси дітей «в нормі», треба визначити, які діти можуть бути інтегровані, яка повинна бути їх оптимальна кількість. Сьогодні спостерігається така тенденція, що в звичайні навчальні заклади йдуть діти з легким та середнім рівнем порушення фізичного стану. Проте є приклади того, як діти з тяжкими відхиленнями потрапляють до загальноосвітніх закладів та мають від цього проблеми. На думку автора тексту, такі учні потребують особливих умов спеціальних закладів освіти, і для цього їм потрібний кваліфікований психолого-педагогічний та корекційно-розвитковий супровід.

Література

1. Колупаєва А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. № 3. 2014. С. 7-11.

М.М. Миронова,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ СЕРЦЕВО СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ

Шлях до оздоровлення населення є попередження захворювання серцево-судинної системи засобами фізичної реабілітації. Використання лікувальної фізичної культури та масажу, повинні бути комплексними та диференційними, сприяючи активному поліпшенню загального тонусу хворого.

Ключові слова: фізична реабілітація, серцево судинні захворювання, лікувальна фізична культура, масаж.

При захворюваннях серцево-судинної системи масаж має на меті нормалізувати функціональний стан нервової, судинної та симпато-адреналової систем, усунути застійні явища та покращити кровообіг у малому та великому колах, активізувати обмін речовин та трофічні процеси в тканинах. Для хворих масаж є важливим засобом терапії в комплексі з руховим режимом (пасивними, активними та іншими рухами). Він активно сприяє реабілітації хворих та підготовці їх до виконання фізичних вправ[2, с. 231].

Особливо слід зупинитися на спеціальних вправах, які, діючи в основному через нервово-рефлекторні механізми, знижують артеріальний тиск. Так, дихальні вправи з подовженням видиху і уповільненням дихання знижують частоту серцевих скорочень. Вправи на розслаблення м'язів і для дрібних м'язових груп знижують тонус артеріол і зменшують периферійний опір потоку крові. При захворюваннях серця і судин фізичні вправи удосконалюють «нормалізують» адаптаційні процеси серцево-судинної системи, що полягають в посиленні енергетичних і регенеративних механізмів, які поновлюють функції і порушені структури[1, с. 12].

За спостереженнями, масаж сприятливо діє при захворюваннях серця, пов'язаних із болючими відчуттями і відчуттям стискання у грудях. Призначення масажу протипоказане при важкій формі стенокардії, гострому інфаркті міокарда, гострих стадіях запалення міокарда і клапанів[3, с. 264].

Комплекси лікувальної гімнастики складаються з простих активних і пасивних вправ для здорових і пасивних - для уражених кінцівок, а також з дихальних вправ і на розслаблення, пауз для відпочинку. Пасивні рухи починають з проксимальних відділів кінцівок, поступово переходячи до дистальних (плечовий - ліктьовий - променево-п'ястковий суглоби й суглоби пальців; кульшовий - колінний - голівковостопний суглоби й суглоби пальців). Виконують вправи у повільному темпі, плавно з максимально можливою амплітудою, суворо ізольовано у кожному суглобі і повторюють спочатку 3-4 рази, а згодом - 6-10 разів[3, с. 117].

Комплекси лікувальної гімнастики складають з вправ для здорових частин тіла, пасивних рухів паретичними кінцівками, вправ на розслаблення, дихальних вправ, пауз для відпочинку. Виконують вправи з вихідних положень лежачи на спині, животі, боці. Заняття починають з вправ для здорових кінцівок, чергуючи їх з пасивними для паретичних. Особливої уваги приділяють таким пасивним рухам: згинанню і супінації плеча; розгинанню і супінації передпліччя; розгинанню кисті і пальців; відведенню і протиставленню великого пальця руки; згинанню і ротації стегна; згинанню голівки при розігнутому стегні; тильному згинанню і пронації стопи. Дія пасивних рухів краща, коли окремим сегментам кінцівок надають спеціальних вихідних положень. Так, пальці легше розгинаються, якщо кисть зігнута; розгинання передпліччя ефективніше при приведеному плечі, супінація передпліччя буде повноціннішою, якщо лікоть зігнутий, а відведення стегна повнішим у зігнутому положенні[4, с. 264].

Встановлено, що реабілітація хворих з серцево судинними захворюваннями є актуальною проблемою сучасної фізичної реабілітації. Вона повинна бути комплексною та диференційованою, із застосуванням різних реабілітаційних заходів.

Література

1. Варавіна О.М., Батрак О.В. Обґрунтування методики реабілітації студентів з патологією кардіореспіраторної системи. *Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів*: здобутки, проблеми та шляхи їхнього вирішення у контексті вимог Болонської декларації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2007. С. 183.
2. Жарська Н. Фізична реабілітація хворих з інфарктом міокарда. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. Львів, 2004. С. 232-233.
3. Зайнулліна К.Ю. Ефективність застосування ЛФК та психотерапії у хворих з початковими стадіями гіпертонічних хвороб. *Проблеми фізичного здоров'я фахівців ХХІ століття*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Кіровоград, 2009. – С. 116-120.
4. Мухін В.М. Фізична реабілітація: підручник. Вид. 3-те, переробл. та допов. Київ: Олімп. література, 2010. С. 261-300.

О.І. Павленко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ЗАСТОСУВАННЯ ГІДРОКІНЕЗІОТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК ПРОФІЛАКТИКИ ПОСТАВИ

Застосування гідрокінезіотерапевтичних засобів оздоровчого плавання як засоба фізичної реабілітації у профілактиці відновлення порушень постави у людей та як методу корекції, відновлення, покращення загального фізіологічного стану хворого.

Ключові слова: фізична реабілітація, гідрокінезіотерапевтичний засіб, оздоровче плавання.

Це засіб фізичної реабілітації, який полягає у виконанні фізичної терапії у водному середовищі (басейни чи природні водойми). Особливістю гідрокінезотерапії є поєднання виконання фізичних вправ в умовах ефекту космосу (анти гравітаційного середовища), хімічного та температурного фактора води з лікувальною і профілактичною метою.

Фізичні вправи у воді показані людям із захворюваннями і травмами опорно-рухового апарату, особливо після зняття іммобілізації, при порушеннях постави, контрактурах, атрофіях м'язів, порушенні обміну речовин, захворюваннях серцево-судинної системи, органів дихання, а також при захворюваннях внутрішніх органів, судинній патології, порушенні обміну речовин, захворюваннях нервової системи[1, с. 114].

Під час плавання або навіть звичайного купання чи перебування у воді відбуваються значні зміни у складі крові. Так, наприклад, у людини, що перебуває у воді при температурі 20 градусів упродовж однієї хвилини, збільшується кількість еритроцитів і, як наслідок, гемоглобіну, приблизно на 20–25%, суттєво зменшується кількість лейкоцитів. Оздоровче плавання є тією правою, яка помітно впливає на організм з точки зору тренування механізму

терморегуляції. Теплоємність води у 4 рази більше, а теплопровідність у 25 разів більше, ніж у повітря. Тому, коли людина знаходиться у воді, її тіло випромінює на 50–80% тепла більше, ніж на повітрі. Це призводить до посилення процесів обміну речовин для збереження теплового балансу в організмі. Відіграє роль і збільшення тиску на поверхню тіла. Опір рідини при плаванні сприяє особливо активній роботі крупних груп м'язів і вдосконаленню функціональних можливостей, сили і витривалості основних скелетних м'язів[2, с. 34].

Методика використання різних вправ у воді і оздоровчого плавання залежать від важкості хворобливого стану, ступеня ураження того чи іншого органу, цілей і завдань, що вирішуються конкретними вправами у воді. При проведенні занять використовують різні вправи, що виконуються на різній глибині занурювання: до середини тулуба, до плечей, до підборіддя. Впроваджуються активні і пасивні рухи з елементами полегшення і обтяження «пасками, пінопластовими дошками», 120 вправи біля бортику басейну, на східцях, з предметами «м'ячами, ластами, палицями, надувними гумовими предметами», вправи, що сприяють м'язовій релаксації і витягуванню хребта, спеціальні дихальні вправи у воді, елементи аквааеробіки, безпосередньо плавальні вправи, імітація спортивних способів, ігри на воді, виконання окремих елементів способів плавання.

Заняття оздоровчими вправами у воді виконуються поточно-груповим, груповим або індивідуальними методами залежно від однорідності групи тих, що займаються, рівня ураженості окремих функцій організму, важкості розладів здоров'я, функціональної спроможності і підготовленості тих, що займаються, наявності і підготовленості бази для занять, можливостей участі у процесі інструкторів і тренерів з плавання[3, с. 4].

Встановлено, що застосування гідрокінезіотерапевтичних засобів як профілактики постави є актуальною проблемою сучасної фізичної реабілітації.

Вона повинна бути комплексною та диференційованою, із застосуванням різних реабілітаційних заходів та санаторно-курортного лікування.

Література

1. Артамонова Л.Л., Панфилов О.П., Борисова В.В. Лечебная и адаптивно-оздоровительная физическая культура: учебное пособие для вузов. [Отдельное издание] / В.В. Борисова и др. М: “Владос”, 2014. 400 с.
2. Маргазин В.А. Лечебная физическая культура (ЛФК) при нарушениях осанки. СПб: Спец.лит., 2016. 112 с.
3. Щанкин А.А., Николаев В.С. Двигательная активность и здоровье человека: учебное пособие. М: Директ-Медиа, 2015. 80 с.

О.П. Ткачук,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛФК ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕННЯ ТРАВМ ОПОРНО РУХОВОЇ СИСТЕМИ

В роботі розглядаються основи методики ЛФК як складової частини фізичної реабілітації хворих котрі перенесли травми опорно рухової системи. Використання різноманітних методів ЛФК доцільно виконувати у комбінованій дії.

Ключові слова: фізична реабілітація, лікувальна фізична культура.

Методика ЛФК визначається завданнями, що ставляться перед цим методом лікування та засобами і формами ЛФК, що добираються для їх вирішення на етапах реабілітації. Методика може видозмінюватись залежно від загального стану хворого, перебігу захворювання, рухового режиму, відповідних реакцій організму на фізичне навантаження[^] що поступово збільшується. Величина його залежить від характеру, загальної кількості вправ і їх повторень, вихідних положень, темпу, ритму, амплітуди рухів, складності і ступеня силових напружень, інтенсивності фізичних вправ, щільності і тривалості занять, емоційного рівня їх проведення [1, с. 6].

Застосовуючи фізичні вправи, необхідно дотримуватись основних дидактичних принципів (свідомість і активність, наочність, доступність і індивідуальність, систематичність і поступовість підвищення вимог). Особливо ретельно слід дотримуватись принципу розподілу навантаження між різними м'язовими групами, чергувати напруження з розслабленням м'язів і поєднувати рухи з фазами дихання. При диханні звертають увагу на те, щоб вдих відповідав випрямленню чи прогинанню тулуба, розведенню або підняттю рук і моменту найменшого зусилля у вправі, а видих – згинанню тулуба чи ніг, зведенням або опусканню рук і моменту найбільшого зусилля у вправі.

Методика передбачає застосування вправ малої, помірної, великої і максимальної інтенсивності, що залежить від рухового режиму, періоду використання ЛФК на етапах реабілітації.

До вправ малої інтенсивності відносять рухи невеликих м'язових груп, що виконуються переважно у повільному темпі, статичні дихальні вправи і вправи на розслаблення м'язів. Фізіологічні зрушения при виконанні цих вправ незначні[2, с. 12].

У вправах помірної інтенсивності залучають до роботи середні і великі м'язові групи кінцівок, тулуба, застосовують динамічні дихальні вправи, ходьбу в повільному і середньому темпі, малорухливі ігри. При цьому фізіологічні параметри серцево-судинної та дихальної систем відновлюються до стану норми через 5-7 хв.

Вправи великої інтенсивності змушують працювати велику кількість м'язових груп і виконуються вони у середньому і швидкому темпі. Це, в першу чергу, гімнастичні вправи на приладах, з медицинболами, швидка ходьба, біг, рухові і спортивні ігри та ін. Після виконання цих вправ тривалість відновного періоду у показниках ЧСС, артеріального тиску, легеневої вентиляції становить понад 10 хв[3, с. 19].

Вправи максимальної інтенсивності характеризуються одночасною роботою великої кількості м'язів, яка виконується у швидкому темпі, що викликає істотні зміни у діяльності серцево-судинної і дихальної систем,

обміну речовин. Ці вправи переважно використовуються у реабілітації спортсменів.

Література

1. Коган О.Т. Реабілітація хворих при травмах хребта і спинного мозку. М: Медицина, 1975. 240 с.
2. Основи реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізичної культури і масажу / за редакцією В.В. Клапчука, О.С. Полянської. Чернівці: Прут, 2006. 208 с.
3. Спортивная медицина, лечебная физическая культура и массаж: Учеб. для техн физ. культ. / под ред. С.Н. Попова. М.: Физкультура и спорт, 2015. 351 с.

В.К. Штока,
завідувач дошкільного
навчального закладу № 131 м. Миколаєва
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЯЖКИМИ ВАДАМИ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розкрито основні етапи корекції мовленнєвого розвитку молодших школярів із тяжкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій в сучасних закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, молодші школярі, тяжкі вади мовлення, комп'ютерні технології, комп'ютерні ігри, початкова школа, заклад загальної середньої освіти.

В умовах входження України у європейський соціокультурний простір відбувається модернізація освіти в країні, основним інструментом якої виступає інформатизація. Створення сприятливих умов для розвитку індустрії сучасних засобів освіти (навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо) є однією з центральних задач Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року [4, с. 102].

Комп'ютерні технології є важливим інструментом поліпшення якості сучасної корекційної освіти. Так, український педагог Н. Мельник розглядаючи

у своєму дослідженні навчальну функцію комп’ютерних ігор, зазначає, що: «Граючи в такі ігри, розвивається мислення, поліпшується пам’ять і увага. Робота із клавіатурою розвиває інтелект, загальну та дрібну моторику. Чим більше учень робить дрібних та складних рухів пальцями, тим більше ділянок мозку задіяно в процесі роботи». Основною освітньою метою введення комп’ютерних технологій в світ молодшого школяра із тяжкими вадами мовлення (ТВМ) є формування мотиваційної, інтелектуальної та операційної готовності до використання комп’ютерних засобів у власній мовленнєвій діяльності [5, с. 96].

Дослідження В. Варченко свідчать, що застосування інформаційних комп’ютерних технологій в корекційно-розвиваючому навчанні значно скорочує час формування правильного мовлення, розвитку фонематичного сприйняття, навичок звукового аналізу, внаслідок чого, сприяє розвитку зв’язного мовлення молодших школярів із ТВМ [1, с. 23]. Вона зазначає, що комп’ютерні навчальні ігри, як і традиційні дидактичні ігри, мають такі відмінні ознаки, як: плановість проведення, наявність навчальної мети (дидактичної задачі) та прогнозованого результату. Єдина відмінність навчальної комп’ютерної гри від традиційної – наявність комп’ютера, що є організатором (створює ігрову ситуацію та контролює процес її розв’язання) [1, с. 34].

Сучасний український педагог Н. Дементієвська, відмічає, що система використання комп’ютерних технологій будеться поетапно, на кожному етапі вирішуються певні завдання [3, с. 12]. Мета первого «підготовчого» етапу - формування мотиваційної готовності молодшого школяра з ТВМ до участі в корекційному процесі з використанням інформаційних комп’ютерних технологій. Основними напрямками роботи є не тільки створення установки на активну, свідому участь дитини в корекційному процесі, а й ознайомлення з правилами, за якими працює комп’ютерна програма.

Другим й основним етапом є «змістово – формуючий». Основною метою даного етапу є корекційний розвиток усного мовлення молодших школярів із

ТВМ, побудована на корекції порушень артикуляції праксису, формуванні навичок звукового аналізу, збагаченні лексичного запасу, становленні зв'язного мовлення. Активізація мовлення відбувається шляхом вирішення цікавих та доступних молодшим школярам за віком, рівнем розвитку мовлення та мислення завдань комп'ютерної програми.

Третім етапом є етап «саморозвитку», мета якого полягає в розвитку у молодших школярів із ТВМ, здатності до самоконтролю за просодичною і звуковою сторонами усного мовлення. Реалізуються можливості дітей в закріпленні отриманих навичок усного мовлення і творчого виконання завдань. Так, на даному етапі застосовуються різноманітні засоби, створені за допомогою комп'ютерних програм. Функції контролера правильності рішення корекційних завдань виконує комп'ютер, а вчитель-логопед стає партнером, здатним надати учневі необхідну допомогу [3, с. 13].

Вдало дібрани комп'ютерні програми забезпечують розвиток мовлення молодших школярів, їх інтересів, умінь, навичок та корекцію ТВМ, але водночас із цим потребують певного рівня пізнавальної активності. Взаємодія з графічним матеріалом сприяє виникненню потреби в обговоренні побаченого, а отже є стимулятором мовленнєвої активності. Комп'ютерні ігри та програми де помічником є комп'ютерний персонаж – цікавий співрозмовник, що за потреби надає молодшим школярам допомогу, підказує та роз'яснює матеріал, сприяє розвитку комунікативних форм та функції мовленнєвої діяльності.

Література

1. Варченко В.И. Дидактические условия использования компьютерных технологий в начальной школе: дис. ... канд. наук: 13.00.01. Калининград, 1998. 164 с.
2. Гуляева Е.В. Компьютерные игры в жизни дошкольников. *Психологическая наука и образование*. 2012. №2. С.5–12.
3. Дементієвська Н. П. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів. *Інформаційні технології і засоби навчання*: збірник наукових праць Інституту засобів навчання АПН України. Київ: Атіка, 2005. 272 с.
4. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». *Верховна Рада України*, 2007. №12. С.102.
5. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. Москва: Педагогика, 2008. 191 с.

ФОРМАЛЬНА, НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА
В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Г.В. Бучко,

асистент вчителя Комунального закладу
загальної середньої освіти I - III ступенів № 2
Березівської міської ради Одесської області;
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

**СТАН ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
УЧНІВ В ШКОЛІ**

Розкрито особливості формування здорового способу життя учнівської молоді під час перебування школярів в школі, у їхній позакласній та позашкільній діяльності, у родині.

Ключові слова: загальноосвітня школа, здоровий спосіб життя, здоров'язберігаюче освітнє середовище, фізичне виховання, позакласна діяльність, дозвілля, здорові звички.

Формування здорового способу життя через освіту, створення здоров'язберігаючого освітнього середовища – один із пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти. У цьому контексті завданням сучасної школи є: використання здоров'язберігаючих технологій навчання; дотримання режиму рухової активності, поєднання рухового і статичного навантаження; організація збалансованого харчування; заміна авторитарного стилю спілкування на стиль співробітництва, створення емоційної сприятливої атмосфери навчання; формування в учнів та їхніх батьків усвідомлення цінності здоров'я, культивування здоров'я тощо [17].

За даними Академії Педагогічних наук України, значна кількість учнів загальноосвітніх шкіл почивають себе одинокими, відчувають душевний дискомфорт внаслідок відвертих та довірливих взаємин з однолітками, невизначеності соціальної позиції в колективі та несформованості ціннісних

орієнтацій у сфері спілкування [20, с. 64]. На даний час ведеться активна робота педагогічних колективів у створенні сприятливого для здоров'я учнівського середовища, відбувається засвоєння учнями валеологічних знань не лише в школі, а й за її межами, навчання школярів умінням та навичкам здорового способу життя, проводиться просвітницька робота серед батьків. Більшість педагогів наполягають на тому, що тільки об'єднавши спільні зусилля педагогів та батьків можна виробити навички здорового способу життя школярів [18, с. 189 – 191.].

Одним із компонентів здорового способу життя та правильного його формування є фізичне виховання. Фізична культура – це не лише спорт, перемоги та змагання, але й спосіб підтримання духовного життя людини, її прагнення до досконалості та здоров'я [8, с. 440-442]. Нові вимоги до фізичного виховання школярів викладені в удосконалений навчальній програмі з фізичної культури (цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації»). У ній поставлене завдання виховувати в учнів звичку самостійно займатися фізичними вправами, озброювати їх знаннями, уміннями й навичками, необхідними для цього. Це завдання послідовно здійснюється протягом усього періоду навчання в школі [12, с. 30-33].

Використання засобів фізичної культури у шкільній програмі займає основне місце в системі профілактичних заходів, спрямованих на корекцію здоров'я, рівень якого, у зв'язку з наслідками урбанізації, негативними впливами екології, стресовими чинниками та іншими факторами, різко знижується [2, с. 27-35]. Важливо, щоб школярі усвідомлювали важливість занять фізичною культурою, відчували потребу в них, тому що фізична культура поступово зводиться до безглуздої фізичної вправи, взятої з культури, спорту, гри, широго спілкування і відносин. Звідси зниження інтересу до занять фізичними вправами, недостатня готовність дітей перейти до організації самодіяльних форм занять фізичною культурою [14].

Вирішення проблеми формування здорового способу життя школярів вбачалося в систематичному прищеплюванні учням навичок особистої і громадської гігієни, розвитку індивідуальних здібностей дітей, проведенні бесід за участі відомих спортсменів, популяризації серед громадськості спортивних досягнень учнів. [4, с. 149].

Широкого розмаху в школі в останні роки набуває позакласна діяльність. Вона стає невід'ємним компонентом освітньої структури, який сприяє всебічному, гармонійному розвитку особистості учня, соціальній адаптації та самореалізації людини в суспільстві. Діяльність позашкільних закладів регламентується цілою низкою державних документів, серед яких, Закон України «Про освіту» [10, с. 7], Національна програма «Діти України» [11, с.14.], «Положення про позашкільний навчальний заклад» [16, с.25-27].

Педагогічними умовами виховання основ здорового способу життя учнів у позакласній діяльності є: організація факультативних і гурткових занять, різноманітних виховних заходів з основ здорового способу життя у позаурочний час; залучення кожного учня до різноманітної виховної діяльності з урахуванням вікових та психофізичних особливостей; запровадження режиму дня та систематичне дотримання його підлітками як моделі здорового способу життя [9].

Для успішного та вдалого формування здорового способу школярів у навчальних закладах необхідно вирішити наступні завдання:

1.Об'єднати увесь педагогічний колектив для розв'язання завдань щодо формування освіти про здоровий спосіб життя в школярів.

2.Довести всі елементи навчально-виховного процесу у відповідність із станом здоров'я і психофізіологічними можливостями учнів і педагогів.

3.Здійснювати оздоровче супровождження навчально-виховного процесу, передбачати такі напрямки роботи як: оздоровче обґрунтування та експертиза навчально-виховної роботи, діагностика й корекція здоров'я учнів, профілактичні заходи, допомога в розвитку дітей [7, с. 13-15].

Основною формою позашкільної діяльності школярів є вільний час, а саме дозвілля. Дозвілля є своєрідною формою позаурочного часу, який може бути використаний учнями для поглиблення своїх знань з усіх навчальних предметів, для задоволення і розвитку інтересів, запитів та нахилів, духовного зростання, вдосконалення фізичних якостей та відпочинку [5, с. 72-76.]. Проблема дозвілля школярів, а також проблема формування здорового способу життя під час дозвілля має роздвоєний характер: з одного боку відсутність контролю з боку школи за позашкільною діяльністю дітей, з іншого боку відбувається майже повний контроль за діями школярів з боку сім'ї. Раціонально сформувавши використання школярами дозвілля, а саме з максимальним включенням до нього фізкультурно-спортивних заходів, сприяє формуванню, зміщенню та укріпленню їхнього здоров'я [19, с. 196-199]. Цього можна досягти лише у тісній співпраці педагогічного колективу та батьків.

Рухливі ігри, особливо на свіжому повітрі, виявляються кращою формою проведення дозвілля, гарним активним відпочинком після навчання та гарним засобом для покращення розвитку та здоров'я дітей. Поряд з рухливими іграми усім дітям корисно по можливості кожного дня займатись спортивними розвагами на свіжому повітрі: зимою кататися на санчатах, ковзанах, лижах, а літом плавати, кататися на човні, велосипеді [6, с. 221-225.].

Здорова особистість формується у двох соціальних інститутах: сім'ї та школі. На сьогоднішній день школа не повністю реалізує головну мету виховання – формування здоровової особистості, здатної зберегти своє здоров'я, а отже існує необхідність у залученні родини до вирішення проблеми формування здорового способу життя школярів. Перед тим, як займатися проблемами формування здорового способу життя учнів, необхідно вивчити ставлення сім'ї до цієї проблеми: як батьки піклуються про своє здоров'я та здоров'я дітей, чи вміють і прагнуть дотримуватися правил здорового способу життя, наскільки вони обізнані з цих питань, чи дотримуються певних моделей

здорового життя [1, с. 172-173.]. Тому одним з завдань школи є активна просвітницька робота з батьками з досліджуваної теми.

Здоровий спосіб життя – це діяльність, спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я людей, як необхідної умови для прогресивного розвитку суспільства в усіх його напрямках [11, с. 189–191]. Вченими доведено, що здоровий спосіб життя в більшості залежить від рухової активності школярів, від віку та режиму дня, а також ставлення учнів до необхідності вести здоровий спосіб життя [3, с. 431-434]. Проблема вживання підлітками наркотичних речовин є загальнонаціональною, причиною чого стали недостатня інформованість школярів про шкідливий вплив наркотичних засобів та наслідки їх вживання, формування ставлення до наркотиків як до розваги, що допомагає втекти від реальності. Тому існуюча ситуація може бути виправлена не тільки діяльністю медичних та соціальних працівників, а й педагогічних [13, с. 182-184].

Література

1. Баєва Т. Формування здорового способу життя в особистісно орієнтованому виховному процесі життя. *Соціальнопедагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні*. Житомир: ЖДПУ, 2002. С. 172-173.
2. Бермудес Д. Використання ритмічної гімнастики в системі підготовки вчителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України*. Львів: НВФ «Українські технології», 2007. Вип. 11. Т.Н5. С. 27-35.
3. Білик В.Г., Ігнатенко С.А, Палієнко К.В., Солнцева В.В., Страшко С.В. Педагогічні аспекти фізичного виховання та спорту у формуванні ставлення до здорового способу життя дітей та підлітків. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. Чернігів: ЧДПУ, 2006. Вип. 35. С. 431-434. (Серія Педагогічні науки).
4. Бондар А.Д., Кобзар Б.С. Навчально-виховна робота в школах-інтернатах і групах подовженого дня. 2-е вид., допов. й перероб. Київ: Вища школа, 1985. С. 149.
5. Брилін Б.А. Педагогічні проблеми організації вільного часу. *Психологія і педагогіка*. 1996. № 4. С. 72-76.
6. Васічкіна О.В., Смоляр В.О. Здоровий спосіб життя як складова життєвої компетентності учнів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: ХДАДМ (ХХП), 2007. № 11. С. 221-225.
7. Волошин О.Р. Здоровий спосіб життя – через школу нового типу. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків: ХДАФК, 2007. Вип.11. С. 13-15.
8. Герасимчук А.Ю., Ужеліна О.М. Формування у студентів потреб до занять фізичною культурою. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. Чернігів: ЧДПУ, 2006. Вип. 35. С. 440-442. (Серія Педагогічні науки).
9. Жабокрицька О.В. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія виховання » / Кіровоградський держ. пед. ун-т імені В. Винниченка. Кіровоград, 2003. 20 с.

10. Закон УРСР «Про освіту». *Освіта*. 1991. № 51. С. 7.
11. Корінчик Л. Виховання свідомого ставлення до збереження і зміцнення здоров'я. *Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні*. Житомир: ЖДПУ, 2002. С. 189-191.
12. Лисяк В.М. Урок фізичної культури як основа формування інтересу до занять фізичною культурою та спортом. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків: ХДАФК, 2007. Вип. 11. С. 30-33.
13. Мазепкіна О. Негативні явища у дитячому та молодіжному середовищі. *Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні*. Житомир: ЖДПУ, 2002. С. 182-184.
14. Маркова А.К. Формирование мотивации учения: Книга для учителя. М.: Просвещение, 1990. 191 с.
15. Національна програма «Діти України»: психолого-педагогічні умови реалізації. *Педагогічна газета*. 1996. № 8. С.14.
16. Про діяльність позашкільних закладів України в нових умовах. Методичний лист. *МО України. Інформац. зб.* Київ, 1992. Вип. 17-18. С. 25-27.
17. Про підсумки розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти у 2008/2009 навчальному році та завдання на 2009/2010 навчальний рік: Інформаційно-аналітичні матеріали до підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України від 26 серпня 2009 року. Київ, 2009. 162 с
18. Свириденко С. Соціально-педагогічний аспект формування здорового способу життя. *Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні*. Житомир: ЖДПУ, 2002. С. 189-191.
19. Шеремет І. Раціональна організація дозвілля як ефективний засіб протидії алкоголізації старшокласників. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків-Донецьк: ХДАДМ (ХХП), 2005. № 22. С. 196-199.
20. Яременко О.О., Вакуленко О.В. Формування здорового способу життя: стратегія розвитку українського суспільства. *Державний інститут проблем сім'ї та молоді*: УІСД, 2004. С.64. (дата звернення: 08.04.2021)

А.В. Джулікян,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Розглянуто деякі аспекти щодо інноваційної педагогічної діяльності в Україні.

Ключові слова: інноваційна педагогічна діяльність, інноваційні процеси, інноваційна діяльність.

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою

досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

У сучасній Україні впроваджується стратегія прискореного, інноваційного розвитку освіти і науки: забезпечуються умови для розвитку, самоствердження й самореалізації особистості впродовж життя. Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті як у невід'ємній частині суспільства, вимагають відповідних змін у професійній діяльності педагога. Нові вимоги держави і суспільства щодо розвитку і самореалізації особистості учня, вчителя обумовлюють необхідність розроблення теоретико-методичних зasad формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця, а також створення ефективного діагностичного механізму, який дозволить виявити конкретні резерви в його діяльності, перспективи професійного росту, шляхи професійного вдосконалення.

Упродовж останніх років на виконання цього стратегічного завдання було затверджено більше десяти державних документів, серед яких Закон України «Про освіту» (1991), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про інноваційну діяльність» (2002), Укази Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (2012), Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про загальноосвітній навчальний заклад» (2010), наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (2012) та інші [1].

Готовність до інноваційної діяльності є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. До того

ж педагогічні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм з державними програмами виховання і навчання, співіснування різних педагогічних концепцій. Не менш гострими є проблеми адаптації нововведення до нових умов.

Часто вони спричинені намаганнями пристосувати до конкретних умов педагогічні технології, елементи змісту навчання й виховання, які виявилисвою ефективність в інших галузях, або концепції, розроблені в зовсім інших історичних умовах. Таке механічне перенесення призводить до втрати змісту і глибинної суті інновації, що нерідко має наслідком її дискредитацію, розчарування багатьох людей, породжує нову хвилю консерватизму.

На думку І. Підласного, вчитель у лабіринті заплутаних дій на кожному кроці потрапляє в теоретичну безвихід і завали, спотикається через зуперечливі методичні настанови, змушений обходити адміністративні ями.

Вчений виділяє 10 проблем, вирішення яких дасть змогу покинути роздоріжжя, на котрому ми знаходимося: 1) слабке з'єднання практики з наукою; 2) некоректна психологізація; 3) порушення педагогічних принципів; 4) неправильна мотивація навчання; 5) Змішування головного і другорядного; 6) нееластичність, негнучкість технологій; 7) поганий розрахунок уроків; 8) недостатня діагностика; 9) штучне стимулювання; 10) неуважність до повсякденної оптимізації [2].

Модернізація педагогічної освіти пов'язана з необхідністю зміни статусу й ролі педагога в інформаційному суспільстві, зниженням якості професійної підготовки, розвитком нових шляхів і способів здобуття педагогічної професії, зумовила значні структурні й змістові трансформації системи педагогічної освіти в нашій країні. У першу чергу, це позначилося у формуванні оновленого образу сучасного вчителя – універсального професіонала, мобільного, готового не тільки реалізовувати якісну підготовку учнів, а й самостійно вчитися,

опановувати нові предметні галузі й способи дій, ефективно взаємодіяти з різними учасниками освітнього процесу. Нові віяння часу вимагають від педагога постійної активної позиції. Якщо для педагога, що працює в традиційній системі, головними є спеціальні та методичні знання, достатньо оперувати педагогічною технікою, володіти педагогічною майстерністю, що дозволяє йому організовувати освітній процес на професійному рівні й досягати його високої ефективності, то для переходу в інноваційний режим визначальним є готовність педагога до інновацій і пріоритетними стають знання теоретичні (знання сучасних психолого-педагогічних концепцій), методологічні (знання загальних принципів вивчення педагогічних явищ, закономірностей соціалізації навчання і виховання) і технологічні (знання не тільки традиційних, а й інноваційних освітніх технологій) [3].

Сучасний педагог – це не тільки той наставник, що передає знання в аудиторії (що природно важливо, але дуже вузько на сьогодні). Професійна діяльність педагога неповноцінна, якщо вона будується тільки як відтворення одного разу засвоєних методів роботи, якщо в ній не реалізуються об'єктивно існуючі можливості для досягнення більш високих результатів освіти, якщо вона не сприяє розвитку особистості самого педагога. Без творчості немає педагога-майстра. Насьогоднішній день реалітакі, що необхідно постійно рости в професійному плані [4].

Отже, інноваційна педагогічна діяльність є основою оновлення навчальних закладів, чинником розвитку освітніх систем. Її результат визначають структурні та змістові зміни в роботі закладу, освітньої системи, а за певнихумов – створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу чи радикального реформування усієї освітньої системи [5].

Література

12. <http://peddyskurs.kgpa.km.ua/Files/17/14.pdf>
13. <http://poippo.pl.ua/file/book/innovacij%20Surotenko.pdf>
14. https://www.researchgate.net/publication/337943166_Sutnist_zmist_struktura_i_funkcii_innovacijnoi_dialnosti_vcitela_v_umovah_modernizacii_pedagogicnoi_osviti
15. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник [2-ге вид., доповн.]. Київ: 2012.
16. <https://coggle.it/diagram/WFVo4qmGe9w7f8yc/t/>

С.В. Кандюк-Лебідь,
директор Миколаївського фахового
коледжу Університету «Україна»

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НА ПРОФЕСІЮ ЖУРНАЛІСТА І РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У розвідці розглядається проблема мотивації вступу до закладу освіти на спеціальність 061 «Журналістика» як компонент готовності до навчання та розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. Готовність до навчання у закладі вищої освіти виступає як системне утворення, що робить впливає на успішність навчання.

Ключові слова: мотиваційна готовність, професійна мотивація, навчальна мотивація, готовність до навчання у вузі.

Перед сучасним суспільством стоїть складне завдання вдосконалення системи професійної підготовки фахівців взагалі, і журналістики зокрема. За останні роки престиж самої професії журналіста різко зрос. Це пов'язано, в першу чергу, з розвитком засобів масової інформації. Однак, водночас, виникла потреба у професіоналах нового типу: багатосторонньо розвинених, креативних, що орієнтуються в ситуаціях будь-якої складності, здатних постійно вдосконалюватися і розвивати творчий потенціал. Постійно мінливі тенденції у відборі кадрів та підвищення вимог до майбутніх співробітників «журналістського цеху» ускладнюють завдання і освітнього процесу. При цьому однією з кардинальних проблем підготовки здобувачів освіти є проблема формування у майбутніх журналістів творчого потенціалу. Завдяки стрімким змінам у сучасному світі ключове місце у системі суспільного життя набуває творчість, як вища форма активності особистості, спрямована на саморозвиток і самореалізацію. Сучасне суспільство має потребу в творчих і активних особистостях.

Завдання закладів вищої освіти на різних етапах розвитку залишалася незмінною – підготовка фахівців, але вимоги, що пред'являються до фахівця, змінювалися. Необхідно, щоб кожен випускник орієнтувався на те, що пріоритет віддається творчим людям, з нестандартним мисленням.

У всій журналістській універсальності лежить принцип діяльності як онтологічності журналізму. Тому при вивченні журналістики необхідно виходити із форм соціальної діяльності і соціальних відносин, властивих всій суспільній системі у цілому.

Щоб здобувач освіти в галузі журналістики як майбутній професіонал, міг відповісти на цим вимогам, необхідно, щоб розвиток його творчого потенціалу розпочинався безпосередньо на початковому етапі навчання, а саме на 1-2 курсах. Оскільки випускники шкіл приходять до закладів вищої освіти уже з певним «багажем» знань, умінь і здібностей, важливо створювати умови, при яких вони зможуть збагатити свій накопичений досвід, розвинути творчий потенціал і реалізувати його в процесі навчальної діяльності.

Під мотивами професійної діяльності розуміється усвідомлення предметів актуальних потреб особистості (здобуття вищої освіти, саморозвитку, самопізнання, професійного розвитку, підвищення соціального статусу тощо), що задовольняються за допомогою виконання навчальних завдань і спонукають його до вивчення майбутньої професійної діяльності. «Будь-яка праця, в тому числі й праця журналіста, повинна мати підставу, привід для дії, першопричину тощо, одне слово — мотивацію. На відміну від деяких інших сфер людського життя, журналістика, яка відображає і формує громадську думку, повинна спиратися на певні вартості й цінності, моральній етичні засади. Від цих зasad залежить не лише рівень журналістики, але й стан усього суспільства, якому вона адресована» [1, с. 152-153].

Формування творчого ставлення до різних видів професійної діяльності, стимулювання потреби у творчості і розвитку здібностей — необхідні ланки системи професійного навчання та професійного виховання особистості. Тому подальша розробка вказаної проблеми набуває все більшої значущості. Звичайно, завдання це нелегке, але зате важливе і благородне, бо її успішне рішення допоможе людині запобігти перетворенню своєї майбутньої професійної долі в шлях без мети і орієнтирів [2].

Як відомо професія журналіст є однією з найбільш творчих професій. Традиційно у професійному середовищі всі розмови про творчі можливості журналіста і взагалі про «творчість» часто зводяться до суб'ективних умов і факторів, головним з яких зазвичай виступає природна склонність до заняття журналістикою; до того, що дано «від Бога». Незалежно від курсу навчання зустрічаються студенти як з яскраво вираженим творчим потенціалом, так і зі слабкими здібностями до творчості. На підставі порівняльного аналізу рівня сформованості творчих нахилів, можна прийти до висновку, що навчання і занурення в умови професійної діяльності сприяє виявленню та розвитку творчих здібностей.

Розвиток професійної мотивації безпосередньо пов'язаний з використанням ефективних методів і технологій організації освітнього процесу, активних форм навчання, з урахуванням індивідуально-диференційованого та особистісно-орієнтованого підходу. Формування стійкої мотивації до професії залежить від: організації профорієнтаційної роботи з майбутніми абитурієнтами починаючи зі старших класів загальноосвітньої школи; особистісної зрілості здобувачів освіти; достатньої інформованості про зміст і суспільну значимість професії; наявності психологічної склонності до роботи; сформованості стійких професійних інтересів і ціннісних орієнтацій студентів; організації освітнього процесу. Динаміка розвитку мотивації в процесі навчання обумовлюється активізацією включення здобувачів освіти у різні форми освітньої діяльності. Використання активних форм пошукового і проблемного навчання в системі підготовки фахівців сприятиме розвитку креативного мислення, активізації пізновальної діяльності.

Успіх в підготовці журналістських кадрів залежить від багатьох факторів, основними з яких можна виділити:

- педагогічна культура викладача, його конструктивні, організаторські і комунікативні уміння, здатність педагога рефлексувати, а значить – аналізувати свої дії, розуміти студентів, встановлювати з ними контакт, адекватно реагувати на їх дії;

- довузівська підготовка. Уведення підготовчих курсів за даною спеціальністю допоможе абітурієнтам ознайомитися не тільки з основами журналістики, але також отримати уявлення про умови роботи журналістів, дисципліни навчального плану тощо.

- участь у науково-дослідницькій та експериментальній діяльності, що сприяє розвитку когнітивних і творчих здібностей, пізнавальних інтересів.

Тож, наявність мотивації прискорює процес професійного становлення і особистісного розвитку майбутнього фахівця і є запорукою розвитку його професійної майстерності.

Література:

1. Балда Т. Український журналіст в умовах еміграційного середовища: мотивація творчості.
2. Білецька О.П. Мотиваційні фактори формування професійної спрямованості молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2008. № 2. С. 27-35. URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2008-2.%p>

В.В. Коваленко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Розглянуто сучасний стан проблеми формування креативної особистості дітей старшого дошкільного віку із особливими освітніми потребами. Визначено роль педагога у розвитку творчості та формуванні креативної особистості дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: педагог, заклад дошкільної освіти, розвиток, творчість, креативність, креативна особистість, старший дошкільний вік, діти з особливими освітніми потребами.

Одним із центральних завдань дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства, згідно із БКДОє організація освітньо-виховного процесу, спрямованого на максимальну реалізацію можливостей та

інтересів дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їх творчих задатків, здібностей та талантів.

Різнопланові дослідження Д. Гілфорда, В. Дружиніна, А. Матюшкіна, Я. Пономарьова, Е. Торранса, С. Медника, В. Юркевича свідчать, що творчість та креативність людини найбільш інтенсивно формуються у старшому дошкільному віці, оскільки саме цей вік є сенситивним періодом для реалізації можливостей особистості проявити себе у різноманітних видах творчої діяльності. Дослідження О. Аксьонової, А. Аніщук, Л. Артемової, Л. Виготського, О. Кovalя, Д. Прасола свідчать, що в основі будь-якої діяльності дітей дошкільного віку лежить їх власна активність, в тому числі й творча. На думку психологів, основними базовими характеристиками «творчої особистості» є творча активність, творчий стиль діяльності, високий рівень розвитку творчих здібностей та наявність творчого потенціалу. Активність творчої діяльності дитини залежить від спеціальної підготовки та цілеспрямованого педагогічного керівництва, а рівень творчого розвитку визначається педагогічним професіоналізмом й культурою педагога.

Д. Богоявленська, вважає, що розвиток креативності залежить від впливу зовнішніх факторів довкілля на внутрішні передумови (творчий потенціал) особистості [1, с. 134]. Психологи В. Дружинін та В. Тютюніна, зазначають, що формуванню креативності сприяють: відсутність регламентації предметної активності (відсутність зразка та регламенту поведінки), наявність позитивного зразка творчої поведінки, створення умов для наслідування творчої поведінки. Основою даної ідеї є те, що процес формування креативності реалізується шляхом «навчання» (багаторазового повторення і закріплення) [2, с. 21].

П.Гальперіним було розроблено розвиваючий метод заснований на соціальній взаємодії. Ідея соціального навчання полягає в тому, що ми здатні вчитися, спостерігаючи за поведінкою та діяльністю інших людей, сприймаючи їх у якості зразка. Зразки творчої поведінки можуть передавати певний підхід до вирішення завдань та встановлення меж зон пошуку.

Видатний дослідник в галузі психології Л. Виготський наголошував, що творчість є діяльністю, спрямованою на створення нового «продукту» (предметів довкілля, умовисновків, почуттів). Продуктивність творчої діяльності забезпечується вмінням дошкільників сприймати, розуміти, аналізувати різноманітні об'єкти довкілля. Розвитку творчої діяльності, направленої на формування креативної особистості дошкільника з особливими освітніми потребами, сприяє наявність різноманітних творчих завдань з елементами новизни та зацікавлене ставлення педагога до дитячої творчості [3, с. 57]. На думку видатних вітчизняних педагогів минулого (Ю. Аркіна, А. Бодалєва, В. Сухомлинського, А. Рєпіної, К. Ушинського), педагогічний вплив, обумовлений специфікою дошкільного періоду життя дитини (її вразливістю, емоційністю, легкою сугестивністю) та включає не тільки інтелектуальні та педагогічні здібності, а й особистісні якості педагога.

В. Сухомлинський наголошував: «педагог не лише носій різноманітного роду службових (рольових) обов'язків, покликаний виправляти, навчати, привчати дитину. Його особистість є потужним фактором формування особистості дитини, її інтелектуального розвитку, формування у неї певних якостей, умінь та навичок». «Людська особистість є живим джерелом виховної сили» - писав К. Ушинський. Дослідження А. Бодалєва та А. Рєпіної свідчать, що здатність педагога «бути особистістю» визначає зміст виховного процесу, оскільки природа впливу педагога на особистість дошкільника складна, глибока і багатогранна. Вони підkreślують роль таких компонентів впливу як: зовнішній вигляд (міміка, голос, жести), зовнішні особливості поведінки та емоційно-ціннісне ставлення до них педагога. Створюючи ситуацію успіху на заняттях, педагог допомагає дитині вірити у власні сили, прагне разом з нею досягти нових вершин.

Таким чином, розглядаючи креативну особистість дитини з особливими освітніми потребами у контексті впливу особистості педагога на процес її формування зауважимо, що досягнути успіху можуть лише педагоги, які гуманно терпляче і вміло пов'язують вирішення завдань виховання дитини з

особливостями її розвитку, застосовують особистісно-орієнтовані технології навчання та створюють ситуації успіху на заняттях.

Література

1. Богоявленская Д.Б. Проблемы диагностики креативности. *Журнал практического психолога*. 2007. №3. С.133-148.
2. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. 3-е изд. СПб.: Питер, 2008. 368 с.
3. Красило Т.А. Взаимосвязь уровня креативности и отношения к продуктам творческой деятельности. *Психологическая наука и образование*. 2005. № 3. С. 56-67.

I.С. Крамаренко,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри підприємництва, управління
та адміністрування Миколаївського інституту
розвитку людини Університету «Україна»

М.І. Стегней,

доктор економічних наук, професор,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Мукачівського державного університету

А.В.Джулікян,

здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

Козик Я.Я.,

здобувач вищої освіти
Мукачівського державного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЮ СФЕРОЮ НА ЗАСАДАХ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Наведено динаміку капітальних інвестицій у нематеріальні активи спортивно-оздоровчої сфери за 2010-2019 роки. Обґрунтовано організаційно-управлінський механізм розвитку державно-приватного партнерства у спортивно-оздоровчій сфері.

Ключові слова: спортивно-оздоровча сфера, державно-приватне партнерство, інвестиції

Сучасний стан модернізації об'єктів спортивно-оздоровчої сфери знаходиться на досить низькому рівні. Більшість об'єктів мають зношений та аварійний стан, що значно погіршує ефективність спортивно-оздоровчої діяльності. Наразі, гострою проблемою є неефективність управління спортивно-

оздоровчою сферою. В сучасних трансформаційних процесах існує необхідність в залученні додаткових ресурсів для удосконалення управління об'єктами спортивно-оздоровчої діяльності. Тому удосконалення управління спортивно-оздоровчою сферою на засадах державно-приватного партнерства є доволі актуальним.

В процесі дослідження державно-приватного партнерства більшість авторів визначають переваги його використання. Так, Козлов В.П. та Белєга О.В. зазначають, що «використання ДПП дозволить: залучити кошти приватного бізнесу для фінансування; ефективно використовувати державні та приватні фінансові ресурсів; створить інноваційну інфраструктури установ; підвищить імідж установ та якість послуг, які ними надаються: підвищення привабливості установ; розширення переліку послуг, які пропонуються» [1].

В процесі управління суб'єктами господарювання важливого значення набуває фінансування. Проведене дослідження показало, що підприємства спортивно-оздоровчої сфери працюють в збиток. При цьому відмічаємо позитивну тенденцію до збільшення кількості суб'єктів господарювання, в тому числі фізичних-осіб підприємців та найманих працівників. Однак фінансування спортивно-оздоровчої сфери сьогодні є проблемою.

Як зазначає колектив авторів «Правильне функціонування спортивно-оздоровчої діяльності – запорука здорової нації. Розвиток спортивно-оздоровчої діяльності призведе до становлення всіх суспільних інститутів, надасть поштовх у впровадженні заходів, які сприятимуть оздоровленню нації в майбутньому, впливатиме на розвиток тих соціальних напрямків, які мають на меті використання ідей сталого розвитку. Більш детальніше слід закцентувати увагу на оздоровленні дітей, адже саме вони майбутнє нації. Для покращення даної задачі слід розробляти державні програми, за допомогою яких відбувалося б фінансування оздоровлення дітей у спортивно-оздоровчих закладах. Все це призвело б до покращення соціально-економічного становища в нашій країні взагалі» [2, с.41].

За даними Державної служби статистики України найбільшу питому вагу капітальних інвестицій у матеріальні активи займають: будівництво та перебудова будівель (73,70%), також капіталовкладення у машини та обладнання (17,17%). Зазначимо, що динаміка капітальних інвестицій у нематеріальні активи за 2010-2019 роки має нестабільний характер та наведено на рисунку 1.

Як вже зазначили капітальні інвестиції у нематеріальні активи становлять 56,84% від загального обсягу. Серед них інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права становлять 99,66%. За досліджуваний період інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права збільшилися на 407210 тис. грн, а у придбання програмного забезпечення на 492 тис. грн. Розвиток суб'єктів господарювання спортивно-оздоровчої сфери стримує відсутність організаційно-управлінського механізму реалізації державно-приватного партнерства.

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій у нематеріальні активи спортивно-оздоровчої сфери за 2010-2019 роки, %

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [3]

Отже, на нашу думку, організаційно-управлінський механізм розвитку державно-приватного партнерства у спортивно-оздоровчій сфері можна охарактеризувати як взаємоінтегровану систему нормативно-правового, науково-інноваційного, програмно-технологічного та ресурсно-інфраструктурного забезпечення, що базується на використання інструментів державно-приватного партнерства, принципів рівності, узгодженості перед законом державних та приватних партнерів.

Література

1. Козлов В.П., Белега О.В. Концепція розвитку державно-приватного партнерства у сфері освіти на регіональному рівні. *Фінанси, облік, банки*. 2018. №1 (23). С.113-120
7. Стегней М.І., Богатирьов К.О., Бошинда І.М., Бошинда І.М. Роль спортивно-оздоровчої діяльності в умовах сталого розвитку. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. 2019. № 4. Т. 1. С. 35-42
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.01.2021 року).
4. Крамаренко І. С. Сутність державно-приватного партнерства в інвестиційній діяльності. *Управлінська діяльність: досвід, тенденції, перспективи*: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молодих вчених. У 2-х ч. / Ч. 2. Адміністративно-управлінська діяльність у публічній сфері / За загал. ред. проф. А.В. Сєрікова. (Харків, 12 листопада 2019 року). Харків: ХНУБА, 2019. С. 202-205.

Я.І. Мельниченко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.пед.наук, доцент А.М. Старєва

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Тези присвячені дослідженню організаційно-педагогічних умов роботи з категорією учнів початкових класів із синдромом Дауна, що проходить на посаді вчителя початкової школи корекційного класу Вознесенської спеціальної загальноосвітньої школи – інтернат.

Ключові слова: синдром дауна, корекційно-розвиткова робота, альтернативна комунікація.

Спілкування – невід'ємна складова соціального життя людини, порушення розвитку дитини значно перешкоджають і обмежують повноцінне життя. У багатьох дітей з синдромом Дауна усна мова відсутня або порушена настільки, що розуміння її оточуючими неможливе. У зв'язку з цим навчання дітей спілкуванню є першочерговою метою педагогічної складової роботи з розвитку мовних механізмів дитини, зокрема завдяки використанню альтернативних засобів навчання.

Існує велика кількість методик, що дають змогу ефективно навчати та розвивати дітей ізсиндромом Дауна. Але цей процес важче і триває іше, ніж засвоєння аналогічних умінь ізнань звичайною дитиною. Чим раніше починати заняття з дитиною, тим більше шансів досягти успіхів. Основним дидактичним принципом у навченні таких дітей є залучення неодного, а різних органів чуття при сприйнятті інформації. Насамперед необхідно забезпечити унаочнення, а для покращення результату навчання використовувати дотик, слух. Процес засвоєння нових знань повинен відбуватись маленькими кроками; одне завдання доцільно розбивати на кілька частин. Заняття треба зробити якомога цікавішими і приємними для дитини. Усі, навіть найменші, досягнення та успіхи дитини відзначати похвалою та заохоченням.

Перш ніж діти навчаються користуватися словами для спілкування, вони повинні розуміти їх. Для того щоб почати розуміти значення слів, у дітей повинна бути можливість чути ці слова в ситуація, в яких вони можуть зрозуміти їх значення або по діям людей, або по тому, на що вони вказують. Якщо діти зсиндромом Дауна не отримують інтенсивної допомоги, спрямованої на розвиток мови, вони починають вимовляти перші слова пізніше, іноді набагатопізніше звичайних дітей. Навіть, якщо вони отримують цю допомогу, діти все одно, ймовірно, почнуть вимовляти слова пізніше, перш ніж вони почнуть говорити, зможуть користуватися жестами. Навчання мови жестів допоможе дітям почати спілкуватися, якщо вони зможуть розуміти, і таким

чином, можуть бути подолані проблеми затримки розвитку мови. Коли діти опановують мовою, вони зазвичай перестають користуватися жестами і починають використовувати мову. Проте, їх необхідно заохочувати продовжувати використовувати жести для позначення тих слів, які їм складно вимовляти, так як це допоможе оточуючим розуміти їх. Незважаючи на вроджене бажання спілкуватися, діти з цією нозологією часто мають певні фізичні і когнітивні характеристики, що ускладнюють для них процес освоєння мови.

Однією з умов роботи з учнями початкових класів із синдромом Дауна є їхня комплексна корекція за програмою предмету «Альтернативна комунікація». На сьогоднішній день предмет «Альтернативна комунікація» є новим, та недостатньо розробленим, презентуються основні положення програми до цього предмету, пропонується такі цілі та задачі програми. Цілі програми: формування комунікативних і мовних навичок із використанням засобів вербальної та альтернативної комунікації. Задачі програми: розвивати мову як засіб спілкування в контексті пізнання навколишнього світу і особистого досвіду дитини; формувати у дитини навички оволодіння доступними вербальними і невербальними засобами комунікації і спілкування; розвивати у неї передумови осмисленого читання та письма. У процесі організованої ігрової та предметно-практичної діяльності у дітей поступово виховується вміння жити і працювати в колективі, накопичувати словниковий запас. Для цього необхідно проводити спеціальну роботу з навчання грамоти одночасно з розвитком усного мовлення.

Другою умовою роботи початкових класів із синдромом Дауна є вирішення спеціальних завдань, спрямованих на корекцію розвивальної діяльності. В корекційній роботі потрібно формувати у дітей навички простішого аналізу речення, виділення його з живого мовлення, а пізніше з тексту, виділення в реченні окремих слів, зі слів – звуків, виправлення у правильній вимові. Визначення звуків і букв, навчання читання та письма дітей

із синдромом Дауна повинно здійснюватися за допомогою підручників та зошитів, але на жаль вони відсутні для категорії таких дітей, тому що діти з такою хворобою не навчалися в школах вони перебували в реабілітаційних центрах, де мета закладу полягала в іншому. Тому всю методичну роботу необхідно розробляти самостійно, з урахуванням фізичних та розумових особливостей дитини.

В корекційній роботі використовуються різноманітні дидактичні методи і прийоми: словесні (розповідь, бесіда, інструктаж), практичні (вправа, маніпуляція з предметом),наочні (ілюстрування, показ), спостереження, милування, використання символічних засобів (картки, схеми). У власній діяльності звертається увага на пізнавальні можливості учнів, начальний матеріал надається на більш низькому рівні, недоступні поняття виключені, організовується різні дидактичні та корекційні завдання завдяки варіюванню різноманітними видами наочності. Між питаннями і відповідями робиться більша пауза, надається більше часу на виконання практичних робіт. При повідомленні нового матеріалу багаторазово пропонуються одні і тіж завдання, перед вивченням нового матеріалу.

Третью умовою роботи з дітьми зі синдромом Дауна є використання індивідуального та диференційного підходу, активне використання гри як засобу корекції. Програмовий матеріал підбирається з урахуванням міжпредметних зв'язків. Приділяється увага при вирішенні ряду завдань, пов'язаних із розширенням рухового досвіду учнів, розвитком уміння погоджувати рухи різних частин тіла, цілеспрямовано виконувати окремі дії та серії дій за інструкцією, що є основою для формування в учнів просторового орієнтування. Розумовий і мовленнєвий розвиток, рухова здатність суспільна зрілість дітей зазнають поліпшення внаслідок реабілітаційних (стимулюючих, коригуючих, компенсаційних) заходів, які враховують індивідуальні особливості дітей. Кожна дитина розвивається з властивою їй швидкістю, до якої пристосовується обсяг навчального матеріалу, формується в учнів почуття

прекрасного, доброго, розвивається чуттєво – емоційне сприйняття, збагачення емоційно-естетичного досвіду. Корекція сприяє подоланню таких порушень мовленнєвого розвитку дітей із синдромом Дауна, емоційна сфера дітей залишається практично збереженою. Вони зазвичай лагідні, слухняні та доброзичливі, можуть любити, бентежитись, ображатись, хоча іноді бувають дратівливими та впертими, проте це їхнє особистісна риса характеру дитини, ніж закономірна особливість цієї нозології. Більшість таких дітей проявляють інтерес до оточення й добре наслідують поведінку інших людей, що сприяє формуванню навичок самообслуговування та соціальної поведінки.

Рівні навички і вміння, які можуть досягти діти із синдромом Дауна, дуже різні та визначаються генетичними чинниками, але їх можна значно покращити при правильній організації розвивальної роботи. Діти із синдромом Дауна без спеціально організованого психолого-педагогічного впливу не навчаються самостійно роздивлятись малюнки та оточуючі предмети. Так, наприклад, під час оглядання малюнків зображенням «нісенітниць» дітей треба постійно заохочувати та спонукати, оскільки, помітивши якусь однією безглуздість, вони не переходятять до пошуку інших. У навчальній діяльності діти без стимулюючих запитань педагога не можуть виконати доступне для їхнього розуміння завдання. Однак унаслідок спостереження з'ясувалося, що діти із синдромом Дауна краще сприймають візуальні матеріали, ніж інформацію на слух. Тож спеціально організовані умови значно покращують освітні навички дітей із синдромом Дауна.

Н.М. Мігель,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Психологія»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

У статті обґрунтовано необхідність забезпечення психолого-педагогічного супроводу в інклюзивних загальноосвітніх закладах з метою подолання дезадаптивних проявів у учасників інклюзивного освітнього процесу.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, дитина з особливостями психофізичного розвитку, інклюзивний загальноосвітній заклад, первинна скринінг-діагностика.

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення. З огляду на це, перед сучасною спеціальною освітою постає завдання вдосконалення і розвитку нових соціальних і освітніх напрямків, серед яких перспективним є інклюзивне навчання – система освітніх послуг, що ґрутується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу [1].

Організація психолого-педагогічного супроводу процесу включення дитини з порушеннями психофізичного розвитку у загальноосвітній заклад має забезпечити адаптацію освітніх та інших соціально-психологічних навантажень, які б, з одного боку, були оптимальні і достатні для різnobічного повноцінного розвитку дитини. З іншого ж боку, вказані навантаження мають не виходити за межі як реальних можливостей дитини, так і не перевищувати

індивідуально допустимі навантаження для даної дитини. Іншими словами, психолого-педагогічний супровід передбачає системну діяльність психолога і педагога із забезпечення соціально-психологічних умов для успішного навчання дитини в ситуації шкільної взаємодії, метою якої є створення «у межах об'єктивно даного дитині середовища умов для максимального в даній ситуації особистісного розвитку і навчання» [2, с. 21].

Серед найбільш вагомих, слід відзначити два методологічних підходи до визначення поняття «супровід» і його змісту стосовно до практики психолого-педагогічного супроводу дитини з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного загальноосвітнього закладу.

Перший підхід базується на розумінні супроводу як проектування освітнього середовища, що виходить з загальногуманістичного підходу до необхідності максимального розкриття можливостей і особистісного потенціалу дитини (створення умов для максимально успішного навчання даної конкретної дитини), спираючись на вікові нормативи розвитку, основні новоутворення віку як критерії адекватності освітніх впливів, в логіці власного розвитку дитини, пріоритетності її потреб, цілей і цінностей [2].

Другий – на розумінні процесу супроводу як підтримання функціонування дитини в умовах оптимальної (для успішного розкриття свого особистісного потенціалу та успішності) ампліфікації освітніх впливів за рахунок неприпустимості її дезадаптації [3]. Незважаючи на зовнішню «однаковість» семантичних і змістовних площин обох підходів – останній виходить із розуміння обмеженості індивідуальних можливостей адаптації дитини навіть в спеціально створеному адаптивному освітньому середовищі і базується на визначенні критеріїв зони дезадаптації і зони ризику дезадаптації як кордонів, за які в своєму впливі освітнє середовище не повинне виходити [4].

Ефективно і технологічно вся система психолого-педагогічного супроводу дитини з особливостями психофізичного розвитку може здійснюватися тільки за наявності команди фахівців супроводу, об'єднаних в

психолого-медико-педагогічний консиліум освітнього закладу (шкільний консиліум) – це постійно діючий скоординований колектив фахівців (представників адміністрації школи, педагогів, психологів, логопедів, тьюторів, соціальних педагогів, лікарів), який має спільні цілі та реалізує психолого-педагогічний супровід дитини з психофізичними порушеннями відповідно до індивідуальної освітньої програмою, а також здійснює супровід всіх суб'єктів інклюзивного освітнього середовища [4].

Слід пам'ятати, що психолого-педагогічного супроводу потребує не тільки дитина з особливостями психофізичного розвитку, яка «включається» у загальноосвітнє середовище, а й усі учасники інклюзивного освітнього процесу. Саме такий психологічний підхід до проблеми шкільної дезадаптації в умовах інклюзивного навчального закладу є, на нашу думку, найоптимальнішим, оскільки спрямовує увагу фахівців на аналіз наявних конфліктних взаємин дитини з т.зв. особливими освітніми потребами у системах «дитина – батьки», «дитина – однолітки та їх батьки», «дитина – вчитель», «дитина – школа», «дитина – її психічне та фізичне здоров'я, самооцінка» тощо.

Література:

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Суміт-Книга, 2009. 272 с.
2. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. М.: Совершенство, 1997. 298 с.
3. Семаго М.М. Сопровождение ребенка в образовательной среде. Структурно-динамическая модель. Сб. науч. тр. кафедры коррекционной педагогики и спец. психологии. М.: Изд-во АПКИПРО РФ, 2003. С. 24-37.
4. Создание и апробация модели психолого-педагогического сопровождения инклюзивной практики: метод. пособ. / под общ. ред. С.В. Алексиной, М.М. Семаго. М.: МГППУ, 2012. 156 с.

А. Пріб,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа» освітнього рівня «бакалавр»
ВП «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і мистецтв»
Т.М. Борко,
канд.пед.наук, доцент кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
ВП «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і мистецтв»

ВПЛИВ СУСПІЛЬСТВА НА ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Проаналізовано проблему інтеграції людей з обмеженими можливостями у сучасне суспільство в Україні, розглянуто нормативну базу, яка визначає права людей з особливими потребами.

Ключові слова: інтеграція, люди з обмеженими можливостями, інклузія, сучасне суспільство, паралімпійські чемпіони.

Інвалідність в сучасному світі – це справжній виклик для людини: бар'єри, стереотипи, упереджене ставлення, дискримінація в освіті, в охороні здоров'я, в побуті, загроза бідності та соціальна неадаптованість. І дуже часто причина цього криється не в самій людині, а в суспільстві, яке її оточує [5]. Через, так звані, емоційно-поведінкові кліше щодо людей з обмеженими можливостями (ігнорування і заперечення, засудження, агресія, відраза і глузування), вони приходять до думки, що повинні відповідати вимогам суспільства, опинившись в обставинах, коли вони «не є частиною його життя» [2]. Люди з інвалідністю частіше за інших зіштовхуються з дефіцитом необхідних медичних та реабілітаційних послуг, не мають належної моральної та фізичної підтримки – як з боку близьких, так і з боку суспільства в цілому. Це явище зумовлене як більшою вразливістю цієї групи громадян до бідності, безробіття та дискримінації, так і відсутністю в суспільному просторі

необхідних умов для повноцінного життя людини із обмеженими можливостями [5].

«Ми повинні усунути всі бар'єри, що перешкоджають інтеграції людей з обмеженими можливостями у життя суспільства, в тому числі змінивши таке ставлення до них, яке веде до стигматизації та закріплення дискримінації» – Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун [5].

На сьогодні термін «інтеграція» у багатьох випадках замінюється терміном «інклузія», який має більш розширений контекст [4, с. 35]. Інклузія – процес включення всіх громадян в соціумі. І насамперед тих, що мають труднощі у фізичному чи розумовому розвитку[6].

На превеликий жаль, навіть у цивілізованому суспільстві люди з обмеженими можливостями зіштовхуються з упередженням ставленням до себе з боку оточуючих та влади. Це створює бар'єри для повноцінного життя та розвитку таких людей, обмежує можливості освіти, зайнятості, медичної допомоги та активної участі в суспільному житті. Стереотипи щодо працевдатності людей із інвалідністю («працюють менш ефективно»), можливостей до навчання та активної суспільної ролі останнім часом успішно долаються прикладами людей із обмеженими можливостями, які досягають надзвичайних навіть для повністю здорової людини результатів [5]. Оксана Шишкова (біатлоністка), Геннадій Бойко (плавець), Руслан Катишев (легкоатлет), Максим Веракса (плавець) – усі вони є чемпіонами та Майстрами спорту України міжнародного класу, не дивлячись на те, що мають фізичні вади.

3-го грудня відзначається Міжнародний день людей з особливими потребами. Цей день було започатковано на честь визначної події – прийняття Генеральною Асамблеєю ООН Конвенції про права людей з обмеженими можливостями. Проведення Міжнародного дня людей з інвалідністю спрямовано на привернення уваги до проблем цієї категорії суспільства, захист їх гідності, прав та благополуччя, участі у політичному, соціальному,

економічному і культурному житті. В Україні проведення цього дня встановлене Указом Президента, починаючи з 1993 року [1].

Мета Конвенції про права людей з обмеженими можливостями полягає в заохоченні, захисті й забезпеченні повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод[3].

На сьогодні серед пріоритетних завдань людства є необхідність забезпечити рівні права на якісну освіту, медицину, участь у культурному житті, захист та розвиток усіх без винятку людей. З огляду на особливості та тенденції, що відбуваються в нашій країні, процесів і радикальних змін соціальної структури спільноти, сучасне українське суспільство та держава повинні звернути увагу на цю слабко захищенну групу населення.

Інвалідність – це не тільки особиста проблема людини. Велика частина відповідальності за повноцінне життя людини з обмеженими можливостями покладається на суспільство в цілому. Чи будуть створені умови для повноцінного життя таких людей? Чи будуть подолані стереотипи по відношенню до цієї групи громадян з боку оточуючих та влади? Відповіді на зазначені питання так само важливі для повноцінного життя людини з обмеженими можливостями, як і її власна суспільна позиція, сила волі та любов до життя [5].

Література

1. 3 грудня – Міжнародний день людей з особливими потребами. *Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.* URL: <http://dsvv.gov.ua/pres-tsentr/3-hrudnya-mizhnarodnyj-den-lyudej-z-osoblyvymy-potrebamy.html>. Назва з екрана.
2. Гончар Ю. Люди з обмеженими чи необмеженими можливостями? *Forposthelp.* URL: <http://forpost-center.org/lyudy-z-obmezhenymi-chy-neobmezhenymi-mozhlyvostyamy/>. Назва з екрана.
3. Конвенція про права людей з інвалідністю: від 13 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text. Назва з екрану.
4. Новгородський, Р.Г. Інтеграція людей з інвалідністю в соціум. області / Міністерство освіти та культури. Ніжин, 2019. 107 с. URL: [http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1498/1/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B3%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_2019.pdf](http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1498/1/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_2019.pdf). Назва з екрана.
5. Череватий, О. Недбалість чи дискримінація? *Хрецатик.* URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/4588/art/1418849750.html>. Назва з екрана.

6. Що таке інклюзія... Пам'ятка для батьків. *Спеціалізована школа № 106*. URL: <https://106.kiev.ua/shho-take-inkluzija-pam-jatka-dlya-batkiv/>. Назва з екрана.

А.М. Старєва,

кандидат педагогічних наук, доцент,

директор Миколаївського інститут

розвитку людини Університету «Україна»

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуалізовано проблему підготовки кадрів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Виокремлено організаційно-педагогічні умови функціонування моделі, що за використання кластерного підходу в рамках освітнього процесу ЗВОза допомогою різних суб'єктів, зацікавлених у вихідних результатах цього процесу, забезпечує створенняуніверсальногоінклюзивного освітнього середовища підготовки фахівців із інклюзії.

Ключові слова: індекс інклюзії, кадрова складова інклюзії, підготовка фахівця з інклюзії, кластерний підхід, освітні програми, освітній рестайлінг-кейс.

Підготовка фахівців з вищою освітою у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) відповідно до Закону України «Про вищу освіту» здійснюється за освітніми чи науковими програмами [1]. Освітньо-професійна програма – це система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЕКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти, а ЗВО мають право розробляти та реалізовувати освітні програми в межах ліцензованої спеціальності [1]. Таким чином, ЗВО в межах ліцензованої спеціальності на відповідному рівні вищої освіти може розробити та реалізувати одну або декілька освітніх програм, що забезпечать потребу у підготовці висококваліфікованих кадрів для певної галузі [4].

Ключовою ідеєю нашого дослідження є врахування принципу кластеризації підготовці фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі (далі – ІОС). Під інклюзивним середовищем розглядаємо життєвий простір, що забезпечує підвищення почуття власної гідності та впевненості у собі осіб із інвалідністю (не заперечуючи той факт, що значно більше категорій населення підпадає в контекст інклюзивного суспільства). Інклюзивне середовище визнає цінним нинішній і потенційний внесок осіб із інвалідністю у загальний добробут і багатоманітність їхніх місцевих громад і ту обставину, що сприяння повному здійсненню особами з інвалідністю своїх прав та основоположних свобод, а також повноцінна участь осіб із інвалідністю дає змогу зміцнити в них почуття причетності й досягти значних успіхів у людському, соціальному та економічному розвитку суспільства, а суспільство зробить гуманнішим [3].

Аналіз теорії та практики доводить, що зміст інклюзії в галузі освіти багато в чому залежить від таких факторів як: політики держави щодо актуальності інклюзивної освіти та напрямів її розвитку; рівня розвитку нормативної бази інклюзії (правових регуляторів (законів), державних стандартів середньої, професійної і вищої школи, навчальних планів, програм, підручників тощо); ліцензійних вимог щодо організації фахової підготовки на різних освітніх рівнях; якості наукового і методичного забезпечення процесу підготовки фахівців, які працюють в ІОС; специфіки функціонування освітньої галузі; змісту інклюзивної освіти та розвитку різних суб'єктів її процесу.

Організаційно-педагогічні умови функціонування пропонованої нами моделі забезпечуються за допомогою *кластерного підходу*, на підставі якого в рамках освітнього процесу ЗВО, за допомогою різних суб'єктів, зацікавлених у вихідних результатах цього процесу, створюється універсальне інклюзивне освітнє середовище. Опис такого середовища, пов'язаний із виявленням та поданням сукупності факторів, які безпосередньо впливають на повноцінне використання потенціалу кластерного підходу та *по-перше*, розкривають

перспективи й можливості його подальшого використання в освітній сфері, *подруге*, визначають місце розглянутої моделі в освітньому процесі, *в-третіх*, ступінь її включення в реально сформовану систему соціально-педагогічних взаємозв'язків і взаємодії.

Кластерний підхіду рамках ЗВО дозволяє розглядати формування якісного змістового кадрового потенціалу інклузії для освітньої галузі, як освітньої системи та, водночас, динамічного процесу, що полягає в позитивному ставленні до різноманітності в освітньому середовищі, сприйнятті індивідуальних особливостей розвитку кожного його суб'єкта не як проблеми, а як можливостей для розвитку та забезпечення його шляхом варіативності змісту освітніх програм підготовки фахівців до роботи в інклузивному закладі освіти. Програми цієї підготовки та професійного розвитку мають забезпечити позитивну орієнтацію всіх майбутніх фахівців стосовно фізичних і розумових вад осіб із особливими освітніми потребами (далі – ООП). Закон України «Про освіту» [2] дозволяє в повній мірі реалізовувати напрацьовані міжнародною спільнотою ідеї та практики інклузії. Важливою умовою цього процесу стає підготовка кваліфікованих кадрів для закладів освіти (далі – ЗО) та інклузивно-ресурсних центрів (далі ІРЦ): психологів, вчителів початкових класів та вчителів-предметників, асистентів учителя, асистентів дитини, фізичних терапевтів, соціальних працівників, батьків, інших до роботи в ІОС. Це можливо завдяки застосуванню внутрішнього компоненту кластеру – формальній освіті (розвитку та інтеграції навчальних планів освітньо-професійних програм спеціальностей, реалізація яких забезпечує кадрову складову індексу інклузії: «Психологія», «Фізична терапія і ерготерапія», «Спеціальна освіта», «Соціальна робота») та неформальній освіті, положення якої чітко встановлені новим українським законодавствомта внутрішніми документами ЗВО [4; 6].

Застосування кластерного підходу в організації більш складного інституційного утворення (ЗВО – ІРЦ – ЗО) дозволяє комплексно, інтегровано

підійти до проблеми забезпечення фахівцями ІОС регіону. Перспективним у цьому напрямку вважається налагодження контактів із ІРЦ, медичними центрами, установами, інклюзивними закладами освіти, досвідченими практиками; систематичні зустрічі, обмін досвідом та проведення курсів підвищення кваліфікації для різних категорій населення з інклюзивної освіти, фізичного, психолого-педагогічного, медичного супроводу осіб із ООП.

Кластерний підхід здійснюється на основі територіального сусідства у рамках певного регіону і стійкого партнерства, що посилює конкретні переваги як окремих учасників, так і результату – формуванню індексу інклюзії з урахуванням державних та регіональних потреб. Реалізація кластерного підходу дає змогу отримати новий якісний результат за рахунок інтеграції зусиль усіх партнерів.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 24.03.2021).
2. Закон України від 05.09.2017р. «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 22.03.2021)
3. Конвенція про права осіб із інвалідністю. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/page (дата звернення: 24.03.2021).
4. Концепція інклюзивної освіти студентів з інвалідністю Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». URL: https://uu.edu.ua/upload/universitet/normativni_documenti/Osnovni_oficiyni_doc_UU/Yuridichni_doc_UU/Koncepciya_incluzivnoi_osviti.pdf (дата звернення: 06.04.2021)
5. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 347. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п#Text> (дата звернення: 22.03.2021).
6. Професійний розвиток особистості в євроінтеграційному просторі / А.М. Старєва, О.А. Шевченко, І.П. Єрмакова та ін.: Колективна монографія. Миколаїв: Іліон, 2018. 242 с.

О.А. Шевченко,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психології, спеціальної освіти
та здоров'я людини Миколаївського інституту
розвитку людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ З ІНКЛЮЗІЇ

Розглянуто особливості професійного розвитку педагогів з метою підвищення їх компетентності у галузі спеціальних знань та реалізації інклюзивного підходу.

Features of the professional development of teachers to improve their competence in the field of specialized knowledge and implementing an inclusive approach is considered.

Однією із головних умов ефективного впровадження інклюзивної освіти є підготовка педагогів до роботи в інклюзивних класах. Для успішної роботи в інклюзивному освітньому середовищі учителі мають оволодіти сучасною системою психолого-педагогічних, медичних та дефектологічних знань, усвідомлювати важливість взаємодії з батьками, іншими педагогами та фахівцями, бути активним членом команди супроводу тощо.

Тому актуальними сьогодні є дослідження науковців щодо можливостей професійного розвитку педагогів та їх підготовки до інклюзивного навчання. Висвітленню цих проблем присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (Л. Айдол (L. Idol), С. Альохіна, А. Белл (A. Bell), М. Вінзер (M. Winzer), Дж. Галлахер (J. Gallagher), Т. Галладет (T. Gallaudet), В. Гладуш, І. Демченко, С. Кірк (S. Kirk), Дж. Кларк (J. Clarke), В. Коваленко, А. Колупаєва, В. Кремень, Дж. Лупарт (J. Lupart), Н. Малярчук, Н. Мукан, І. Оралканова, Л. Пуховська, Дж. Селенд (J. Salend), Н. Софій, І. Хафізуліна, В. Хитрюк, С. Черкасова, Ю. Шуміловська та ін.

Реалізацію завдання підготовки педагогів до інклюзивного навчання покликана забезпечити система післядипломної педагогічної освіти, метою якої є професійний розвиток дорослої професійної особистості. Метою ж професійного розвитку є підготовка і підтримка вчителів для того, щоб

допомогти учням досягти високих стандартів навчання і розвитку [6]. Велику роль у цьому традиційно відіграють інститути післядипломної педагогічної освіти, академії неперервної освіти, проте ці заклади не володіють, перш за все, у повній мірі кадровими ресурсами, необхідними для забезпечення професійного розвитку педагогів з інклюзією. Постає питання про пошук додаткових форм професійного розвитку педагогічних працівників з метою підвищення їх компетентності у галузі спеціальних знань та реалізації інклюзивного підходу.

Прийняття Закону України «Про освіту» (2017 рік), постанови Кабінету Міністрів від 21 серпня 2019 р. № 80 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та інших нормативних документів закріпили право закладів вищої освіти здійснювати підвищення кваліфікації за акредитованими освітніми програмами. У Законі України «Про освіту» (ст.18) професійний розвиток визначений складником освіти дорослих, а також зазначено, що «особа має право на вільний вибір закладу освіти, установи, організації, іншого суб’єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих» (п.4, ст.18 ЗУ «Про освіту»), що дає можливість закладам вищої освіти брати безпосередню участь у цьому процесі [5].

Миколаївський інститут розвитку людини ЗВО «Університет «Україна», маючи 20 річний досвід закладу з інклюзивною формою навчання не залишився осторонь процесу впровадження інклюзивної освіти. Наявний в університеті навчальний досвід, висококваліфіковані кадрові ресурси дозволяють запропонувати вчителям не лише акредитовані бакалаврські та магістерські програми з психології, спеціальної освіти, фізичної терапії та ерготерапії, а також програми підвищення кваліфікації для різних категорій педагогічних працівників – управлінців, учителів-предметників, асистентів учителя, психологів, соціальних працівників.

Важливою складовою професійного розвитку педагогічних працівників з інклюзії є тренінгові сесії, які складаються із серії самостійних тренінгів, поєднаних спільною метою – створення умов для успішного професійного розвитку вчителя, активізація розвитку його професійної саморегуляції, рефлексії, емпатії, та професійної позиції щодо інклюзивної освіти.

Кожен із розроблених тренінгів складається з теоретичної та практичної частини. Перша реалізується, як правило, у формі міні-лекції і спрямована на опанування вчителями необхідними професійними знаннями. Основними завданнями другої частини є відпрацювання необхідних професійних умінь, адаптивних стратегій, розвиток професійно важливих якостей

Ефективною формою забезпечення професійного розвитку вчителя є психолого-педагогічна фасилітація, яка ґрунтуються на ідеї активізації професійної активності, професійної ініціативи як якісної характеристики педагога, способі реалізації його актуальних професійних потреб, самореалізації щодо зміни будь-якого компоненту педагогічної системи – форм і методів навчання, освітніх технологій, системи стосунків, оцінних процедур.

Фасилітація як форма професійного розвитку реалізована завдяки створенню віртуального професійного співтовариства «Портал інклюзивних інновацій», у межах якого відбувається спілкування, взаємна підтримка, взаємне консультування, а також проводяться вебінари, Інтернет-конференції, Інтернет-семінари та ін. віртуальні освітні заходи під керівництвом досвідчених науковців, викладчів, практиків. Також на порталі розміщується актуальнна інформація щодо методик і технологій інклюзивного навчання, психолого-педагогічного та медичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, корисні посилання на інформаційні ресурси тощо. Завдяки порталу вчителі мають можливість обмінюватися матеріалами, обговорювати актуальні проблеми, ставити запитання та отримувати на них відповіді провідних фахівців.

Також для професійного розвитку педагогів з інклюзії активно застосовуються технологія відкритого простору, професійні портфоліо, партнер-клуби тощо.

Література:

1. Буйняк М.Г. Методика дослідження психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 26. С. 290-294
2. Ворон М.В., Найда Ю.М. Інклюзивна освіта: українські реалії. URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id>
3. Коврігіна Л.М. Формування готовності вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 11. С. 10-15.
4. Петушкова Л.А. Проблеми підготовки вчителів до роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, в системі післядипломної освіти URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals / NarOsv / 2007-1 /07plaspo.htm>.
5. Про освіту: Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Шевченко О.А. Наукові підходи до розуміння сутності професійного розвитку особистості. *Професійний розвиток особистості в євроінтеграційному просторі: монографія* / А.М. Старєва, О.А. Шевченко, І.П. Єрмакова та ін. Миколаїв: Іліон, 2018. 242 с.

І.Г. Яркіна,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Спеціальна освіта»
освітнього ступеня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано особливості формування навички читання у дітей з порушенням інтелектуального розвитку, конкретизовано загальнодидактичні і специфічні принципи цього процесу.

Ключові слова: діти з порушенням інтелектуального розвитку, навичка читання, формування.

Проблема навчання читанню актуалізується сучасною психолого-педагогічною наукою. Це обумовлено її великою практичною значущістю, у тому числі для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Без оволодіння повноцінною навичкою читання процес сприйняття і перетворення інформації і, як наслідок – весь процес освіти, обмежений. Саме тому формування навички читання – одне з ключових завдань в роботі педагога спеціального закладу освіти.

У дефектологічній літературі (Г. Аксьонова, М. Гнєзділов, О. Граборов, Р. Левіна, В. Петрова, Н. Сорокіна, Р. Лалаєва та ін.), присвяченій питанням формування читання у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, розкриваються труднощі протікання цього процесу, визначаються проблемами, що виникають при навчанні.

Повноцінна навичка читання характеризується наступними якостями: правильність, побіжність, виразність і усвідомленість. Процес формуванняожної якості в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку досить своєрідний та індивідуальний.

Читання – складний психофізіологічний процес, у якому беруть участь зорова, мовленнєво-рухова, мовленнєво-слухова системи мозку. Психофізіологічною основою читання є спільна діяльність різних зон головного мозку, порушення діяльності яких проявляється в особливих типах порушення читання.

У процесі формування навички читання діти з різним ступенем інтелектуальних порушень недостатньо швидко співвідносять звук з буквою, тривалий час не можуть перейти з політерного читання на складове, дуже повільно накопичують складові образи, спостерігаються труднощі смислового сприйняття тексту, що зумовлено недостатньою сформованістю відповідних механізмів читання і т.д. Науковцями доведено пряму залежність швидкості просування дитини в читанні від сформованості психічних функцій, що лежать в основі функціонального базису читання.

Найбільш поширеними порушеннями читання у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку є фонематичні і оптичні дислексії [3]. Розуміння процесу оволодіння читанням означає, що знання про літери повинні спиратися на взаємозв'язок кількох образів: слухового, артикуляційного та зорового образів мовленнєвого звуку, а також зорового образу літери. Знання про слово повинно спиратися на взаємозв'язок між слуховим образом слова, з одного боку, зоровим образом графічного позначення слова, з іншого, і зоровим образом об'єкта, який цим словом позначається, з третього боку. Ступінь збереження і спільна робота зорового, акустичного і кінестетичного аналізаторів впливають на формування процесу читання.

При навчанні читання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в сучасній спеціальній школі фахівці спираються на традиції, закладені радянською і вітчизняною олігофренопедагогікою. Успішність цього процесу передбачає необхідність обліку можливостей дітей для отримання знань, умінь і навичок та створення оптимальних умов для підвищення пізнавальної активності учнів. При цьому важливо дотримуватись загальнодидактичних принципів: науковості, доступності, систематичності і послідовності навчання, виховуючої і розвиваючої спрямованості навчання; зв'язку навчання з життям; принципу корекції в навчанні; наочності; свідомість і активність учнів; індивідуального і диференційованого підходу; міцності знань, умінь і навичок.

До специфічних принципів формування навички читання у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку відносимо: комунікативна спрямованість навчання; єдність в реалізації двох напрямків роботи: розвиток мовлення і мислення; обов'язкова мотивація мовної та мовленнєвої діяльності учнів; формування відчуття мови і опора на неї в навчальній діяльності дітей; взаємозв'язок усного і писемного мовлення в процесі їх розвитку [1, с. 37].

Таким чином, ефективне формування навички читання у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку вимагає розробки специфічних методів щодо кожного етапу вікового розвитку дитини, дотримання вимоги

навчання від легкого до складного, від знайомого до незнайомого, необхідності в процесі навчання спиратися на збережені можливості, наявні у цих школярів, і виправляти дефекти їх розвитку.

Література

1. Аксенова А.К. Методика обучения русскому языку в специальной (коррекционной) школе: учеб. для студ. дефектол. фак. педвузов Москва: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 316 с.
2. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: Методичний посібник / Укл: Л. О. Прядко, О. О. Фурман. Суми: РВВ СОІППЛ. 2015. 114 с.
3. Лалаева Р.И. Логопедическая работа в коррекционных классах. Москва: Владос, 2001. 224 с.

М.О. Богданов,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Менеджмент»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
В.В. Ляшенко,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Розглянуто питання основних напрямів підвищення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, мале підприємництво, ефективність діяльності.

Активізація та розвиток підприємництва, підвищення ефективності функціонування підприємств малого бізнесу є основами подолання економічної кризи, оскільки створюють сприятливі умови для оздоровлення та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, позитивних структурних змін, модернізації національного господарства, підвищення якості життя населення через розвиток конкурентного середовища, створення додаткових робочих місць, активну структурну перебудову; розширення споживчого сектору тощо. Саме тому становлення та розвиток підприємництва повинні бути основними стратегічними завданнями державної політики нашої країни.

Водночас забезпечення ефективності функціонування підприємств малого бізнесу потребує і грамотного та систематичного здійснення управління їх діяльністю, а саме реалізації таких процесів, як облік, планування, аналіз і прийняття обґрунтованих управлінських рішень, організація діяльності і

контроль за виконанням рішень. За допомогою саме аналізу господарської діяльності та факторів зовнішнього та внутрішнього середовища виявляються тенденції розвитку бізнесу, глибоко і системно досліджуються фактори впливу на зміни результатів діяльності підприємства, встановлюються резерви підвищення ефективності виробництва, обґрунтуються плани та управлінські рішення, розробляється стратегія розвитку підприємства, яка включає комплекс організаційних, технічних, соціально-економічних заходів щодо підвищення ефективності господарювання суб'єкта підприємницької діяльності.

Проблеми становлення та активізації малого і середнього підприємництва в умовах ринкової трансформації економіки, визначення його ролі в економічному розвитку країни розглядають у своїх працях М. Бутко, З. Варналій, Л. Вороніна, В. Геєць, З. Герасимчук, М. Козоріз, В. Кредісов, Г. Реверчук, А. Чухно, Т. Черняк та інші вчені.

Економічна сутність підприємництва полягає в тому, що це певний вид господарювання, де основним суб'єктом є підприємець, який раціонально комбінує фактори виробництва, на інноваційній основі та на власний ризик організовує та управляє виробництвом з метою отримання підприємницького доходу [1, с. 149]. Господарський кодекс України визначив підприємництво як «самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [2].

Головною метою оцінки ефективності діяльності підприємств малого бізнесу є виявлення можливостей їх подального розвитку за рахунок більш повного та раціонального використання його внутрішніх резервів та обов'язково з урахуванням змін зовнішнього середовища. Слід зазначити, що оцінку економічної ефективності бізнесу неможливо здійснити одним показником, а тому слід використовувати систему показників, які відображають різні сторони діяльності суб'єкта підприємництва. Оцінку економічної

ефективності малого бізнесу доцільно здійснювати з точки зору інтересів власників бізнесу, а також потенційних інвесторів; суб'єктів підприємницької діяльності або менеджерів підприємства; держави або органів місцевого самоврядування. Найважливішими факторами і напрямами підвищення економічної ефективності діяльності підприємств малого бізнесу є: науково-технічний прогрес, максимально ефективне використання виробничих фондів та трудових ресурсів, оптимальна інвестиційно-інноваційна політика, застосування маркетингових комунікацій, вдосконалення розвитку диверсифікації, спеціалізації і кооперації, комбінування, вдосконалення організації виробництва і праці на підприємстві, удосконалення системи управління підприємством тощо.

До найважливіших напрямів підвищення ефективності системи та процесів управління на підприємствах малого бізнесу можна віднести вдосконалення організаційної структури управління підприємством; раціоналізацію інформаційної системи та документообігу; підвищення кваліфікації працівників, зокрема управлінських кадрів; використання інструментарію стратегічного управління під час планування діяльності та розвитку бізнесу тощо.

Таким чином на рівні суб'єктів підприємництва першочергове значення в галузі зростання економічної ефективності повинно надаватися раціональному використанню виробничого потенціалу, максимально можливому скороченню витрат, режиму економії ресурсів, впровадженню інновацій, підвищенню ефективності управління підприємством.

Література

1. Ткаченко Т. Проблеми розвитку підприємництва в Україні. *Сучасні проблеми економіки та підприємництво*. 2011. Вип. 6. С. 148–151.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 25.03.2021).

О.Ю. Буркут,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Миколаївського інституту розвитку
Людини Університету «Україна»
О.В. Стиценко,
викладач кафедри економіки та
інформаційних технологій
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

УМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто умови удосконалення механізму управління підприємств готельного господарства. Опрацьовано питання, які необхідно розглядати для удосконалення механізму управління підприємств готельного господарства України.

Ключові слова: механізм, готельне господарство, структури управління, стандарти готельних підприємств.

Тенденції сучасного розвитку економічної ситуації в Україні характеризуються високим динамізмом, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг, загостренням конкурентної боротьби. Набувають ознак комплексності, взаємодоповнюваності та взаємопричинності процеси у зовнішньому середовищі. Ці явища обумовлюють необхідність наукового пошуку нових механізмів і методів стратегічного управління.

Останнім часом серед науковців та практиків усе більше зростає інтерес до існуючих проблем управління готельними підприємствами, про що свідчить поява чисельних публікацій. Так Мельник О., досліджуючи питання щодо удосконалення управління готельним господарства України, визначив роль готельного господарства у системі розширеного відтворення та його значення для економіки України [5]. Бойко М. сформовані процеси стратегічного розвитку підприємств готельного господарства різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання [2]. Андренко І. удосконалено

методичні засади сегментування ринку споживачів для готельних підприємств як однієї з сучасних ринкових стратегій, обґрунтовано необхідність прогнозування попиту для даних підприємств з урахуванням сезонних коливань [1].

Проте в роботах зазначених авторів не розкриті питання особливостей удосконалення механізму управління підприємств готельного господарства, що потребує подальшого дослідження. Тому, розглядаючи особливості удосконалення механізму управління підприємств готельного господарства України доцільно звернути увагу на те, що:

1. Підприємства готельного господарства належать до складних соціально-економічних систем, всередині яких виділяють дві складові виробництво послуг і управління, що взаємодіють між собою.

2. Складні соціальні-економічні системи підприємства готельного господарства характеризуються певними особливостями, які впливають на їх функціонування і потребують особливої уваги при формуванні механізму управління.

3. Разом із підприємствами готельного господарства працюють інші, які надають послуги з тимчасового проживання, але вони для них не є основними. До таких підприємств належать санаторії, пансіонати, будинки відпочинку, тощо.

4. На законодавчому рівні господарську діяльність підприємств готельного господарства України регламентує комплекс законодавчих та нормативних актів, система основоположних, галузевих міжнародних, міждержавних та національних стандартів, а також стандарти готельних підприємств.

5. Функціонування механізму управління повинно повністю забезпечуватися адміністрацією підприємства. Керуючий орган має здійснювати безперервний контроль, координацію і коригування діяльності працівників на підвідомчій ділянці з метою своєчасного одержання заданого

результату. Саме тому, організаційний механізм управління готельного підприємства варто розглядати як складову (найбільш активну частину) системи управління, що забезпечує вплив на ті чинники, від стану яких залежить результат діяльності керованого об'єкта [4].

6. Процес управління розвитком і виконання робіт в індустрії гостинності має відбуватися в рамках організаційної структури готелю, ресторану та іншого підприємства сфери гостинності. Структура визначає схему розпоряджень і наказів, за допомогою яких діяльність компанії планується, організовується, стимулюється і контролюється, і додає деяку форму (обрис) компанії та забезпечує її відповідною базою для організаційного процесу і виконання робіт.

У досвіді управління готельними підприємствами існують такі типи організаційних структур управління: лінійна; функціональна; лінійно-функціональна; продуктова; матрична. Але найбільш поширеними є лінійна та лінійно-функціональна, які не сприяють створенню ефективного організаційно-економічного механізму управління [3]. Саме тому, одним з напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму управління готельним підприємством залишається і удосконалення його організаційної структури. Це, у свою чергу, взаємопов'язано з вирішенням ще однієї важливої проблеми, яка існує нині у готельному господарстві України - формування класифікації підприємств готельного господарства за розмірами.

Отже, в умовах сьогодення, з метою удосконалення існуючого механізму управління підприємств готельного господарства, особливої уваги набувають дослідження реального стану функціонування та управління даними видами підприємств.

Література

1. Андренко І. Б. Організаційно-економічні аспекти розвитку готельного господарства регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / Харківська державна академія міського господарства. Харків, 2003. 20 с.
2. Бойко М. Г. Формування стратегії розвитку підприємств готельного господарства: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2003. 210 с.

3. Давидова О. Ю. Управління якістю продукції та послуг у готельно-ресторанному господарстві: підручник. Харків: Вид. Іванченка І.С., 2018. 488 с.
4. Завідна Л. Д. Готельний бізнес: стратегії розвитку: монографія. Київ. нац. торг. економ. ун-т., 2017. 600 с.
5. Мельник О. П. Удосконалення управління готельним господарством. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.02 / Київський державний торговельно-економічний університет. Київ, 1999. 215 с.

I.O. Верба,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Менеджмент»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
В.В. Ляшенко,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання формування стратегії інноваційного розвитку підприємства та реалізації алгоритму сформованої стратегії.

***Ключові слова:** стратегія, інноваційний розвиток, стратегія інноваційного розвитку.*

У сучасному світі основними напрямками інноваційного розвитку суб'єктів господарювання вважаються: освоєння нових технологій; впровадження нових матеріалів, включаючи результати вторинної переробки сировини; комплексна механізація та автоматизація та інше. Освоєння нових технологій сприяє вирішенню безлічі виробничих і соціально-економічних проблем. Їх впровадження в процеси виробництва здатні збільшувати обсяг готової продукції без залучення додаткових факторів виробництва.

В сучасних умовах глобальної конкуренції пріоритетним завданням підприємств є переход на шлях інноваційного розвитку, який виступає

запорукою підвищення ефективності їх діяльності і необхідною умовою забезпечення стійкості та успішності функціонування в довгостроковій перспективі.

Інновації на підприємстві сприяють підвищенню ефективності його виробничої і збутової діяльності, підвищенню платоспроможності, фінансової незалежності. Інтенсивність здійснення інноваційної діяльності має прямий вплив на економічні результати підприємства: підвищується продуктивність праці, фондівіддача, збільшується прибуток, знижуються витрати, зростає частка підприємства на ринку.

Інноваційний розвиток підприємства як економічна категорія являє собою сукупність відносин, що виникають в ході цілеспрямованого підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства на основі інновацій. Центральне місце в інноваційному розвитку підприємства займає реалізація стратегії по задоволенню попиту на конкретні види продукції, технології, послуги.

На досягнення цієї мети працюють різні інновації, що обґруntовує необхідність розробки стратегії інноваційного розвитку.

Зміст стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства – процес розробки та реалізації концепції, яка є основою для прийняття ключових управлінських рішень щодо бажаного рівня інноваційного розвитку, допустимих ризиків, методів інноватизації та приведення у відповідність наявних можливостей шляхом розробки й реалізації системи стратегій за напрямами інноваційного розвитку підприємства («стратегічного набору») [1].

Формування стратегії інноваційного розвитку підприємства передбачає визначення напрямків інноваційного розвитку, що враховують потенційні можливості підприємства, його поточний стан на ринку, вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Рішення про формування та реалізації стратегії індивідуальні для кожного підприємства і визначаються не тільки загальними умовами, а й внутрішніми специфічними параметрами діяльності

конкретного підприємства. Ці особливості знаходять своє відображення на кожному етапі формування та реалізації конкретних стратегій інноваційного розвитку.

Оскільки формування стратегії інноваційного розвитку є послідовний процес, запропоновано алгоритм формування стратегії, який відображає основні етапи даного процесу, а саме:

1. Визначення цілей інноваційної діяльності підприємства.
2. Проведення стратегічного аналізу зовнішнього середовища підприємства.
3. Оцінка інноваційного потенціалу.
4. Вибір стратегії інноваційного розвитку: стратегії випереджального розвитку, стратегії поступового розвитку, стратегії утримання позицій.
5. Проведення діагностики сформованої стратегії інноваційного розвитку підприємства.

Кількість і зміст етапів такого алгоритму можуть відрізнятися в залежності від форми власності, галузевої приналежності, розмірів, системи управління підприємством.

Ключовим моментом при формуванні стратегії є знаходження ситуації, при якій можливості зовнішнього середовища підкріплюються внутрішнім потенціалом підприємства і все разом забезпечують досягнення поставлених цілей.

Таким чином, інноваційна діяльність підприємства включає в себе різні напрями стратегічного вибору підприємства, тому при формуванні та реалізації стратегії інноваційного розвитку необхідний системний підхід, який дозволяє забезпечити взаємопов'язану і скоординовану діяльність всіх підрозділів підприємства для досягнення поставленої мети.

Література

1. Корнух О.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2607> (дата звернення: 10.04.2021).

С.В. Врубель,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа
та страхування» освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Узагальнено показники інвестиційної діяльності комерційних банків України. На основі виконаного аналізу виявлено проблемні аспекти, властиві інвестиційній діяльності банків, та запропоновано інструменти їх мінімізації.

Ключові слова: комерційний банк, інвестиційна діяльність, інвестиції, цінні папери, інвестиційний портфель.

Особливістю української банківської інвестиційної діяльності є те, що інвестиційні операції комерційних банків пов'язані здебільшого з ринком цінних паперів, а інвестиційна активність банків залежить від рівня капіталізації банківської системи загалом.

Таблиця 1

Динаміка розмірів та структури інвестицій банків України за напрямами їх вкладення

Види інвестицій за напрямами вкладень	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Вкладення в цінні папери, млн. грн.	270522,0	376653,1	309136,7
Частка вкладень в цінні папери, %	83,98	87,61	85,10
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, млн. грн.	887,4	827,4	457,4
Частка інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, %	0,28	0,19	0,13
Вкладення в інвестиційну нерухомість, млн. грн.	15729,3	16317,9	16585,4
Частка вкладень в інвестиційну нерухомість, %	4,88	3,80	4,57
Вкладення в основні засоби та нематеріальні активи, млн. грн.	34997,7	36098,6	37099,2
Частка вкладень в основні засоби та нематеріальні активи, %	10,86	8,40	10,20
Усього інвестицій, млн. грн.	322136,4	429897,0	363278,7
Усього активів, млн. грн.	1242851,2	1876037,0	1910614,3
Частка інвестицій у загальному обсязі активів, %	25,92	22,92	19,01

Упродовж 2017-2019 рр. зміні сукупного обсягу інвестиційних вкладень банків України притаманний коливний характер (табл. 1), оскільки у 2018 р. порівно з 2017 р. відбулося збільшення аналізованого показника на 107760,6 млн. грн., або на 33,45%, а у 2019 р. порівняно з 2018 р. – зменшення на 66618,3 млн. грн., або на 15,50%.

У структурі інвестицій банків за видами портфелів найбільша частка припадає на вкладення у цінні папери. При цьому зауважимо, що характер зміни як загального розміру даного виду інвестицій, так і їх частки у загальному обсязі інвестицій був нестабільним.

Таблиця 2

Динаміка портфеля цінних паперів комерційних банків України

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Цінні папери, крім акцій, млн. грн.			
За секторами економіки	269486	376458	308988
сектор інших фінансових корпорацій	1858	2697	2210
сектор загального державного управління	253008	368659	302144
сектор нефінансових корпорацій	14620	5102	4634
За типом портфеля	269486	376458	308988
які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки	36256	46867	67037
які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	212931	249472	215880
які обліковуються за амортизованою собівартістю	20299	80119	26071
Акції в портфелі банків, млн. грн.			
За секторами економіки	1923	1022	606
банківський сектор	34	25	25
сектор інших фінансових корпорацій	537	334	254
сектор нефінансових компаній	858	188	134
нерезиденти	494	475	193
За типом портфеля	1923	1022	606
які обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки	94	24	3
які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	942	171	146
інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	887	827	457

Слід зауважити, що динаміка портфеля цінних паперів банків України демонструє значну нерівномірність і стрибкоподібність, що свідчить про недосконалість і недостатню розвиненість фондового ринку. Проте спостерігається збільшення обсягів банківських вкладень у цінні папери у 2019 р. порівняно з 2017 р. (табл. 2).

У 2018 р. банки України значно збільшили обсяг вкладень у цінні папери (крім акцій) (на 106972 млн. грн., або на 39,69%), зокрема, переважно за рахунок державних облігацій, про що свідчить суттєве збільшення обсягу вкладень в цінні папери сектора загального державного управління (на 115651 млн. грн., або на 45,71%).

Зменшення обсягу вкладень у цінні папери, здійснених вітчизняними комерційними банками у 2019 р. порівняно з 2018 р. відбулося також за причини відповідного напрямку зміни обсягу вкладень у цінні папери сектору загального державного управління (на 18,04%).

Отже, вітчизняні банки не повною мірою використовують свій інвестиційний потенціал. Виявлені у процесі дослідження тенденції вказують на нестабільність розвитку сукупного інвестиційного портфеля банків, що є наслідком впливу на їх інвестиційну діяльність низки чинників, які зумовлюють як позитивні, так і негативні наслідки.

Нажаль, в Україні не надається належної державної підтримки банкам як інвесторам, у тому числі на ринку цінних паперів. Для розв'язання окреслених проблем необхідно: підтримувати розвиток ринку банківських послуг, зокрема інвестиційних, які зближують фінансовий і реальний сектори економіки, сприяють надходженню вільних фінансових ресурсів до підприємців, а для банків розширюють джерела їх доходів; стабілізувати політичний та економічний стан у країні; забезпечити залучення максимального обсягу власних інвестиційних ресурсів у проекти банків; сприяти розвитку послуги інвестиційного менеджменту, який є інструментом залучення ресурсів; активізувати й стимулювати державну підтримку створення інвестиційних

банків та інвестиційно-банківських інститутів в Україні; об'єднати українські інвестиційні банки в консорціуми за участю зарубіжних банків, визнаних професіоналами у сфері інвестиційно-банківського бізнесу на міжнародному фінансовому ринку для успішнішого функціонування; залучити іноземних та вітчизняних інвесторів.

Зауважимо, що активна діяльність банків у інвестиційному напрямі багато в чому залежить від інноваційно-інвестиційного сектору ринкової економіки України. Особливої уваги потребує світовий досвід, що вказує на використання новітніх інформаційних технологій та сучасних фінансових інструментів для забезпечення функціонування фондового ринку, яке неможливе без налагодження взаємодії системоутворювального комплексу взаємопов'язаних інститутів інфраструктури ринку цінних паперів.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

А. О. Глек,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа
та страхування» освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розглянуто динаміку ключових показників страхового ринку України за період 2010-2019 pp. Узагальнено причини та наслідки тенденцій, що склалися на аналізованому ринку.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхова діяльність

Розвиток страхування базується на розумінні необхідності захисту від раптової небезпеки. Модернізація соціальних відносин та участь різних галузей людської діяльності в економічній діяльності, у свою чергу, призвели до розширення страхового покриття. Потреба в страхуванні зумовлена

необхідністю управління ризиками, що мають місце в житті фізичних осіб та господарській діяльності організацій (юридичних осіб).

Підтримка та розвиток страхових відносин є вкрай важливим для економіки будь-якої соціально-орієнтованої держави. Ринок страхування в Україні зазнає постійних змін, характер його розвитку не є достатньо рівномірним. Значні перешкоди розвитку ринку страхування завдають фінансові кризи, зокрема, відчутними були кризи кінця ХХ століття, 2008-2009 pp., 2013-2014 pp. Внаслідок фінансових криз скоротилися обсяги страхування та зменшилась кількість страхових компаній.

Водночас на основі результатів аналізу динаміки основних показників діяльності страхових компаній України протягом 2010-2019 pp. (табл. 1) дійшли висновку про беззаперечне зростання обсягів вітчизняного ринку страхування. Якщо таке зростання буде відбуватися і в наступні періоди, то можна буде із впевненістю говорити про те, що дане явище буде тенденцією.

Таблиця 1
Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України
у 2010-2019 pp.

Рік	Страхова діяльність			Перестрахування	
	Валові страхові платежі, млн. грн.	Валові страхові виплати, млн. грн.	Частка страхових виплат у страхових платежах, %	Сплачено на перестрахування, млн. грн.	Частка страхових платежів, що передані на перестрахування, %
2010	23081,7	6104,6	26,4%	10745,2	46,6 %
2011	22693,5	4864,0	21,4%	5906,2	26,0%
2012	21508,2	5151,0	23,9%	2552,8	11,9%
2013	28661,8	4651,8	16,2%	8744,8	30,5%
2014	26767,3	5065,4	18,9%	9704,2	36,3%
2015	29736,0	8100,5	27,2%	9911,3	33,3%
2016	35170,3	8839,5	25,1%	12668,7	36,0%
2017	43431,8	10536,8	24,3%	18333,6	42,2%
2018	49367,5	12863,4	26,1%	17940,7	36,3%
2019	53001,2	14338,3	27,1%	16713,4	31,5%

*складено автором [1, 2, 3]

Рівень розвитку страхування на макрорівні визначається співвідношенням страхових премій до ВВП країни (проникнення страхування) та розмірами середньодушових страхових премій (густина, щільність страхування). В табл. 2

нами досліджені показники проникнення та щільності страхування в Україні у 2010-2019 рр.

Таблиця 2
Динаміка показників проникнення та щільності страхування в Україні
у 2010-2019 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Обсяги валових страхових внесків, млрд. грн.	23,8	22,7	21,6	28,7	26,8	29,7	35,2	43,4	49,4	53,0
Проникнення страхування (частка валових страхових внесків у ВВП), %	2,14	1,75	1,53	1,96	1,69	1,50	1,48	1,49	1,39	1,33
Щільність (густина) страхування (валові страхові внески на 1 ос.), грн./1 ос.	503,97	497,66	472,19	631,30	623,95	694,77	823,66	1024,33	1169,85	1204,95

*складено автором [1, 2, 3]

За показником рівня проникнення страхування можна оцінити вплив страхової діяльності на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому. Так, протягом дослідженого періоду цей показник зазнав певні зміни, коливаючись в межах 1,33-2,14%. Динаміка останніх років має спадний характер.

Оцінені тенденції розвитку страхового ринку дозволяють зробити наступні висновки:

1. Збільшення концентрації страхового ринку сприяє інтересам великих страхових компаній і внаслідок монополізації ринку не відповідає інтересам страхувальників.
2. В скороченні кількості страхових компаній зацікавлена держава, оскільки більш ефективним і результативним буде контроль за їх діяльністю.
3. Зростання обсягів страхових платежів позитивно впливає на діяльність страхових компаній, оскільки є основним джерелом наповнення їх доходної частини.

4. Зростання обсягів страхових виплат негативно впливає на діяльність страхових компаній, оскільки збільшує їх витратну частину внаслідок настання страхових випадків.

5. Низький рівень проникнення страхування в Україні пояснюється низькою купівельною спроможністю населення, відсутністю платоспроможного попиту на страхові послуги, непрозорістю діяльності, обмеженням конкуренції, низькими стандартами та шахрайством і не забезпечує сталого економічного зростання загалом.

Література

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-strakhovoho-rynku.html>
2. Статистика страхового ринку України. Національні рахунки України. URL: <https://forinsurer.com/stat>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Є.П. Гнатенко
канд.екон.наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку людини
Університету «Україна»

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Розглянуто необхідність розвитку міжнародного трансферу технологій. Представлені заходи, що сприятимуть розвитку інноваційних процесів, міжнародному трансферу технологій та економічному зростанню й економічному розвитку галузей народного господарства України.

Ключеві слова: інноваційні процеси, новітні технології, міжнародний трансфер технологій, нормативно-правові акти, співробітництво.

Розвиток економіки України потребує інноваційних процесів у всіх галузях народного господарства. Формування сучасного, конкурентоспроможного інноваційного потенціалу країни можливо не тільки

завдяки розробки вітчизняних новітніх технологій, але й купівлі їх за кордоном. Отже, одним із механізмів, що забезпечує підприємству підвищення ефективності формування та використання його наявного потенціалу на основі жорсткого суперництва, є міжнародний трансфер технологій [2]. Міжнародний трансфер технологій – комплексний процес залучення на комерційній та некомерційній основі технологій з інших країн для підвищення технологічного рівня, продуктивності та ефективності виробництва [3].

Сьогодні значною проблемою для підприємств, які потребують трансферу технологій, часто є їх недостатня компетенція у питаннях купівлі технології, а для розробника – проблема збути власного інтелектуального продукту. Як показує світова практика, процес трансферу технологій найоптимальніше можна організувати шляхом створення науково-виробничих і дослідницьких об'єднань та центрів, які надають широкий спектр послуг у сфері трансферу технологій. Зокрема, можливі такі послуги даних посередників, як створення технологій під замовлення, налагодження контактів між суб'єктами трансферу, збирання інформації та створення баз даних про попит і пропозицію на передачу технологій, охорона інтелектуальних прав і комерціалізація результатів наукових досліджень та розробок [1].

Для розвитку інноваційних процесів в Україні, які сприяють розвитку міжнародного трансферу технологій, Урядом затверджено план пріоритетних дій на 2021 рік. Завдання, що поставлені на 2021 рік у сфері науки та інновацій, наступні:

- отримання українськими вченими та інноваторами можливості взяти участь у конкурсах рамкової програми досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт Європа»;
- створення ефективних дослідницьких інфраструктур для забезпечення доступу вчених до сучасного обладнання;
- механізмів та інструментів реалізації права учасників освітнього процесу та наукових працівників на академічну мобільність;

- розроблення нової системи пріоритетних напрямів розвитку науки та інноваційної діяльності, що орієтовані на досягнення цілей сталого розвитку;
- розвиток цифрових сервісів для здійснення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Основними кроками Міністерства освіти і науки України у сфері науки та технологій на 2021 рік є: удосконалення нормативно-правових актів – розроблення проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про інноваційні парки", "Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності" та законопроекту щодо врегулювання питань, пов'язаних з функціонуванням Національного фонду досліджень. Наступним напрямом роботи МОН – це укладання угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», а також угоди між Урядом України і Європейським співтовариством з атомної енергії. Для продовження двостороннього співробітництва у науково-технічній сфері між Україною та Сполученими Штатами Америки 31 березня 2021 року Уряд ухвалив рішення щодо ратифікації Угоди у формі обміну нотами про співробітництво у сфері науки та технологій від 4 грудня 2006 року [4].

Впровадження даних заходів сприятиме розвитку інноваційних процесів, інноваційного потенціалу, міжнародному трансферу технологій, а отже економічному зростанню та економічному розвитку галузей народного господарства України.

Література

1. Андросова О.Ф., Череп А.В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: монографія. Київ: Кондор, 2007. 356 с.
2. Когут М.В. Міжнародний трансфер технологій як чинник економічного зростання. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/dis_kohut.pdf
3. Мусіна К.В., Дергачова В.В. Міжнародний трансфер технологій як основа розвитку підприємства в умовах адаптації до процесів глобалізації. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/66913>
4. Розвиток науки та інновацій – у плані пріоритетних дій Уряду на 2021 рік. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozvitok-nauki-ta-innovacij-u-plani-prioritetnih-dij-uryadu-na-2021-rik>

Ю.О. Доля,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Маркетинг»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Р.С. Зубков,
д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Розглянуто значення інноваційного потенціалу для забезпечення ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: *підприємство, інноваційний потенціал, інтегральна характеристика, компетенції підприємства, стратегія.*

Інноваційний потенціал підприємства - це інтегральна характеристика комплексу економічних ресурсів, поточних і майбутніх здатностей та можливостей економічної системи здійснювати цілеспрямовану інноваційну діяльність через трансформацію сукупності ресурсів із врахуванням системи внутрішніх і зовнішніх факторів. Тобто, ІПП являє собою певне сполучення ресурсів, можливостей та компетенцій в інноваційній діяльності.

Термін «компетенції підприємства» доцільно визначити у двох площинах [1, с.24]: для позначення наявності навичок (знань) у певній сфері діяльності (або компетентність як така) і для позначення відповідності вимогам для виконання певного виду робіт або реалізації певного напрямку діяльності (або конгруентність). Тож, компетенції підприємства (організації) – це невід’ємна складова стратегічних активів сучасного підприємства, яка віддзеркалює комплекс колективного знання, досвіду та здібностей підприємства, що у поєднанні з унікальною технологією дозволяє створювати та підтримувати конкурентні переваги і збільшувати неповторну відмінність

підприємства у певному ринковому оточенні; під комплексом економічних ресурсів ми маємо на увазі кадрові, науково-технічні, виробничо-технологічні, фінансові детермінанти; під «можливостями» розуміється, що ІПП – це відкрита система, яка взаємодія із зовнішнім середовищем, яке також має суттєвий вплив на рівень інноваційного потенціалу (можливості попиту, нестабільність економічного середовища, відсутність єдиної державної політики тощо).

Такий підхід до визначення ІПП дає можливість:

- перш за все характеризувати ІПП як складну категорію, яка включає в себе сукупність «ресурсів», «можливостей», та «комpetенцій» економічного суб’єкта для здійснення інноваційної діяльності;
- характеризувати ІПП як відкриту систему, яка об’єктивно реагує на зміну зовнішнього середовища;
- визначити ІП не як статичний показник, а як динамічну категорію.

Компетенції повинні формуватися, будуватися таким чином, щоб за допомогою інноваційної стратегії підприємство могло досягти своїх стратегічних цілей. Однією з головних функцій інноваційного потенціалу є саме формування нових компетенцій (в тому числі ключових), переміщення існуючих та їх нова конфігурація[8, с.177].

Специфіка функціонування різних підприємств різних галузей накладає відбиток на їх інноваційну діяльність. Виходячи з цього, можна розглядати рівні ІП за такою ознакою, як інтенсивність інноваційних змін, які притаманні (характерні) організації.

ІІІ базового рівня притаманний підприємствам, комерційним результатом діяльності яких є інноваційний продукт чи інноваційні послуги, які можуть бути реалізовані у вигляді нових технологій, інформаційних програм тощо, які захищенні відповідними патентами, ліцензіями та іншими формами захисту авторських прав. Це вимагає від підприємства побудови всіх сфер діяльності навколо інноваційного процесу, який є базовим і визначає логіку

побудови всіх інших бізнес-процесів підприємства. Успішна діяльність таких підприємств можлива тільки за умови наявності всіх елементів ІП.

ІП підтримуючого рівня характерний для підприємств, які торгають кінцевим продуктом, якому притаманне періодичне оновлення характеристик, які мають для споживача ключове значення. Це не вимагає від підприємства проведення повного циклу інноваційного процесу, дозволяючи зосередити свої зусилля на розробці та впровадженні інновацій з метою удосконалення ключових характеристик своїх кінцевих продуктів або послуг. ІП концентрується на певному «симбіозі» створення інновацій всередині компанії та спроможності освоєння зовнішніх інновацій.

ІП порогового рівня характерний для підприємств, в вартості продукції яких інновації мають дуже незначну частку. Такі підприємства не потребують значних інвестицій в формування ІП і обмежуються купівлею інноваційних продуктів на стороні (як правило, такі інновації стосуються адаптаційних заходів, викликаних змінами у зовнішньому середовищі функціонування). Тому ІП таких підприємств полягає у вмінні організації швидко і ефективно впровадити інновації у господарську діяльність.

Значення інноваційного потенціалу для забезпечення ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємства вимагає пошуку нових шляхів його формування і розвитку. Управління формуванням ІП підприємства дозволить закласти фундамент його конкуренто-спроможності в довгостроковій перспективі та підвищити ефективність функціонування за рахунок формування компетенцій в ключових сферах його діяльності.

Література:

1. Близнюк Т. П. Проблемы формирования инновационного потенциала предприятий. *Бізнес Інформ*. 2011. №1 С. 21-26.
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібн. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 581 с.

Д.О. Заболотний,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Маркетинг»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Р.С. Зубков,
д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто альтернативні підходи розподілу витрат підприємства. Доведено що альтернативою традиційного підходу є управлінський підхід до розподілу витрат, що певною мірою знімає обмеження першого.

Ключові слова:виробництво, аналіз,планування, витрати, підприємство, розподіл, точка беззбитковості, управлінський підхід.

Стратегія та цілі підприємства, заплановані на конкретний період, є основою розроблення стратегічного плану, в якому визначається стратегічне становище підприємства на основі аналізу конкурентного зовнішнього середовища та внутрішніх особливостей підприємства. Найскладніший напрям діяльності підприємства - виробнича діяльність, її організація, планування й оперативне регулювання в просторі та часі.

Виробнича діяльність підприємств характеризується системою показників. Найістотнішими з них в умовах вільних ринкових відносин є такі, як попит на продукцію та обсяг виробництва, величина пропозиції й виробнича потужність підприємства, витрати й ціни на продукцію, потреба в ресурсах та інвестиціях, обсяг продажу та загальний дохід тощо.

Відомий французький вчений Б. Коласс [1, с. 225] стверджує: «гіпотези, що присутні в аналізі моделіCVP, значно обмежують інтерес до нього». Він

вказує на умови моделі: підприємство повинно продавати тільки один продукт (або декілька в постійних пропорціях); підприємство не робить запасів; ціна продажу не залежить від проданої кількості; чіткий розподіл затрат на постійні і змінні тощо.

Альтернативою традиційного підходу є управлінський підхід до розподілу витрат, що певною мірою знімає обмеження першого. Він передбачає два етапи розподілу:

1. Спочатку визначається частина постійних витрат, які точно можна виокремити і зарахувати на конкретний вид продукції;

2. Решта витрат, що важко визначити, розподіляється пропорційно обсягам реалізації (традиційним методом).

Управлінській підхід передбачає більш точний розподіл постійних витрат в умовах випуску декількох видів продукції і дозволяє визначати реальну величину порогу рентабельності окремих видів продукції.

При застосуванні цього методу досить широко керуються критерієм, який передбачає, що успішну роботу підприємства можна констатувати, якщо його поріг рентабельності низький, а погіршення фінансового стану підприємства, якщо відбувається ріст порогу рентабельності. Це дійсно так, але лише у випадку коли не змінюються масштаби підприємства. А коли обсяг продажу росте (розширюється і росте підприємство), обов'язково відбувається і збільшення постійних витрат. Так, зі збільшенням обсягів виробництва зростуть витрати на ремонт і обслуговування обладнання. Розширення виробництва призведе до появи орендної плати за нові приміщення, залучення до даткового персоналу (його оплату праці), росту витрат на рекламу і просування товарів [2, с.115].

Отже, при збільшенні розмірів підприємства значення порогу рентабельності зростає, що не можна оцінювати в даному випадку негативно. На різних етапах роботи підприємства поріг рентабельності різний, а незначні

зміни виручки від реалізації визивають суттєві зміни прибутку. В зв'язку з цим для успішної роботи підприємства, потрібно регулярно проводити аналіз порогу рентабельності і планування прибутку. При цьому доцільно виконувати декілька етапів [3]:

- розрахунок мінімально допустимого обсягу продаж - порогу рентабельності - в цілому по підприємству і за кожним видом продукції;
- розрахунок запасу фінансової стійкості. Це дозволяє оцінити наскільки реальний продаж перевищує мінімальний допустимий рівень. Ріст запасу стійкості свідчить про покращення фінансового стану підприємства, зниження - про необхідність коректування (зниження витрат, збільшення ціни реалізації, зміни пропорцій між продажем окремих товарів);
- визначення стабільності прибутку до змін обсягів продажу (розрахунок операційного левериджу);
- планування обсягів продажу.

Хоча для вітчизняних підприємств CVP-аналіз ще не є офіційно рекомендованим, і у зв'язку з цим поки що не досить широко використовується, він має значні переваги в процесі управління виробництва продукції, ефективно прогнозувати та планувати прибуток підприємства. Все це дає можливості підприємству в умовах реального ринкового господарювання збільшувати потенціал формування прибутку.

Література:

1. Великий Ю.М., Прохорова В.В., Сабліна Н В. Управління витратами підприємства: монографія. Х.: ІНЖЕК, 2009. 192 с.
2. Кобзій О.В. Актуальність необхідності динамічного планування діяльності підприємств у невизначених умовах. *Економіка промисловості*. 2010. № 1. С. 114-118.
3. Одінцова Т. CVP-аналіз як інструмент управління фінансовими результатами підприємства. *Фінансовий простір*. 2013. №1. С. 90-95

А.В. Завгородній,

д-р екон. наук, канд. фіз.-мат. наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та інформаційних
технологій Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУ

Досліджено зовнішньоторговельну діяльність Чорноморського економічного регіону. Визначено шляхи розвитку експортної діяльності регіону, а саме: через систему підтримки бізнесу для просування товарів, підвищення їх конкурентоспроможність, розвиток інфраструктури, впровадження інновацій, покращення умов для впровадження інвестицій, проведення валютої лібералізації, поліпшення податкового та митного регулювання.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіональні ринки, механізм реагування, Причорноморський економічний район, зовнішньоекономічна діяльність.

Економічні реалії України спрямовують все більше досліджень на використання практичних підходів світової розвитку практики щодо регіонального. Незважаючи на це, важливим елементом успіху такої практики є адаптація її до специфіки розвитку кожного з регіонів України.

Використання місцевих регіональних переваг для досягнення максимального економічного зростання та збільшення конкурентоспроможності економіки в практиці використовують Китай, Індія, Бразилія, ПАР, Індонезія та ін. З одного боку, це пов'язано з постійним успішним розвитком та розширенням регіональних ринків. З іншого боку, вирішення проблем конкретного регіону використовуючи загальнодержавний механізм реагування призводить до меншої продуктивності. За таких умов потрібно налагоджувати взаємодію на рівнях управління, які максимально наближені до населення регіону.

Сучасний господарський комплекс України складається з економічних систем регіонів, кожен з яких має свої особливості складу та розвитку. Реформування економіки країни неможливе без попереднього дослідження окремих регіонів.

До приморських регіонів належать одиниці адміністративного поділу України, які мають прямий вихід до моря та морські порти. З огляду на втрату контролю над частиною території, невизначений стан та порядок використання Керченської протоки посилюється значення саме тих областей, які мають прямий вихід до Чорного моря та діючих морських портів.

До Причорноморського економічного району крім Автономної Республіки Крим і міста зі спеціальним статусом Севастополь також входять Миколаївська, Одеська та Херсонська області, що підлягають дослідженню [4].

Аналізуючи імпорт товарів упродовж 1996-2018 рр. можна зробити висновок, що у Миколаївську область було ввезено приблизно однаковий обсяг товарів із країн СНД та країн ЄС. Середні частки складали 26,6 та 26,7% відповідно. У Одеській області переважав імпорт товарів із країн СНД, а у Херсонській – з країн ЄС. Товарна структура зовнішньоекономічних відносин дає змогу виявити ступінь розвитку економіки регіону. Найбільші обсяги експорту Миколаївської області у 2018 р. припадали на продукти рослинного походження (61,1% від загального його обсягу) та продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (26,1%). Імпортували до даної області переважно мінеральні продукти (30,9% від загального обсягу імпорту), механічне та електротехнічне обладнання (22,2%) та засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (13,5%) [1].

Основу товарної структури експорту Одеської області складали продукти рослинного походження – 46,8%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 14,6%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 10,9%. В загальному обсязі імпорту найбільша частка припадала на машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (17,4%), мінеральні продукти (12%), продукти рослинного походження (10,6%) [2].

До Херсонської області було ввезено у 2018р. найбільше продуктів рослинного походження – 39,9%, готових харчових продуктів – 14,5%, недорогоцінних металів та виробів з них – 12,0%. Імпортували до даної області

переважно механічне та електротехнічне обладнання. Питома вага даної товарної групи становила 53,3% від загального обсягу імпорту товарів до даної області [3].

Стан зовнішньоторговельної діяльності Причорноморського економічного району не є досконалим та вимагає визначення його подальших напрямків розвитку. В основу організації зовнішньоекономічної діяльності даного регіону в умовах глобалізації покладено знаходження балансу ефективного здійснення експортних та імпортних операцій. Постає питання нарощування зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі.

Основним фактором розвитку зовнішньоекономічної діяльності Одеського регіону є його прикордонне положення та розвиток партнерських відносин із сусідніми державами Східної Європи. Характеризуючи економіку області слід зазначити, що Одещина є приморським та прикордонним регіоном України, який розташований на перетині найважливіших міжнародних шляхів і має при цьому найбільшу серед областей України територію.

Другою важливою складовою експортного потенціалу є вигідне географічне розташування міста Миколаєва в центрі водних, автомобільних, залізничних та повітряних шляхів. Обласний центр має безпосередній вихід до Чорного моря, а через нього – до важливих ринків збути у країнах Туреччини, Південної Африки, Європи, Близького Сходу, Персидської затоки.

Херсонська область займає вигідне географічне положення і знаходиться на перетині транзитних транспортних коридорів. Сприятливим фактором економіко-географічного розташування області є її близькість до промислових центрів Донецького та Запорізького регіонів та виходу до Чорного, Азовського морів, Дніпро-Бугського лиману та річки Дніпро. Поряд з цим, агропромисловий комплекс Причорноморського району є добре розвиненим, в особливості сільське господарство. Тут культивуються такі рослини як озима пшениця, кукурудза, соняшник, просо, ячмінь, рис. Також вирощують

ефіроолійні (троянду, шавлію, лаванду), тютюн, а також цукрові буряки на півночі Одеської та Миколаївської областей. У Херсонській, Одеській і Миколаївській областях активно вирощують баштанні культури, розповсюджене овочівництво. Район є виноградною базою України. Серед галузей тваринництва розповсюджені свинарство, скотарство, вівчарство, бджільництво, птахівництво та шовківництво. В харчовій промисловості базові підприємства зосереджуються в олійно-жировій, молочній, консервній, м'ясо-молочній та виноробній галузях.

З метою підвищення ефективності експорту, необхідно стимулювати експорт товарів, в яких Україна має перевагу – зернові, чорні метали, насіння соняшнику та соняшникова олія, сировина. Взагалі для розвитку експортної діяльності регіону потрібно створювати систему підтримки бізнесу для просування товарів, підвищувати їх конкурентоспроможність, розвивати інфраструктуру, впроваджувати інновації, покращувати умови для впровадження інвестицій, провести валютну лібералізацію, поліпшити податкове та митне регулювання.

Тенденція Причорноморського регіону до нарощення товарних експортно-імпортних потоків має супроводжуватися стабілізацією політичної ситуації в країні. Південь України може стати реальним рушієм економічного розвитку, соціальної стабільності країни, при умові впровадження інноваційних підходів до процесу управління.

Література

1. Головне управління статистики у Миколаївській області. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
2. Головне управління статистики у Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
3. Головне управління статистики у Херсонській області. URL: <http://ks.ukrstat.gov.ua/>
4. Скупський Р. М., Зубков Р. С. Моніторинг регіональних проблем розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. *Вісник ХНАУ*. 2017. Вип. 4. С. 461–472.

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

CVP - АНАЛІЗ ЯК ПЕРЕДОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПЛАНУВАННЯ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ

Розглянуто CVP - аналіз як передовий інструмент планування обсягів виробництва продукції. Здійснено графічну інтерпретацію точки беззбитковості яка заснована на розв'язанні системи двох лінійних рівнянь

Ключові слова: виробництво, аналіз, планування, витрати, підприємство, точка беззбитковості, управління.

Як відомо, на фінансовий результат підприємства мають вплив ряд факторів, серед основних з яких можна виокремити: витрати, ціну, обсяг і структуру реалізованої продукції.

Простим і точним засобом визначення взаємозв'язку і взаємозалежності між цими факторами є методика аналізу співвідношень «витрати - обсяг - прибуток» (або CVP-аналіз; «Cost - Volume - Profit»). Цей вид аналізу вважається одним із найбільш ефективних засобів планування і прогнозування діяльності підприємства. Він дозволяє [2, с.92]:

- оптимізувати пропорції між змінними і постійними витратами;
- оптимізувати пропорції між ціною і обсягами реалізації продукції;
- мінімізувати підприємницький ризик;
- оцінювати та прогнозувати фінансові результати;
- виявляти резерви та забезпечувати достатній запас фінансової стійкості;
- обґрунтувати рекомендації по покращенню роботи підприємства.

Аналіз «CVP» на практиці досить часто називають аналізам точки беззбитковості. Під точкою беззбитковості розуміють таку виручку і такий обсяг виробництва, що забезпечує покриття усіх витрат підприємства і

отримання нульового прибутку. Точку беззбитковості в літературі також називають «критичною», або «рівноваги», або «мертвою», або «поріг рентабельності» (BEP - «break-evenpoint»).

Для розрахунку точки беззбитковості використовують три методи: графічний, рівняння і маржинального доходу. Обов'язкова умова для всіх методів - поділ витрат на змінні і умовно-постійні. Як відомо, постійні витрати не залежать від обсягу виробництва, а змінні - змінюються із зростанням (зниженням) обсягу випуску і продажу.

Графічний метод передбачає побудову графіка «витрати - обсяг - прибуток». (рис. 1). Точка беззбитковості на графіку - це точка перетину прямих, побудованих за значеннями валової виручки і сукупних витрат. У точці беззбитковості отримана підприємством виручка дорівнює його сукупним витратам, при цьому прибуток дорівнює нуль. Виручка, що відповідає точці беззбитковості є граничною виручкою. Обсяг виробництва (продажу) у точці беззбитковості є граничним обсягом виробництва (продажу). Якщо підприємство продає продукції менше граничного обсягу продажу, то воно зазнає збитків (зона збитку), якщо більше - має прибуток (зона прибутку) [3, с.252].

Графічна інтерпретація точки беззбитковості заснована на розв'язанні системи двох лінійних рівнянь.

$$\begin{cases} F = \text{const}; \\ MCV = k_{mcv} \times B. \end{cases} \quad (1)$$

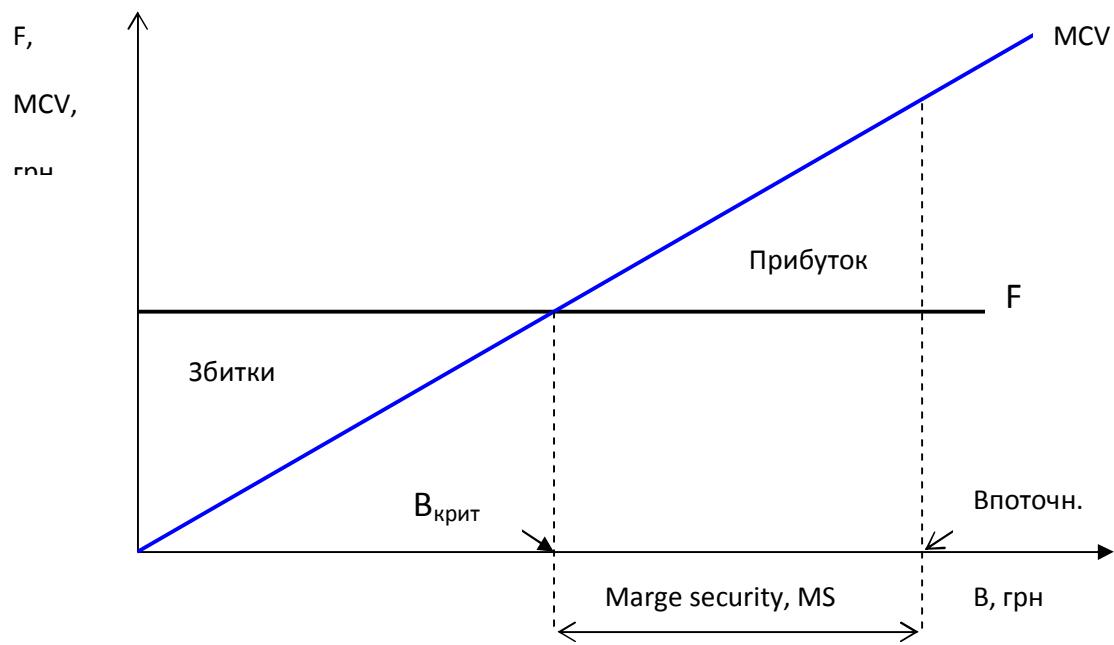

Рис. 1 – Графік точки беззбитковості

Модель «точки беззбитковості» (рис. 1) характерна для короткострокового періоду, протягом якого розмір постійних витрат і рівень цін на продукцію сталі. В довгостроковому періоді умови операційної діяльності підприємства дещо змінюються [1, с.243]: із зростанням обсягу реалізації продукції періодично зростають постійні витрати (збільшується число машин і устаткування, що використовується, ростуть амортизаційні відрахування і т. д.), змінюється ціна на продукцію. Характерно веде себе виручка від реалізації: із зростанням обсягів реалізації спочатку відбувається ріст виручки, з певного моменту насичення ринку темпи росту виручки зменшуються. Всі ці зміни впливають на формування прибутку і трансформацію моделі «точки беззбитковості» в довгостроковому періоді.

Література:

1. Ноздріна Л.В., Ящук В.І., Полотай О.І. Управління. Київ: ЦУЛ, 2010. 432с.
 2. Одінцова Т. СVP-аналіз як інструмент управління фінансовими результатами підприємства. *Фінансовий простір*. 2013. №1. С. 90-95
 3. Проказа Т.В. Теоретичні засади фінансового планування та прогнозування. *Економіка промисловості*. 2011. № 2. С. 250-256.

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ РЕСТОРАНУ

Розглянуто інноваційні форми організаційної структури ресторану. Запропонована програма, яка передбачає допомогу в створенні та розвитку бізнесу, реклами, виробничої технології, маркетингових дослідженнях.

Ключові слова:ресторан, франчайзинг, ризик, готель, бізнес, розвиток.

Створити в умовах конкуренції підприємство ресторанного або готельного господарства, фірмову мережу дуже важко. Тому найбільшу популярність здобувають франчайзингові мережі в ресторанному господарстві та колективний бізнес готельних мереж. Багато хто з вітчизняних і закордонних вчених-економістів приділяли увагу даній проблемі та висували різні точки зору щодо розвитку сучасних форм організації і роботи у ресторанному та готельному бізнесі [5, с.8].

Франчайзинг – організація ресторанного або готельного бізнесу, коли власник торговельної марки (франчайзер) дозволяє іншій фірмі (франчайзі) її використовувати для виконання узгоджених умов.

Франчайзинговий пакет для закладу ресторанного господарства – це бізнес-структуря з визначеною концепцією, асортиментом продукції, послуг, які дозволяють організовувати підприємницьку діяльність з мінімальним ризиком. У готельній індустрії франчайзер створює якісний продукт та передає його компанії, яка володіє готелем. Майже 80% готельних підприємств світу керуються договорами франчайзингу. За організаційними формами франчайзинг може мати різновиди, а саме: 1. Торговий франчайзинг, коли передається право франчайзі лише на використовування ім'я. 2. Франчайзинг продажу продукції, коли франчайзі передається право продажу продукції на

підставі ліцензії. 3. Чистий франчайзинг, який передбачає комплексне обслуговування у вигляді не лише торгового франчайзингу та франчайзингу продажу, а додатково ще надається консультативна допомога. Франчайзинг ще визначається і як система співробітництва великого та малого підприємництва. Франчайзером може стати фірма за наявності успішної формули бізнесу, яка пройшла пробне функціонування; власного торговельного знаку, ноу-хау в галузі технології або організації діяльності; запатентованого інтелектуального продукту, системи навчання персоналу, сформованої операційної системи діяльності підприємства. Застосування франчайзингу може надавати переваги та викликати недоліки.

Переваги франчайзингу: можливість стати бізнесменом під час підтримки досвідченого франчайзера; досвід та методи роботи; придбання репутації серед споживачів за рахунок ведення бізнесу під фірмовим брендом; можливість залучатися до результатів широкомасштабних рекламних акцій, маркетингових досліджень, які проводяться франчайзером; гарантованість постійного постачання підприємства сировиною, напівфабрикатами; можливість придбання основних фондів у франчайзера шляхом лізингу; просування на міжнародний ринок.

Таким чином, франшиза – це програма, яка передбачає допомогу в створенні та розвитку бізнесу, реклами, виробничої технології, маркетингових дослідженнях. Придбання франшизи і є найпростішим способом придбання торгової марки [2, с. 76].

Недоліки франчайзингу: постійна потреба виплати роялті; менша самостійність у бізнесі; погіршення стану на ринку у випадку продажу франчайзером свого бізнесу.

Франчайзер постійно проводить у мережі своїх підприємств моніторинг діяльності, розробляє нові системи функціонування підприємств, асортиментну політику, довгострокові рекламні програми, займається підготовкою персоналу. Він також здійснює контроль якості продукції та послуг, які надають його

підприємства. Важливим елементом контролю якості продукції та послуг є проведення анкетування споживачів. Інформація, що отримується внаслідок анкетування, аналізується. На підставі проведеного аналізу анкет розробляються заходи з удосконалення роботи підприємства.

Спостерігається тенденція підвищення попиту на продукцію та послуги підприємств, які входять до складу франчайзингових мереж, зростає кількість підприємств ресторанного господарства з предметною спеціалізацією основного виробництва. Можна прогнозувати у найближчий час формування національних мереж за рахунок консолідації на ринку (наприклад: PremierHotels) та активне входження на ринок України закордонних готельних мереж, які зможуть інвестувати значні засоби у будівництво нових готелів, а також реконструкцію старих готелів, що дозволить покращити сервіс готельних послуг та знизити ціни до середньоєвропейських.

Але розвитку цієї форми бізнесу заважає відсутність інфраструктури з обслуговування бізнесменів – учасників франчайзингу. Про це свідчать і публікації відомих авторів, які також не дають повного уявлення про франчайзингові мережі у туристському бізнесі [2, 3, 4].

Література:

1. Белоус В. Координация в государственном правлении Украины. *Персонал*. 2000. № 6. С. 29-31.
2. Борисова О.В. Показники ефективності інноваційної політики підприємств ресторанного господарства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: [зб. наук. праць]*. Харків: ХДУХТ, 2009. С. 72-77.
3. Горник В. Концепція та система управління інноваційним розвитком промисловості України. *Вісник НАДУ*. 2004. № 4. С. 168-174.
4. Гринев В. Ф. Инновационный менеджмент К.: МАУП, 2000. 148 с.
5. П'ятницька Г., Григоренко О. Сучасні проблеми інноваційного розвитку ресторанного господарства України. *Вісник КНТЕУ*. 2005. № 1. С. 5-11.

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Проаналізовано міжнародний досвід забезпечення зайнятості населення. Розглянуто демографічний фактор який є визначальним для динамічного розвитку суспільства.

Ключові слова: зайнятість, забезпечення, безробіття, динамізація, політика.

Європейська стратегія в галузі зайнятості важлива як «методична лабораторія» ЄС, тому що тут вперше було застосовано «метод відкритої координації» (МВК). Суть його полягає в тому, що на підставі спільних європейських уявлень про цілі (у даному випадку - орієнтирів в сфері політики зайнятості) розробляються національні плани дій, які Комісія та Рада коментують в щорічному Спільному звіті. При цьому Комісією розробляються специфічні для відповідних країн рекомендації, однак механізмів введення санкцій немає.

Подовжити і поліпшити трудове життя можна шляхом оптимального поєднання періодів роботи, навчання та часу, присвяченого дітям та людям похилого віку. Це передбачає забезпечення гнучкості в організації праці та соціального захисту протягом усього життєвого циклу людини;

- заохочення соціальної інтеграції, здійснення інвестицій у дітей та молодь. Нинішня соціальна політика особливу увагу приділяє літнім людям і стабільності пенсійного забезпечення, однак не можна ігнорувати той факт, що в сьогоднішній Європі значна частина молодих людей, які в майбутньому стануть відігравати провідну роль у суспільстві, стикається з ризиком бідності[2];

- динамізація демографічних процесів. Світовий досвід підтверджує, що демографічний фактор є визначальним для динамічного розвитку суспільства.

Відповідно, ЄС має надати імміграційній політиці більш селективний і інтегрований характер, заохочувати молоді пари до народження будь-якої кількості дітей;

- забезпечення якісного управління соціальною сферою в кожній з країн ЄС, беручи до уваги відмінності між ними, особливо після розширення складу членів Євросоюзу.

У розширеній Європі набирають чинності тенденції до збільшення диференціації в зарплатах і безробіття. Відповідно, виникає необхідність в альтернативних або компенсаційних стратегіях, таких як субсидування зарплат, пов'язаних з підвищеннем кваліфікації, розширенням громадської зайнятості (якщо, звичайно, не приймати високий рівень соціальної нерівності як даність). Але для здійснення подібних заходів потрібно простір для фіiscalно-політичних маневрів. Європейська інтеграція впливає на можливості маневрування посиленням податкової конкуренції в рамках ЄС, забороненою на надмірне фінансування заборгованості (не більше ніж 3% ВВП) [1].

Ці правила знижують можливості швидкого зростання бідних держав-членів ЄС. В якості компенсації ЄС пропонує останнім сприяння регіональному розвитку -політику з'єднання, яка повинна підвищити потенційну продуктивність розміщення виробництва в бідних регіонах шляхом поліпшення мезоекономічного середовища (інфраструктури, освіти і т.д.).

Що стосується державних товарів та послуг, вони можуть використовуватися всіма незалежно від внеску в їх фінансування, що, як правило, призводить до перерозподілу на користь більш бідних верств населення. Проте тенденція, посилено підтримувана в ЄС, спрямована на приватизацію цих послуг. В одних сферах

- енергетика, зв'язок, громадський транспорт, досягнуто значне просування, в інших

- приватні пропозиції конкурують з державними або доповнюють їх (наприклад, виховання / репетиторство, охорона здоров'я / медикаменти і т.д.). Ефективність від перерозподілу зменшується у зв'язку з тим, що субсидування

бідних споживачів з інших джерел не відбувається.

Крім того, і державні установи, які пропонують свої послуги, залежать від поставок з приватного сектора, на які, як правило, повинен оголошуватися загальноєвропейський тендер. Якщо «приватники» з декількох держав-членів ЄС пропонують свої товари або послуги, то виникає потреба не тільки в європейському регулювання, а й у встановленні відповідної компетенції ЄС. У кращому випадку конкуренція, що виникає в такий спосіб, змушує здешевлювати та / або підвищувати ефективність надання державних (або колишніх державних) товарів або послуг. Однак найчастіше конкурентний тиск з-за вимушеного зниження витрат ставить під загрозу як дохід і умови праці в організаціях, що пропонують такі товари (послуги), так і якість, а також асортимент пропозицій.

Література:

1. Донченко, Т. О. Концептуалізація поняття зайнятості молоді в Україні URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Использование европейского опыта для повышения эффективности социальной политики в Украине. URL: http://experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=34566

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СПЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто організація міжнародних спільних підприємств як засіб активізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Розглянуто чинники які впливають на масштаби, динаміку та результативність міжнародної підприємницької інвестиційної діяльності.

Ключові слова: спільні підприємства, міжнародні підприємства, розвиток, підприємство-учасник, ресурси, інноваційно-інвестиційна діяльність

Створення динамічної соціальної системи відкритої економіки, одним із завдань якої є активізація участі в процесі міжнародного кооперування, стає необхідним атрибутом та цільовою функцією побудови відкритого суспільства,

передумовою вирішення складних і суперечливих завдань українського розвитку.

Змістовним наповненням міжнародної промисловості кооперації в сучасних умовах є спільне виготовлення складної, технологічної, наукомісткої продукції зі спеціалізацією (надетальною, повузовою) окремих суб'єктів виробництва. Міжнародне кооперування відбувається на базі довготермінових договірних відносин, які передбачають безпосередні постійні виробничі та/або науково-технічні, конструкторсько-впроваджуvalальні зв'язки між партнерами двома або більшою кількістю різнонаціональних юридично та функціонально незалежних одна від одної господарських структур. Змістом їх спільної діяльності є спеціалізоване виробництво, що дає змогу їм підвищувати продуктивність праці та збільшувати сукупні обсяги виробництва.

Особливого розвитку кооперування набуло у сфері створення великих технічних об'єктів, складних машин, високотехнологічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах. В одному і тому самому коопераційному ланцюгу, навіть у технологічному процесі, діюча коопераційна модель може поєднувати риси і національної, й інтернаціональної взаємодії, як, скажімо, у випадку міжнародного обміну деталями, вузлами у разі наявності, принаймі в одного кооперанта, національних субпідрядників.

Щодо юридичного аспекту виробничої кооперації, то найчастіше вони існують у формі міжнародних спільних підприємств. Міжнародні спільні підприємства (МСП) - одна з найпрогресивніших комплексних форм довготривалого економічного, науково-технічного та виробничого співробітництва, що ґрунтуються на об'єднанні різнонаціональних капіталів і доповнюють традиційні торговельно-економічні відносини. Формування власності у створенні МСП дає змогу враховувати інтереси всіх співзасновників, сприяє їх взаємодії з метою безперервного вдосконалення виробничої бази, застосування нових технологій, зростання якості продукції, її оновлення задля поліпшення кінцевих результатів спільної діяльності.

На масштаби, динаміку та результативність міжнародної підприємницької

інвестиційної діяльності впливає сукупність багатьох взаємопов'язаних чинників, під впливом яких формуються відповідні стратегічні орієнтації країн базування та приймаючих країн, які відтак впливають на мотивацію безпосередніх партнерів. Розглядаючи спільне підприємництво з погляду його внутрішньої структури, матеріалізованої у результатах діяльності, можна виокремити в ньому два аспекти:

- спрямування на задоволення потреб, які сприяють економічному розвитку приймаючої сторони, його прогресу, тобто спрямування на самоутвердження як ефективної форми діяльності;
- спрямування на перетворення, зміни суспільного виробництва, більшої кооперації й інтернаціоналізації економік, створення широких ефективних можливостей для вивезення технологічних процесів, ефективного обслуговування міжнародних економічних процесів суспільства (допомога у прискоренні процесу влиття національних економік у міжнародний поділ праці та світовий ринок) [31, с.88].

Залучення і використання іноземних інвестицій створенням спільних підприємств є водночас і засобом виходу держави із самоізоляції, а також зарахування її до системи міжнародного поділу праці. Іноземні інвестори зацікавлені у створенні СП. Це зумовлюється можливістю отримати більший доступ до внутрішнього ринку країни, на якому розташовується СП, ніж за умов імпорту, який стримується нестачею вільноконвертованої валюти. Доступнішими стають для інвесторів і ресурси цієї країни.

Кінцева мета створення спільних підприємств полягає переважно у прагненні одержати синергетичний ефект від взаємодії активів двох або більшої кількості установ, розташованих у різних країнах і спроможних поєднати свої зусилля і технологічні можливості задля досягнення максимальної користі від виробництва.

Виробничі підприємства кооперують свою діяльність для виробництва складної, технологічної, наукомісткої продукції, особливо у сфері створення

великих технічних об'єктів, складних машин, високотехно-логічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах. Створенню спільних підприємств сприяють різні чинники як для експортерів, так і для імпортерів капіталу. У виграші знаходиться і економіка держави, яка отримує вклади іноземного капіталу та новітні світові технології.

Література:

1. Кизима Т. Спільне підприємництво: проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка України: політико-економічний журнал*. 2005. № 7. С. 88.

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досліджено питання, які пов'язані з потребами підприємства у організації маркетингових досліджень. Особлива увага приділена видам маркетингових досліджень, їх формам, проблемам і перспективам впровадження.

Ключові слова: маркетинг, маркетингові дослідження, ринок, попит, концепції маркетингу, ціноутворення, глобалізація

Одержано у результаті маркетингових досліджень інформація дозволяє зрозуміти, яким чином виробники повинні організовувати збут своєї продукції, як треба проводити кампанію з просування на ринок нових товарів тощо.

Визначимо основні особливості маркетингових досліджень, до яких зараховано:

1. Систематичний характер, що дозволяє створювати та використовувати актуальну базу даних для прийняття маркетингових рішень на різних часових періодах і рівнях управління підприємства.

2. Посedнання сукупності маркетингових дій у єдину технологію управління, що означає проведення всіх процедур маркетингового дослідження

від визначення проблеми до контролю виконання рекомендацій щодо її вирішення.

3. Різноманітність джерел надходження даних, що пояснюється багатогранністю маркетингової діяльності підприємства.

4. Можливість використання результатної інформації для прийняття управлінських рішень на різних рівнях і сферах керуючої системи підприємства.

5. Проведення факторного аналізу даних для прийняття альтернативних варіантів рішень щодо оцінювання досліджуваних параметрів на поточний момент часу та прогнозування їх значень у майбутньому.

6. Результати маркетингових досліджень можуть зумовити змінення цілей і місії підприємства.

Зарубіжна практика проведення маркетингових досліджень [1, 2, 3] свідчить про наявність таких сучасних тенденцій:

- доступність комерційних баз даних, включаючи синдикативну інформацію, що забезпечує скорочення трудомісткості процесу збирання та оброблення інформації;
- застосування новітніх технологій збирання й оброблення даних, які засновані на використанні технічних засобів вимірювання;
- погіршення вигляду опитування серед опитуваних, що зумовлено розширенням напрямів і зростанням масштабів маркетингових досліджень;
- широке розповсюдження бенчмаркетингу як напряму маркетингових досліджень, спрямованого на обґрунтування підприємницької стратегії, заснованої на кращому досвіді партнерів і конкурентів на різних рівнях господарювання, в тому числі міжнародному;
- загострення етичних проблем, зумовлених об'єктивністю проведення досліджень, конфіденційністю, відсутністю фальсифікації та достовірністю інтерпретації одержаних результатів, небезпекою просування недоброзических товарів тощо;

- глобалізація маркетингових досліджень, яка вимагає їх проведення у різних країнах світу та розроблення типових рекомендацій з урахуванням тенденцій на світовому ринку тощо.

Враховуючи сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні, який супроводжується перетворенням вітчизняних підприємств у вільних товаровиробників, що діють у конкурентному середовищі, необхідність впровадження маркетингових досліджень у систему управління визначається такою їх роллю:

- по-перше, можливістю забезпечення процесу управління діяльністю підприємства достовірною інформацією про стан його внутрішнього та зовнішнього маркетингового середовища;
- по-друге, зменшенням рівня ризику, що супроводжує прийняття управлінських рішень на підприємстві, та зростанням ступеня якості вирішення проблем споживачів;
- по-третє, чітким окресленням ділових ситуацій на кожному етапі пошуку оптимальних управлінських рішень;
- по-четверте, сприянням розумінню цілей і місії підприємства на поточному та стратегічному періодах часу;
- по-п'яте, підвищенням результативності та ефективності маркетингової діяльності тощо. Слід зазначити, що в Україні в останні роки спостерігається тенденція до активізації інтересу вітчизняних підприємств до організації та проведення маркетингових досліджень.

Література:

1. Класифікація маркетингових досліджень інновацій машинобудівних підприємств. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал.* 2013. № 2 (7). С. 111-117. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
2. Нянько В. М. Сутність, значення та місце маркетингових досліджень у системі маркетингу машинобудівних підприємств. *Сталий розвиток економіки Всеукраїнський науково – виробничий журнал.* 2010 №1 С. 135-139 URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_1/135.pdf
3. Погребняк Л. Маркетингові дослідження як основа вибору виробничої орієнтації URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ae/2009_3-4/pdf/09plxpoc.pdf

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ НЕДОЛІКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досліджено питання, які пов'язані з потребами підприємства у організації маркетингових досліджень. Особлива увага приділена видам маркетингових досліджень, їх формам, проблемам і перспективам впровадження.

Ключові слова: маркетинг, маркетингові дослідження, ринок, попит, концепції маркетингу, ціноутворення, глобалізація

Формування ринку маркетингових досліджень відбувається досить повільно і характеризується особливостями порівняно з зарубіжним, до яких зараховано: відсутність розгалуженої інфраструктури та висококваліфікованих спеціалістів; висока питома вага зарубіжних клієнтів у вітчизняних спеціалізованих маркетингових організаціях; невисокий рівень попиту на маркетингові дослідження з боку національних виробників і висока частка посередницьких, рекламних і державних організацій.

Велика частина фахівців маркетингові дослідження розглядають більш широко, як дослідження маркетингу, тобто його методології, інструментарію і прийняття маркетингових рішень. Таким чином, вважається, що якщо дослідження ринку - це систематичний і методичний, поточний чи випадковий пошук ринку, чи ефективного поводження на ньому, то маркетингове дослідження - це вся діяльність зі збору й узагальнення інформації для прийняття маркетингових рішень, що обумовлені процесом і функціями всякого бізнесу і, як його основного елемента, маркетингової діяльності [1, с. 76].

Серед загальних недоліків в організації маркетингової діяльності можна назвати такі:

- відсутність єдиного методологічного підходу до маркетингової концепції компаній;
- орієнтацію керівництва компанії на застарілі маркетингові концепції «інтенсифікації комерційних зусиль» і «удосконалення виробництва»;
- відсутність єдиної служби маркетингу на підприємстві й цілеспрямованої діяльності в області управління маркетинговою діяльністю;
- відсутність ясних стратегічних цілей і планів компанії та лінійних підрозділів;
- недостатня діяльність компанії в області реклами і стимулювання збуту;
- відсутність налагодженої системи "зворотного" зв'язку з покупцями товарів і послуг компанії;
- відсутність єдиної політики в області розвитку й удосконалення товарів і послуг компанії, а також їх торгових марок [8, с. 160].

З методологічної точки зору причиною усіх наведених недоліків є нерозуміння й ігнорування керівництвом компанії ролі й місця маркетингу та маркетинг-менеджменту в управлінні підприємством. Головним і вирішальним заходом щодо подолання сформованої ситуації повинно бути формування єдиної служби маркетингу, що складається із фахівців-маркетологів досить високої кваліфікації.

При підборі фахівців у знов сформовану службу маркетингу, варто звернути досить велику увагу на професійну підготовку й універсальність навичок нових співробітників. Створеній службі маркетингу, крім чисто маркетингових проблем, прийдеться вирішувати питання, пов'язані з перерозподілом функціональних обов'язків і структурних взаємин усередині компанії, вести роз'яснювальну роботу серед співробітників про роль і місце маркетингу в сучасній ринковій економіці [4].

Пріоритет, організація і грамотне проведення заходів щодо реклами і стимулювання збуту дозволить компанії істотно збільшити власний валовий

дохід, а службі маркетингу – «виводити» власну необхідність і ефективність, і покрити первинні витрати на власне формування та утримання.

Використання методів маркетингу дозволяє тісно стикувати інтереси і цілі підприємництва, окремих господарюючих структур із громадськими цілями та інтересами, що в кінцевому результаті сприяє зниженню ризику банкрутства.

Удосконалення маркетингової стратегії підприємства полягає в тому, щоб у відділі маркетингу були сконцентровані фахівці у галузі інформатики, економіки, рекламних технологій, організувати на підприємстві раду з маркетингу, був чітко розроблений комплекс маркетингу й у використанні стратегічного планування.

Отже, маркетингові дослідження включають певний алгоритм дій, якого необхідно дотримуватися для того, щоб отримати потрібну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень. Саме від нього залежить, наскільки ефективно і швидко буде працювати система маркетингових досліджень підприємства.

Література:

1. Белер Г. Методы исследования рынка: научное издание; пер. с нем.: В.М. Бирюкова, С.С. Димитрова. Харьков: Гуманитарный центр, 2013. 294 с.
2. Зозулев А.В., Солнцев С.А. Маркетинговые исследования: теория, методология, статистика: учеб. пособие. Киев: Знання, 2008. 643 с.
3. Старостіна А.О. Маркетингові дослідження національних і міжнародних ринків: підручник Київ: ТОВ «Лазарит-Поліграф», 2012. 480 с.

Р.С. Зубков,
д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОБОТИ СЛУЖБИ БРОНЮВАННЯ В ГОТЕЛІ

Розглянуто особливості використання сучасних інформаційних технологій для розвитку туристичної галузі. Проведено дослідження напрямів застосування сучасних маркетингових технологій в управлінні підприємствами туристичного бізнесу.

Ключові слова: туристична індустрія, туристичні послуги, інформаційні технології, готель, служба бронювання, автоматизовані системи.

На сучасному етапі розвитку суспільства інформація є основним його фактором. В той же час вона виступає і продуктом діяльності людини. Неабиякою є роль інформації в глобалізації суспільних процесів, активній інтеграції України у світову економічну систему. То ж не дивно, що інформаційним складовим будь-яких процесів приділяється посиленна увага. Туристичний бізнес не є винятком. Від повноти, точності, достовірності, оперативності та доступності інформації в значній мірі залежить ефективність туристичного бізнесу, успішність просування туристичного продукту на національний та міжнародний ринок.

Туристична індустрія вважається однією з найбільш прибуткових галузей економіки в світі і з кожним роком її вплив на економіку країни все більше і більше посилюється.

В умовах глобалізації значно зростає роль інформаційних технологій як важливого інструменту в підвищенні ефективності управління підприємствами. Специфічні особливості створення та реалізації туристичних послуг (велика кількість учасників та значна їх географічна роз'єднаність, розгалужена система взаємовідносин суб'єктів туристичного ринку, територіальна диференціація туристичного продукту, віддаленість місця реалізації туристичних послуг від місця їх споживання) обумовлюють необхідність підвищення рівня забезпечення системи управління сучасними інформаційними технологіями (ІТ).

Таким чином, використання сучасних інформаційних технологій для розвитку туристичної галузі є запорукою виживання в жорсткій конкурентній боротьбі і, одночасно, конкурентною превагою як окремого підприємства, так і туристичного комплексу в цілому. Інформаційні технології дозволяють туристичним підприємствам досліджувати стан і розвиток попиту на ринку, використовувати більш економічні канали просування продуктів; забезпечують простий та швидкий для споживача спосіб придбання послуг, високий рівень

обслуговування та утримання клієнтів, що сприятиме скороченню витрат завдяки більшій ефективності внутрішніх операцій та комерційних процедур.

Інформаційний і туристичний ринки повинні задовольняти потреби всіх категорій споживачів, які бажають отримати туристичну послугу, а держава - підтримувати і сприяти розвитку як традиційних туристичних підприємств, що орієнтуються на клієнтів, які надають переваги особистому спілкуванню під час придбання послуги, так і віртуальних фірм, які можуть задоволити потреби клієнтів, що надають переваги Інтернет-технологіям.

Подальші наукові розробки будуть спрямовані на дослідження напрямів застосування сучасних маркетингових технологій в управлінні підприємствами туристичного бізнесу. Провідним постачальником новітніх рішень в області інформаційних технологій, резервування, бронювання, авіаперевезень та електронної комерції для світової індустрії туризму є GDS «Amadeus». Останнім часом ця глобальна система активно виходить на український ринок туристичних послуг, але використовується невеликою кількістю туристичних фірм України. Широке розповсюдження системи Amadeus та впровадження систем Galileo, Sabre, Worldspan у туристичну галузь України дозволить підприємствам суттєво скоротити час на обслуговування клієнтів, забезпечити резервування в режимі он-лайн, знизити собівартість послуг, оптимізувати формування маршруту туристів за ціною, часом польоту та іншими завданнями та значно підвищити якість туристичних послуг.

Світовий досвід свідчить, що для будь-якої туристичної фірми фактором, що визначає успіх її діяльності на туристичному ринку, є час обслуговування клієнтів. Виграє той, хто має можливість надати клієнтові весь комплекс послуг у режимі он-лайн. Можливість ведення бізнесу в подібному режимі прямо пов'язана з тим, яким чином організований обмін інформацією між турагентом і туроператорами, турагентом і туристом. Бронювання агентом послуг у туроператора є центральним у загальній технології обслуговування клієнта. Адже від того, чи зуміє туроператор підтвердити заявку агента в присутності

клієнта, залежить все подальше відношення клієнта до агента і послуг, які він надає.

Література:

1. Мельниченко С.В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика: монографія К.: КНТЕУ, 2008. - 493 с.
2. Модченко А. Бізнес та інформація К., 2010. 450 с.
3. Сайт глобальной системы бронирования Amadeus. URL: <http://www.amadeus.ru>
4. Соловьев А.А. Интернет как средство развития туризма в Крыму. *Культура народов причерноморья*. 2008. №137. С. 130-133.

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СУТНІСТЬ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СВІТОВІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Проаналізовано тенденцію щодо створення спільних підприємств в Україні. Розглянуто механізми створення спільного підприємства. Доведено що підприємства з іноземним капіталом є прогресивною формою господарювання, інструментом формування ринкових відносин в економіці України

Ключові слова:спільні підприємства, створення, розвиток, підприємство-учасник, ресурси

Створення спільних підприємств на теренах нашої держави є достатньо актуальним явищем і потенційно привабливим, оскільки саме вони створюють значні джерела фінансових ресурсів для подальшого інвестування, передбачають обмін технологіями, досвідом, тим самим стимулюючи процес виробництва і створюючи конкурентоспроможну продукцію, яка б користувалася попитом на міжнародних ринках.

Спільні підприємства (СП) - це господарські підприємницькі структури, які утворюються різнонаціональними засновниками та характеризуються наявністю спільного майна, спільним управлінням та спільним розподілом прибутку й ризику [1,с.143].

Доцільність створення СП зумовлюється рядом переваг: обмеження підприємницького ризику; єдиною можливістю проникнення іноземної фірми на місцевий ринок, забезпечення зв'язків з місцевими постачальниками, органами влади, банківськими структурами; кооперуванням фінансових та матеріальних ресурсів партнерів, що формують оптимально поєднану матеріально-технічну базу, яку не спроможні самостійно створити ні вітчизняні, ні іноземні учасники; гарантуванням високої соціальної ефективності співробітництва [2,с.149].

Зазвичай, розглядають 3 основні типи спільних підприємств, а саме: а) за участю лише приватного капіталу (переважно в розвинутих капіталістичних країнах); б) за участю приватних фірм і державних підприємств й організацій (цей варіант розповсюджений при створенні СП у країнах, що розвиваються); в) за участю національних і міжнародних організацій.

При створенні спільного підприємства кожне підприємство-учасник шукає зиск у даному співробітництві, тобто переваги для суб'єктів такого виду партнерства полягають у: обміні технологіями, досвідом (управлінським, організаційним, виробничим і т.д.), ідеями; отриманні доступу до додаткових фінансових, матеріальних й людських ресурсів; у заміні нераціональної структури імпорту продукції; розвитку міжнародних зв'язків тощо.

Визначення сфери діяльності майбутнього СП передбачає глибоке розуміння можливостей підприємства, потреби в товарах та послугах на світових ринках, знання динаміки цін на сировину і матеріали, що будуть використані в процесі виробництва [3,с.189]. Враховуючи сьогоднішню економічну ситуацію в Україні, найбільш доцільним виступає створення лізингових СП, які спеціалізуються на орендних операціях, або створення багатогалузевих підприємств за типом концернів (сировина, напівфабрикати, кінцева продукція) [3,с.197]. Спільні підприємства у науково-дослідній сфері допомагають об'єднати досвід і результати наукових, проектних розробок для створення нових продуктів, «ноу-хай», устаткування і т.п. Спільні підприємства

залишаються поширеними у виробничій сфері, оскільки така форма кооперації має на меті об'єднати іноземного інвестора, який є власником технології, має певний досвід організації виробництва з місцевим партнером, який володіє сировиною, робочою силою таким чином, щоб даний процес був результативним і ефективним. На сьогодні в Україні СП поширені у сфері закупівель. Вони створюються з метою придбання більш дешевої сировини, комплектуючих, напівфабрикатів на місцевому ринку, які використовують в подальшому у виробництві на підприємствах закордонного партнера. Проте найбільшого поширення набули СП у збутовій сфері. Їх мета - освоїти нові ринки збуту як у країні місцезнаходження СП, так і в третіх країнах. Комплексні СП передбачають сполучення декількох різних видів діяльностей.

Проаналізувавши тенденцію щодо створення спільних підприємств в Україні, можна стверджувати, що обсяг іноземних інвестицій, вкладених в економіку України, залишається незначним, оскільки до сих пір відсутні надійні інструменти захисту інвесторів від можливості втрати частини інвестицій, відбуваються постійні зміни в законодавстві, що не сприяє потоку грошових ресурсів до національної економіки, потенційні інвестори мало проінформовані щодо можливостей інвестування, існують певні труднощі в отриманні кредитів зі сторони іноземних суб'єктів інвестування, процедура юридичного оформлення інвестицій недосконала, система податків є зависокою і неприйнятною для інвесторів, не приділяється достатня увага питанням політичного та страхового ризиків.

Таким чином, підприємства з іноземним капіталом є прогресивною формою господарювання, інструментом формування ринкових відносин в економіці України. Вони, як форма міжнародного співробітництва, мають вагомий вплив на інтеграційні процеси у світову систему господарювання.

Література:

1. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. К.: КНЕУ, 2004. 273 с.
2. Дмитренко А.В. Роль спільних підприємств з іноземними інвестиціями у розвитку економіки України. *Економічний форум*. 2011. 3. С. 148-157.
3. Варналій З.С. Основи підприємницької діяльності. К.: Знання-Прес, 2007. 239 с.

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ

Запропоновано уdosконалити систему планування обсягів виробництва продукції на промисловому підприємстві шляхом розроблення моделі оцінювання стабільності плану для забезпечення певного рівня доходу за умов невизначеності логістичних параметрів..

Ключові слова:виробництво, планування, витрати, підприємство, попит, облік, управління.

Уdosконалити систему планування обсягів виробництва продукції на промисловому підприємстві можливо шляхом розроблення моделі оцінювання стабільності плану для забезпечення певного рівня доходу за умов невизначеності логістичних параметрів.

Ефективність плану залежить від адекватності відображення поточного стану системи планування, її структури та способів функціонування. Таким чином план є результатом пізнання властивостей і закономірностей розвитку економічної виробничої системи, а оптимальний план є цілеспрямованим вибором значень керованих параметрів та характеристик системи з множини можливих значень. Під час виконання планів можлива зміна зовнішніх або (i) внутрішніх умов (можливостей) виконання плану чи варіація обсягів та номенклатури продукції, що випускається. Це потребує перебудови і пристосування планів до нових умов. Можливості реагування на зміни визначаються певним набором функціональних та структурних характеристик системи, які є керованими. Таким чином, при побудові плану можна тим чи іншим способом змінити функціональні структурні характеристики системи в потрібному напрямі [2].

Плани, які прийняті до виконання і перебувають на різних стадіях реалізації, набувають властивості інерційності, разом з тим можливості маневрування значно скорочуються, тому важливо передбачити майбутню інерційну поведінку. При виборі варіанта плану можна маневрувати способами функціонування та інтенсивностями використання способів.

Здатність плану до певних «деформацій» без суттєвої втрати можливості реалізації кінцевої мети називається еластичністю. Існують різні способи визначення властивості еластичності плану, один з них базується на оцінці ступеня впливу забезпеченості одним (кількома) ресурсами на обсяги випуску продукції. Зв'язок між зменшенням забезпеченості ресурсами та недовипуском продукції записується так:

$$F \left(\frac{\Delta S_i}{S_i}, \frac{\Delta P_k}{P_k} \right) = 0 \quad (1)$$

де, $\frac{\Delta S_i}{S_i}$ відносна недопоставка i -го ресурсу,

$\frac{\Delta P_k}{P_k}$ відносний недовипуск k -ї продукції.

Існування властивості еластичності залежить від інерційності плану. Наявність правил маневрування та інерційність дають можливість управляти еластичністю планів. Недостатня забезпеченість певним ресурсом найбільш негативно впливає на кінцевий результат виконання плану, тому актуальним завданням є визначення меж допустимого управління матеріальними потоками за умов невизначеності логістичних параметрів.

Потенційна ймовірність виконання запланованих показників називається надійністю плану [1, с.142].

Якщо недовипуск продукції пов'язаний з недостатньою забезпеченістю ресурсами, то надійність плану з випуску k -ї продукції можна визначити за формулою:

$$H_k = 1 - \frac{\Delta \bar{S}^*}{S^* e_k^*} \quad (2)$$

де, $\Delta \bar{S}^*$ – математичне сподівання недопоставки окремого ресурсу S^*

e_k^* - середній у межах ΔS коефіцієнт еластичності для випуску k -ї продукції.

Нормування напруженості плану здійснюється в бальних оцінках залежно від імовірності невиконання плану. Отже, напруженість плану залежить від рівня його надійності за допомогою якого відбувається переведення надійності плану в бальну оцінку напруженості.

Дослідження основних функціональних характеристик плану (маневреність, еластичність, надійність, напруженість) показало, що вони суттєво залежать від структури і складових елементів плану, тобто від структурних характеристик (способів функціонування, об'єктів). У весь комплекс функціональних і структурних характеристик може бути використаний для побудови моделі оцінювання стабільності плану з урахуванням невизначеності логістичних параметрів. Отримані оцінки використовуються для забезпечення оптимального планування обсягів виробництва заданої номенклатури продукції з урахуванням усієї множини способів функціонування й об'єктів з метою забезпечення певного рівня доходу промислового підприємства.

Таким чином, надійність плану з випуску продукції залежить від усіх факторів, що впливають на еластичність, а також від імовірностей недопоставок певної кількості окремих видів ресурсів, розподіл яких у ситуації невизначеності невідомий.

Література:

1. Лисенко М. Удосконалення системи планування обсягів виробництва на промисловому підприємстві. *Економіка і регіон*. 2012. №1. С.141-146.
2. Погорєлов С.М., Кучинський В.А. Сучасні підходи до формування виробничої програми підприємства URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive>

Р.С. Зубков,

д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА РИНКУ ПРАЦІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Запропоновано пропозиції щодо удосконалення регулювання зайнятості населення та ринку праці на державному та регіональному рівні. При розробці стратегії виконання зазначених завдань запропонований механізм вирішення ключових проблем, що існують на ринку праці.

Ключові слова: зайнятість, забезпечення, безробіття, динамізація, політика.

Основні принципи державної політики зайнятості населення проявляються у забезпеченні рівних можливостей усім громадянам незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, віку, політичних переконань, ставлення до релігії в реалізації права на вільний вибір виду діяльності відповідно до здібностей та професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів і суспільних потреб; сприянні забезпеченню ефективної зайнятості, запобіганні безробіттю, створенню нових робочих місць та умов для розвитку підприємництва, координації діяльності у сфері зайнятості з іншими напрямами економічної і соціальної політики на основі державної та регіональних програм зайнятості.

Головною умовою формування та ефективного функціонування національного ринку праці є пришвидшення економічних реформ в Україні. Ефективна структурна перебудова національної економіки через реструктуризацію збиткових підприємств, реальне застосування інституту банкрутства, залучення інвестицій та відновлення інноваційної діяльності з метою реструктуризації економіки дали б змогу підвищувати рівень зайнятості населення, мобільність і конкурентоспроможність робочої сили і, таким чином, продуктивність праці та заробітну плату.

Важливими умовами ефективності реформування є активізація інвестиційної та інноваційної діяльності як основи економічного зростання, підвищення продуктивності та інтелектуалізація праці, зростання конкурентоспроможності робочої сили, її освітнього і кваліфікаційного рівня, наближення її якісних параметрів до світового рівня.

Поліпшення бізнес-клімату та розвиток підприємництва є важливою складовою економічних реформ, що спрямовані на подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи, створення умов для продуктивної зайнятості населення, запобігання зростанню безробіття, особливо у регіонах із критичною ситуацією на ринку праці [2].

При розробці стратегії виконання зазначених завдань слід враховувати необхідність вирішення ключових проблем, що існують на ринку праці, а саме:

- недостатній рівень реформування трудової сфери, що призводить до неефективної зайнятості і проявляється у концентрації робочої сили на збиткових підприємствах; значні масштаби недовикористання робочого часу зайнятих, низька продуктивність праці і недостатній рівень її оплати; недостатньо висока порівняно з розвинутими країнами частка працюючих у високотехнологічних і наукових сферах економіки; відсутність взаємозв'язку між трудовим внеском і доходами працівників тощо;

- втрата трудових навичок кваліфікованих і висококваліфікованих кадрів внаслідок закриття, реструктуризації великих промислових підприємств, їх збитковості; перехід фахівців і спеціалістів у сферу нерегламентованої зайнятості, тіньової економіки, міграція за кордон;

- проблеми у сфері забезпечення належних якісних характеристик робочих місць, недостатнє введення в дію нових робочих місць для кваліфікованих кадрів, що збільшує обсяги та рівень безробіття, знижує продуктивність праці і конкурентоспроможність виробництва;

- невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили; недостатні обсяги інвестицій у сферу виробництва для вирішення питань забезпечення

безробітних сучасними робочими місцями; недостатня державна підтримка підприємництва і малого бізнесу;

- висока частка зайнятості в тіньовому секторі економіки;
- недоліки процесів реформування системи державного професійного навчання і освіти, неадекватність масштабів, структури і форм професійної підготовки і перепідготовки кадрів вимогам сучасного ринку праці; недостатня розвиненість системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації; слабка зацікавленість роботодавців у підвищенні кваліфікації працівників;
- складна ситуація щодо працевлаштування окремих соціально-демографічних груп населення (молоді, жінок, інвалідів, колишніх військовослужбовців тощо); дискримінація у сфері праці за статтю, віком, станом здоров'я; недоліки системи дотримання норм трудового законодавства щодо режиму і охорони праці окремих груп працюючих;
- надмірна диференціація регіональних ринків праці, наявність депресивних регіонів з особливо напруженою ситуацією на ринку праці, значно вищим за середній рівнем безробіття, за вкрай обмежених можливостей щодо внутрішньої трудової міграції;
- недостатня конкурентоспроможність національної робочої сили та неврегульованість багатьох аспектів зайнятості іноземців в Україні [1].

Література:

1. Безробіття як соціальна проблема. Приховане безробіття на ринку праці в Україні URL:<http://www.nbuv.gov.ua>
2. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу України: чинник безробіття. *Економіка і регіони.* 2009. № 2. С. 110-113.

В.В. Ляшенко,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВИХ ЗМІН

Розглянуто питання стратегічного управління розвитком підприємства в умовах ринкових змін. Визначено фактори, які впливають на інноваційний розвиток малого підприємництва в Україні. Визначено важливу характеристику ефективного стратегічного управління.

Ключові слова: стратегічне управління, розвиток, ринкові зміни.

У сучасних умовах ринкове середовище характеризується динамічним впливом багатьох факторів, які можуть бути як стимулюючими в розвитку підприємства, так і стримуючими. Перед підприємствами постає важливе завдання з формування стратегії розвитку, яка забезпечуватиме ефективне використання позитивних факторів та гнучке реагування на негативні фактори.

Зважаючи на це, стратегічне управління розвитком підприємства як окрема функція управління має вирішувати наступні завдання: забезпечення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, визначення довгострокових цілей підприємства та формування гнучкого стратегічного набору.

Проблемі стратегічного управління та особливостям забезпечення довгострокового розвитку підприємства присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: Г. Гегеля, Пономаренка В.С., Тридіда О.М., Кизима М.О., Віханського О.С., А. Томпсона, Василенко В.О., Ткаченко Т.І., Раєвневої О.В. тощо [1-4].

Незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення в сфері стратегічного управління залишається питання вибору стратегії, яка забезпечить успішний розвиток підприємства в мовах динаміки зовнішнього середовища.

Узагальнюючи думки вітчизняних та зарубіжних вчених на роль стратегічного управління розвитком підприємства, а також враховуючи особливості стану підприємств України, визначимо головні завдання стратегічного управління на сучасному етапі розвитку економіки:

- забезпечення ринкового успіху підприємства та спроможності ефективно конкурувати за рахунок постійного посилення конкурентних переваг;
- досягнення короткострокових та довгострокових фінансових цілей завдяки фінансовому плануванню, регулярному оцінюванню досягнутих показників та застосуванню корегуючих дій, спрямованих на зниження витрат або збільшення частки ринку;
- розвиток кадрового потенціалу підприємства завдяки послідовній програмі дій з мотивації, навчання та ефективного використання інтелектуальної складової;
- забезпечення здатності підприємства протистояти негативного впливу зовнішнього динамічного середовища завдяки гнучкій реакції та сформованому сильному внутрішньому економічному, виробничому та кадровому потенціалу.

Стратегічне управління розвитком підприємства слід розглядати як функцію в складі загального управління підприємством, що забезпечуватиме узгодженість довгострокових цілей підприємства з факторами зовнішнього та внутрішнього середовища.

В умовах надзвичайно високих ринкових змінах зовнішнього середовища ключовою характеристикою стратегічного управління розвитком підприємства, стає гнучкість.

Гнучкість стратегічного управління можливо визначати як адаптивне планування розвитку підприємства у відповідності до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

За класифікаційними ознаками існують різні види гнучкості управління:

- за масштабами: стратегічна, тактична, оперативна;
- за характером змін: якісна, кількісна;

- за спрямованістю: оборонна, наступальна;
- за джерелами гнучкості: внутрішня, зовнішня;
- за формуєю прояву: процесна, результативна, потенційна.

Гнучкість в управлінні стратегічним розвитком в сучасних умовах ринкових змін зовнішнього середовища, є однією з найважливіших вимог, оскільки управлінська реакція має значно випереджати динаміку зміни ринкових факторів. Така реакція забезпечить нівелювання ризиків не конкурентоспроможності підприємства, дозволить своєчасно прийняти рішення щодо покращення продукції підприємства, зміни ресурсів, ринків збути, маркетингової політики підприємства.

Подальші дослідження за цією темою пов'язані з розробкою та впровадженням механізмів стратегічного контролю в управлінні розвитком підприємств.

Література

1. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління: навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2003. 396 с.
2. Виханский О.С. Стратегическое управление: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Гардарика, 1998. 296 с.
3. Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Харків: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. 328 с.
4. Раєвнєва О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 496 с.

В.В. Ляшенко,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТРОЛІНГ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання стратегічного управління підприємства на засадах стратегічного контролінгу та системи збалансованих показників..

Ключові слова: контролінг, стратегічний контролінг, система збалансованих показників.

Для розробки стратегії розвитку підприємства застосовують різні методичні та організаційні підходи, математичні моделі, форми бюджетування та контролю процесу формування прогнозних індикаторів.

Доцільним є розгляд управлінської технології подолання негативних тенденцій (які сигналізують про наближення кризової ситуації) та розробки стратегії перспективного розвитку конкретного підприємства.

Питання теоретичного та практичного характеру, пов'язані з еволюцією менеджменту та впровадженням контролінгу на підприємствах, розглядаються в наукових виданнях Й. Вебера, А. Дайле, Е Майєра, Д. Хана, О.О. Ананькіна, Ю.П. Аніскіна, І.Є. Давидович, Н.Г. Данілочкіної, В.Б. Івашкевича, А.М. Кармінського, С.Г. Фалько, Л.М. Малярця, Л.С. Мартюшевої, С.Н. Петренко, М.С. Пушкаря, О.І. Пушкаря, О.О. Терещенко, М.Г. Чумаченко.

В працях науковців більше уваги приділено теоретичним аспектам та історичним умовам їх розвитку. Щодо практичного використання теоретичних положень в умовах сьогодення, то є певне відставання відносно характеристики впровадження окремих науково-методичних підходів.

На думку авторів в умовах конкуренції практично неможливо обійтися без сучасної контролінгової технології [1].

Для подолання негативних тенденцій та формування стратегії перспективного розвитку привабним є застосування системи збалансованих показників (СЗП) як найбільш прогресивний методично організаційний інструмент, який набув поширення на підприємствах у промислово розвинутих країнах.

Так СЗП одночасно виконує декілька функцій: як оцінювальна система; як система стратегічного управління; як інструмент розповсюдження інформації. Через це вона допомагає будь-якій організації розв'язати дві фундаментальні проблеми: 1) ефективно оцінювати результати діяльності організації; 2) успішно реалізовувати стратегію розвитку.

Таким чином, необхідно спочатку для підприємства сформулювати завдання стратегії - визначити пріоритети, механізми й умови, що забезпечать прискорений, перспективний і стабільний розвиток кризового підприємства.

Головна мета реалізації стратегії - забезпечення технічного рівня, що відповідає рівню підприємств сучасних розвинутих країн Європи, в основному, за рахунок внутрішнього виробництва конкурентоспроможної продукції. Проект стратегії розробляють на основі сучасної методології стратегічного контролінгу, системи збалансованих показників (СЗП) та офіційної статистичної інформації.

Головною метою розвитку сучасного підприємства - задоволення внутрішнього попиту на продукцію та розширення присутності на зовнішніх ринках.

Досягнення цієї мети планується здійснити на основі перетворення підприємства у конкурентоспроможний, ефективний, високотехнологічний і сприйнятливий до інновацій об'єкт, що динамічно розвивається, інтегрований у систему міжнародного розподілу праці.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: підвищити конкурентоспроможність продукції підприємства; поліпшити інвестиційну привабливість підприємства в галузі; розширити ринки збуту продукції; поліпшити забезпечення висококваліфікованими науковими і робочими кадрами.

Для розв'язання цих завдань необхідно виконати заходи у таких напрямках: модернізація підприємства на інноваційній основі; створення нових високопродуктивних виробництв, у тому числі з іноземною участю; упровадження нових технологій; поліпшення сервісного обслуговування продукції в період усього життєвого циклу до її утилізації; розвиток випуску машин і технологічного устаткування, що забезпечує зростання продуктивності праці, енерго- і ресурсозбереження; розроблення технічних регламентів та інших нормативних документів у сфері технічного регулювання, гармонізованих з прогресивними міжнародними стандартами; розвиток

внутрішнього ринку продукції; технічне переозброєння на основі використання устаткування вітчизняного виробництва; забезпечення державної підтримки експорту продукції що випускається; прискорення процесів структурної перебудови підприємства в напрямку створення корпоративних науково-технічних комплексів, здатних до ефективного розвитку в умовах нестабільного ринку; створення умов, що сприяють залученню в галузь кваліфікованих фахівців.

Така стратегія розвитку з системою підтримки управління за основі стратегічного контролінгу має на меті збільшити вартість підприємства з досягненням матеріальних, екологічних та соціальних цілей.

Література

1. Міщенко В.А. Особливості застосування контролінгу в проектних організаціях. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Збірник наукових праць. Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства.* Харків: НТУ «ХПІ». 2016. № 24(1196). С. 83–86.

В.В. Ляшенко,

старший викладач циклової комісії

з економіки та підприємництва

Миколаївського фахового коледжу

Університету «Україна»

Д.О. Федорова,

добувач освіти спеціальності «Менеджмент»

освітньо-кваліфікаційного рівня

«фаховий молодший бакалавр»

Миколаївського фахового коледжу

Університету «Україна»

СУЧАСНИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Розглянуто питання сучасного контролінгу як системи інформаційної підтримки менеджменту підприємства.

Ключові слова: контролінг, інформація, інформаційна підтримка, менеджмент підприємства.

В останні роки у науковій літературі спостерігається значний інтерес до нового явища в сфері управління – контролінгу.

Основою виникнення процесу управління і однією з його основних ознак є інформація, яка безперервно циркулює як між компонентами самої системи, так і між системою і оточуючим її зовнішнім середовищем.

Інформація в системі управління використовується менеджментом у таких фазах управлінського циклу як постановка цілі, генерування альтернатив і оцінка їх впливу на цільовий показник, вибір оптимальної альтернативи, контроль і аналіз виконання плану, прийняття коригуючих рішень (ревізія цілей або адаптація до нових умов в рамках базових цілей). Сьогодні в практиці діяльності зарубіжних підприємств широко використовується система контролінгу, головна функція якої полягає, насамперед, у підвищенні ефективності інформаційного забезпечення менеджменту підприємства релевантною інформацією на всіх фазах управлінського циклу [1].

Забезпечення менеджменту релевантною інформацією в потрібний час – основна і найбільш складна проблема в контролінгу. Обсяг, зміст і своєчасність отриманої інформації визначає якість прийнятих рішень і, в кінцевому рахунку, ефективність діяльності. Життєдіяльність будь-якого підприємства залежить від інформаційного обміну між його елементами і підсистемами.

Структура підприємства, розподіл функцій, повноважень і відповідальності багато в чому визначаються можливостями комунікацій, методами збору, обробки, зберігання, передачі та надання інформації.

Згідно з інформаційною концепцією, контролінг не підміняє собою інформаційну систему підприємства і визначається як координуючий механізм в системі управління підприємства, покликаний забезпечити узгодженість між потребою в інформації з одного боку (менеджмент) та пропозицією інформації, що генерується в обліковій підсистемі та інших інформаційних підсистемах підприємства, з іншого боку.

На нашу думку, система контролінгу на підприємстві чи в комплексі підприємств (альянс, концерн) базується на системі економічної інформації, яка лежить в основі оптимальних управлінських рішень. Відповідно, прийняття правильного управлінського рішення, а отже, забезпечення ефективного функціонування виробництва, багато в чому визначається якістю інформації, наданої службою контролінгу.

Інформація, яка збирається в системі контролінгу для обробки та аналізу повинна відповідати наступним вимогам [2]:

- своєчасність;
- достовірність;
- релевантність;
- корисність;
- зрозумілість;
- регулярність надходження.

Для забезпечення ефективності контролінгу бізнес-процесів на підприємстві використовувана інформаційна система повинна володіти наступними можливостями:

- збирати і накопичувати дані з різних інформаційних систем підприємства;
- проводити оцінку ефективності бізнес-процесів на основі ключових показників результативності;
- порівнювати планові показники господарської діяльності підприємства з фактичними;
- аналізувати показники процесів за допомогою спеціалізованих статистичних інструментів;
- відображати історію основних показників бізнес-процесів;
- проводити порівняння з попередніми періодами;
- аналізувати ключові показники з різних точок зору;

- підтримувати планування основних показників результативності і ефективності бізнес-процесів;
- автоматично запускати аварійні попередження, якщо значення основних показників суттєво відрізняються від запланованих;
- поєднувати різні вимірювані параметри для пошуку джерел відхилень;
- швидко перетворювати перелік ключових показників у звіти.

Таким чином, подальшими дослідженнями є вдосконалення інформаційної системи контролінгу на основі інструментарію стратегічного та оперативного контролінгу.

Література

1. Петренко С.Н. Контроллинг: учебное пособие. Киев: Ника-Центр, Эльга, 2003. 328 с.
2. Сухарева Л.А., Петренко С.Н. Контроллинг – основа управления бизнесом: учебное пособие. Киев: Эльга; Ника-Центр. 2012. 204 с.

К.Л. Нетудихата,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

В.В. Ляшенко,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто питання розвитку малого підприємництва в Україні в контексті інноваційної спрямованості. Визначено фактори, які впливають на інноваційний розвиток малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: інноваційний розвиток, мале підприємництво, технопарки, фінансування інновацій, внутрішні джерела фінансування.

Результати аналізу світової практики розвинутих країн свідчать, що інноваційний шлях розвитку держави загалом безпосередньо пов'язаний з діяльністю саме малого підприємництва. Тому питання й проблеми інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні за сучасних умов функціонування набувають все більшої актуальності.

На сучасному етапі розвитку економіки питанням інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні приділяється достатня увага. Так, в деяких працях розглядаються проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств в Україні в контексті підвищення конкурентоспроможності таких суб'єктів господарювання [1], досліджуються питання здійснення інноваційної діяльності малими підприємствами та пропонуються заходи, які сприятимуть інноваційному розвитку малого підприємництва [2], формуються методичні аспекти оцінки інноваційної активності малого підприємництва в регіоні [3], приділяється увага питанням формування системи підтримки малого підприємництва з метою виявлення проблем формування системи інноваційного середовища малого підприємництва в Україні [4], розглядаються проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності малого підприємництва [5, с. 176-181; 6, с. 44-53], а також особливості формування й розвитку інноваційного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу в Україні [7] та ін.

Порівняно з великими підприємствами, де існують переваги у можливостях залучення різноманітних ресурсів для реалізації крупних інноваційних проектів, на малих інноваційних підприємствах підприємницькі зусилля спрямовуються на комерціалізацію одного чи обмеженої кількості нововведень. Одночасно сучасний етап розвитку та трансформації економічних відносин характеризується усвідомленням значущості малого підприємництва та формуванням у ряді країн ефективної системи підтримки функціонування таких підприємств.

Важливим фактором сприяння, що може впливати на інноваційний розвиток малого підприємства в Україні, є важелі впливу держави на розвиток підприємницької діяльності інноваційного характеру в країні.

Головними складовими державної політики стимулювання інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні за сучасних умов функціонування підприємницьких структур мають бути: пряме фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт щодо створення та використання інновацій у формі субсидій; надання грантів; бюджетні дотації на конкурсній основі; пільгове кредитування інноваційної діяльності; надання податкових пільг та канікул; встановлення пільгових режимів амортизаційних відрахувань; пільгове чи повне звільнення від сплати мита; підтримка діяльності венчурного капіталу; зниження адміністративного навантаження тощо.

Здійснення інноваційної діяльності підприємствами різних масштабів діяльності, як правило, базується на основі розроблених програм чи проектів. Інноваційна програма допускає участь у її реалізації різних юридичних і фізичних осіб, у тому числі іноземних, а також держави і міжнародних організацій. Однак, однією з основних проблем роботи з інноваційною програмою є її фінансування.

Важливою складовою системи фінансування інноваційної діяльності малих підприємств, як свідчать результати аналізу спеціальної та нормативної літератури, є внутрішні джерела фінансування, зокрема й резерви фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання за рахунок оптимізації підходів до нарахування амортизації на об'єкти, що пов'язані з інноваційним процесом [8-9].

Раціональне використання таких сум може дозволити сформувати фактичні резерви для фінансування інноваційної діяльності в умовах обмеження зовнішніх джерел фінансової підтримки інноваційної діяльності за обґрунтованих економічно складних умов функціонування всієї економіки

країни. Крім амортизаційних відрахувань, джерелом фінансування інноваційної діяльності на підприємстві є прибуток.

Однак, якщо амортизаційні суми логічно пов'язані з технологічними та технічними інноваціями, то використання прибутку доцільно стимулювати на відповідні для підприємства чи галузі дослідження та розробки. Для цього можуть бути розроблені різноманітні додаткові компенсаційні форми (у вигляді бюджетних коштів) та фінансові стимули (вивільнення від податку у частині сум фінансування досліджень та розробок, додаткового надання пільгових кредитів) та ін.

Напрямком подальших досліджень у зазначеному напряму маєстати розробка методичних підходів до реалізації сформованих узагальнених пропозицій та рекомендацій щодо використання внутрішніх джерел фінансування інноваційного розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні з урахуванням масштабів діяльності таких суб'єктів господарювання та їх галузевої приналежності.

Література

1. Андрушків Б.М. Особливості використання державних важелів управління інноваторикою суб'єктів господарювання як інструментом підвищення їхньої конкурентоспроможності (європейські акценти). *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2(49). С. 1-10.
2. Зянъко В.В. Мале підприємництво – катализатор інноваційного розвитку економіки. *Вісник Вінницького політехнічного інституту. Серія: Економіка та менеджмент*. 2010. № 4. С. 10-16.
3. Бутко М.П. Методологія оцінки ролі малого підприємництва в інноваційному розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2012. № 3. С. 67-74.
4. Черненко С.М. Зарубіжний досвід розвитку малого підприємництва в контексті інноваційного розвитку економіки. *Економічні інновації*. 2011. Випуск 45. С. 243-252.
5. Ціх Г. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності малого підприємництва. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 3(36). С. 176-181.
6. Марчук П.П. Розвиток малого і середнього бізнесу як складова інноваційних перетворень в Україні. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2010. Випуск 2. С. 44-53.
7. Коваленко Г.М. Формування інноваційного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу. *Энергосбережение. Энергетика. Аудит*. 2012. № 09(103). С. 48-51.
8. Симоненко Д.С. Основні підходи щодо визначення сутності та джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Випуск 4(47). С. 98-104.
9. Думанська І.Ю. Вплив податкової амортизації на інноваційну активність суб'єктів ринку: міжнародний аспект. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2013. Випуск 4/1. Т. 18. С. 173-176.

Д.О. Новосад,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Менеджмент»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДП «МТП «ЮЖНИЙ»

Оцінено рівень економічної безпеки морського торговельного порту ДП «МТП «Южний» із застосуванням традиційної системи показників та запропоновано вдосконалену модель моніторингу, яка дозволила отримати найбільш якісні та об'єктивні результати

Ключові слова: економічна безпека, оцінка, показники, модель, морський торговельний порт

В умовах ринку перед кожним господарюючим суб'єктом постає питання формування власної системи безпечного функціонування. Ефективне управління підприємством здійснюється на основі забезпечення його економічної безпеки, відправною точкою чого є визначення її рівня. Економічна безпека – багатопредметна та багатогранна категорія, її оцінювання вимагає ретельного дослідження та всебічного аналізу. Задля забезпечення економічної безпеки підприємства ключовим питанням є її оцінювання. Якість кількісного оцінювання економічної безпеки підприємства як підґрунтя ефективного управління залежить саме від методу її визначення.

Взявши до уваги методику оцінювання економічної безпеки, запропонованої Фроловою Л.В., Роженко О.В. [1], та врахувавши галузеві особливості діяльності ДП «МТП «Южний», здійснено оцінку рівня його економічної безпеки (табл. 1). Наведені у таблиці оціночні показники в цілому засвідчили достатньо високий рівень економічної безпеки ДП «МТП «Южний» упродовж 2018-2020 рр. Водночас переважна більшість показників демонструють такий напрям зміни, який вказує на послаблення економічної безпеки досліджуваного торговельного морського порту. Важливою складової

комплексної оцінки рівня економічної безпеки будь-якого господарюючого суб'єкта, є фінансова складова. Значення та зміна упродовж 2018-2020 рр. фінансових показників, включених до моделі оцінки економічної безпеки ДП «МТП «Южний», вказують на деякі проблеми, з якими підприємству доведеться зіткнутися в подальших періодах своєї діяльності.

Таблиця 1

Показники економічної безпеки ДП «МТП «Южний»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
1. Управління			
1. Частка керуючих у чисельності працівників підприємства	0,129	0,128	0,126
2. Прибутковість персоналу, грн. на 1 грн. витрат на оплату праці	0,121	0,466	0,265
2. Економіка			
1. Прибутковість вантажопереробки, тис. грн. на 1 тис. вантажів	2,861	13,794	1,701
2. Прибутковість активів, грн.	0,024	0,124	0,013
3. Прибутковість власного капіталу, грн.	0,032	0,139	0,015
3. Фінанси			
1. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,771	0,885	0,957
2. Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,753	0,885	0,957
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	2,479	3,368	2,773
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності	3,845	4,295	3,729
5. Коефіцієнт поточної ліквідності	4,723	5,427	4,962
6. Коефіцієнт співвідношення запозичених та власних коштів	0,208	0,024	0,034
7. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	1,247	0,871	0,843
8. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,238	0,322	0,258
4. Операційна діяльність			
1. Фондовіддача, грн.	0,984	1,309	0,948
2. Коефіцієнт зносу основних засобів	0,624	0,284	0,178
3. Індекс обсягів вантажопереробки	1,022	1,019	1,066
5. Ділова активність			
1. Коефіцієнт сталого економічного розвитку	0,032	0,140	0,015
2. Обіговість активів	0,488	0,678	0,536
3. Обіговість власного капіталу	0,648	0,768	0,606

Наявність загроз, виявлених у процесі оцінки рівня економічної безпеки ДП «МТП «Южний», вказує на необхідність оцінювання рівня безпеки через створення на підприємстві ефективної системи моніторингу, яка дала б змогу отримувати оперативну інформацію та на основі неї розробляти та

реалізовувати відповідні управлінські рішення в системі економічної безпеки підприємства.

Вважаємо за необхідне з метою оцінювання рівня економічної безпеки досліджуваного торговельного порту використовувати систему моніторингу, яка передбачає застосування моделі, зображененої на рис. 1.

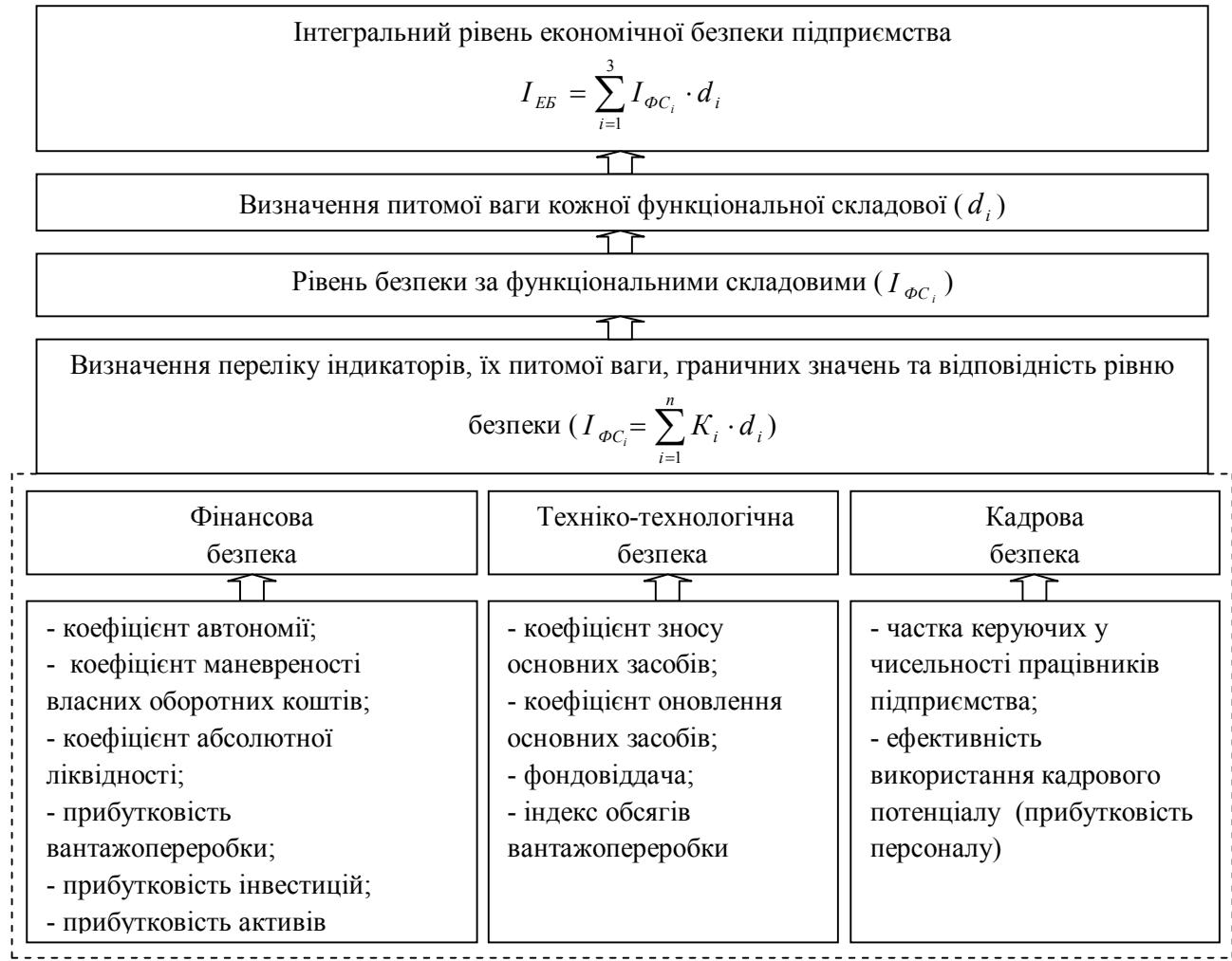

Рис.1. Модель оцінювання рівня економічної безпеки ДП «МТП «Южний»

Розрахунок інтегрального показника рівня економічної безпеки ДП «МТП «Южний» представлено у наступній таблиці (табл. 2).

Результати виконаного розрахунку інтегрального показника рівня економічної безпеки досліджуваного морського торговельного порту дозволили остаточно впевнитися в тому, що на даному підприємстві, попри достатньо високий рівень ефективності його діяльності, існують певні проблеми в площині управління економічною безпекою.

Таблиця 2

Динаміка інтегрального показника економічної безпеки ДП «МТП «Южний»

Індикатор	Частка індикатору	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Фінансова безпека ($d_i = 0,45$)				
Коефіцієнт автономії	0,25	0,753	0,885	0,957
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,10	1,247	0,871	0,843
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,20	2,479	3,368	2,773
Прибутковість вантажопереробки	0,30	2,861	13,794	1,701
Прибутковість інвестицій, грн.	0,10	-	-	-
Прибутковість активів, грн.	0,05	0,024	0,124	0,013
$I_{\phi C_i} = \sum_{i=1}^n K_i \cdot d_i$	x	1,644	5,126	1,389
Техніко-технологічна безпека ($d_i = 0,35$)				
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,15	0,624	0,284	0,178
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,40	0,014	0,009	0,017
Фондовіддача	0,25	0,984	1,309	0,948
Індекс обсягів вантажопереробки	0,20	1,022	1,019	1,066
$I_{\phi C_i} = \sum_{i=1}^n K_i \cdot d_i$	x	0,550	0,577	0,484
Кадрова безпека ($d_i = 0,20$)				
Частка керуючих у чисельності працівників підприємства	0,35	0,129	0,128	0,126
Прибутковість персоналу	0,65	0,121	0,466	0,265
$I_{\phi C_i} = \sum_{i=1}^n K_i \cdot d_i$	x	0,124	0,348	0,216
$I_{EB} = \sum_{i=1}^3 I_{\phi C_i} \cdot d_i$	x	0,957	2,578	0,838

Здійснення оцінки відповідно до запропонованої методики дає змогу отримати найбільш якісні та об'єктивні результати у вигляді чітко визначеного загального рівня економічної безпеки та наявності загроз і ознак кризи за окремими функціональними складовими.

Література

1. Фролова Л.В., Роженко О.В. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2016. №3(177). С. 199-209.

А.А. Орманжи,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Менеджмент»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

**УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ
КЛАСТЕРНО-ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПАСАЖИРСЬКИХ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ**

Обґрунтовано доцільність створення кластерно-логістичної системи пасажирських перевезень у регіоні за умов реформи в місцевому самоврядуванні і децентралізації влади в Україні. Розкрито можливості, які розкриває створення логістичної регіональної системи пасажирських перевезень кластерного типу як для поліпшення функціонування автотранспортного підприємства так і для вирішення низки проблем соціального характеру в м. Овідіополь та Овідіопольському районі Одеської області.

Ключові слова: автотранспортне підприємство, пасажирські перевезення, кластерно-логістична система

На сьогодні в Україні можливості органів місцевого самоврядування стосовно забезпечення зайнятості і збереження трудового потенціалу населення безпосередньо на території його проживання продовжують зменшуватися. Не виключенням у даному аспекті є і м. Овідіополь та Овідіопольський район Одеської області, значна частина жителів яких в пошуках повної і продуктивної зайнятості вимушенні переміщатися до робочих місць, які розташовані переважно в м. Одеса. Йдеться про щоденні переміщення, оскільки відстань від м. Овідіополь до м. Одеса є незначною (40 км) та є не тривалою за часом. Така ситуація підвищує потребу в безперебійному наданні населенню якісних пасажирських автотранспортних послуг. Є очевидним той факт, що єдине функціонуюче автотранспортне підприємство ТОВ «Овідіопольавтотранс» не здатне в повному обсязі задоволити окреслені потреби жителів як м. Овідіополь, так і району в цілому.

Проблема, що існує, може бути вирішена завдяки створенню сучасних організаційно-правових форм державно-приватного і публічно-приватного партнерства, розбудови мережі організації співпраці економічних суб'єктів господарювання різних форм власності і процесного наскрізного управління ними. Одним із зазначених напрямів співпраці, спрямованої на якнайповніше задоволення потреб населення у пасажирських автотранспортних послуг, слід розглянути створення системи оптимальної регіональної мережі пасажирських перевезень і керованого руху регіональним трудовим потоком. Це має бути раціонально побудована, збалансована, інтегрована системи партнерства, в якій концентруються і підтримуються надійні транспортні перевезення всіх учасників суспільної діяльності за рахунок створення якісної транспортної інфраструктури для оптимізації руху трудових потоків і скорочення часу людей на переміщення до місць роботи. Така співпраця може бути реалізована в межах регіонального мережного кластеру пасажирських автотранспортних перевезень.

Суттєво вплинути на рівень налагодження раціональної системи пасажирських перевезень можна шляхом використання системи знань з логістики і створення прогресивних організаційних форм регіонального господарювання суб'єктів транспортної галузі. Логістична система пасажирських перевезень у просторі регіону належить до складних відкритих систем, які забезпечують ритмічність плину соціальних процесів. формування ланцюгів логістичної системи перевезень пасажирів представимо у вигляді схеми (рис. 1).

Особливістю побудови кластерної транспортної структури автоперевезень жителів має стати інтегрування суб'єктів пасажироперевезень з метою забезпечення внутрішнього регіонального руху трудових міграційних потоків, своєчасної і гарантованої доставки населення до населених пунктів, де розташовані підприємства, на яких вони працюють. При цьому регіональна система перевезень жителів повинна розвиватися не тільки за апріорі заданими

маршрутами, що збігаються з транспортними магістралями, а й максимально враховуючи розташування підприємств, організацій, закладів освіти, охорони здоров'я, у послугах яких пересічні громадяни мають потреби.

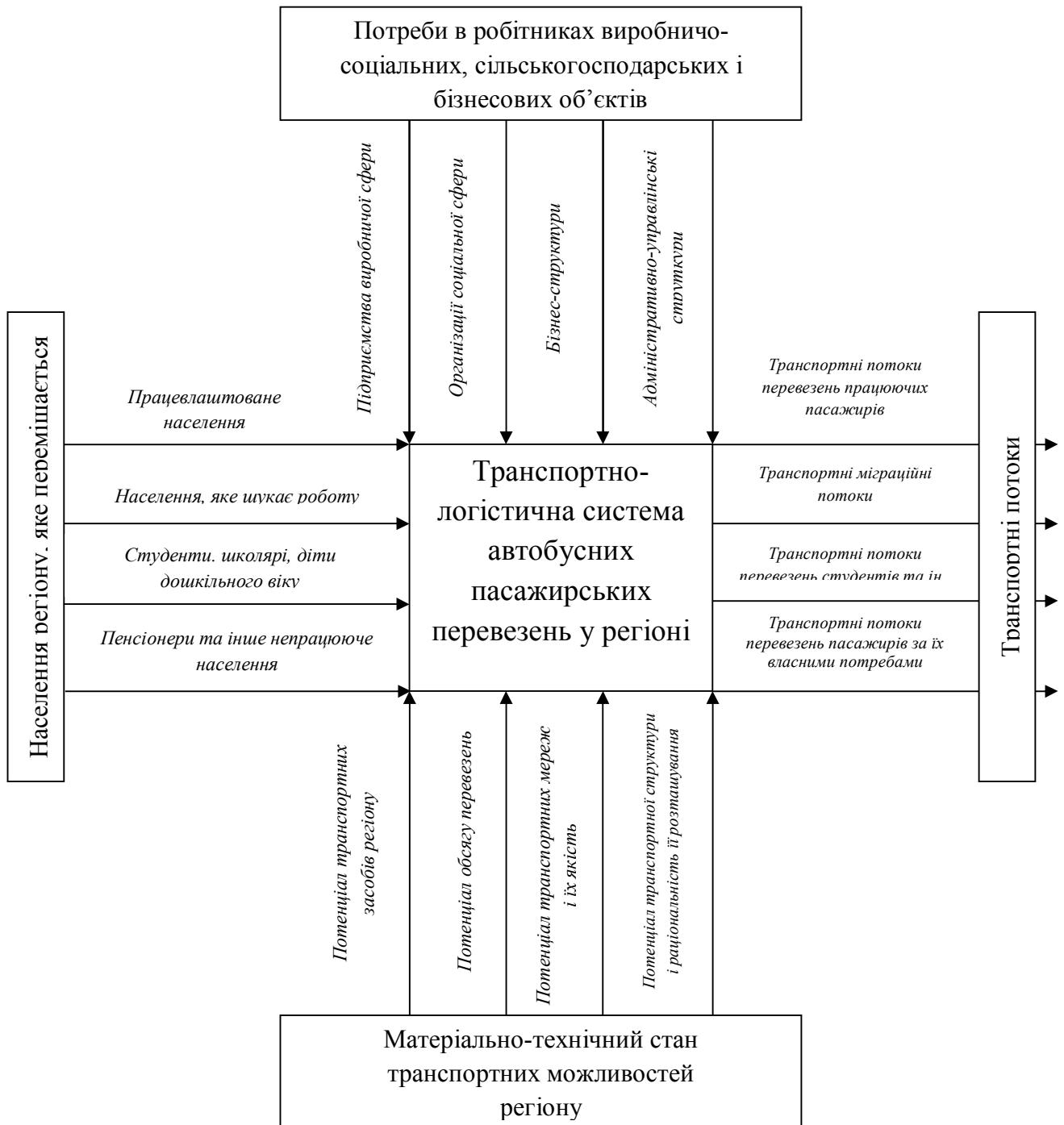

Рис. 1. Просторово-суб'єктна і об'єктно-процесна структура формування логістичної системи автотранспортних перевезень у регіоні

На нашу думку, в сьогоднішніх умовах створення логістичної регіональної системи пасажирських перевезень кластерного типу створить для

автотранспортного підприємства такі можливості: новий вид партнерства з владою; раціоналізація інтервалів перевезень відповідно до режиму роботи підприємств і організацій, економія часу роботи перевізника; оптимізація транспортних маршрутів і можливість врахування ситуаційних змін; можливість реалізації виробничих потужностей підприємств-перевізників; створення умов для застосування прогресивних підходів до управління автобусними перевезеннями пасажирів у регіоні, зокрема, системного, логістичного, корпоративного, кластерного; організація пасажиропотоків з урахуванням структури населення і задоволення транспортних послуг усіх груп споживачів.

Окрім зазначених переваг створення регіонального логістичного кластеру автотранспортних перевезень, які носять суб'єктивний характер для ТОВ «Овідіопольавтотранс», наголосимо також на перевагах, які дозволять хоч би частково вирішити низку проблем соціального характеру в м. Овідіополь та Овідіопольському районі. Зокрема: підвищення ступеня інтеграції виробничої і соціальної інфраструктури регіону та місць зосередження об'єктів трудової діяльності в інших сферах суспільної діяльності, що залучають робочу силу; запобігання збільшенню безробіття; зниження відпливу робочої сили з району та області; підвищення можливостей прогнозування трудового потенціалу і тенденцій зміни його якості; зниження витрат виробничої системи на утримання транспортних засобів зовнішнього використання; підвищення ефективності використання трудового потенціалу; оптимізація транспортного комплексу регіону і його параметрів (довжини шляху, кількості підприємств перевізників, кількості транспортних засобів, обсягів перевезень, кількості гілок пасажиропотоків, вартості маршрутів та ін.); підвищення конкурентних переваг регіону і його іміджу; підвищення якості і дієвості транспортної політики регіону, використання проектного підходу для вирішення комплексних проблем.

О.В. Стиценко,
викладач кафедри економіки
та інформаційних технологій
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто аспекти конкурентоспроможності підприємств. Визначені позитивні моменти та недоліки конкуренції в цілому. Досліджені методи та алгоритм оцінювання конкурентоспроможності готельного підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, процес глобалізації, конкуренція, готельний бізнес.

Дослідження різних аспектів конкурентоспроможності підприємств є важливими й актуальними, оскільки в сучасних ринкових умовах «високий рівень конкурентоспроможності – це основна умова розвитку і життєдіяльності підприємства». Особливо актуальним всебічне дослідження питань, пов’язаних з дослідженням аспектів конкурентоспроможності підприємства та напрямів її підвищення, стає в сучасних умовах посилення процесу глобалізації та євроінтеграції економіки України.

Саме конкуренція та її посилення в умовах інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки стали тією рушійною силою, що привела до появи власне терміна «конкурентоспроможність підприємства» та, відповідно, інтересу науковців і практиків до його всебічного дослідження з метою виявлення впливових чинників.

Конкурентоспроможність підприємства – це характеристика ступеня реалізації потенційних можливостей підприємства забезпечувати власні домінуючі переваги над конкурентами на даному ринку протягом певного періоду часу та в довгостроковій перспективі [1].

У своєму розвитку конкуренція пройшла певний шлях удосконалення від простих до складніших форм. Конкуренція як явище була властива

рабовласницькій, феодальній і навіть первіснообщинній епосі, її зародження й виникнення історично відносять до простого товарного виробництва. Конкуренція, як і будь-яке явище, має свої позитивні риси і недоліки. Серед позитивних рис слід виділити такі: конкуренція виступає механізмом регулювання пропорцій виробництва, рушійною силою розширення асортименту товарів, підвищення їх якості, впровадження новітньої техніки, технології, організації праці й управління, зростання продуктивності, економії ресурсів з метою отримання більшого прибутку. Недоліками конкуренції є: відволікання значних коштів на невиробничі потреби; конкурентна система не гарантує того, що першочергово будуть задоволені потреби тих споживачів, які є найменш захищеними в соціальному плані, а вже потім потреби більш забезпечених верств населення; у конкурентному середовищі не враховуються потенційно негативні наслідки рішень, які приймаються, якщо це не буде безпосередньо стосуватися діяльності даного підприємства в майбутньому [3].

Для оцінки конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу можна застосовувати різноманітні методи оцінки (рис. 1). Кожен метод має свою специфіку і умови застосування, тому необхідно чітко визначити і обрати метод, який найкраще враховує особливості діяльності готелю і умови його функціонування.

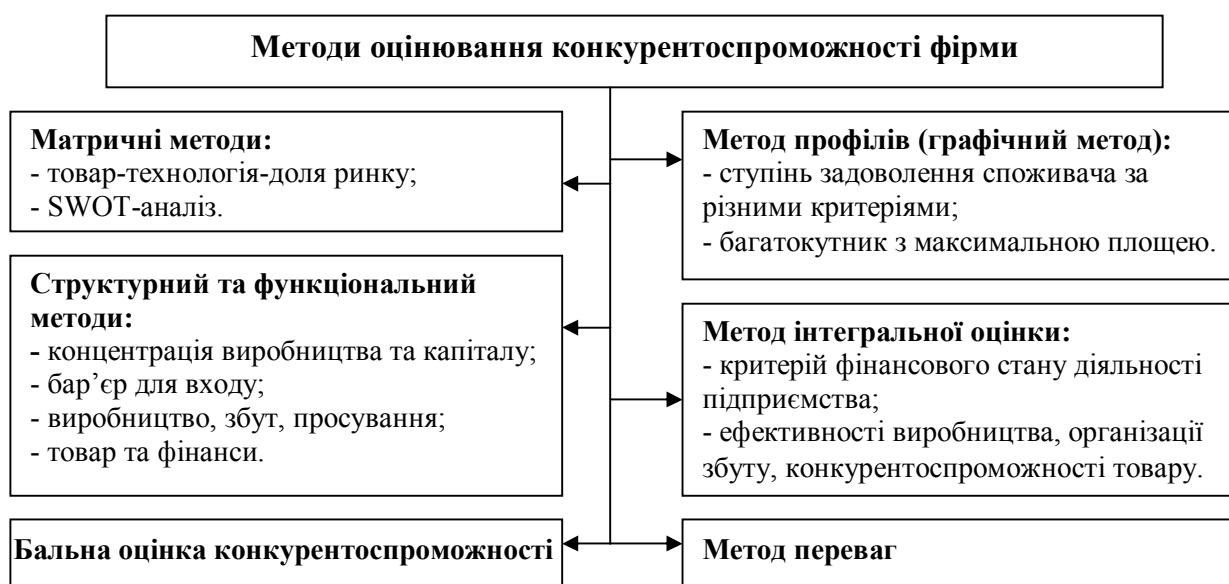

Рис. 1. Методи оцінювання конкурентоспроможності готельного підприємств

Загальний алгоритм оцінювання конкурентоспроможності готельного господарства представлений на рис. 2. Цільова система організаційно-економічного механізму містить у собі цілі і основні результати діяльності підприємства, а також критерії вибору і оцінки досягнення певних цілей і результатів діяльності підприємства. Змістожної з систем та кількість підсистем в кожній з систем організаційно-економічного механізму управління підприємством залежить від типу підприємства, сфери і масштабів діяльності, ступеня впливу зовнішнього середовища і результатів діяльності підприємства та інших факторів.

Рис. 2. Алгоритм оцінювання конкурентоспроможності підприємства

Стратегічно важливим напрямом забезпечення конкурентоспроможності в сучасних умовах є чітка орієнтація на створення і випуск нової продукції, яка відповідає зростаючим запитам споживачів, удосконаленню її за рахунок нових технічних рішень. Ключовою вимогою для досягнення цієї мети стає приведення у відповідність усієї нормативно-технічної бази виробництва до міжнародних стандартів якості.

Система управління конкурентоспроможністю підприємства складається з таких послідовних етапів:

- координація та підвищення ефективної роботи структурних підрозділів економічної служби з урахуванням вимог ринкових відносин і підприємницького менеджменту;
- оновлення і впровадження госпрозрахунку в систему внутрішньовиробничого стратегічного управління;
- удосконалення економічної роботи відповідно до вимог комплексного підходу до кінцевих результатів господарювання;
- підвищення оперативності підготовки і достовірності економічної інформації [2].

На основі проаналізованих поглядів вчених слід констатувати, що конкурентоспроможність підприємства – це характеристика ступеня реалізації потенційних можливостей підприємства забезпечувати власні домінуючі переваги над конкурентами на даному ринку протягом певного періоду часу та в довгостроковій перспективі.

Визначено, що для оцінки конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу можна застосовувати різноманітні методи оцінки: метод переваг, метод інтегральної оцінки, матричні методи, структурний та функціональний методи, метод профілів та бальну оцінку конкурентоспроможності.

Література

1. Дорошев В.И. Введение в теорию маркетинга: учеб. пособ. Москва: ИНФРА-М, 2000. 284 с.
2. Рогачов А.Ф. Готельні ланцюги як фактор підвищення конкурентоспроможності готельного господарства. *Регіональний споживчий ринок: проблеми і перспективи розвитку*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Кіров: Вид-во ВятГУ, 2003. С. 122–125.
3. Роглев Х.Й. Основи готельного менеджменту: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005.

К.В. Татаренко,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Маркетинг»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Р.С. Зубков,
д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

РОЛЬ ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ВИРОБНИЦТВІ

Доведено що планування витратами є важливою складовою управлінського обліку, а основні її елементи будуть визначатися функціями, що виконує система планування витратами на підприємстві.

Ключові слова:виробництво, витрати, підприємство, попит, облік, управління.

Т. Войтенко і Н. Ворона вважають, що «планування витратами – це складний, багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства». Цей підхід поділяє А. П. Градов, який відзначає, що «планування витратами не завжди повинне бути спрямоване безпосередньо на економію витрат. Принциповим є забезпечення ефективності цих витрат, тобто одержання прибутку, що реально виправдовує витрати. Саме тому головним в управлінні витратами є запобігання потенційно неефективним витратам» [2].

Доцільно наголосити на тому, що у ринковій економіці планування витратами повинне передбачати умови для створення єдиної, раціональної, ефективно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами. Планування витратами є важливою складовою управлінського обліку, а основні її елементи будуть визначатися функціями, що виконує система планування витратами на підприємстві.

Разом з тим, більшість існуючих систем планування витратами, що формуються на підприємствах, має ряд недоліків, основні з яких узагальнено у табл. 1.

Табл. 1

Недоліки існуючих систем планування витратами, що формуються на підприємствах

Недоліки діючих систем управління витратами	Функція управління витратами, що порушується
Відсутній порядок регулювання та урахування сумарних витрат та їх структури на стадіях життєвого циклу продукції	Планування та аналіз витрат
Здійснюється лише автономне управління комплексом витрат за господарськими одиницями (ланками), але не за виробами	Планування та прогнозування витрат, аналіз і облік витрат
Управління реалізується через план, сформований за базовими витратами, згідно з критеріями оцінки діяльності конкретної господарської ланки	Планування та аналіз витрат
На кожній наступній стадії (етапі) не приймаються до уваги економічні розрахунки витрат, виконані на попередніх стадіях	Аналіз витрат, організація та контроль витрат, мотивація співробітників до зниження розміру витрат
Відсутня закінчена система поетапного проектування; результати прогнозу не обов'язкові для наступних стадій	Прогнозування витрат
При атестації економічного рівня та якості продукції майже не враховуються економічні параметри	Оцінка витрат, мотивація співробітників до зниження розміру витрат

Усунення цих недоліків повинне ґрунтуватися на тому, що у процесі функціонування системи планування витратами необхідно забезпечити можливість прогнозування обсягів необхідних фінансових ресурсів; уміння сформувати максимально високий рівень віддачі від використання інших видів ресурсів. Таким чином, планування витратами можна визначити як уміння

заощаджувати ресурси підприємства та максимізувати віддачу від них.

У процесі створення цілісної системи планування витратами на підприємстві необхідно розуміти їх характерні особливості [1, с.115].

По-перше, це динамізм витрат, тому що їх загальний розмір постійно змінюється. Так, у ринкових умовах постійно змінюються ціни на покупні сировину та матеріали, комплектуючі деталі та вироби, тарифи на енергоносії та послуги, оновлюється продукція, переглядаються норми витрат матеріалів, що впливає на розмір собівартості продукції (товарів, робіт, послуг). Отже, загальний розмір витрат підприємства у динаміці змінюватиметься залежно від потреб виробничого процесу.

По-друге, кожне підприємство прагне до свого постійного розвитку, щопотребує вкладення додаткових засобів у створення нових виробів, формування ринків збуту, відповідного технічного та кадрового потенціалу. Мета системи планування витратами має бути спрямованою на оптимізацію загального розміру витрат підприємства при збереженні існуючого рівня якості продукції.

По-третє, в умовах обмеженості ресурсів скоротити загальний розмір витрат підприємства можна лише шляхом зменшення витрат праці та основного капіталу, що призводить до зниження рівня ділової активності та прибутковості діяльності підприємства.

Література:

1. Кобзій О.В. Актуальність необхідності динамічного планування діяльності підприємств у невизначених умовах. *Економіка промисловості*. 2010. № 1. С. 114-118.
2. Ноздріна Л.В., Ящук В. І., Полотай О. І. Управління проектами К.: ЦУЛ, 2010. 432с.

С.А. Цибуля,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Маркетинг»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»
Р.С. Зубков,
д-р екон.наук, професор кафедри
підприємництва, управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТОЧКИ БЕЗЗБИТКОВОСТІ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Розглянуто особливості визначення точки беззбитковості у міжнародній практиці. Проаналізовано механізми застосування методу рівнянь для визначення точки беззбитковості у міжнародній практиці

Ключові слова: виробництво, аналіз, планування, витрати, підприємство, точка беззбитковості, управління.

У довгостроковому періоді точка беззбитковості постійно змінює своє значення і відповідно можна визначити декілька етапів змін . Кожний етап діяльності в довгостроковому періоді - це початок і закінчення цієї діяльності в короткостроковому періоді. Закінчення певного етапу позначається новими змінами. Відповідно довгостроковий період діяльності підприємства можна розкласти на низку короткострокових, що дозволяє використовувати для розрахунків формування різних видів прибутку, алгоритми, характерні для короткострокового періоду.

Для визначення точки беззбитковості у міжнародній практиці досить часто застосовують метод рівнянь [1, с.220]. Згідно з цим методом для визначення точки беззбитковості формули мають вигляд:

TC – собівартість загального обсягу реалізованої продукції у грошовому вимірі;

F – сума постійних витрат у грошовому виразі за період;

p — одинична ціна, грошових одиниць за штуку, тонну, комплект;

v — одиничні змінні витрати, грошових одиниць за штуку, тонну, комплект;

q — вироблена й реалізована кількість продукції у натуральному вимірі (в штуках, тоннах, комплектах);

За прийнятих умовних позначеннях собівартість усього обсягу реалізованої продукції дорівнює:

$$TC = v \times q + F. \quad (1)$$

З врахуванням прийнятих припущень виручка від реалізації продукції прямо пропорційна кількості проданої:

$$B = p \times q. \quad (2)$$

За визначенням, у мертвій точці собівартість реалізованої продукції дорівнює валовому доходу від її реалізації, тобто має місце рівність формул (1) і (2):

$$v \times q + F = B = p \times q. \quad (3)$$

Розв'язуючи рівняння (3) щодо змінної q , одержимо формулу для визначення точки беззбитковості в натуральному вираженні:

$$q = \frac{F}{(p - v)}. \quad (4)$$

Назвемо вираз $(p - v)$ одиничною маржею на змінних витратах, т.с.в. Іноді цей вираз називають ще маржею покриття. Виходить, можна сказати, що мертвія точка, як обсяг продажів у натуральному вимірі, дорівнює відношенню постійних витрат до одиничної маржі на змінних витратах.

Для визначення порога рентабельності бізнесу в грошовому вимірі B_{kprum} помножимо ліву й праву частину рівності (4) на одиничну ціну, p .

$$q \times p = \frac{F \times p}{(p - v)} \quad (5)$$

Відношення одиничної маржі на змінних витратах $(p - v)$ до одиничної ціни p називають

коєфіцієнтом маржі на змінних витратах, , тобто $k_{mcv} := (p - v)/p$.

Звідси маємо формулу для визначення точки беззбитковості в грошовому вимірі:

$$B_{крути} = \frac{F}{k_{mcv}}. \quad (6)$$

Слід зазначити, що на зміни обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартість і прибуток має вплив велике число факторів. Ці фактори іноді діють в протилежних напрямках. Отже, зв'язок «обсяг виробництва - виручка від реалізації - собівартість - прибуток» в практичній фінансово-господарській діяльності не абсолютний.

Література:

1. Подольчак Н.Ю., Беднарська О.Р. Планування економічних ризиків машинобудівних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 8. С. 219-229.

В.О. Черкашин,
здобувач вищої освіти
спеціальності «Маркетинг»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

В.В. Ляшенко,
доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування
Миколаївського інституту розвитку
людини Університету «Україна»

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання формування конкурентних переваг підприємства.

Ключові слова: конкурентні переваги, конкурентоспроможність, джерело конкурентних переваг.

Сьогодні у зв'язку з інтеграцією економіки України в європейський економічний простір та глобалізацією світової економіки суттєво змінюються умови господарювання для підприємств України.

Нагальною проблемою залишається низька конкурентоспроможність української продукції і підприємств в цілому, крім того слід враховувати, що проблеми функціонування та розвитку вітчизняних підприємств загострилися з уповільненням зростання компаній внаслідок насичення ринків і посилення інтенсивності конкуренції на них. Все це зумовлює необхідність пошуку шляхів створення стійких конкурентних преваг.

Проблемами формування конкурентних переваг і конкурентоспроможності на різних рівнях економічної системи присвячені праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Г.Л. Азоев, Майкл Р. Байє, В.О. Василенко, А.П. Градов, О.М. Гребешкова, І.З. Должанський, П. Друкер, Ю.Б. Іванов, О.І. Іванова, Ф. Котлер, Ж.-Ж. Ламбен, А.М. Ніколаєва, М. Порттер, Н.П. Тарнавська, А.Ю. Юданов, Р.А. Фатхутдінов, М.В. Чорна та інші.

Широку класифікацію конкурентних переваг представлено науковцями А.В. Войчак та Р.В. Камишніков [1], які за джерелами виникнення виділяють внутрішні та зовнішні конкурентні переваги. Такий підхід до виділення джерел створення конкурентних переваг підприємства є найбільш розповсюдженим.

У якості внутрішніх джерел створення конкурентних переваг підприємства у цьому випадку розглядаються характеристики його внутрішніх напрямків функціонування, які мають перевагу над аналогічними характеристиками підприємств-конкурентів.

Зовнішніми конкурентними перевагами вважаються такі, які забезпечують підприємству можливість виробити продукцію, що буде мати більшу цінність для споживачів за рахунок зменшення їх витрат, більш повного задоволення вимог або покращення результатів їх роботи.

Безумовно, що внутрішні переваги є підґрунтям загальної конкурентної переваги підприємства. Проте, внутрішні переваги це лише потенціал досягнення фірмою її конкурентних позицій.

Слід зазначити, що особливу увагу слід приділяти зовнішнім конкурентним перевагам, які, з одного боку, спрямовують підприємство на розвиток шляхом застосування певних внутрішніх переваг, а з іншого - забезпечують йому стабільні конкурентні позиції, адже націлюють на планомірне задоволення вимог певної групи покупців.

Кожна конкурентна перевага має свій ресурс, тому ринкові позиції компанії визначаються кількістю конкурентних переваг, їх значимістю (доступністю конкурентам) і тривалістю життєвого циклу конкурентної переваги. Чим більша кількість унікальних, важкодоступних для відтворення конкурентних переваг і чим довша тривалість їх життєвого циклу, тим міцніші стратегічні позиції компанії.

Обравши джерело конкурентної переваги, необхідно проаналізувати чинники внутрішнього та зовнішнього середовища з метою можливості використання їх впливу на створення переваги підприємства на конкурентному ринку. Такі зовнішні чинники, як загальноекономічний стан ринків, на яких діє підприємство, політика уряду в сфері обсягів інвестицій, кредитних, податкових і митних ставок, рівень інтеграції процесу виробництва і реалізації в компанії, рівень розвитку інфраструктури ринку та інші можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на процес формування конкурентних переваг з урахуванням джерела, яке обрано за основу цього процесу [2].

Крім того, слід зазначити, що конкурентна перевага, на створення якої націлено роботу підприємства, може відповідати обраному джерелу, а може бути зовсім іншою. Наприклад, якщо джерелом конкурентної переваги обрано зниження витрат, то й результат, тобто безпосередньо конкурентна перевага буде полягати саме у можливості отримувати низькі витрати та ціни. Але той же результат (таку ж конкурентну перевагу) підприємство може отримати, якщо за джерело буде взято впровадження інновацій або доступність сировинної бази.

Отже, теоретичне уточнення взаємозв'язку основних понять, які пов'язані з формуванням конкурентних переваг підприємства має практичну значущість, оскільки дозволить керівництву підприємства вже на початковому етапі створення конкурентних переваг визначити, що брати за основу конкурентної переваги і який результат має бути досягнутий.

Подальшим дослідженням підлягають джерела конкурентних переваг, взаємозв'язок джерел, факторів та безпосередньо конкурентних переваг, як результат конкурентоспроможності підприємства.

Література

1. Войчак А.В. Конкурентні переваги підприємства: сутність і класифікація. *Маркетинг в Україні*. 2005. № 2. С. 50 – 53.
2. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. / С.М. Клименко, Т.В. Омельяненко, Д.О. Барабань, О.С. Дуброва, А.В. Вакуленко. Київ: КНЕУ, 2008. 520 с.

В.Бойко,
здобувач вищої освіти
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
освітнього рівня «бакалаїр»
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

РЕЙТИНГУВАННЯ РЕГІОНІВ ЗА РІВНЕМ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

За узагальненим показником з використанням методу головних компонент побудовано рейтинг регіонів за рівнем розвитку страхового ринку. Виявлено значні диспропорції та доведена гіпотеза про нерівномірність розвитку регіональних страхових ринків.

Ключові слова: регіон, рейтинг, страхування, страховий ринок, метод головних компонент, фінансова система, ризик.

Страхування є важливим фактором активізації економіки, оскільки воно забезпечує всім учасникам рівні права та можливості для отримання пільг, бажання ризикувати, впевненість у розвитку бізнесу та створює нові стимули

для підвищення продуктивності та забезпечення економічного розвитку. В реальних економічних умовах в Україні страхування від комерційних, технічних, правових та політичних ризиків стає реальністю. Страхування сприяє накопиченню ресурсів, пов'язаних з організацією економічної безпеки.

Ринок страхування є дуже важливою складовою української фінансової системи. Оскільки він перерозподіляє ризик в економіці, створює сприятливіші умови для розвитку бізнесу та знижує загальний рівень ризику. Дослідження тенденцій розвитку регіональних ринків страхування не втрачає актуальності.

Структура страхових ринків та видова складова страхування формується регіонами з урахуванням їх особливостей: природного середовища, складу населення, співвідношення міського та сільського населення в регіоні, галузевих особливостей. Під впливом змін рівнів та тенденцій розвитку страхових ринків регіону формується і національний ринок страхування. З огляду на це вважаємо доцільним проведення рейтингування регіонів за рівнем розвитку страхового ринку [2].

Рейтингування регіонів за рівнем розвитку страхування пропонуємо провести за узагальненим показником, який буде побудований з використанням методу модифікованої головної компоненти. З цією метою нами відібрано шість статистичних показників, які на думку провідних фахівців є найбільш інформативними і які повністю характеризують розвиток ринку страхування України, а саме: кількість страхових компаній (\tilde{X}_1), валові страхові платежі (внески, премії), млн. грн. (\tilde{X}_2), валові страхові виплати, млн. грн. (\tilde{X}_3), страхові платежі, сплачені на перестрахування, млн. грн. (\tilde{X}_4), частка страхових виплат у страхових преміях (\tilde{X}_5), частка страхових премій, яка передана у перестрахування (\tilde{X}_6).

Окремо варто відмітити, що однією із підготовчих процедур є уніфікація відібраних показників з метою їх зіставленості і приведення для вимірювання у N-балльній шкалі, за якою нульове значення буде відповідати найменшому

показнику, а максимальне – найвищому. Уніфікація була проведена нами за різними формулами з урахуванням показників-стимуляторів та дестимуляторів.

Зростання показників-стимуляторів впливає позитивно і сприяє збільшенню показників розвитку страхового ринку, а зростання показників-дестимуляторів – негативно впливає на цей ринок. Значення уніфікованих змінних розраховувалося за формулами:

Для показників-стимуляторів:

$$X_{ij} = \frac{\tilde{x}_{ij} - \tilde{x}_{j \min}}{\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{j \min}} \cdot N \quad (1)$$

Для показників-дестимуляторів:

$$X_{ij} = \frac{\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{ij}}{\tilde{x}_{j \max} - \tilde{x}_{j \min}} \cdot N \quad (2)$$

У загальнений показник:

$$Y = \sum_{j=1}^m w_j \cdot X_j \quad (3)$$

В формулі (3) w_j – вагові коефіцієнти (розраховані за методом головних компонент), за якими уніфіковані ознаки X_j враховані в узагальненому показнику. Вагові коефіцієнти w_j визначаються на основі методу головних компонент в середовищі електронних таблиць *Microsoft Excel*.

Наступним кроком рейтингування є побудова рівняння моделей узагальнених показників розвитку страхового ринку за методикою Y -модифікованої головної компоненти:

$$\text{Для 2017 р.: } Y_{2017} = 0.209 \cdot x_1 + 0.269 \cdot x_2 + 0.063 \cdot x_3 + 0.274 \cdot x_4 + 0.029 \cdot x_5 + 0.097 \cdot x_6$$

$$\text{Для 2018 р.: } Y_{2018} = 0.247 \cdot x_1 + 0.298 \cdot x_2 + 0.071 \cdot x_3 + 0.266 \cdot x_4 + 0.021 \cdot x_5 + 0.099 \cdot x_6$$

$$\text{Для 2019 р.: } Y_{2019} = 0.253 \cdot x_1 + 0.304 \cdot x_2 + 0.087 \cdot x_3 + 0.261 \cdot x_4 + 0.023 \cdot x_5 + 0.103 \cdot x_6$$

За узагальненими показниками розвитку ринку страхування у 2017-2019 pp. проводиться рейтингування регіонів України (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтингування регіонів України за узагальненим показником розвитку страхового ринку у 2017-2019 pp.

Області	Y_j					
	2017		2018		2019	
Вінницька	1,86	15	1,84	17	1,92	15
Волинська	1,92	13	4,12	6	1,9	16
Дніпропетровська	6,48	2	6,12	3	8,67	2
Житомирська	1,97	12	1,89	16	2,31	11
Закарпатська	1,84	16	1,94	15	2,51	9
Запорізька	6,47	3	6,83	2	4,53	6
Івано-Франківська	2,04	11	1,97	12	1,75	18
Київська	6,50	1	3,31	7	5,04	5
Кіровоградська	1,85	15	1,83	18	1,87	17

Донецька	5,66	5	5,72	4	5,94	4
Луганська	2,42	8	3,13	9	1,97	13
Львівська	2,67	7	3,25	8	3,11	8
Миколаївська	2,10	10	1,96	13	1,73	19
Одеська	4,71	6	5,59	5	9,16	1
Полтавська	2,28	9	2,75	11	2,52	10
Рівненська	1,3	19	3,05	10	4,27	7
Сумська	1,15	20	1,12	21	1,06	24
Тернопільська	1,07	22	1,07	22	1,19	22
Харківська	5,76	4	7,60	1	7,56	3
Херсонська	1,76	18	1,86	16	2,23	12
Хмельницька	1,77	17	1,95	14	1,98	14
Черкаська	0,37	24	1,06	23	1,1	23
Чернівецька	1,14	21	1,22	20	1,21	21
Чернігівська	0,5	23	1,66	19	1,39	20

*складено автором [3]

Отже, найвищий рейтинг отримала у 2017 р. Київська область, у 2018 р. – Харківська область, у 2019 р. – Дніпропетровська область, в трійці лідерів перебувають Харківська, Дніпропетровська та Запорізька області. До аутсайдерів регіональних страхових ринків можна віднести: Сумську, Тернопільську, Черкаську, Чернівецьку та Чернігівську області.

Протягом досліджуваного періоду, деякі зміни відбувалися і у самих групах. Завдяки високим показникам за середньодушовими страховими преміями та страховими виплатами на кращі позиції в рейтингу піднялися: Одеська, Закарпатська, Херсонська та Рівненська області. У зв'язку із погіршенням зазначених показників, ряд областей навпаки зайняли нижчі позиції у рейтингу: Івано-Франківська, Луганська та Миколаївська області. Загалом слід відмітити, що лідируючи позиції протягом досліджуваного періоду закріпилися за промислово розвиненими регіонами, що є свідченням їх найбільшого потенціалу.

Таким чином, за результатами рейтингування регіонів виявлено значні диспропорції та доведена гіпотеза про нерівномірність розвитку регіональних страхових ринків. Також було помічено, що не в кожному випадку більші значення показників середньодушових обсягів надходжень страхових платежів свідчать про високий рівень розвитку страхового ринку в регіоні. Швидше за все це свідчить про те, що значні обсяги коштів виводяться від оподаткування.

Література

1. Гуріна О.В., Криленко В.І., Новіков І.О. Прогнозування основних показників діяльності страхових компаній. *ModernEconomics.* 2021. № 25(2021). С. 52-57. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V25\(2021\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V25(2021)-08).
2. Гуріна О.В., Домбровська Л.В. Оцінка тенденцій розвитку страхового ринку України: національний та регіональний аспект. *Administrative and socio-economic systems: scientific and practical aspects of sustainable development.* Monograph. Opole: The Academy of Management and Administrationin Opole, 2021. URL: <https://www.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/05/Web-book-monograf-2021.pdf>
3. Статистика страхового ринку України. Національні рахунки України. URL: <https://forinsurer.com/stat>

Д. Домбровська,
здобувач вищої освіти спеціальності
«Комп’ютерні науки» освітнього рівня «бакалавр»
Львівського національного університету імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПОБУДОВІ НЕЛІНІЙНИХ ЕКОНОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ

Здійснено огляд сучасних програмних комплексів та їх можливостей для економетричного (нелінійного) моделювання.

Ключові слова: економетричне моделювання, нелінійні регресійні моделі, методи і моделі економетричного моделювання, специфікація моделі, метод найменших квадратів.

Лінійні економетричні моделі є потужним інструментом моделювання, здебільшого вони дають цілком задовільні та обґрунтовані результати, але з огляду на різноманітність, складність та походження економічних суб’єктів не завжди є адекватними. Деякі економічні залежності є нелінійними за свою природою, отже, застосування до них лінійних моделей є неприпустимим. Рішення про вибір виду залежності приймається, як правило, за результатами попереднього аналізу досліджуваного об’єкта шляхом вивчення взаємозв’язків між змінними, що є складовими моделі.

Нелінійність моделі може визначатися за змінними або за параметрами. Специфікація економетричних моделей нелінійних по змінним (пояснювальним

чинникам), але лінійних за параметрами може мати вигляд поліноміальних моделей різного ступеня, гіперболічних моделей, логарифмічних моделей тощо. Економетричні моделі нелінійні за параметрами можуть мати вигляд степеневих, показникових, експоненційних або логарифмічних залежностей, іноді можуть мати вигляд комбінованих мультиплікативних моделей. Особливість першого типу моделей є те, що вони завжди можуть бути приведені до лінійних моделей шляхом переходу до нових змінних. Нелінійні моделі другого типу діляться на: внутрішньолінійні та внутрішньонелінійні. Внутрішньолінійні моделі шляхом лінеаризації змінних приводяться до лінійного вигляду, їх параметри оцінюються за методом найменших квадратів. До внутрішньонелінійних моделей застосовуються нелінійні методи оцінювання.

Нелінійні економетричні моделі вимагають значних розрахунків, проведення численних обчислювальних експериментів, отже, для них слід застосовувати сучасні пакети прикладного програмного забезпечення, які здатні реалізувати відповідні технології. Наразі найбільш поширеними є пакети прикладних програм професійного статистичного моделювання та вузько-спеціалізованого: SPSS, STATISTICA, PrognozPlatform, Eviews і Stata.

SPSS та STATISTICA дозволяють опрацьовувати часові ряди або просторові дані, і підтримують такі модулі економетричного моделювання як: Basic Statistics/Tables – основні статистики/Таблиці; Nonparametrics/Distributions – непараметричні методи та підгонка розподілів; MultipleRegression – множинна регресія; TimeSeries/Forecasting – часові ряди/Прогнозування (адаптивні методи прогнозування, моделі з лаговими змінними, моделі декомпозиції часових рядів, спектральний аналіз, моделі авторегресії-проінтегрованого ковзного середнього); Nonlinearestimation – нелінійне оцінювання; StructuralEquationModeling – структурне моделювання. Крім зазначених методів економетричного моделювання, в SPSS і Statistica реалізовані такі методи багатомірного статистичного аналізу даних, як:

ANOVA – дисперсійний аналіз; ClusterAnalysis – кластерний аналіз; FactorAnalysis – факторний аналіз; CanonicalAnalysis – канонічні кореляції; ClassificationTrees – дерева класифікацій; MultidimensionalScaling – багатовимірне шкаловання; DiscriminantAnalysis – дискримінантний аналіз. Оцінка нелінійної регресії в таких програмах здійснюється в окремих модулях (Nonlinear estimation) для яких існують вбудовані види залежностей: регресія логіт/пробіт, експоненційне зростання, степенева регресія тощо. Коефіцієнти нелінійної регресії визначаються за ітеративними методами оптимізації: симплексним, квазі-ньютоновським, Хука-Дживса та ін.

Eviews і Stata, на відміну від названих програм, є вузькоспеціалізованими. Okрім базових модулів, які реалізують економетричне моделювання, наразі актуальними є такі методи і моделі: аналіз панельних даних, векторні авторегресійні технології, моделі корекції помилок, моделі з дискретними змінними тощо. Програма Eviews дозволяє обрати функціональну форму моделі (нелінійну функцію) за допомогою тесту Бокса-Кокса, а оцінка коефіцієнтів здійснюється на основі нелінійного методу найменших квадратів (NLS) або зваженого (WLS).

Реалізацію процесів бізнес-аналітики забезпечує комерційна платформа PrognozPlatform. Ця інтегрована платформа підтримує технології «хмарних обчислень» (Cloud Computing) та містить як базові, так і спеціальні методи економетричного моделювання.

Також, наразі, в економетриці набувають актуальності мови програмування, які фактично є стандартними пакетами статистичного моделювання. Поширену сьогодні є мова програмування R, кількість бібліотек якої налічує понад 12300 пакетів, яка завдяки простоті та гнучкості має розширені можливості використання для власних обчислень на безоплатній основі.

При необхідності реалізації машинного навчання у нагоді може стати Python. Як правило, для реалізації кількісних розрахунків у наукових дослідженнях на основі Python достатньо п'яти бібліотек: для роботи з однорідними масивами даних – NumPy, для маніпулювання гетерогенними і маркованими даними – Pandas, для реалізації загальнонаукових завдань – SciPy, для візуалізації якості публікації – Matplotlib, для інтерактивного виконання та спільнотного використання коду – IPython, для реалізації машинного навчання – Scikit-Learn.

Отже, використання інформаційних технологій в економетричному моделюванні дедалі набиратиме лише популярності. Доцільність використання конкретних інструментів та програмних засобів залежить від кінцевого результату, мети моделювання та рівня владіння суб'єктом дослідження програмними комплексами.

Література

1. Норман Дрейпер, Гаррі Сміт. Прикладной регрессионный анализ. Перевод с англ. Издательство Вильямс, 2016.
2. Маноха, Л.Ю. Обчислювальна математика та програмування. Київ: Національний університет харчових технологій, 2015.

Д. Головко,

здобувач вищої освіти спеціальності
«Комп’ютерні науки» освітнього рівня «бакалавр»
Львівського національного університету імені Івана Франка

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМЕТРИЧНОМУ АНАЛІЗІ

Тотальна діджиталізація та стрімкий розвиток інформаційних відносин зумовлюють виняткову актуальність математичного моделювання в економіці. Розглянуто можливості сучасних програмних комплексів, визначено їх переваги, недоліки та можливості використання при економетричному аналізі.

Ключові слова: математичне моделювання, інформаційні технології, економетрика, економетричний аналіз, методи і моделі економетричного моделювання, прикладне програмне забезпечення.

Математичні методи інтегрувалися в економіку ще у 18 ст. після опублікування роботи «Економічні таблиці» французьким економістом Ф. Кене, який вперше зробив спробу формалізації процесу суспільного відтворення. На сьогоднішній день чимало сучасних методів управління економічними системами за основу використовують математичні методи, поєднуючи їх із можливостями інформаційних технологій. Математичні методи у поєднанні із обчислювальними технологіями забезпечують точність та універсальність розв'язків економічних задач, сприяють розвитку математичного моделювання як окремої галузі наукового пізнання. Математичне моделювання дозволяє вирішити складні теоретико-прикладні задачі, які описують кількісні закономірності та взаємозв'язки економічних процесів, суб'єктів та явищ. На базі економетричних моделей створюються ефективні алгоритми та реалізуються оптимальні шляхи розв'язання актуальних задач.

Сучасні методи економетричного аналізу засновані на використанні обчислювальних технологій у вигляді прикладного програмного забезпечення загального та спеціального призначення. До ППЗ загального призначення відносять редактор електронних таблиць MS Excel, який дає широкі можливості для економетричного аналізу.

Економетричний аналіз в середовищі MS Excel реалізується за наступними етапами:

- ідентифікація змінних – визначення змінних, істотних з точки зору мети дослідження;
- специфікація моделі (вибір форми зв'язку між результуючою та факторною ознакою) – побудова поля кореляційної залежності результуючої ознаки від факторного показника за допомогою точкових діаграм та вибір найкращого типу взаємозв'язку на основі використання лінії тренду;
- параметризація – оцінювання невідомих параметрів і побудова рівняння регресії;

➤ перевірка моделі на адекватність – визначення відповідності моделі реальним економічним умовам через обчислення F-критерію Фішера та порівняння його із табличними значеннями;

➤ перевірка статистичної значущості параметрів моделі – оцінювання за параметрами регресійної моделі t-критерію Стьюдента.

Прикладом ППЗ спеціального призначення є пакет призначений для економетричного моделювання – GRETL (GnuRegression, Econometrics и TIME-seriesLibrary). До основних функцій пакета відносяться: визначення показників описової статистики, перевірку нормальності розподілу, розподіл частот випадкової величини, щільності ймовірностей, визначення коефіцієнта кореляції, побудови лінії тренда, корелограми та періодограми. Регресійний аналіз в GRETL забезпечується однокроковим МНК (1МНК), зваженим МНК та двокроковим МНК (2МНК) – оцінка систем одночасних рівнянь, методами оцінювання логіт/пробіт/тобіт та нелінійних моделей. Okрім стандартних функцій статистичного та економетричного аналізу GRETL має можливості щодо: перевірки моделі на наявність автокореляції за тестом Дарбіна-Уотсона, Бройша-Годфрі та Лджунга-Бокса, перевірки на наявність гетероскедастичності за тестом Уайта, моделювання сезонних коливань, роботи із авторегресійними моделями (AR), моделями часових рядів ARIMA та ARMA, визначення критичних значень p-value. Також GRETL містить вбудовані статистичні таблиці для різних розподілів. Альтернативою GRETL є Eviews, Statistica та STADIA.

Вибір того чи іншого програмного засобу здійснюється користувачем з урахуванням мети дослідження, наявних даних, переваг та недоліків програмних комплексів. До переваг найбільш поширених названих прикладних програм відносяться: MS Excel – доступність та простота у використанні, GRETL – доступність, простота у використанні, безоплатність, широкі можливості, зручний інтерфейс, Eviews – наявність великої кількості тестових критеріїв, простота в реалізації, можливість побудови адаптивних моделей

прогнозування, перевірки часових рядів на стаціонарність. Недоліками є: MS Excel та GRETL – відсутність можливостей тестування моделі, Eviews – англійський інтерфейс, застарілі версії.

Отже, останнім часом в економічних дослідженнях значного поширення набувають інформаційні технології. Методи економетричного моделювання наразі широко забезпечені різноманітними програмними комплексами. Обґрунтування вибору пакета прикладних програм залежить від характеру та мети дослідження, обсягу матеріалу дослідження, кваліфікації користувача та наявного обладнання.

Література

1. Нормандрейпер, Гаррі Сміт. Прикладной регрессионный анализ. Перевод с англ. Издательство Вильямс, 2016.
2. Маноха, Л.Ю. Обчислювальна математика та програмування. Київ: Національний університет харчових технологій, 2015.

Р. Єрмакова,
здобувач вищої освіти
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано доцільність застосування методів і моделей економетричного моделювання для визначення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Ключові слова: економетричне моделювання, фінансові ресурси, модель, симульмативні моделі, система одночасних рівнянь.

Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок власних та запозичених коштів. Ефективність формування фінансових ресурсів, залежить від особливостей організації виробничо-господарської і фінансової діяльності

підприємств, державної регуляторної політики щодо формування фінансових ресурсів підприємств, впливу зміни ринкової кон'юнктури. Нестача фінансових ресурсів чинить негативний вплив на виробничо-господарську діяльність підприємств і веде до зростання заборгованостей перед суб'єктами господарювання по оплаті праці та сплаті податків, погіршує в цілому показники фінансового стану. Наслідком цього є скорочення можливостей фінансування подальшого розвитку підприємств. За цих обставин важливого значення набуває оптимізація фінансових ресурсів підприємств за допомогою засобів математичного моделювання та економетричного аналізу.

Економетричні моделі оптимізації фінансових ресурсів відображають взаємозв'язок між ендогенними (внутрішніми) та екзогенними (зовнішніми) змінними (коєфіцієнт покриття, коєфіцієнт оборотності капіталу, коєфіцієнт фінансової незалежності, рентабельність продажу, рентабельність власного капіталу).

На етапі управління фінансовими ресурсами важливим кроком є їх оцінка. З цією метою відбувається реалізація трьох важливих, на нашу думку, завдань:

1. Моніторинг джерел формування та напрямків використання фінансових ресурсів – проводиться за методиками горизонтального аналізу на основі даних форми 1 – баланс підприємства.
2. Аналіз і оцінка структури фінансових ресурсів – проводиться за методиками вертикального аналізу на основі даних форми 1 – баланс підприємства.
3. Розрахунок показників ефективності формування і використання фінансових ресурсів підприємства та прогнозування їх обсягів.

Діагностика стану, структури та показників ефективності використання фінансових ресурсів передбачає проведення економетричного аналізу із подальшими рекомендаціями стосовно покращення ситуації на підприємстві.

Інформаційну базу економетричних моделей при використанні фінансових ресурсів складають такі джерела: форма 1 (баланс) – звіт про фінансовий стан

підприємства – відображає активи, зобов'язання та власний капітал, форма 2 (звіт про фінансові результати), форма 3 (звіт про рух грошових коштів), форма 4 (звіт про власний капітал) [1].

Дієвим інструментом економетричного моделювання, на нашу думку, є симультивативні моделі. Прямі за зворотні зв'язки між економічними показниками встановлюються на основі використання систем одночасних рівнянь, які складаються здебільшого із лінійних рівнянь. Динаміка показників вивчається за допомогою часових лагів або лагових змінних.

Параметрами симультивативної моделі використання фінансових ресурсів можуть бути ендогенні змінні: коефіцієнт покриття, рентабельність власного капіталу, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт оборотності капіталу, рентабельність продажу. Ці показники є похідними від показників: оборотні активи, поточні зобов'язання, власний капітал, валюта балансу, чистий дохід (виручка) від реалізації, чистий прибуток.

Економетричне моделювання із побудовою симультивативної моделі проведено для ПрАТ «Санта Україна». Результати розрахунку основних коефіцієнтів моделі наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок вихідних даних для економетричної симультивативної моделі на прикладі ПрАТ «Санта Україна»

Розрахунковий період	Коефіцієнт покриття	Рентабельність власного капіталу	Коефіцієнт фінансової незалежності	Коефіцієнт оборотності капіталу	Рентабельність продажу
2017, I квартал	1,24	0,58	0,896	1,04	0,64
2017, II квартал	1,22	0,62	0,900	1,06	0,66
2017, III квартал	1,18	0,61	0,901	1,01	0,62
2017, IV квартал	1,16	0,60	0,899	0,99	0,65
2018, I квартал	1,14	1,55	0,889	0,54	1,74
2018, II квартал	1,05	1,60	0,885	0,60	1,68
2018, III квартал	1,04	1,55	0,898	0,58	1,72
2018, IV квартал	1,06	1,50	0,901	0,59	1,77
2019, I квартал	0,98	0,74	0,818	0,43	0,90
2019, II квартал	0,96	0,72	0,814	0,48	0,88
2019, III квартал	0,94	0,76	0,820	0,50	0,95
2019, IV квартал	0,92	0,75	0,819	0,51	0,93

Економетрична модель використання фінансових ресурсів на основі системи одночасних рівнянь має вигляд:

$$\begin{aligned} Y_1 &= 4.24 + 0.89 \cdot X_1 - 0.14 \cdot X_2 \\ Y_2 &= 1.94 - 0.16 \cdot Y_1 + 1.53 \cdot X_3 \end{aligned} \quad (1)$$

Отже, зростання коефіцієнта покриття на 0,81 п. забезпечується за рахунок зростання коефіцієнта фінансової незалежності, зменшення коефіцієнта покриття на 0,14 п. спричинено зростанням коефіцієнта оборотності капіталу на 1 п., зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу на 1,53 п. відбулося за рахунок збільшення рентабельності продажів та зменшення на 0,16 п. за рахунок зростання коефіцієнта покриття на 1 п. Варіація коефіцієнта покриття на 88% обумовлюється впливом факторів, включених до моделі – коефіцієнта фінансової незалежності та коефіцієнта оборотності капіталу. Варіація коефіцієнта рентабельності власного капіталу на 87% обумовлюється впливом факторів, включених до моделі – коефіцієнта покриття та коефіцієнта рентабельності продажів.

Застосування інструментів економетричного моделювання є достатньо поширеним та перспективним напрямком в економічних дослідженнях. Висновки, отримані на основі економетричного моделювання виражають не лише якісну, а й кількісну оцінку функціонування економічних систем, процесів та явищ. Побудована на прикладі ПрАТ «Санта Україна» симультативна модель достатньо адекватно описала використання фінансових ресурсів: рівняння регресії за проведеними тестами є значущими (пояснюють від 66% до 93% ендогенних змінних) та характеризуються незначними відхиленнями розрахункових значень ендогенних змінних від фактичних. Коефіцієнти моделі, протестовані за t-критерієм Стьюдента, також є статистично значимими. Отримана модель може бути використана для побудови перспективних планів в частині управління фінансовими ресурсами підприємства.

Література

1. Фінансовий механізм управління економікою України в умовах глобалізації: монографія / Н.О. Корнєва, Н.В. Данік, О.В. Гуріна та ін. Миколаїв: Іліон, 2019. 236 с.
2. Іртищева І.О., Стегней М.І., Гуріна О.В. Financial mechanism of the socio-oriented economic development of the Black Sea region. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 4, No. 4, 2018. p. 202-208. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-202-208>. URL:<http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/500>

I. Новіков,

здобувач вищої освіти
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Застосовано інструменти кореляційно-регресійного аналізу для вивчення причинно-наслідкових зв'язків та встановлення ступеня впливу макро-економічних показників на діяльність страхових компаній.

Ключові слова: модель, економетричне моделювання, страхування, страховий ринок, фінансова система, кореляційно-регресійний аналіз, ризик.

Ринок страхування має значний вплив на стабільний розвиток економіки країни загалом та її регіонів зокрема. Виступаючи важливим елементом фінансової системи країні, він є основою перерозподілу та зниження ризиків. Ефективність страхового ринку залежить від соціально-економічних умов країни, населення та готовності компаній споживати страхові продукти та отримувати державну підтримку страхової діяльності.

Порівняно з європейськими країнами, у яких рівень страхового покриття перевищує 94%, попит на страхові послуги в Україні є суттєво нижчим (10-15% страхового сектору), головним чином через низький рівень довіри населення до ринку страхування загалом та страхових компаній зокрема та через відсутність

знань у галузі страхування. Наразі рівень розвитку українського страхового ринку показує, що він недостатньо ефективний для фінансової системи [1].

На розвиток страхового ринку впливає чимала кількість факторів. Оцінити їх вплив можливо за допомогою статистичних методів. До найбільш поширених із них відносять методи кореляційно-регресійного аналізу. На їх основі досліджують та проводять кількісну оцінку внутрішніх і зовнішніх причинно-наслідкових зв'язків між факторами, що включаються у певні моделі, встановлюються закономірності функціонування і визначаються тенденції розвитку досліджуваної результативної ознаки. Зазначені моделі будуються у вигляді рівнянь кореляційного зв'язку. В рамках тематики дослідження вважаємо доцільним вивчення впливу окремих макроекономічних показників на фінансові показники страхових компаній. Серед безлічі макропоказників нами відібрані два, які, на нашу думку, є найбільш доречними, а саме: середньорічна заробітна плата та обсяг капітальних інвестицій (див. табл. 1) [1].

Таблиця 1
Зовнішні показники впливу на діяльність страхових компаній на ринку
страхування України

Рік	Страхові платежі (внески, премії), млн. грн.	Середньорічна заробітна плата, тис. грн.	Капітальні інвестиції, млн. грн.
2010	23081,7	1982,63	180575,5
2011	22693,5	2370,53	241286,0
2012	21508,2	2752,95	273256,0
2013	28661,8	2979,46	249873,4
2014	26767,3	3149,45	219419,9
2015	29736,0	3661,41	273116,4
2016	24844,2	4482,35	359216,1
2017	43431,8	6273,45	448461,5
2018	49367,5	7810,88	578726,4
2019	53001,2	9205,19	623978,9

*складено автором[2, 3, 4]

Оцінка рівня впливу заробітної плати на обсяг страхових внесків, на нашу думку, покаже можливість залучення додаткових страхових внесків у діяльність страхових компаній. Залежність між результативною (обсяг страхових внесків) та факторною (середньорічна заробітна плата) ознаками

пропонуємо показати графічно за допомогою ліній тренду (рис. 1) та математично за допомогою інструментів кореляційно-регресійного аналізу.

За отриманим результатом робимо висновок про наявність прямої залежності між обсягами страхових внесків та рівнем заробітної плати. Таким чином, із зростанням заробітної плати населення, обсяги страхових внесків також будуть зростати, і навпаки.

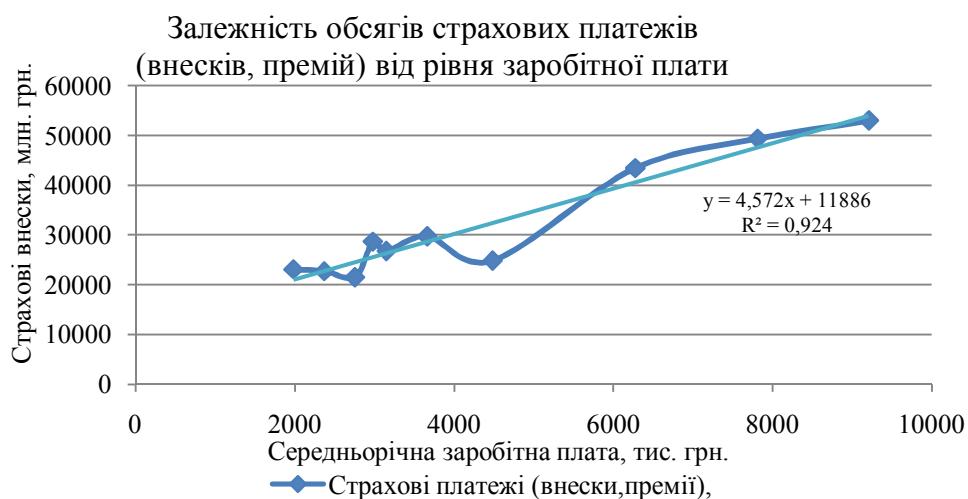

Рис. 1. Залежність обсягів страхових платежів від рівня заробітної плати

*складено автором [2, 3, 4]

Рівняння лінійної регресії: $y = 11886,49 + 4,5721 \cdot X(1)$

Збільшення обсягів капітальних інвестицій позитивно впливає на розвиток економіки країни загалом та на ринок страхування зокрема. Залежність між результативною (обсяг страхових внесків) та факторною (капітальні інвестиції) ознаками пропонуємо показати графічно за допомогою ліній тренду (рис. 2) та математично за допомогою інструментів кореляційно-регресійного аналізу.

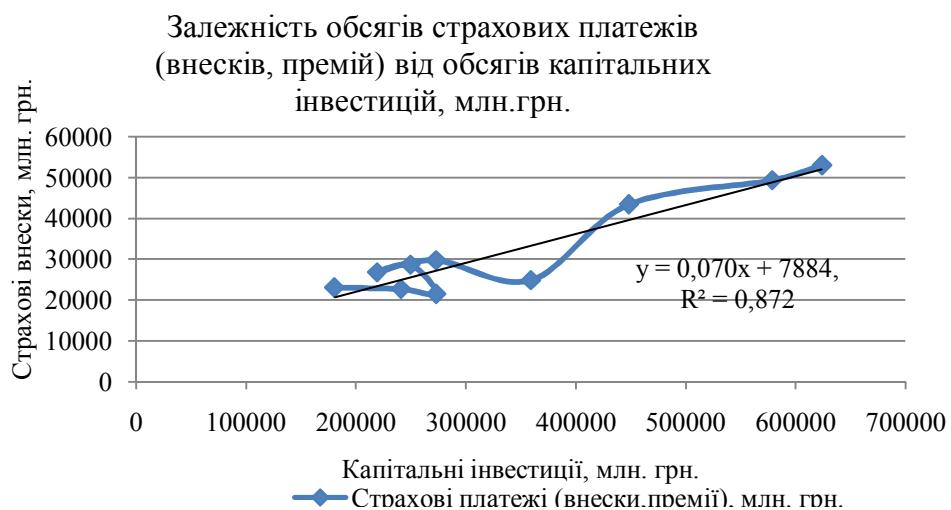

Рис. 2. Залежність обсягів страхових платежів від обсягів капітальних інвестицій

*складено автором[2, 3, 4]

$$\text{Рівняння лінійної регресії: } y=7884,9+0,0708 \cdot X(2)$$

За отриманим результатом робимо висновок про наявність прямої залежності між обсягами страхових внесків та обсягами капітальних інвестицій. Таким чином, із зростанням обсягів капітальних інвестицій в економіку, обсяги страхових внесків також будуть зростати.

Отже, проведений кореляційно-регресійний аналіз дозволив встановити причинно-наслідкові зв'язки між попередньо визначеними макроекономічними показниками та рівнем страхових внесків. З метою зміцнення страхового ринку України необхідною умовою є динамічне зростання заробітної плати та капітальних інвестицій у провідних галузях економіки. Зазначене також сприятиме акумулюванню додаткових ресурсів страхових компаній та розширити можливості внутрішнього інвестування для більш ефективного розвитку економіки України.

Загалом, підводячи підсумок щодо стану розвитку страхового ринку України, варто відмітити, що наразі він є недостатньо сформованим та нерозвиненим, попри позитивну динаміку його розвитку. До основних проблем, які здійснюють негативний вплив на розвиток слід віднести: нестійкий стан політичного та економічного середовища, брак фінансових ресурсів, недостатню платоспроможність населення; недосконалість взаємозв'язків України з іншими країнами у сфері страхової діяльності; слабку законодавчу

базу, нерозвиненість інституту державних преференцій на ринку страхування, неефективну систему державного контролю, її непрозорість; низький рівень інформаційного забезпечення про стан і наявні можливості ринку страхування, низький рівень довіри населення до страхового ринку; високий рівень інфляції, недосконалість фондового ринку; відсутність ефективних партнерських відносин між банківським та страховим сектором.

Література

1. Прокопчук Е. Оценка современного состояния и перспективы функционирования страхового рынка Украины. *Финансы и кредит*. 2017. Т. 23. № 12. С. 709-730
2. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-strakhovoho-rynku.html>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Статистика страхового ринку України. Національні рахунки України. URL: <https://forinsurer.com/stat>

О.В. Попов,

АТ «ФЕД», перший заступник голови правління
кандидат економічних наук

ПІДХІД ДО МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РЕІНЖИНІРИНГУ

Досліджено наукові засади розвитку підходів до моделювання процесів технологічного реінжинірингу.

Ключові слова: реінжиніринг, управлінська діяльність, технологічна санація, моделювання, інновації.

Попереднє моделювання при вирішенні задач управління будь-яким виробничим процесом виконання конкретних робіт з технологічної санації, включаючи різні підсистеми управління підприємством, повинно бути побудовано не тільки з урахуванням різних факторів, а й, перш за все, з урахуванням забезпечення необхідної ефективності самої керуючої системи, що може забезпечити проведення її технологічної санації.

Для підвищення організованості та ефективності управлінської діяльності необхідно мати великі обсяги своєчасної та безперервної інформації. Зменшення

помилок при її обробці можна забезпечити, якщо максимально структурувати та формалізувати масиви інформації, що використовується. З цієї точки зору видається очевидною можливість поділу одержуваної інформації на облікову, що має регулярний характер і відповідну постійній частині повідомлення, і спорадичну (змінну) її частину, що відображає стан виробничих умов у момент контролю. Такий поділ має важливе значення для забезпечення ефективності функцій оперативного управління в режимі «on-line», у тому числі й фінансовими засобами, що використовуються для проведення інноваційних перетворень [1].

Ефективність використання змінної складової можна характеризувати функціональністю, яка визначається характером вирішуваних завдань, організацією системи управління, характером виробничого процесу і т.п. Кореляційні залежності часових реалізацій складових частин повідомлень, наприклад, про використання виробничих ресурсів у вигляді коштів у процесі оперативного регулювання в загальному випадку визначаються конкретним характером реальною ситуації, що складається в ході виконання робіт з проведення технологічної санації. Проте, зміна між співвідношенням інформаційними складовими, за рахунок збільшення змінної частини є ознакою виникнення невизначеності, що вимагає екстраполяційної оцінки подальших можливих змін виробничих умов і прийняття термінових заходів для зміни ситуації в потрібному напрямку [2, 3].

В організаційному плані технологічна і технічна перебудова системи управління з метою підвищення її гнучкості та ефективності має охоплювати всі основні підрозділи виробництва з обов'язковою регламентацією службових функцій і обов'язків, що вводяться для перетворюваних посад управлінського персоналу. Особлива увага повинна бути приділена підбору контингенту операційних менеджерів, які безпосередньо керують проведенням робіт. Відбір кандидатів на цю важливу з точки зору вимог гнучкого та ефективного управління виробництвом посаду повинен проводитись з урахуванням

критеріїв, насамперед, високої інженерно-професійної підготовки пропонованої кандидатури, а також уміння правильно оцінювати виробничу обстановку та оперативно приймати технічно обґрунтовані й ефективні в економічному відношенні інженерні рішення в рамках своєї компетенції та службових обов'язків, не перекладаючи його на плечі вищого керівництва.

Література:

1. Економічне обґрунтування реїнжинірингу бізнес-процесів виробничих підприємств: монографія. за заг. ред. к.е.н., доц. Л.М. Таранюка. Суми: ВВП «Мрія-1128,129», 2010. 440 с.
2. Яковенко С.І. Реїнжиніринг бізнес-процесів шляхом інформатизації управління на підприємствах України. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 9(39). С. 118-130.
3. Лагодієнко В.В., Завгородній А.В., Шаповалова І.О. Технологічні інновації в забезпеченні конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020, № 6. С. 291-397. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-288-6-48

О. Сидорук,
здобувач вищої освіти
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
освітнього рівня «магістр»
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ В СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ

Обґрунтовано ефективність застосування економіко-математичних методів і моделей управління фінансовими ресурсами в системі підтримки прийняття фінансових рішень.

Ключові слова: економіко-математичні моделі, управління, фінансові ресурси, модель, система підтримки прийняття рішень, фінансові рішення, інформаційна система.

Тотальна діджиталізація усіх без виключення галузей та систем господарювання висуває нові вимоги до ведення бізнесу. Удосконалення потребує й інформаційна система управління: в умовах жорсткої конкуренції та динамічного зовнішнього середовища все більшої актуальності набувають

методи і моделі економіко-математичного моделювання. Забезпечити виконання нових умов здатні також сучасні управлінські концепції та технології, основними із яких є системи підтримки прийняття рішень.

Теорія і практика управління має довгу історію свого розвитку на різних етапах якого з'являлися певні підходи, методи і моделі, які були спрямовані на підвищення ефективності управління, в тому числі і у фінансах. Наразі сучасні системи прийняття фінансових рішень забезпечують особі що приймає рішення допомогу в: оцінюванні фінансового стану підприємства, виявленні переваг ОПР, генерації можливих фінансових рішень, оцінюванні альтернативних фінансових рішень з урахуванням переваг ОПР, аналізі наслідків прийнятого фінансового рішення і вибору кращого з позиції ОПР.

До основних функцій систем підтримки прийняття фінансових рішень щодо управління фінансовими ресурсами відносять: оцінювання поточного стану ОПР, оцінювання відносної важливості СППР, генерацію можливих рішень, оцінювання сценаріїв та обрання найкращого варіанта, забезпечення неперервного обміну інформацією та ухвалення колективного рішення, моделювання ухваленого рішення, аналіз можливих наслідків ухвалених рішень, збір результатів щодо реалізації прийнятих рішень та оцінювання результатів.

Економіко-математичні методи і моделі є активними елементами СППР. Зокрема вони входять у структуру систем підтримки прийняття рішень в якості складової «бази моделей». База моделей включає як оптимізаційні, так і неоптимізаційні моделі. До класу оптимізаційних моделей відносяться: моделі математичного (лінійного) програмування – моделі розподілу ресурсів, оптимального планування, мережевого планування, транспортну задачу, моделі нелінійного програмування, динамічні моделі, моделі предметних галузей (інвестиційні, маркетингові, облікові) тощо. До класу неоптимізаційних моделей відносяться: статистичні моделі (з аналізом регресій), імітаційні моделі, методи прогнозування часових рядів тощо.

В основі сучасних СППР лежать новітні інформаційні технології, зокрема, поширеною є технологія OLAP, сховища та вітрини даних, інтелектуальний аналіз даних (DataMining), нейромережеві й інтернет-технології тощо. До найбільш поширених інструментів, в яких закладені функції моделювання фінансових процесів відносяться:

SPSS – повнофункціональна статистична система, призначена для розв'язання дослідницьких і бізнес-задач;

Statistica – комплекс потужних і зручних у використанні інструментів для статистичного та графічного аналізу, прогнозування, datamining, створення власних користувальницьких додатків, інтеграції, спільної роботи, веб-доступу тощо;

Spark – програмна платформа розподіленої обробки даних, що входить в екосистему Apache;

MATLAB – високорівнева мова й інтерактивне середовище для програмування, проведення числових розрахунків і візуалізації результатів. За допомогою MATLAB можна аналізувати дані, розробляти алгоритми, створювати моделі та додатки;

SAS – надійна аналітична платформа для компаній, що прагнуть отримати користь від своїх даних; надає унікальні аналітичні рішення і глибоку галузеву експертизу [1].

СППР щодо управління фінансовими ресурсами мають широкі можливості у напрямку побудови прогнозів: -коротко, -середньо та довгострокових. Найбільш поширеними є методи середньо та коротко-строкового прогнозування, методи довгострокового прогнозування використовуються рідше, оскільки із збільшенням часового інтервалу за яким відбувається прогнозування, зростає ймовірність похиби побудованого прогнозу. Інструментальними засобами прогнозування фінансових часових рядів, які мають тренд, можуть виступати або регресійні моделі або нейронні мережі (Neural networks).

Регресійні моделімають низку переваг: відображають причинно-наслідкові зв'язки між факторною та результируючою ознакою у вигляді аналітичних залежностей; дозволяють оцінити щільність зв'язку між факторною та результируючою ознаками; визначають відносну величину впливу факторних ознак на результируючий показник; достатньо просто реалізуються з використанням сучасних інформаційних технологій або обчислюваних засобів; забезпечують отримання вірогідних результатів прогнозування на основі використання тестових критеріїв.

До беззаперечних переваг нейронних мереж відносять: відсутність обмежень для вхідної інформації; здатність знаходити оптимальні індикатори для кожного інструменту та будувати на їх основі оптимальну адаптивну стратегію передбачення.

Отже, викладене вище дає підстави стверджувати, що розроблення дієвого механізму підготовки і прийняття фінансових рішень щодо управління фінансовими ресурсами в умовах інформаційно-технологічної революції та глобалізації має ґрунтуватись на економіко-математичних методах.

Література

1. Проноза П.В., Лелюк С.В. Системи підтримки прийняття антикризових фінансових рішень: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 117 с.

Ягодзінська А.С.,
здобувач Міжнародного університету
бізнесу і права

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Досліджено наукові засади розвитку політики продовольчого забезпечення населення на основі сталого розвитку аграрного сектору країни.

Ключові слова: продовольча безпека, система продовольчого забезпечення економічний розвиток, стабільний розвиток аграрного сектору, сільське господарство, відродження села.

Концепцію сталого виробництва продовольства та сільського господарства

можна охарактеризувати, як світ, де їжа є поживною і доступною для кожного, в якому природні ресурси управляються таким чином, що підтримують функції екосистеми для підтримки поточних і майбутніх потреб людини. При цьому фермери, скотарі, рибалки, лісники та жителі села активно беруть участь у економічному розвитку та отримують вигоду від нього, мають гідні умови працевлаштування та працюють в умовах дії справедливих цін. Жінки, чоловіки та громади живуть в умовах продовольчої безпеки, контролюють свої засоби до існування та мають рівний доступ до ресурсів, які вони використовують ефективно.

Включення сталого виробництва продовольства та ведення сільського господарства до національних стратегій розвитку та планів дій вимагає розробки процедур та формування функціонуючої інституційної структури.

Загальна концепція, розроблена ФАО в рамках сприяння сталого розвитку виробничих систем, може бути основою стратегії пришвидшення переходу до більш стійких продовольчих та сільськогосподарських систем. Стратегія має базуватися на п'яти принципах, що збалансовують соціальний, економічний та екологічний аспекти сталості, та забезпечують основу для розробки адаптованої державної політики, програм, нормативних положень та стимулів [1]. Реалізація п'яти ключових принципів стратегії переходу до більш стійких продовольчих та сільськогосподарських систем передбачає виконання певних конкретних дій (рис. 1).

Інтегровані та взаємопов'язані, двадцять заходів поєднують між собою багато вимірів сільського господарства та розвитку сільських територій із більш широкою програмою розвитку країни, закладаючи основу для стійкого суспільства [2].

Зростання продуктивності, зайнятості та доданої вартості в продовольчих системах

- Сприяння доступу до виробничих ресурсів, фінансів та послуг
- Підключення дрібних землевласників до ринків
- Заохочення/диверсифікація виробництва та доходів
- Розширення знань виробників та розвиток їх потенціалу

Захист та збереження природних ресурсів

- Покращення якості ґрунтів та відновлення земель
- Захист водних ресурсів та подолання дефіциту води
- Збереження біорізноманіття та захист функцій екосистем
- Зменшення втрат, заохочення до повторного використання та переробки та сприяння сталому споживанню

Підвищення рівня життя та сприяння інклюзивному економічному зростанню

- Розширення можливостей людей та боротьба з нерівністю
- Просування гарантованих рівних прав володіння та користування для чоловіків та жінок
- Використання інструментів соціального захисту для підвищення продуктивності та доходів
- Поліпшення харчування та сприяння збалансованому харчуванню

Посилення стійкості людей, громад та екосистем

- Запобігання та захист від криз: підвищення стійкості
- Підготовка до надзвичайних ситуацій і реакція на них
- Вирішення проблем змін клімату та адаптація до них
- Посилення стійкості екосистем

Пристосування управління до нових викликів

- Розширення політичного діалогу та координації
- Посилення інноваційної політики
- Адаптація та вдосконалення інвестицій та фінансів
- Посилення сприятливого середовища та реформування інституційної бази

Рис.1. П'ять ключових принципів та відповідні дії реалізації стратегії переходу до сталого виробництва продовольства та сільського господарства
Джерело: узагальнено автором

Основоположною передумовою забезпечення сталого виробництва продовольства та ведення аграрного сектору є створення сприятливого політичного середовища та необхідність галузевих міністерств змінити методи своєї роботи та координувати політику уряду. Перехід до більш стійких систем аграрного сектору та продовольства вимагає розбудови політичних союзів та коаліцій з різними учасниками процесу. Відповідно до заклику до

трансформації Порядку денного до 2030 року, багато запропонованих підходів охоплюють різні сектори, залежать від співпраці з урядом та діалогу із зацікавленими сторонами. Вони вимагають від політиків визнати необхідність управління компромісами та визначити конкретні заходи для кращого узгодження багатьох цілей та системи стимулювання. Вони заохочують як правові рамки, що визнають та забезпечують права доступу для дрібних власників та місцевих громад, так і сприятливу політику стимулювання участі приватного сектору у стійкій ринковій діяльності.

Механізми за участю багатьох зацікавлених сторін та нові форми структур управління підвищать відповідальність за політику, одночасно сприяючи мобілізації потенціалу, інформації, технологій та доступу до фінансових та виробничих ресурсів.

Література:

4. Єгоров Б.В., Лагодієнко В.В., Кордзая Н.Р. Удосконалення організаційно-економічного механізму формування регіональної системи продовольчого забезпечення. Вісник ХНАУ. Серія "Економічні науки" : зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Харків : ХНАУ, 2020. № 3. С. 317-331. DOI: 10.31359/2312-3427-2020-3-317
5. Mudrak, R., Lagodiienko, V., Lagodiienko, N., Rybchak, V. Food affordability and economic growth. TEM Journal, 2020, Vol.9, No.4, November, 1161-1169. PP. 1159-1168. DOI:10.18421/TEM94-32

А. Яковенко,
здобувач вищої освіти
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування» освітнього рівня «бакалавр»
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

АДАПТИВНІ МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Досліджено окремі аспекти прогнозування основних показників діяльності страхових компаній. В якості інструменту прогнозування використано базові адаптивні моделі, зокрема, розрахунки здійснено на основі моделі Брауна. Побудована адаптивна модель протестована на адекватність та зроблені висновки щодо можливості її застосування у практиці планування обсягів надходжень страхових платежів.

Ключові слова:адаптивна модель, модель Брауна, страхування, страховий ринок, страхові платежі, фінансова система, прогнозування.

Перманентні зміни зовнішнього середовища найбільш вдало враховуються при короткостроковому прогнозуванні, де важлива динаміка розвитку досліджуваного показника в кінці періоду спостережень, а не тенденція його розвитку в середньому протягом періоду дослідження [2]. Отже, виникає потреба в таких прогнозних моделях, які б відображали якісні зміни, що відбуваються в закономірностях розвитку досліджуваних процесів. Ситуація загострюється відсутністю априорної інформації про характер подібних змін. З урахуванням вище наведеного, вважаємо, що точність прогнозних оцінок може бути забезпечена адаптивними моделями. На відміну від інших моделей прогнозування, саме адаптивні здатні враховувати еволюцію динамічних характеристик при відображені поточного стану об'єкта що досліджується.

Адаптивне прогнозування розвивається в двох напрямах: ускладнення структури прогнозних моделей та удосконалення адаптивних механізмів. Наразі, актуальності набувають питання, пов'язані з проблемою поширення сфери застосування принципів адаптації до розв'язання задач перспективного планування, в тому числі і фінансового. Адаптивні моделі можуть будуватися з використанням невеликого масиву даних та є придатними для короткострокового прогнозування, яке застосовується в умовах мінливості та нестабільності зовнішнього середовища.

Адаптивні моделі і методи мають в своїй структурі вбудований механізм, який реагує на зміни досліджуваного показника. Оцінка параметрів базових адаптивних моделей проводиться за декількома першими спостереженнями, на її основі складається прогноз, який порівнюється із фактичними даними. На наступному кроці модель коригується у відповідності з величиною помилки прогнозу і далі використовується для прогнозування чергового рівня, процедура повторюється доки не вичерпаються всі спостереження. Таким чином, модель на кожному кроці враховує зміни, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі, пристосовується до змін та в кінці

періоду відображає тенденцію, яка склалася на поточний момент. Прогноз є результатом екстраполяції останньої тенденції [1].

Використаємо стандартний алгоритм прогнозування за методом подвійного експоненційного згладжування Брауна. Базові оцінки параметрів моделі отримаємо за методом найменших квадратів. Для оцінки параметрів в моделі Брауна обраний крок прогнозування $k=1$, та параметр згладжування $\alpha=0,7$. Оптимальне значення параметра дисконтування β визначено з використанням методів чисельної оптимізації за умови, що він знаходиться в межах від 0 до 1. Результати оцінки параметрів моделі Брауна наведені в табл. 1.

Для останнього кроку отримана адаптивна модель Брауна, яка має вигляд:

$$y_p(n+k)=47503,68+3376,52 \cdot k$$

Таблиця 1

Результати оцінки параметрів моделі Брауна

t	y(t)	a₀	a₁	ŷ_p(t)	ε(t)
		13738,41	3376,53	17114,94	
1	23081,7	20157,99	6419,58	26577,57	5966,76
2	22693,5	27700,61	7542,62	35243,23	2202,03
3	21508,2	34039,73	6339,12	40378,85	-2359,8
4	28661,8	41101,66	7061,93	48163,59	1417,27
5	26767,3	46198,17	5096,51	51294,68	-3853,76
6	29736	49121,27	2923,1	52044,37	-4261,59
7	24844,2	45654,12	-3467,15	42186,97	-12529,9
8	43431,8	43554,36	-2099,76	41454,6	2681,15
9	49367,5	44127,16	572,8	44699,96	5240,32
10	53001,2	47503,68	3376,52	50880,2	5497,49

*складено автором[3]

Для розрахунку точкових прогнозних оцінок на наступні періоди (2020-2022 рр.) в наведену формулу підставимо значення $k=1, 2, 3$:

$$2020 \text{ р.: } y_p(11)=47503,68+3376,52 \cdot 1=50880,2 \text{ тис. грн.}$$

$$2021 \text{ р.: } y_p(12)=47503,68+3376,52 \cdot 2=54256,72 \text{ тис. грн.}$$

$$2022 \text{ р.: } y_p(13)=47503,68+3376,52 \cdot 3=57633,24 \text{ тис. грн.}$$

Якість моделі визначається за критеріями адекватності. Адекватність характеризується відповідністю статистичним властивостям й ступенем

наближеності до фактичних даних (точністю). Модель вважається адекватною, якщо ряд залишків ($\varepsilon(t)$) відповідає властивостям випадковості, незалежності послідовних рівнів ряду та нормальноті розподілу [1]. Побудована адаптивна модель прогнозування обсягів надходжень страхових платежів протестована на адекватність. Перевірка випадковості рівнів ряду залишків здійснена на основі критерію поворотних точок, за яким кожен рівень ряду порівнюється з двома поряд розташованими. За виконаними нами розрахунками сума поворотних точок дорівнює 5, що є більшим за 3 (розрахунки за нерівністю). Отже, наведена нерівність виконується, а ряд залишків вважається таким, що відповідає властивості випадковості.

Незалежність залишків (відсутність автокореляції) перевірена за критерієм Дарбіна-Уотсона, у відповідності з яким визначено коефіцієнт d . За виконаними розрахунками приведене значення $d'=0,7$ ($d<2$), що свідчить про відсутність автокореляції та незалежність залишків.

Відповідність залишків нормальному закону розподілу визначається за R/Sкритерієм, а саме: $R/S = \frac{\varepsilon(t)_{\max} - \varepsilon(t)_{\min}}{S}$ з критичними рівнями, які для $N=10$ відповідають інтервалу (2,75; 3,85). Розраховане нами значення R/S дорівнює 3,28 і потрапляє у вказаний інтервал, що свідчить про відповідність ряду залишків нормальному закону розподілу і допустимість побудови інтервалів довіри для прогнозу.

Таким чином, розрахунки, отримані за адаптивною моделлю Брауна дозволяють зробити висновок про адекватність моделі та її придатність до практичного використання в реальних економічних умовах.

Література

- Гуріна О.В. Адаптивні моделі прогнозування фінансового забезпечення регіонального розвитку. *Modern Economics.* 2019. № 18(2019). С. 31-35. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-05)
- Муратов О.М., Лайко О.І. Методичні основи прогнозування і регулювання розвитку мезосистем в національній економіці. *Економічні інновації:* зб. наук. праць. Одеса. 2016. Вип. 62. С. 209-214
- Статистика страхового ринку України. Національні рахунки України. URL: <https://forinsurer.com/stat>

**Władysław Wornalkiewicz,
dr inż. prof. WSZiA, wlodek2004@op.pl**

**SPOŁECZNO-LOGISTYCZNE ASPEKTY PRZEKOPUMIERZEI
WIŚLANEJ**

**SOCIO-LOGISTICAL ASPECTS OF THE VISTULA SPIT DUG-
THROUGH**

Summary Warming of the global climate and effects in this regard, was a trigger to consider the pressure-off the road freight by modern waterways and railways lines. On that basis the concepts of „Antwerp - Klaipeda” waterways were developed in the northern areas of Europe and improvement of the Odra river flow, to connect it with the Danube. A motivation to carry out such an initiative is the investment of the Vistula Spit dug-through, promoted by the European Union. This will allow to recover the port in Elbląg. It will cause the convenient carriage of the goods from the vessels in the Baltic Sea through Poland to 12 countries of the Central Europe called „TheTree Seas”. The finalisation of this initiative will encourage in future the full navigability of the Vistula river almost in its entire length.

Key words: the Vistula Spit dug-through, recovery of the port in Elbląg, „Antwerp - Klaipeda” waterway, infrastructure of ditch area.

Przekop Mierzei Wiślanej jest flagowym projektem rządu na lata 2018 - 2022¹. Celem jest zwiększenie możliwości eksploatacyjnych nowej zmodernizowanej drogi wodnej „Antwerpia-Kłajpeda”, a przede wszystkim ożywienie portu w Elblągu. Długość Mierzei Wiślanej wynosi 96 kilometrów z czego ponad 50 km przypada na odcinek oddzielający wody Zalewu Wiślanego od Zatoki Gdańskiej, szerokość natomiast waha się od 0,7 do 2 km. Przekop ma na celu uzyskanie przez Polskę bezpośredniego połączenia Zalewu Wiślanego z Bałtykiem. Umożliwi to rozwój portu w Elblągu, który został rozbudowany między innymi za dotacje unijne.

W październiku 2017 roku Minister Gospodarki Morskiej ogłosił zbudowanie kanału w dawnej osadzie Nowy Świat, która została opuszczona po II Wojnie Światowej². Polska ma zamiar przyśpieszyć rozwój gospodarczy i społeczny gmin leżących nad Zalewem Wiślanym³. Podczas wykonywania wszelkich prac planowane

¹ Niniejsze opracowanie bazuje na fragmentach, wykonanej pod kierunkiem autora pracy, licencjackiej: Cieślak M., *Analiza możliwości i aspekty logiczne przekopu Mierzei Wiślanej*, WSZiA w Opolu, Opole 2020.

²https://pl.wikipedia.org/wiki/Kana%C5%82%C5%BCeglugowy_na_Mierzei_Wi%C5%9Blanej.

³ Raport ewaluacyjny programu wieloletniego, *Budowa drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską*, Urząd Morski w Gdyni, Gdynia, maj 2014., s. 4.

jest stałe zachowanie żeglowności na Mierzei Wiślanej, dlatego też tworzenie nowego toru wodnego będzie realizowane odcinkami. Następstwem wykonania przekopu Mierzei Wiślanej będzie powstanie sztucznej wyspy, na której ma być składowany cały materiał wydobyty w czasie wykonywania przekopu i budowy nowego toru wodnego na Zalewie Wiślanym oraz pogłębiania istniejącego toru wodnego w pobliżu portu w Elblągu. Przedsięwzięciem połączonym z przekopem jest powstanie nowego toru wodnego łączącego ujście rzeki Elbląg z nową przeprawą na Mierzei Wiślanej, tak aby zapewnić nieprzerwany ruch statków w obu kierunkach. Ostatnim elementem omawianego szlaku wodnego będzie budowa nowego obrotowego mostu w miejscowości Nowakowo (zob. rys. 1).

Źródło: <https://inzynieria.com/mosty/wiadomosci/56895,taki-bedzie-most-obrotowy-w-nowakowie-wizualizacje>.

Rys. 1. Planowany most w Nowakowie

Obecnie port w Elblągu w swoich planach wieloletnich ujął budowę nowego terminala przeładunkowego wraz z nabrzeżami, przestrzenią magazynową i placami do składowania towarów. W porcie w Elblągu funkcjonuje terminal, którego możliwości przeładunkowe to około milion ton, w tym ładunków masowych 800 tys. ton, drobnicowych 150 tys. ton i możliwość składowania 100 kontenerów przy składowaniu jednowarstwowym. Dodatkowym atutem portu jest możliwość

składowania konstrukcji ponadgabarytowych do transportu wodnego na terenie terminala⁴.

W celu zapewnienia stałej dostawy materiałów budowlanych i sprzętu potrzebnego do sprawnego prowadzenia budowy, wykonawca rozpocznie od budowy nabrzeża przeładunkowego po stronie Zatoki Gdańskiej. Jest to wymuszone faktem że przez Mierzeję Wiślaną biegnie tylko jedna kręta droga, która mogłaby nie sprostać wymaganiom jakie postawi przed nią budowa kanału, a dodatkowo spowodowałoby to spore utrudnienia w ruchu drogowym. Z początkiem grudnia 2019 roku na terenie planowanego przekopu pojawił się pierwszy ciężki sprzęt wykonawcy. Teren budowy został ogrodzony, po czym na terenie budowy pojawiły się saperzy, którzy zajęli się niewybuchami pozostałymi po II Wojnie Światowej. Po zakończeniu działań saperów zaczęto usuwać tzw. karpiny, czyli pniaki i korzenie drzew, które pozostały w miejscu usuniętych drzew. Pierwsza faza projektu zakłada wykonanie nabrzeży, kanału żeglugowego, mostów obrotowych wraz systemem drogowym, który ma je połączyć z drogą wojewódzką nr 501 oraz budynków technicznych. Wykonawca ma dwa lata na wykonanie tej części inwestycji. Optymistyczny harmonogram zakłada uruchomienie kanału w roku 2022. Do dodatkowych kosztów przekopu należy wliczyć koszt usuwania niewybuchów i wraków z dna w rejonie torów wodnych powstającego portu osłonowego oraz nowej sztucznej wyspy na Zalewie Wiślanym. Natomiast do etapu pogłębiania i regulacji rzeki Elbląg ma zostać dołączona budowa nowego mostu w Nowakowie. Wiadomo jak ma wyglądać nowo budowany kanał żeglugowy dzięki powstałej wizualizacji (zob. rys.2).

⁴ <https://www.czasopismologistyka.pl/artykuly-naukowe/send/334-artykuly-na-plycie-cd-2/8195-gus-puszczewicz-druk>, dostęp: 10.01.2020.

Źródło: <https://galeria.bankier.pl/p/4/2/79c82af90c0f73-645-387-113-2-1059-635.png>.

Rys. 2. Wizualizacja kanału żeglugowego na Mierzei Wiślanej

Port w Elblągu ma połączenia z szeregiem wodnych dróg śródlądowych np. droga wodna E70, która łączy Antwerpię z Kłajpedą. Szlak ten prowadzi Wartą, Notecią, Kanałem Bydgoskim i rzeką Brdę do styku z Wisłą w Bydgoskim Węzle Wodnym, następnie biegnie Wisłą, Nogatem i Zalewem Wiślanym aż do granicy z Federacją Rosyjską.

Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві:

Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції,
м. Миколаїв, 23 квітня 2021 р. / За заг.ред. А.М. Старєвої;
упоряд. А.В. Завгородній, С.В. Кандюк-Лебідь, О.А. Шевченко.
Миколаїв: ММІРЛ Університету «Україна», 2021. 312 с.

Відповідальні за випуск: О.А. Шевченко, С.В. Кандюк-Лебідь

Комп'ютерна верстка: С.В. Кандюк-Лебідь

Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 2-га Військова, 22
т. 711652, 710915, 572155 E – mail: mmirl.edu.ua@ukr.net

